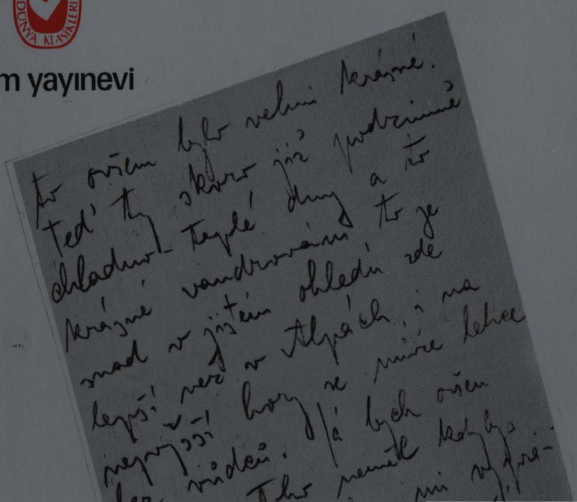
F. Kafka

OTTLA'YA ve AİLESİNE MEKTUPLAR

cem yayınevi

OTLA'YA ve AİLESİNE MEKTUPLAR

FRANZ KAFKA

OTTLA'YA ve AİLESİNE MEKTUPLAR

Türkçesi:
Kâmuran Şipal

cem yayınevi

KİTABI BASKIYA HAZIRLAYANLARIN ÖNSÖZÜ

Okuyacağınız bu mektuplar bütünden bir parça, bir fragmandır. Bir kez aile bireyleriyle mektuplaşmalardan bir fragmandır, çünkü Kafka yalnız en küçük kız kardeşi Ottla ile değil, en büyük kız kardeşi Elli ile de mektuplaşmıştır (söz konusu mektuplardan bir bölümü savaşı sağ salim atlatmışsa da, şimdilik kendilerine kayıp gözüyle bakılması gerekiyor); ayrıca ortanca kız kardeşi Valli'ye de mektuplar yazmıştır kuşkusuz. Bu ciltteki birkaç örnekten çıkarılacağı üzre, anne ve babasının her ikisine birden mektuplar yazmış, tek olarak olsa olsa annesine yazmış sadece; öyle görülüyor ki, yollanmadan kalan *Babaya Mektup* dışında babasına ayrıca bir mektup yazmamıştır. Anne ve babası oğullarından gelen mektupları besbelli saklamamış, oğullarına ne bir melek, ne de bir yazar gözüyle bakmışlardır. Elli ve Valli'ye yazılan mektupların büyük bir bölümü de, Nazilerin Çekoslovakya'yı işgalinde kaybolmuş, yine bu sırada Kafka'nm kız kardeşleri Naziler tarafından evlerinden alınıp götürülerek katledilmiştir.

Bu kitapta okuyucuya sunulan mektup demetinin fragman niteliği taşımasının bir nedeni de, Kafka ile en sevdiği kız kardeşi Ottla arasında hemen yirmi yıl sürmüş bir ikili söyleşinin ancak okunabilen yazılı bölümünü oluşturmasıdır. Sayısız gezintilerde, hafta sonu gezilerinde ve «banyoda» (anne ve babadan saklanan gizlerin değiş tokuş edildiği yer) yapılan söyleşilere ilişkin bir şey bilmemekteyiz. Birlikte okunan kitaplar ve tiyatroda izlenen oyunlar konusunda da bildiklerimizin hepsi çok az bir şeydir.

Bu mektupları fragman niteliğiyle donatan bir başka neden de, adreslerine postalandığı kişilerden gelen yanıtların elde bulunmayışıdır. Ancak, Kafka'nın öbür mektuplaşmalarında da başka türlü değildir durum: bir mektup değiş tokuşu söz konusu değildir, işittiğimiz bir tek ses vardır yalnız. Elbette Kafka'nın kendisine yollanan mektupların tümünü sakladığı söylenemez, ama mektuplardan pek çoğunu sakladığı da kanıtlarla ortadadır. Ottla'nın mektupları için de aynı yola başvurmuş mudur, yoksa söz konusu mektuplar ancak Kafka'nın ölümünden sonra mı yitip gitmiştir, bunu bir yana bırakalım. Ama ortada bazı belirtiler var ki, Kafka'nın kendisine gönderilen mektupları yok ettiğini göstermektedir; nitekim kız kardeşinden de, kendisine yolladığı mektuplardan özellikle birini ortalarda bırakmamasını, parça parça edip parçaları balkondan tavuklara atmasını istemiştir. İki kardeş birbiriyle, anne ve babalarıyla konuşamadıkları kadar açık yürekli konuşmuş, ayrıca bir defasında Kafka annesinin, nişanlısı Felice'nin bir mektubunu okuduğunu ve kendisinden gizli nişanlısıyla mektuplaştığını fark etmiştir.

Ancak, Ottla'nın Kafka'ya yazdıkları değilse de, ilkin nişanlısı, daha sonra kocası Josef David'e (1891 – 1962) yazdığı mektuplar kaybolmadan kalmıştır. Ottla, bu mektuplarda sık sık kardeşinden söz açar. Kitabı baskıya hazırlayanlar, notlarda sırası geldikçe, söz konusu yerleri elden geldiği kadar eksiksiz olarak okuyucuya sunmaya çalışmışlardır.

Ottla'nın David'e yazdığı mektuplarda kullandığı tumturaklı ve biraz kasvetli Almanca, Kafka ailesinin Prag'daki durumunu bir kez daha anımsatır bize. Baba, Güney Bohemya'daki bir taşra kentinden gelmiştir, başlangıçta özellikle Çekçe konuşan bir Yahudidir; anne ise Almanca konuşan bir Yahudi, küçük kent burjuvazisine mensup bir kadındır. Toplum içinde yükselmek, toplumun saygınlığını kazan-

mak, İmparatorluk ve Krallık Avusturyası'nın Prag'ında ancak Almanca konuşanlar için söz konusuydu; dolayısıyla aile içinde çocukların ana dili olmuştu Almanca; hem de öyle bir kentte ki, 1900 yıllarında halkının %93'ü Çekçe konuşmaktaydı; buna göre, Ottla'nın yıllar yılı çalıştığı babası Hermann Kafka'nın mağazasına gelen müşterilerin de konuştuğu dil Çekçe idi. Yani kendi aralarında Almanca, başkalarıyla Çekçe —bu ciltte toplanan mektuplar da işte söz konusu durumu anımsatmaktadır—...

Ottla (resmi kayıtlarda Ottilie), 1892'de doğmuştu; kız kardeşlerin en küçüğüydü ve Kafka'dan dokuz yaş ufaktı; ilkokulu bitirdikten sonra babasının mağazasında çalışmaya, babasına yardım etmeye başlamıştı; öbür kız kardeşlerin yapamadığı bir şeyi gerçekleştirmiş, daha yirmi beş yaşındayken kendine bir meslek seçip bunu evdekilere kabul ettirmişti: İlkin bir çiftlikte çalışmış, daha sonra bir tarım okulunda öğrenim görmüştü. Birinci Dünya Savaşı'ndan az önce Hıristiyan bir Çek olan hukukçu David'i tanımış, 1920 yılında da kendisiyle evlenmişti. Bu konuda da genç kızların o zamanki modaya uygun davranışına karşı çıkmayı (iki ablası evdekiler tarafından başgöz edilmişti), eş dostun, hısım akrabanın itirazlarına bakmayarak kendi kafasına göre bir yol izlemeyi başarmıştı. Bu kararlı tutum Ottla'nın çekimser, suskun ve alçakgönüllü mizacına düpedüz uygun düşmekteydi. Yine aynı tutumla Ottla'nın Nazi döneminde Yahudilerin alınyazısını paylaştığını görmekteyiz: Kocasının kariyerini tehlikeye sokmamak için ondan ayrılmış, Theresienstadt'a gelerek 1943 Ekimi'nin başında Auschwitz'e yollanan bir çocuk kafilesine kendi isteğiyle eşlikçi olarak katılmıştır. Çocukları, Kafka'nın annelerine yazdığı mektupları saklamışlardır.

Bu ciltte toplanmış mektupların yayımlanması çeşitli nedenlerden sürekli ertelenmiştir; en son neden de, Berlin Mah-

kemesi'nin Klaus Wagenbach aleyhine aynı zamanda iki dava açması olmuştur. Dolayısıyla, Kafka'nın *Dava* romanında geçen «Bir davanız varmış, öyle mi?» sözü, kitabın hazırlayıcıları için bir Kafka alıntısından daha öte bir anlam taşımıştır. Bu yüzden, Hartmut Binder, transkripsiyon ve dipnotların hazırlanmasından oluşan ana yükü üstlenmiş, Klaus Wagenbach ise ancak gelişmeleri gözden geçirme, çalışmalara yardımcı olma, eksikleri tamamlama işini yerine getirmiştir. Kitabı baskıya hazırlayanlar arasındaki bir görüş ayrılığını da burada açıkça belirtmekte yarar var: Hartmut Binder notlandırmaları geniş tutmak, Klaus Wagenbach ise bu konuda daha tutumlu davranmak istemiştir. Notlandırmaların şimdiki durumu ise, bir uzlaşmanın ürünüdür. Notları fazla uzatılmış görenler, Binder'e bulsun suçu; yetersiz görenler ise Klaus Wagenbach'ı suçlasın. Ama yanlışlardan her ikisi de birlikte sorumludur kuşkusuz.

Josef David'e Ottla tarafından yollanan Çekçe mektupların çevirisi için kitabın aşağıda imzası bulunan hazırlayıcıları, Bayan Marianne Steiner'e (Londra), Prag'la ilgili kimi özel bilgiler için de Bay Kurt Krolop'a (Halle) candan teşekkürü borç bilir.

Hartmut Binder *Klaus Wagenbach*

[Kartpostal: Palast-Hotel Lido'dan Riva[1] ve Lago di Garda'nın görünümü]

[Damga: Riva – 7.IX.09]

Canım Ottla! N'olursun, mağazada[2] dört elle sarıl işe, sarıl ki gözüm arkada kalmasın, rahat edebileyim burada. Sevgili anneme, sevgili babama selamlarımı ilet lütfen.

Franz
Max Brod

*

[Kartpostal: Tetschen, Bohemya İsviçresi, Schäferwand'tan bakış]

[Damga: – 22.IX.09]

Candan Selamlar.
Franz

Perşembe günü[3] öğleden sonra saat 3'te merkez istasyonunda olabilirim.

*

[Kartpostal: Maffersdorf]

[Maffersdorf, 1909 sonbaharı]

Senin için yine bir armağan getiriyorum yanımda.

Franz

*

[Kartpostal: Pilsen, İsrail Tapınağı]

[Damga: Pilsen — 20.XII.09]

Çok sayın Froylayn,[4]

Noel tatili dolayısıyla burada bulunuyorum, ama birlikte ikindi üzeri kahve içip sohbet ederek geçirdiğimiz saatlerin anıları tek kıvancım benim. Yolladığım Noel Baba armağanını aldınız mı? Bebeğinizi pek sevdim.

Sadık Arpad'ınız[5]

[Kartpostal: Paris[6], La Grande Roue]

[Damga: Paris – 16.10.10]

Candan Selamlar.

Franz

Elli[7] ve *Karl Hermann*

[Kartpostal: Friedland i. B., Şato]

[Damga: Friedland — 4.II.11]

Ancak kızak kaymak olanaksız, çünkü öyle pahalı ki. Bense bedavadır diye düşünmüştüm, dört bir taraf karla örtülü olduğuna göre... Candan selamlar.

Franz K.

*

[Kartpostal: Friedland i. B., Şato[8]]

[Damga: Friedland — (2. Şubat haftası 1911)]

Canım Ottla,
Hastalığın çıktı aklımdan. Aman dikkatli ol, önce sıkıca giyin, sonra dağ havasını içeren bu kartpostalı al eline!

Franz

Unutmadan söyleyeyim, senin için bir armağan getireceğim gelirken; hasta oldun ya, onun için.

*

[Kartpostal: Kratzau, Pazar Meydanı]

[Damga: (Kratzau) — 25.II.11]

Merak[9] edeceğini bildiğim için, Ottla'cığım, sana söylemeden duramayacağım: Kartın öbür yüzündeki *Hotel zum Ross*'da bir dana pirzolası yedim, yanında garnitür olarak patates ve yaban mersini vardı, derken bir omlet söyledim, onun üzerine de bir şişe elma şarabı içtim. Bildiğin gibi

doğru dürüst çiğneyemediğim o bir sürü etin[10] birazıyla bir kediyi doyurdum, birazıyla da yeri pislettim yalnız. Derken garson kız gelip masama oturdu, *Denizin ve Sevginin Dalgaları*[*] üzerinde konuştuk; ikimiz de birbirimizden habersiz o akşam oyunu gidip görmeye karar vermişiz meğer. Acıklı[11] bir oyun.

*

[Kartpostal: Warnsdorf,[12], Reform-Yiyecekevi[**]]
[Damga: Warnsdorf – (tahminen 2.) V. 11]

Canım Ottla! Bu kez dönüşümde yanımda senin için bir armağan getireceğim kesin, yola çıktığım günün akşamı ağladın çünkü.

Franz

*

[Kartpostal: Vierwaldstätter See, Axenstrasse, Bristenstock'a bakış]

[Damga: Flüelen – 29.VIII.11]

Flüelen'de dağlar arasında tutuklu. İki büklüm oturuyor insan, burnu nerdeyse yere değecek.[13]

Franz
Max Brod

Ottla ve Valli Kafka

[Kartpostal: Lago di Lugano (Lugano Gölü), Panoramik Görünüm]

[Lugano, 30 Ağustos 1911]

(*) **Des Meeres und der Liebe Wellen**; Avusturyalı yazar Franz Grillparzer'in (1791–1872) beş perdelik tragedyası (Ç.N.).

(**) Kimyasal katkı ve boya maddeleri içermeyen yiyeceklerle içeceklerin satıldığı yerler (Ç.N.).

Öyle demek![14] Annemi zahmete koşmayacakken, mektup yazma işini ona yüklüyorsunuz. Bu yaptığınıza ne demeli bilmem! — Dün Vierwaldstättersee'yi (Dört Kanton Gölü) dolaştık, bugün Lugano Gölü'ndeyiz, bir süre kalacağız burada. — Adreste değişiklik yok.

Franz

D. Brod[15]

*

[Kartpostal: Stresa, Lago Maggiore (Maggiore Gölü)]
[Damga: Stresa — 6.9.11]

Bana biraz daha uzun yazamaz mısın, Ottla'cığım? Annemin mektubundan anladığıma göre, evde birtakım değişiklikler olmuş çünkü. Ayrıntılarını çok merak ediyorum. Ben de karşılığında sana cici kartpostallar yollarım.

Franz K.
Max Brod

*

[Kartpostal: Versay Sarayı'nın Bahçesi]
[Damga: Paris — 13 Eylül 11]

Canım Ottla! Benim seni değil, asıl senin beni bağışlaman gerekiyor; sana yönelttiğim yazılı sitemlerden ötürü değil hani, çünkü hoyrat bir nitelik taşıdıkları söylenemez bunların; öyle ciddi bir konuda sözünü tutmadığından dolayı sana içimden veriştirmiştim de, bu yüzden özür dilemem. Ama savsaklamanın nedenini tam denemese de açıkladın şimdi. Hem eğlence peşinde koşan benim gibi birinin, senin gibi çalışmaktan canı çıkan bir kıza darılıp gücenmeye hakkı yok doğrusu; bu durumda, her şeyin ateş pahasına olduğuna

bakmayıp, sana dönüşte güzel bir armağan getirirsem sanırım şaşmazsın.

Kucak dolusu selam.

Franz

Max konusunda gafil davrandın; çünkü kendisine darılıp gücenmediğin için, korkarım bir kart yazma gereğini duymayacak sana, ama o da selamlarını yolluyor. *Can ve yürekten selamlar.*

Max Brod

Julie, Hermann, Valli ve Ottla Kafka

[Kartpostal: Goethe'nin öldüğü oda]

[Damga: Weimar – 30.6.12]

Çok sevgili anne, baba ve kardeşlerim; sağ salim Weimar'a[16] geldik, bir parka bakan sessiz ve güzel bir otelde kalıyoruz (ödediğimiz bütün para 2M); gülüp eğleniyor, gezip tozuyoruz. Sizlerden bir de haber alabilsem.

Franz

*

[Kartpostal: Weimar, Stein'ın Evi]

[Damga: Weimar – 3.7.12]

Ottla'cığım, sana da yazmadan olur mu hiç, hem de can atıyorum yazmak için. Madam von Stein'ın* güzelim evini yolluyorum; dün akşam evin önündeki çeşmenin kenar taşları üzerinde uzun uzun oturduk.

Franz

Candan selamlar.

Max Brod

Froylayn Werner'e[17] de yürekten selamlar.

(*) Charlotte von Stein (1742–1827); Goethe'nin kadın dostlarından; Goethe'yle aralarında 1775'de başlayıp, ozanın ilk İtalya gezisinden dönmesine kadar sıkı bir dostluk ilişkisi varlığını sürdürdü (Ç.N.).

[Kartpostal: Delia Gill, Sinema Kraliçesi]

[Damga: Berlin – 25.III.13]

Ottla, son anda yazıyorum bu kartı, candan selamlar, sakın bana kızma, ne zamanım vardı, ne huzurum.[18]

Franz

*

[İki kartpostal, birinde başlanan yazı öbürkünde devam ediyor: S. Vigilio, Lago die Garda ve Lago die Garda, Isola Garda e Monte Baldo]

[Damga: Riva – 24.IX.13]

Şimdiye kadar[19] sana fazla bir şey yazamadığım için sakın gücenme, Ottla'cığım. Biliyor musun, yolculuk sırasında kafam dağınık[20] oluyor, kart ya da mektup yazmaya karşı normaldeki hevesi bulamıyorum içimde. Ama şimdi sanatoryumdayım, başım dinç, sana yazacağım artık; daha doğrusu kartpostallar yollayacağım, çünkü her zamanki gibi anlatacağım fazla bir şey yok, var olan birazcık şey de yazıya dökülecek gibi değil[21]. Bunu ilerde bir ara sana evimizdeki banyoda[22] anlatırım. Ne diyecektim, senden bir şey rica etsem yapar mısın? Taussig Kitabevi'nden[23] *1913 Yılının Kitabı*'nı alır mısın benim için? Bir katalog; karşılığında bir şey ödemen gerekmiyor; ben dönene kadar tükenebilir bakarsın, oysa çok istediğim bir kitap. Hepinize bol bol selam.

Franz

Epey zaman var ki, haber alamadım sizden.

*

[Kartpostal: Riva, Il Porto colla torre Aponale]

[Riva, 28 Eylül 13]

Bugün Goethe'nin başından o olayın geçtiği Malcesine[24]'de idim; *İtalya Gezisi*(*)'ni okusaydın, hangi olayı kastettiğimi bilirdin; doğrusu vakit geçirmeden okuman gereken bir kitap. Kâhya bana Goethe'nin resim yaptığı yeri gösterdi, ama burası günlükteki[25] yere uymuyor pek; İtalyanca'[26]daki gibi bu konuda da kâhyayla anlaşamadık.
Hepinize selam!

Franz

*

[Kartpostal: Venedik, Palazzo Ducale, Sala del Maggior Coinsiglio.]

[Damga: Riva — 2.X.13]

Canım Ottla! Anne ve babama söyle lütfen, mektupları için çok teşekkür ederim; yarın kendilerine ayrıntılı yazacağım. Aman Tanrım, zaman bir çabuk geçiyor ki! Annem senin bana yazacağını haber veriyor mektubunda. Sen bunu yapmayacaksın tabii; ama gerçekten böyle bir şey düşünüyorsan vazgeç, öyle güç ki![27]
Hepinize selam.

Franz

(*) Italienische Reise: Goethe'nin 1786 Eylül başından 1788 Nisan sonuna kadar uzanan ilk İtalyan gezisine ilişkin anlatılar da katılarak ilk kez 1829'da tam olarak yayımlanan otobiyografik (özyaşamöyküsel) yapıt.

[Prag, 10.VII.14]

Canım Ottla[28]! Uyumayı denemeden sana acele birkaç satır çiziktirmeye çalışacağım; dün gece hiç başaramadım bu denemeyi. Düşün bir, yolladığın kartla, umutsuzluk dolu bir sabahı kimi anlar benim için katlanılır duruma soktun. Doğrusu, güzeli de bu; senin için bir sakıncası yoksa, ilerde de fırsatını bulduk mu yine böyle davranalım, olmaz mı. Hayır, akşamları kimse bulunmuyor yanımda. Elbette yazacağım Berlin'den; şu anda ne o iş konusunda,[29] ne de benim kendimle ilgili söylenecek kesin bir şey var. Konuştuğumdan bir başka türlü yazıyorum sana, düşündüğümden bir başka türlü konuşuyor, düşünmem gerektiğinden bir başka türlü düşünüyorum ve alabildiğine koyu bir karanlıkta sonlanıncaya kadar böyle sürüp gidiyor.

Franz

Herkese selam! Mektubu ne kimseye göster, ne de ortalarda bırak. Yırt gitsin en iyisi, didik didik et ve parçaları balkondan avludaki tavuklara at; onlardan gizlim saklım yok çünkü.

*

[Kartpostal: Ostersobad Marielyst]

[Damga: Vaggerloese – 21.VII.14]

Canım Ottla! Bütün yüreğimle selamlar. İyice sayılırım. Her gün aynı güzel hava, aynı güzelim kıyıda aynı plaj. Ne var ki, sürekli et yemeği tiksinti veriyor.[30] Kalan şeyleri pazartesi anlatırım sana. Pazara geliyorum. Annemle babama bugün

yazacağım. Postacı bekliyor. Hoşça kal.

*

[Julie ve Hermann Kafka'ya[31]]

[Marielyst, Temmuz 1914]

... Bütün bu sorun, sizin ve benim kendi esenliğim açısından (çünkü ikisi de kuşkusuz aynı şey) beni ilerde de şimdiye kadarki gibi yaşamaktan alıkoyuyor; dolayısıyla, Berlin işini kapatmış değilim henüz. Bakın, belki bugüne kadar gerçekten bir üzüntüye sokmadım sizi; nişanı bozmam böyle bir üzüntü sayılırsa, o başka kuşkusuz; ama ben uzaktan böyle bir yargıya varamıyorum. Sizi az üzdümse de, gerçekten sürekli sevindirmelerimin daha da az olduğunu söylemeliyim; nedeni, bizzat kendimi sürekli sevindirecek bir şey yapamayışım şimdiye kadar. Niçin böyle olduğunu da, asıl istediğim konuda bana hak vermeye yanaşmamana karşın, herkesten çok sen hiç güçlük çekmeden anlayabilirsin, baba. Hayata atıldığın ilk zamanlar ne kötü günler geçirdiğini kendin anlatırsın arada bir. İnsanı özsaygılı ve kanaatkâr biri yapması bakımından iyi bir eğitim sayılacağına inanmıyor musun bunun? Benim fazlasıyla rahata konduğuma inanmıyor musun? Zaten sen kendin de bir ara açık açık söylemiştin bunu. Ben, düpedüz bir bağımsızlık ve dış koşullarda rahatlık içinde büyüdüm. Böyle bir rahatlığı bana sağlamak isteyenler açısından ne denli sevecenlik ve iyiyüreklilik taşan bir davranış sayılsa da, benim yaradılışım üzerinde bunun hiç de olumlu bir sonuç vermediğine inanmıyor musun? Kuşkusuz öyle insanlar vardır ki, nerede olurlarsa olsunlar bağımsızlıklarını güven altına almasını becerirler, ama ben böylelerinden değilim. Elbet bağımlılıklarını hiçbir yerde elden çıkarmayan insanlar da vardır; doğrusu ben acaba böyleleri arasında yer almıyor muyum, bunu saptamak için

başvurmayacağım bir deney yoktur. Artık böyle bir deneye kalkışamayacak kadar yaşımın ilerlediği itirazı geçerlik taşımıyor. Sanıldığından daha gencim. Bağımlılığın[32] tek olumlu etkisi varsa, insanı genç tutmasıdır. Ancak, bunun için bir son bulması da zorunlu söz konusu bağımlılığın.

Ne var ki, işyerinde böyle bir mutluluğa hiçbir zaman erişemeyeceğim. Genel olarak Prag'da gerçekleşme şansı yok böyle bir şeyin. Burada, aslında bağımlılığı özleyip duran benim gibi birini böyle bir bağımlılık içinde tutacak gibi düzenlenmiş her şey. Ne varsa, hemen burnumun ucunda buyur edilip sunuluyor bana. Bürodan pek sıkılıyor, çokluk çekilmez buluyorum; ama gerçekte bir zorluğu yok işimin. Büroda çalışmakla, bana gerekenden fazla parayı[33] kazanıyorum. Ama niye? Kimin için? Barem merdiveninde tırmanıp şimdikinden daha yukarılara çıkacağım. Hangi amaç uğruna? Gördüğüm iş bana göre değil; karşılığında bir bağımsızlığı bile benden esirgiyor; peki, ne diye üzerimden kaldırıp atmıyorum? İşten ayrılmamın, Prag'dan çekip gitmemin riskli bir yanı yok benim için, oysa kazanacağım dünya kadar şey olacak. Bir risk asla söz konusu değil, çünkü Prag'da yaşamaktan hayır çıkmayacak. Şaka için bazen beni dayım R.'ye[34] benzetiyorsunuz. Ama Prag'da kalırsam, izleyeceğim yol, gerçekten dayımın bulunduğu noktadan pek uzağa götürmeyecek beni. Belki dayımdan daha bol paraya kavuşacağım, ilgi duyduğum konular daha çok olacak dayımınkinden; ama inancım onun düzeyine erişemeyecek, dolayısıyla onun kadar memnun yaşayamayacağım, bizi birbirimizden ayıracak daha fazla ayrım da pek bulunmayacak aramızda. Prag dışında hepsini elde edebilirim; yani bağımsız, sakin bir insan olabilir, tüm yeteneklerimi değerlendirir, doğru dürüst ve gerçek bir çalışmanın ödülü olarak gerçek bir canlılık ve sürekli bir memnunluk duygusuna kavuşabilirim. Böyle bir insanın size karşı tutumunda da bir düzelme görülecektir ki, bu kazanacağım şeylerin en küçüğü sayılma-

sa gerekir. Siz de öyle bir oğula kavuşacaksınız ki, tek tek davranışlarını belki onaylamayacak, ama genellikle kendisinden hoşnut kalacaksınız; çünkü «Elinden geleni yapıyor» diyeceksiniz içinizden. Oysa bugün bu duygudan yoksunsunuz haklı olarak.

Şöyle düşünüyorum planımı gerçekleştirmeyi: Beş bin kronum var; Almanya'nın bir yerinde, Berlin'de mi olur, Münih'te mi, gerekirse iki yıl bir işte çalışıp para kazanmadan geçindirir beni. Bu iki yılda da kendimi edebiyat çalışmalarıma verebilir, Prag'da miskinliğimden ve bozguncu dış etkenlerden ötürü pek bir açık seçiklik, zenginlik ve bütünlük içinde yaratamadıklarımı içimden çıkarıp ortaya koyabilirim. Edebiyata yönelik çalışmalarım söz konusu iki yıl içinde fazla bir sayıya ulaşmasa da, kazanacağım para geçimimi sağlar artık. Pek iddialı sayılmasa bile, o zaman yaşayacağım yaşam şimdi Prag'da sürdüğüm ve ilerde yine Prag'da beni bekleyen yaşamla karşılaştırıldı mı, eşine rastlanmaz nitelik taşıyacaktır. Yeteneklerim ve onlardan yararlanarak kendime sağlamayı umduğum maddi kazanç konusunda yanıldığımı ileri süreceksiniz belki. Elbet, düşünülmeyecek şey değil. Ancak, böyle bir itirazın yersizliğini gösteren bir neden var ki, otuz bir yaşında oluşumdur; bu yaşta da söz konusu yanılgılar hesaba katılamaz, hiçbir hesaplamaya gidilemez yoksa. Bir ikinci neden de şu: Şimdiye kadar fazla değilse de biraz bir şeyler çiziktirdim ve okuyuculardan az buçuk ilgi gördü bunlar. Söz konusu itirazı geçersiz kılacak son bir nokta da, hiç haylaz sayılmam ve gereksinimlerimin asla pek aşırılığa kaçtığı söylenemez; dolayısıyla, bir umudum suya düştü mü kendime yeni bir kazanç kapısı arayacak, sizin yardımınıza sağınmayacağım en azından; çünkü böyle bir şey, gerek benim, gerek sizin üzerinizde Prag'da şimdi yaşadığım yaşamdan daha olumsuz bir etki yapacak, hatta hiç katlanılmaz niteliğe bürünecektir.

Buna göre durumum açık seçik ortada sanırım. Sizler ilgili konuda ne diyeceksiniz, pek merak ediyorum. Ben, kendim için tek doğru yolun bu olduğuna, söz konusu planı savsaklamamın hayli önemli bir şeye yan çizmek gibi bir anlam içereceğine inanıyorsam da, sizin ilgili konudaki görüşleriniz benim için kuşkusuz pek büyük bir önem taşıyacaktır.

En içten selamlarla.

Oğlunuz Franz

*

[Kartpostal: Potsdam, Sanssouci Sarayı, Voltaire'in kaldığı oda]

[Damga: Charlottenburg — 26.VII.14]

Sana bir selam daha Ottla'cığım, benden ve bak aşağıya göreceksin daha kimden!

Ama çok dikkatli bak ve arada bir Berlin'i düşünmeyi unutma!

Yürekten selam,
Erna[36]

*

[Sahra postası, kart]

[Prag, Şubat/Mart1915[37]]

Elbet pek nazik bir davranıştı; ama dün taşınmayı aklımdan geçirmemiştim doğrusu. İnsanın kendine ait bir giysi dolabının olması, nerdeyse genel insan haklarından sayılacak bir şey; gönlüm ister ki, sen daha fazlasına kavuşasın. Hani belli bir şey yoktu kafamda, şimdi sonradan üzerinde düşününce bazı şeyler beliriyor, öne çıkıyor: Hatırın için girdiğim mağazadan kapı dışarı edilmem; sen hiç benim odama gelmemişken, beni sürekli odanı gelip görmeye çağırman; sonra da kuşkusuz, işe yaramayan eşyalarımı koyduğum pis kilerin bana haber verilmeden boşaltılması ve senin de pek bilmediğin kimi diğer şeyler. Buna yanıt olarak, benim sana ait eşyaları pek umursamadığımı (ama bunun ayrı bir nedeni var) ve senin bütün gün mağazada çalıştığını söyleyebilirsin. Bunun belli bir denge sağladığını itiraf ediyorum.

*

[Kartpostal: Budapeşte, Országhaz[38] (Parlamento binası)]
[Damga: Hatvan — (25 Nisan 1915)]

Bol bol selamlar. Öpücük (eski anı).

Franz

İsterdim ki, daha ilerde olaydık şimdi!

Bol bol selamlar
Elly

Çocuklara, Irma'ya[39] ve Froylayn'a[40] selam.

*

[Kartpostal: Viyana, Kaiser Wilhelm — Ring]
[Damga: Viyana — (27 Nisan 1915)

Şu anda düşünüyor ve hesap ediyorum. Acaba gelirken ona bir şey getirsem mi?

F.

*

Josef David

[Kartpostal: Ouvaly; resimli yüzünde Kafka'nın yaptığı komik bir resim: «Ottla'nın kuşluk kahvaltısı»[41]]
[Ouvaly, 16.5.1915]

Candan selamlar.

F. Kafka

*

[Kartpostal: Bohemya İsviçresi, Edmundsklamm]
[Damga: Edmundsklamm — 24.V.15]

Franz
ve Felice'den selam
Erna Steinutz'dan[42] *dostça selamlar*
Grete Bloch'tan[43] *yürekten selam*

[Kartpostal: Karlsbad, Hotel Trautwein]
[Damga: Karlsbad — 13.V.16]

Frenk salatasından selam.[44]

*

[Kartpostal: Marienbad, Lokanta bahçesi Café Alm]
[Damga: Marienbad — 15.V.16]

Burada olan biri de tanımadığı size selamlarını yollar.

*

[Prag, 28 Mayıs 1916]

Şu aklına gelenlere de bak.[45] Kızmam için ortada en küçük bir neden bulunmuyor. İnsan pazar gününün öğle sonrasını bile şöyle yarı buçuk özgür geçiremedikten sonra, bilindiği gibi zaten arafı aratmayan burası gerçek bir cehenneme dönüşmüş demektir. Karlstein'a[46] gelmeyeceğim, çünkü yanında kimin bulunduğunu bilmiyorum; üstelik Prag'daki keyifsizliğim[47] zaten yeterince büyük, bir de onu devingen duruma getirmek akıl kârı değil. Ne diyecektim, tam sen Karlstein ile St. Johann arasındaki ormanda bulunuyorsun, yağmur yağıyor. Ama ikisinde de suçum yok benim.

*

[İki kartpostal, birinde başlanan yazı ötekisinde devam ediyor: Marienbad, Balmoral Sarayı[48] ve Osborne, Osborne'

nin girişiyle bahçe ve holle bahçe]

[Damga: Marienbad — 12.VIII.16]

Canım Ottla! Ben de sana daha ayrıntılı yazarım kuşkusuz; ama böyle kalır, durumumda iyileşme olmazsa, önümüzdeki değil öbür salı Chotek Parkı'nda[49] her şeyi anlatırız birbirimize. Şimdilik yalnız şunu söyleyeyim, burası bana öyle iyi geldi ki, bu kadarını aklımdan geçirmemiştim; belki F. de düşündüğünden daha rahat etti burada. Ama bunu sana kendisi yazsın daha iyi. Eisenstein'a[50] gelmiyorum. Yarın F. gidiyor. O zaman bakalım (bugün de ağrıyan) başım, neler kotarıp çıkaracak ortaya. Buraya alıştığımı, ayrıca kaldığım otelin fena sayılmayacağını düşünürsek, şimdiki yerimde doğru dürüst bir şeyler yazabilme olasılığı daha büyük. Ama bir dahaki yıl seninle birlikte inşallah o zaman özgürlüğüne kavuşmuş dünyada[51] bir geziye çıkarız.

Franz

Acaba birkaç gün için sen kalkıp gelsen buraya? Canım Ottla, kuşkusuz yapılacak en iyi şey de bu; çünkü burası şahane bir yer. Ne kadar iyi olduğumuzu, kendimizi ne kadar güçlü hissettiğimizi, yarın anneni ziyarete gidecek olmamızdan[52] *çıkarabilirsin. Candan selamlar.*

Felice

*

[Kartpostal: Marienbad, Cafe Utschig]

[Damga: Marienbad — 23.VII.16]

Canım Ottla! Fazla bir şey yazamadım sana, biliyorum; ama anlatacaklarım o kadar daha çok olacak.
Kucak dolusu selam.

Franz

Candan selamlar Irma Weltsch[53]
Sizi seven baba Weltsch'ten[54] *selam*
İyi yürekli eski öğretmeniniz F. Weltsch'ten[55] *selam*
Paul Wetsch[56]

*

[Prag, 24 Kasım 1916]

Ev sahibeme.[57]

*

[Prag, Aralık 1916]

Canım Ottla! Zarfın içindeki mektubu lütfen Başmüfettiş Eugen Pfohl'a yollar mısın! Ama mümkünse *hemen*; yoksa uyuyakalmışım da, özürü sonradan uydurmuşum gibi bir izlenim doğacak (oysa daha önceden aklıma gelen bir özür bu). Anlayacağın bir bahane; ne var ki, kabul edilmemesi için neden yok. Aşırı uzun bir süre, aşağı yukarı saat iki buçuğa kadar yukarıdaydım; sonra da hiç kırpmadım gözümü. Öyleyken keyfim yerinde ve şimdi saat diyelim ona kadar yataktan çıkmayacaksam, bunun durumumda bir düzelmeye yol açacağını düşündüğümden ya da uyumayı umduğumdan değil; büroda geçireceğim öğle öncesi bana çok uzun gelmeyecek ve (bir yalancı olarak) işyerinde kollanıp gözetilme konusunda daha çok hak sahibi olabileceğim. Ne doğru dürüst, ne de fazla bir şey yazabildim yukarıda. Ama sabahleyin evden çıkıp gitmeyeceğimi bileydim, orada kalmaktan alabildiğine mutluluk duyardım. Bir sonraki günden korkum berbat ediyor her şeyi, belki de her şeyi ele geçirmemi sağlıyor; kim orada, karanlıkta aradaki ayrımları algılayabilir?

Dediğim gibi, hemen mazeret mektubunu yolla, olmaz mı!

Franz

Lambadaki gaz, son damlasına kadar yanıp bitti.

*

[Prag, 1 Ocak 1917]

Önce hepinize[59] mutlu yıllar. Sonra senden bir rica, Ottla: Bana Montagsblatt'ı[60] alır mısın; ayrıca Wüllner'in okuma saati[61] için bir bilet... (Memur kaygısı: Abonelerin biletlerini salı gününe kadar alma hakları saklı tutulmuş. Bu durumda bileti çarşamba günü alman daha uygun kaçmaz mı?) Yiyecek ve içeceğim şeyler için kendini fazla yorma, her akşam evde gereğinden fazlasını buluyorum. Ama ruhsal besinlere karşı iştahım öylesine kabarmış durumda ki! Yeni yılı nasıl kutladım, biliyor musun? Kalkıp ayaklı lambayı yeni yılın yüzüne tuttum. Kimse cam içinde daha ateşli bir nesneye sahip olamaz.

Franz

*

[Prag, 19.IV.1917[62]]

Canım Ottla! Şimdilik burada her şey geçici bir düzen içinde; ama ne kadar sürecek, Allah bilir; senin öylesine derli toplu bırakıp gittiğin düzen hemen bir anda yıkılıp dağılamaz kuşkusuz; ama bakarsın gizli saklı bir çözülme başlamıştır da, benim henüz haberim yoktur. Her şey dedimse, kendimi anlatmak istiyorum bununla. Sen gittikten sonra Hirschgraben'de[63] büyük bir fırtına koptu, bir rastlantıydı belki, ama belki de kasıtlıydı. Dün Palais'te[64] uyumuş kalmışım; eve geldiğimde sobayı sönmüş buldum, içerisi pek soğuktu. Gördün mü, diye düşündüm, Ottla'sız daha ilk akşam, öyleyken halim duman.[65] Ama derken ne kadar gazete varsa topladım, manüskrilerden de kattım aralarına,

çok geçmeden soba bir güzel yanmaya başladı. Bugün Ruzenka'ya[66] anlattımda, «Yanlış yapmışsın», dedi; biraz tahta parçası kesip atsaymışım, hemen tutuşurmuş soba. Ben de sinsi sinsi: «Ama bunun için bir bıçak yok ki orada», dedim. Ruzenka masum bir edayla: «Ben hep yemek bıçağını alırım», cevabını verdi. Demek yemek bıçağının pek pis ve körlenmiş olmasının nedeni buymuş; ama sobayı yakmak için küçük tahta parçaları hazırlamak gerektiğini öğrendim doğrusu. Palais'deki evin döşemesini ne de güzel temizlemiş! Belli ki kendisine söylemeyi unutmamışsın. Ben de karşılığında, yarın en iyi sebzecilik kitabının hangisi olduğunu araştıracağım; ama kardan nasıl sebze yetiştirileceği konusunda kitabın bir bilgi içermeyeceği kuşkusuz.

İşittiğime göre, dün babam hayli arka çıkmış bana. Rudl Herrmann[67] (mektubu orta yerde bırakma sakın) Bielitz'e gidiyormuş, öğleyin güzel güzel vedalaşmak için bize uğramış. Bu da herkesin rol aldığı bir maskaralığın sahnelenmesine yol açmış. Bize ne kadar yakın olursa olsun, hiçbir akraba gösteremezsin ki, böyle zamanlarda babam kendisine veryansın etmesin. Falan kişi zimmetine para geçirmiştir, filan kişi tüh kakadır vb. Rudl da, bu gibi kötülemelere karşı kulaklarının tıkalı olduğunu söylemiş, çünkü nihayet babam kendi oğlu için de alçak herif sözünü kullanıyormuş. Bunu işiten babam bir celallenmiş ki! İki kolu havaya kalkık, ah al moru mor, üzerine yürümüş Rudl'un. Rudl da odadan çıkmak zorunda kalmış; eşikte biraz durası olmuş, ama annem itip uzaklaştırmış kendisini. Böylece dostça başlayan veda töreni de sona ermiş. Ne var ki, gerek babam gerek Rudl iyi insanlardır, olup biteni şimdiden unutmuşlardır belki. Ama bu, ilk fırsatta aynı sahneyi tekrarlamaktan kendilerini alıkoymayacaktır kuşkusuz. Ben eve geldiğimde ortalık yine sessizleşmişti. Yalnız babam, daha önce bana arka çıkışındaki aşırılığı gidermek için şöyle demeden duramadı: «To je zrádlo. Od 12 ti to musi varit.»[68]

Sana söylemek istediğim bir şey daha var: Fazla mektup yazma. Çalışmaların konusunda genel şeyler yazmak istedin mi, ya annemle babama ya Irma'ya ya da bana yaz; kuşkusuz, herkese yazmış sayılırsın böylelikle.

*

[Damga: Prag – 22.IV.17][69]

Canım Ottla. Bana hiç ya da yeteri kadar yazmıyorsun diye sakın kendi kendine ilenme. Başka türlü üzülürdüm çünkü. Ama örneğin çiftlikle ilgili haberleri doğrudan Karl'la bildirmeyip, mektubunu bu kez de yapacağın gibi[70] en iyisi ilkin buraya, Prag'a yolla ki, çalışmaların konusunda derli toplu bir fikir edinilebilsin. Tarıma ilişkin sezgi gücümle anlayabildiğim kadarıyla, yazdıklarının tümü bana akıllıca şeyler görünüyor. Bahçenin bir bölümünü çitlerle çevirme düşüncesi[71] belki benim kafamdan çıktı, ama belki Elli ile ikimizin; beri yandan herkes, yani sen de aklından geçirebilirsin böyle bir düşünceyi. Ne diyecektim, ille at mı[72] olması gerekiyor? İnek ya da öküz elvermez mi? Öyle sanıyorum ki, askerlikte kullanılmaya gelmeyen, örneğin Ruslardan alınan ganimet atlar ucuza sağlanabiliyordu bir süre; oradakilerin bu konuda hiç bilgisi yok mu? Ruzenka'dan sana bir sürü öğüt; ama gelecek mektupta öğreneceksin hepsini. Bizim sokakta nasıl derler hani, başını dik tut.[73]

*

[Kart]

[Damga: Prag – 15.V.17]

Canım Ottla! Hemen cevaplandırılması gerekiyor bunun. Şimdiden senin tarafından kendimi büsbütün terk edilmiş hissettim; sonrasını düşünerek (hep sonrasını düşünerek)

dedim ki kendi kendime: Ottla, senin sefaletin kucağına yuvarlanmana anlaşılan ses çıkarmayacak. Ama, mektubunu da çıkaralım aradan, yine de hiç doğru yanı yok bunun; çünkü yukarıdaki evi bana sağlayarak, benim için eskisinden daha iyi bir dönemi başlattın;[74] hatta günlerin güzel geçmesine, dolayısıyla uyumamda baş gösteren güçlükler nedeniyle yukarıdaki çalışmalarımı yazık ki yarıda bırakmama, üstelik senin buradan gitmene karşın bu dönem henüz sürüyor. Yakınacak çok şey var kuşkusuz, ama şu sıra son yıllardakiyle karşılaştırılamayacak kadar yerinde durumum. Ne var ki, özetleyebileceğim kadarıyla bunları sana sözle anlatmam iyi olacak. Belki pazara gelirim, ama «büyük bir belki» ile kuşkusuz; sakın karşılamaya gelme! Felix ile karısı, hanidir ille bizi de götür deyip duruyorlar; belki onları da getiririm yanımda. Max'ın geleceğini pek sanmam.

Franz

*

[Prag, yaklaşık 2 Haziran 1917][75]

Canım Ottla! Küçük Sosyal Yardım Kurumu,

Tetsch konusuna ek:

1.) Giysiler dolayısıyla Bay Hippmann'ın Sopper için düzenlediği onay çok iyi. Tetsch için de böyle bir onayı düzenleyip bana yollasın.

2.) Tetsch, muhtaç durumu dolayısıyla yeni bir yasa uyarınca ayda yaklaşık 48 K'lık özel bir yardım alma hakkına sahip bulunuyor. Ancak bunun için ilişikteki form doldurulup, bir dilekçeyle ilgili makama başvurulacak. Müdürün formu Tetsch için doldurup üçüncü sayfadaki adrese, Podersam'daki kaymakamlığa postalaması gerekiyor.

Sopper'in giysi sorununun çözümü için, kendisine buradan hemen 300 K verilecek; ayrıca Podersam Sosyal Yardım

Kurumu'na (Öğretmen Rössler) yazılacak; kurum da üzerine düşeni yapıp, giysilerin alımı için henüz sağlanması gereken 100 K'yı (giysilerin fiyatını müdür 400 K olarak saptadı) Sopper'e kendi kasasından ödeyecek. Hani bu 100 K'yı, Sopper'in kendisi de gidip öğretmen Rössler'den isteyebilir.

Kucak dolusu selam.

Franz

Tetsch'le Prag'daki ilk karşılaşmam şöyle oldu: Pazar akşamı Max ve karısıyla Belvedere Yokuşu'nu tırmanıyorduk; uzaktan yol kenarındaki yapay taş yamaçların birinde oturan bir asker ilişti gözüme; ayakları çorapsız, pantolonunun paçaları iyice yukarı çekikti, ceketinin bir kolu boştu, kulağının gerisinde kocaman bir yumru vardı. «Bu da bir asker!» dedim kendi kendime, en iyisi gözlerimi kaçırıp o tarafa bakmamaya çalıştım. Ancak önünden geçtikten sonra arkama döndüm; ne göreyim, Tetsch değil miymiş bu! Bir sevindim ki!

*

[Kart]

[Damga: Prag — 24.V.17]

Canım Ottla, yardımcıları[76] sağlayacağım, ama bu iki yardımcıya ne zaman için gerek duyduğunu önceden bilmek isterim, tarihini şimdiden saptamış olmalısın. Peki, bu kadar kötü mü durum?[77] Geçen yıldan bu kadar daha mı kötü; geçen yıl böyle bir şeye asla gerek duymamıştın sanırım. —Froylayn Kaiser[78] gelecek kuşkusuz; dediğine göre, bir ara kendisinden hiç haz etmediğini söylemişsin; ama buna aldırmayıp yine gelecek seve seve. Bir cumartesi seni ziyaret edecek; kendisini anımsadığına sevindi; şu sıra birkaç gün

için Bohemya Ormanı'na gidiyor, iznini geçirecekmiş. — Annemin sağlık durumu kuşkusuz senin söylediğin gibi; ama hekim önemsenecek bir şey sayılmayacağını açıklamasına karşın, döküntülerden yine pek şikâyetçi. Babam döndü,[79] durumu iyi.

Çok, çok selam; Froylayn'a selamlar.

Franz

*

[Prag, 25 Haziran 1917]

Canım Ottla, inşallah Froylayn sana yazdığım kartı dün kutuya atmıştır. Kartta yardımcıların ne zaman yollanmasını istiyorsun, bildirmeni rica etmiştim senden.

Gänsler işiyle ilgili ufak bir ayrıntı daha; belgeler arasında bir onay eksik, ilişikte yolluyorum formu, belediyede bir imza atacaklar, o kadar; sonra bana geri göndereceksin. Sopper henüz almadı parayı, biliyorum, önümüzdeki günlerde alacak.

Hoşça kal,
Franz

Sanırım annemin durumu şimdi daha iyi.

Tetsch'i unutma; onun için yapılacak tek şey, formu müdüre vermek.

*

[Kart]

[Damga: Prag — 28.VII.17]

Canım Ottla! Şimdiye kadar çoktan yazmalıydım sana (Budapeşte'den[80] yolladığım kartı aldın mı?), çok şey görüp, çok şey işittim. Yolculuk sırasında fazla değilse bile

durumum yine iyi sayılırdı, ama bir dinlenme ve anlaşma gezisi de denemezdi buna. Her şeyden önce bütün yolculuklardaki gibi iyi uyudum, Prag'a döndüğümde de birkaç gün iyi gitti, ama şimdi yine akıl almayacak kadar kıt uykularım. Keşke yine güz ve kış gelseydi (bu sözlerim senin için değil, çünkü sen Viyana'ya gidiyorsun)[81], yarı buçuk da olsa keşke geçen yılkine benzeseydi durum! Yarın gelemeyeceğim, ama eylül başında gelebilirim on gün için, sen yeter ki gelmemi uygun bul. Salzkammergut'a mı gitsem yoksa? Ne kadar uzak olursa, benim için o kadar iyi; ama Salzkammergut bakımından biraz geç olacak, çünkü ancak 8 Eylül'de yola çıkabileceğim. Son kez işi bırakmana (hiç değilse benim bildiğim kadarıyla son) hayranlık duymamak gerçekten elde değil.[82] Altından kalkabilecek misin?

Sana ve Irma'ya selamlar.

Franz

*

[Kart]

[Damga: Prag — 23.VIII.17]

Canım Ottla! Şerbetçi otlarını toplayınca yaz lütfen.[83] O zaman iznimle ilgili sana ayrıntılı bir mektup yollarım. Ama şimdi başka konularla işinden alıkoymak istemem seni.

Yürekten selamlar.

Franz

*

[Damga: Prag — 9.VIII.17]

Canım Ottla! Dört seçenek var önümde: Wolfgang am See, güzel ve yabancı bir yer, ama uzak, yemekleri de kötü;

Radeowitz[84] güzel bir orman, yemekleri de zararsız, gel gör ki gereğinden çok bildiğim bir yer, yabancı pek bir şey yok, fazlasıyla rahat; Landskron, tümüyle yabancı, söylendiğine göre güzel, yemekleri de iyi, ama şefimin bana arka çıkmasına bakıyor burası, üstelik tatsız bir idari işlemin yerine getirilmesini gerektiriyor; Zürau, yabancı bir yer sayılmaz, aslında güzel de değil, buna karşılık yanımda sen olacaksın, belki süt olacak. Doğrusu izin de almış değilim henüz, Budapeşte'ye giderken bana çıkardığı güçlüklerden sonra müdüre varıp bu konuyu görüşmek isteğini duymuyorum; ancak bir izin başvurusu için çok ciddi bir neden var elimde: Aşağı yukarı üç hafta önce ciğerimden kan geldi; sabahın dördüydü yaklaşık, ansızın uyandım, baktım şaşılacak kadar çok balgam var ağzımda, tükürdüm hepsini, ama sonra dayanamayıp ışığı yaktım, tuhaf şey, balgam içinde bir kan lekesi. Ve başladı böylece. Chrleni,[85] bilmem, doğru mu yazdım, ama boğazımdaki bu kaynak için uygun bir deyim. Sandım ki, hiç kesilmeyecek arkası. Kaynağın ağzını nasıl tıkayabilirdim, onu ben açmamıştım ki! Yataktan kalkıp odada gezinmeye koyuldum; pencereye yürüdüm bir ara, dışarlara baktım, sonra geri döndüm — bir türlü sonu gelmiyordu kanamanın, nihayet durdu, ben de uyudum, hanidir böyle iyi uyumamıştım. Ertesi gün büroya gittiğimde Dr. Mühlstein'a göründüm. Bronşitmiş; bir ilaç yazdı, üç şişe içilecek; bir ay sonra tekrar gideceğim; ama arada yine kan gelirse, hemen arayacağım kendisini. Ertesi gece baktım yine kan geldi, bu defa biraz daha az. Yeniden Dr. Mühlstein'a çıktım, doğrusu bir gün önce hoşlanmamıştım kendisinden. Ayrıntıları geçiyorum, yoksa çok uzayacak. Sonuç: üç olasılık söz konusu. Birincisi: akut bir soğuk algınlığı; doktor böyle bir şeyi ileri sürdüyse de ben buna ihtimal vermedim; ağustosta mı kalkıp üşüteceğim kendimi? Üşütmeyecek biri varsa, o da benim nihayet. Çok çok evin durumu, hastalığın oluşumuna katkıda bulunmuştur; soğuk,

havasız pis kokan bir yer[86] çünkü. İkinci olasılık: verem. Doktor şimdilik bu olasılığı kabule yanaşmıyor. Zaten görecekmişiz bakalım; hem büyük kentlerde yaşayanların hepsi tüberkülozluymuş, akciğer apeks nezlesi (öyle bir deyim ki, bir kimse için aklından domuz sözcüğünü geçirirsin de, yüzüne karşı domuz yavrusu dersin, onun gibi tıpkı) pek de korkulacak bir şey değilmiş, tuberkulin enjekte edilir, çözümlenirmiş iş. Üçüncü olasılık: bu olasılığın henüz sözünü etmeye kalmadan, doktor hemen karşı çıktı. Ama kendisi istediği kadar karşı çıksın, bence akla yakın tek olasılık bu ve ikincisiyle de güzel bağdaşıyor. Son zamanlar yine o eski kuruntu korkunç biçimde yakama yapıştı, zaten bu beş yıllık dertten en çok geçen kış baş alabilmiştim biraz. Omuzlarıma yüklenen, daha doğrusu bana emanet edilen en büyük savaş bu; bir zafer (örneğin böyle bir zafer, bir evlenmeyle geçirilebilirdi ele; F. de, belki bu savaşta olumlu ilkenin temsilcisidir yalnız), diyeceğim az buçuk katlanılır bir kan kaybıyla elde edilebilecek bir zafer benim kişisel dünya tarihimde Napolyonca bir hava içerirdi. Ama anlaşılan böyle giderse savaşı kaybedeceğim. Ve gerçekten, sanki savaşmaktan el çekmişim gibi, o gece saat dörtten beri çok daha iyi denemese de eskisinden iyi uyuyorum, her şeyden önce beni çaresiz bırakan önceki baş ağrılarından eser kalmadı. Eski durumumun ciğerlerimden kan gelmesine katkısını şöyle düşünüyorum ben: Bir türlü sona ermeyen uykusuzluklar, baş ağrıları, ateşlenmeler, ruhsal gerilimler beni öylesine güçsüz düşürdü ki, vücudum tüberküloz denilen nesne için duyarlık[87] kazandı. Ne rastlantıysa, o geceden beri F.'ye de yazmaktan beni alıkoyan bir neden bulunuyordu: Bir tanesi pek hoş görülmeyecek, nerdeyse çirkin bir yeri içeren iki uzun mektubuma şimdiye kadar bir yanıt alamadım.

Tüberküloz denen bu hastalığın ruhsal yönü böyle işte.[88] Unutmadan söyleyeyim, dün yine doktora göründüm. Ciğerlerimi dinledi (o geceden bu yana öksürüyorum), sesleri

daha iyi buldu, tüberküloz olasılığını eskisinden de kesinlikle yadsıyor; söylediğine göre, tüberküloza yakalanacağım yaşları geride bırakmışım. Ama bu konuda bir açıklığa kavuşmak istediğimden (ancak yapacağı şeyin de tam bir açıklık sağlayacağı ileri sürülemez kuşkusuz) bu hafta ciğerlerimin filmini çekecek ve balgam muayenesinde bulunacak. Palais'deki evden çıkacağımı bildirdim ev sahibine, Michlova[89] da bizim evden çıkmamızı istedi, böylece bir şey kalmadı elimde. Ama daha iyi, belki o rutubetli küçük yerde mahvolup gidecektim. Ciğerlerimden kan geldiğini bir tek Irma'ya anlattım, duruma pek üzüldüğünü bildiğim için avutmak istedim kendisini. Irma'dan başka evde kimsenin haberi yok. Doktorun dediğine göre, şimdilik hastalığı başkalarına bulaştırma bakımından en ufak bir tehlike söz konusu değil. Ne diyorsun, geleyim mi bu durumda? Yarın perşembe, belki ondan bir hafta sonra? 8-10 gün için?

*

[Kart]

[Damga: Prag — 2.IX.17]

Canım Ottla, taşındım anlayacağın. Palais'teki[90] pencereleri son kez kapadım, kapıyı kilitledim, sanki ölecekmişim gibi bir duygu vardı içimde. Bugün de yeni yaşamımda o kanlı geceden sonra ilk baş ağrısı nöbeti kendini açığa vurdu. Yatılacak bir yere benzer yanı yok senin yatak odasının. Mutfak için bir şey söylemiyorum, avlu için de öyle; yedi buçukta avluda gürültü başladı, pek doğal bir şey. Bir kez bile işitmedim kedinin sesini, yalnız mutfaktaki saati duydum. Ama patırtının çoğu banyodan geldi. Benim hesaba göre üç kez banyoda ışık yakıldı, her defasında bilinmeyen nedenlerle küvete su akıtıldı. Bu yetmiyormuş gibi, yatak odasının kapısı da kapatılmadan bırakıldı, babamın öksürük

seslerini işittim hep. Zavallı babam, zavallı annem, zavallı Franz. Banyoda her ışık yakılışından bir saat önce korkudan uyandım, ardından da iki saat korkudan gözüme uyku girmedi ve hepsi dokuz saat tuttu bunun. Ama akciğer hesabına duruma diyecek yoktu. Pencere açık uyuyorum, ince bir battaniye yetiyor; Palais'te ise yarı kapalı pencerenin uzağında yatıyor, öyleyken iki battaniye ve kuştüyü bir yorgansız yapamıyordum. Gelsen iyi olacak.

Franz

*

[Kart]

[Damga: Prag — 3.IX.17]

Canım Ottla! Biraz daha iyiydi bugün, banyo sessizdi. Ne var ki, saat altı dedi mi her şey bitiyor; bitişikte annem gözlerini açmaya görsün, gürültüye uyanıyorum. (*Gözlerini açmak* deyimini de duyarlı yaşlı bir Alman bulmuş olmalı) Yukarıda, Belvere'deki evi[91] şimdilik dışardan gördüm, çok güzel; ne var ki birinci kat, üstelik karşıda Federer ve Piesen[92] korsa fabrikası; ayrıca bugün birinden işittiğime göre, pazara giden yük taşıtlarının bir kısmı oradan geçiyormuş. Bu durumda bir pazar meydanından bir ötekisine taşınmış olacağım. Ne zor şey.

Senin odan da doğrusu sevimli. İçerisini öteberiyle falan değil, kendimle öylesine doldurdum ki, döndüğünde kolay kolay bir yol bulup geçemeyeceksin aradan. Hayıflanmıyor musun? Bugün doktorla da konuşacağım, ardından sana ne zaman geleceğimi yazarım. Sanırım hafta sonu; o gün olsun, telgrafla bildiririm.

Franz

Adreste F. değil, Ottla yazsın.

*

[İki kart, birincisinde başlanan yazı ikincisinde sürüyor]

[Prag, 4 ve 5 Eylül 1917]

Canım Ottla! Dün yine doktorun yanındaydım,[93] her zamankinden daha açık seçik[94] konuştu; ama hem onun, hem diğer bütün doktorların bir özelliği işte, gerçek durumun hastalardan saklanması zorunlu görüldüğünden, hastaların da çaresiz her şeyi bilmek istemelerinden, ya incir çekirdeğini doldurmayan şeyleri yineleyip duruyor ya da önemli noktalarda kendi kendileriyle çelişkiye düşüp ne birini, ne ötekisini itirafa yanaşıyorlar. Sözün kısası: İki apeks* de iltihaplanmış, ama akciğerlerin kendilerinde sözde bir şey yokmuş da, hastalanan bronşçuklarmış yalnız. Dikkatli davranmak gerekiyormuş, yaşım dolayısıyla doğrudan bir tehlike söz konusu değilmiş; bir tahminde bulunmak gerekirse, ilerde de böyle bir tehlikeyle karşılaşacağım söylenemezmiş. Doktorun öğüdü bol yemek, bol bol temiz hava, midemin duyarlığı nedeniyle ilaç almayacağım, geceleri omuzlarıma iki kompres uygulanacak ve ayda bir kendisine görüneceğim, birkaç ay sonra bir düzelme gerçekleşmedi mi, tüberkülin enjekte edecekmiş, ki (ne saçmalık) başvurmadığı bir çare kalmasınmış. Benim sorduğum bir soru üzerine, kuşkusuz güneye gitmekle iyi edeceğimi açıkladı, ama ille gerekli bulmadı böyle bir şeyi, kent dışında bir yerin de pekâlâ aynı işi göreceğini söyledi. Belki bir dilekçe verip emekliliğimi isteyebilirim; doğrusu pek güzel bir neden bulunuyor elimde; yarın değil öbür gün (yarın önemli bir oturuma katılacak, şu anda oturumdan başka bir şey düşünecek durumda değil) şefle[95]

(*) Akciğerlerin uç kısımları.

konuyu görüşeceğim.

Şu sıra sık sık Meistersinger'den[96] bir dize geliyor aklıma: «Onu daha kibar sanırdım ben» ya da öyle bir şey. Demek istediğim şu: Hastalığımın bir adaleti yerine getirdiği kuşkusuz; adil bir darbe, hem de bunu hiç de bir darbe gibi hissetmiyorum; son yılların ortalamasıyla karşılaştırırsam düpedüz tatlı bir şey; kısaca adaletle bağdaşmayan yanı yok, ama öylesine kaba, öylesine dünyevi, öylesine yalın, öylesine kollayıcı ki!

Kart yollanmadan kaldı. Her şey bu arada yine değişti. Max'ın diretmesi üzerine Profesör'e[97] göründüm. Genellikle aynı şeyleri söyledi, ama kesinlikle kent dışında bir yerde kalmamı salık verdi. Yarın ya emeklilik için dilekçe verecek, ya da üç aylık izin için başvuracağım. Beni evine almak ister misin? Alabilir misin? Kolay değil de.

Franz

*

[Kart]

[Damga: Prag — 6.IX.17]

Canım Ottla! Şimdi yine bu konudan söz açmaya başladımsa, her ayrılışta onsuz yapamadığım duygusal bir komediyi bir kez daha sergilemek için değil kuşkusuz.[98] Düpedüz (hani bunun da yalancı bir yanı yok değil, ama hiç değilse belli bir yere kadar dürüstlük içeriyor) emeklilikte ayak direyecekken, çalıştığım işyerini sömürmek gibi bir niyetim olmadığından falan dem vuruyorum. Elbet bunun sonucu da, belki öbür türlü de geri çevrilecek emeklilik başvurumun, ilgili konuşmalardan sonra hiç kabul edilmeyeceğidir. Ne var ki, müdürün kendisiyle ancak pazartesi görüşeceğim[99]; düşüncesini henüz bilmiyorsam da, izni alacağım

kesin; çünkü Profesör'ün raporunun[100] (sözlü açıklamalarından önemli ayrılıklar içermiyorsa da, yazıya dökülen şey yine de bir başka ağırlık kazanıyor) her zaman geçerli bir pasaporttan geri kalır yeri yok. Gerek anneme, gerek babama sinirlerimin bozukluğundan[101] izin almak istediğimi söyledim. Annem, kendisine kalsa dünden bana izin vereceği için durumdan hiç kuşkulanmıyor.

*

[Kart]

[Damga: Prag — 7.IX.17]

Canım Ottla, kartında 8 günlük bir izin için hazırlandığın anlaşılıyor; oysa şimdi üç ay gibi bir süre beni başına saracak, hem de bu salı ya da çarşamba karşında göreceksin. Senin için fazla büyük değişikliklere[102] yol açmayacak mı bu? Güz için bazı tasarıların vardı ya, onlarda da hani? Bugün müdürle konuştum. Öyle sanıyorum ki, kurumdan artık geri dönmemek üzere ayrılmam, ancak tüberkülozun gemi azıya almasına bağlı. Emeklilik işi suya düştü. Ama izin kesin, hem de başvurusuz. Pek de üzülmemeliymişim, asıl üzülecek olan kendileriymiş, benim gibi değerli bir elemanı[103] vb. Böyle sözler işittim de, yaptığım işi yukarıda gözden geçirdim mi, sanki dünya başıma yıkılıyor. Gerçek durum şöyle: Bir kez bir yer bulup yerleşmeyeyim, artık hiç iç açıcı olmayan bir nesne gibi oraya yapışıp kalıyorum. Elbet beni doğrudan tasalandıran bir şey değil bu. Diyeceğim, henüz çalışan eylemli bir memur gibi izne çıkıyorum. Belki hanidir benim gibi eylemli bir memur görmemiştir Zürau?

Franz

Postacıyı bana gelecek mektuplar konusunda uyarır mısın?

*

[Kart]

[Damga: Prag — 8.IX.17]

Canım Ottla, başka kartım yok.[104] Çarşamba sabahı büyük bir olasılıkla yola çıkıyorum. Max beni Zürau'a gelmekten alıkoymaya çalışıyor; ayrıca, Profesör'le konuşacakmış. Aşağı yukarı şu noktalarda toplanıyor itirazları: Henüz işin başındayken yapılacak en iyi şeyi yapmalı, yani İsviçre'de, Meran'da ya da benzeri bir yerde kalmalıymışım — Profesör Zürau'a gitmeme ses çıkarmamışsa, beni pek yoksul gördüğü içinmiş yalnız —. Zürau'da doktor falan yokmuş, bakarsın durumum ansızın kötüleşir de ağzımdan kan gelirse ne yaparmışım ve buna benzer şeyler. Profesör, Zürau için peki demesini salık verdiği arsen kürünü uygulamama bağlamış; ne var ki ben böyle bir küre yanaşmıyormuşum, yağmurlu havalarda üstü kapalı gezi yerleri olmadan ne yaparmışım vb. Bu itirazlara verdiğim yanıtları sana sözlü olarak anlatacağım. Öte yandan, sağlığım bakımından belki gerekli bu kollayışları düşünmek tiksinti veriyor bana, o uzun boş zamanımı rezil edip çıkacak.

Franz

*

[Kart]

[Damga: Prag — 9.IX.17]

Canım Ottla, bugün sana bu kartı yazmamın nedeni, bakarsın çarşamba sabahı Zürau'da olamayacağımı düşündüğüm içindir (hiç de olası bir durum değil hani; yeter ki sen daveti geri almayasın). Max, Zürau'a gelmeme karşı itirazlarını Profesör'e bildirecek. Ancak, bu iş nasıl sonlanırsa sonlansın, önce bir yol Zürau'a geleceğim kesin. Başkaca rahatım çok iyi, yalnız aşırı yemek içimi karartıyor. Schnitzer'e[105]

yazacağım, belki perhiz yapmamı salık verir. Acınacak bir karşıtlık: Önden gereksiz yemekleri organizmaya yolluyorsun, içerde ise hastalık yürüyüş temposunu cancağızı nasıl isterse öyle ayarlıyor. Elli geliyor bugün, olup bitenler karşısındaki tutumunu kendisinden öğreneceğim. F.'den[106] mektuplar aldım; öylesine sağlam, güvenilir, sakin ve serinkanlı, kendisi gibi kin gütmeyen mektuplar. Hemen oturup yanıtlayacağım.

Franz

*

[Prag, 28.XII.1917]

Canım Ottla, postacı sana bugün yalnız bu mektubu getirecek; Doğrusunu istersen, Felix'in[107] gürültüsü ve Gerti'nin beni sessiz süzüp durmaları karşısında yazmak için ne bir heves duyuyor, ne de gerekli huzuru buluyorum. Ama başlıca neden, kısıtlı bir zaman üzerinde —benim buradaki zamanım da böyle çünkü— bu zamanın henüz ortasında kesin bir şey söylenememesidir. Bu son beş günde öyle değişik anlar yaşadım ki, ağır bir hata işlediğim sanısına kapıldım ve hayli aşağılara düştüm; ama sonradan anlaşıldı ki, yaptığım iş kelimenin tam anlamıyla doğrudur, hayıflanacağım bir şey yoktur ortada. Ayrıntılar üzerinde ilerde konuşuruz.

Asıl konudan henüz söz açmadığımız ilk günü saymazsam, F. ile geçirdiğimiz günler kötüydü;[108] son günün öğle öncesinde çocukluktan çıktım çıkalı akıtmadığım kadar yaş akıttım gözlerimden. Ama davranışlarımın doğruluğundan şuncacık kuşkuya düşseydim, benim için elbet çok daha fena ya da katlanılmaz bir şey olurdu bu. Ama böyle bir kuşkudan içimde eser yoktu; ne var ki, bir davranışın haksızlık oluşturması onun doğruluğuyla çelişmiyor. Davranışımdaki haksızlık özelliği de, Felice'nin tepkisindeki incelikle enikonu

güçlenip büyüdü.

Felice gitti, ben de öğleden sonra Profesör'e uğradım; bir geziye çıkmış, pazartesi ya da çarşamba günü dönecekmiş. Salt bu nedenle, o dönene kadar burada kalmam gerekiyor. Ama ben yine de durmayıp Dr. Mühlstein'a yollandım; ciğerlerimi dinlediyse de, şimdilik bir şey saptayamadı; oysa burada eskisinden çok öksürüyor, eskisinden daha güçlükle soluyorum. Bu olumlu-olumsuz bulguya karşın (çekilecek bir filmde hastalığın görüleceği kesindi), belki de bana karşı duyduğu biraz özel yakınlık dolayısıyla emekliliğimi istemenin ahlaksal açıdan pekâlâ savunulabileceğini söyledi; bir sorusu üzerine artık evlenmeyi aklımdan geçirmediğimi açıklayınca, kararımı övgüye pek değer buldu; geçici mi, yoksa kesin bir karar gördüğü için mi böyle davrandı bilmem, kendisine sormadım. (Nişanın bozulmasına neden olarak, dışa karşı[109] yalnız hastalığımı ileri sürüyorum; babama karşı da öyle yaptım).

Bugün bürodaydım, görüşmeler başlıyor[110], nasıl sonuçlanacaklarını bilmiyorum henüz. Bu konuda da benim için bir duraksama söz konusu değil.

Ancak, Oskar işinde[111] beni düşündüren bazı şeyler var. Kendisini şimdi yanıma alıp getirmem güç olacak benim için, senden ve Max'tan başta biriyle konuşmam güç olacak. Elbet yalnızca bir geçiş dönemi için söz konusu, kesinlikle biliyorum bunu; ama kent dışında ve tek başıma olmak istiyorum. Hem zaten şimdi bir konuğun var;[112] Oskar da Çekçe'den anlamaz, bu da bir başka güçlük doğuracak. Kaldı ki, kendimi biraz fazlaca başkalarına adanmış hissediyorum, daha doğrusu nazik bir geçiş dönemi gibi bakıyorum duruma. Bunun ötesinde benim hesabıma kesinlikle kasvetli ya da hüzün verici bir şey görmen, düpedüz yanlış olurdu, hele kendim için bunu rahatlıkla söyleyebilirim. Tersi daha doğru çünkü; gerek şu andaki, gerek ileride alacağı duru-

muyla en iyi davranış bu: Yolumun üzerinde gereken yerde duruyor. Bunun üzerinde hiç kafa yorma en iyisi. Hem yalnız değilim hiç, çünkü bir sevi mektubu aldım; ama yine de yalnız sayılırım, çünkü seviyle yanıtlayamadım onu.

Yani tek duraksamam Oskar konusunda. Hali pek iyi değil, kesinlikle gerekli ona böyle bir gezi, her bakımdan kendini aşağılıyor; durumu öyle ayarlamış ki, kendisine yola çıkacağımızı bildireyim, bir saat sonra hazır; bir sonraki cumaya kadar bekleyecek. Lütfen bana yaz bu konuda ne düşündüğünü. Bir şey daha var: Bay Hermann'a,[113] Bayan Feigl'e[114] Bayan Hermann'ın kızına ne getireyim gelirken? Ve başka kimlere ne getireyim?

Beri yandan kentin varlığını ilk bugün hissettim. Bu insanların arasında iyi bir şey gerçekleşemez, ama onlar için bir sürü iyi şey yapılabilir.

Franz

Konuk Froylayn'a, bizim Froylayn'a,[115] Toni'ye[116] ve Bay Hermann'a selam.

*

[Damga: Prag – 30.XII.17]

Canım Ottla, şimdi bu pazar ikindisi mutfakta Baum'a ilişkin birkaç satır sana:

Geziden alıkoymak için değil hani; çünkü artık kendisini kırmadan yapılabilecek bir şey değil bu; onu yanıma almakla göstereceğim hiç de yalnız fedakârlık sayılamayacak küçük özveri, hesaba vurmak istesem bile son zamanın bana armağan ettiği iyi şeylerin yanında öyle sönük kalıyor ki! Kısaca, Baum'ı gezi dışında bırakmak için değil sana şimdi yazacağım birkaç satır, beni rahatsız eden bir durumu seninle kardeş kardeş paylaşmak için.

Dün akşam, kısa sürmesine karşın yine de büyük bir patırtı koptu evde. Eski şeyler: İlkin kızak kayan Martha,[117] sonra mandolin çalan Trude, ardından acınacak durumdaki iki bacağıyla haftalardır hasta yatan amca üzerinde konuşuldu, derken Zürau'a geçildi: Deli bu kız, insan anne ve babasını bırakıp gider mi? Şimdi ne yapıyordur orada? Her şey elinin altında bol bol olduktan sonra, taşrada yaşamak kolay tabii; hele bir aç kalsın, gerçek tasa nedir, sıkıntı nedir çeksin de, o zaman vb. Unutmadan söyleyeyim ki, beni kıskandıracak iyi şeyler de konuşuldu hakkında: Sanki demirden bir kız vb. Kuşkusuz, bütün söylenenler dolaylı olarak beni hedef alıyordu; zaman zaman benim bu anormal durumu desteklediğim ya da sorumlusunun ben olduğum açıkça ileri sürüldü; benim de buna karşı cevabım fena sayılmazdı, şaşırtıcıydı en azından; anormal durumun durumlar içinde en kötüsü görülemeyeceğini, çünkü örneğin dünya savaşının normal olduğunu belirttim. Bu sabah da annem bana geldi, çok büyük bir tasaya kapılmışa benziyordu; ama davranışından çıkarabildiğim kadarıyla benimle ilgili değildi konu; Froylayn'ın dediğine göre, iki haftadır annemin doğru dürüst yiyip içtiği yokmuş; ama ben çok fena görmedim durumunu; bana şu sıra senin orada ne iş yaptığını, niçin eve gelmediğini sordu (Robert'in[118] kayınbabasıgil üç ay için Prag'a geliyormuş); gelmediğine göre neden iki kıza orada gerek duyduğunu, bunun pek fazla bir masraf sayılıp sayılmayacağını vb. anlamak istedi. Ben de dilimin döndüğü kadar yanıtladım sorularını.

Bu konuşmaların sonucu olarak benim şimdi biraz daha açılmış gözlerime görünen şu ki, sen ya da ben, anne ve babamızı «terk ettiğimiz», «çıldırdığımız» vb. suçlamalar karşısında düpedüz haklıyız; çünkü ne onları terk etmişliğimiz var, ne nankörce davranıyoruz onlara karşı, ne de çıldırmış durumdayız; yeteri kadar dürüst niyetlerden yola çıktık; zorunlu gördüğümüz, üzerimizdeki yükten bizi kurtarmak isteyen kimsenin bizim için yapmayı akıl edemeye-

ceği şeyi yaptık yalnız. Ancak, bir noktada bizi suçlamakta haklı babam; o da (ister kendi başarısından, ister kendi hatasından kaynaklansın), bizim pek rahat bir yaşam sürmemiz; insanları denemek için açlık, para sıkıntısı ve belki hastalıktan başka elinde bir ölçü yok babamın; kuşkusuz bizim zor sayılacak ilk sınavları henüz vermediğimizi görüyor, buradan da bizi her türlü özgürce konuşmaktan alıkoyma hakkını çıkarıyor kendisi için. Bu davranışı bir gerçeklik taşıyor, gerçek olduğu için de iyi bir şey. Açlığımızı ve para sıkıntımızı gidermede yardımına sığınmaktan başka şey yapamadığımız sürece, kendisine karşı tutumumuz bir ürekkliği içerecektir, görünürde her ne kadar böyle yapmayalım desek bile ister istemez ona boyun eğeceğiz. Bu noktada yalnızca bir baba gibi, yalnızca sevmeyen bir baba gibi konuştuğu söylenemez.

Bunu Oskar'ın ziyaretine uygularsak, şöyle bir durum çıkacaktır ortaya: Oskar'ı, ben kendimin de lütfen bir konuğu sayıldığım yabancı bir eve davet ediyorum. Babam elbet buna asla rıza göstermeyecek. Bu durumda ben sözde boyun eğmeyeceğim, Oskar'ı da alacağım yanıma, sana geleceğim; kendi masrafımı ödeyecek, Oskar'ın da fazla bir yekûn tutmayacak masrafını seve seve üstleneceğim; ama köy yaşamını, köyde kış mevsimine özgü çalışmaları vb. anlamayan babamın tehdidi altında o kadar çekingen ve ürkek davranacağım ki, örneğin aralık başında köye gelecek babamın karşısında, kolumda Oskar, ne yapacağımı bilemeden dikileceğim.

Şimdilik daha büyük bir işin üstesinden gelemeyeceğime göre, bir kez bu işi çözümlemem gerekiyor. Sana söyleyeceklerim bunlardı işte.

Burada birkaç gün daha kalacağım ister istemez, çünkü ancak ilk kez salı günü müdürle konuşabileceğim.

Bu mektubu birkaç kelimeyle yanıtlarsan pek sevinirdim;

Prag'dan ayrılmadan alabilirim mektubunu.

Froylayn'a, Toni'ye, Hermann'a selam.

Franz

Mektubu zarfa koymuştum ki, anneme kendisini tasalandıran şeyin ne olduğunu sordum. Meğer benim için tasalanıyormuş, babam gözünün yaşına bakmadan her şeyi anlatmış kendisine.[119]

[Kartpostal: Weimar, Goethe'nin bahçe içindeki evi, yatak odası]

[Damga: Prag — 2.1.18]

Canım Ottla, ben de aşağı yukarı bunları işitmek istemiştim senden, iyi oldu şimdi. Ne zaman geleceğimi henüz bilmiyorum, müdür güçlük çıkarıyor; bugün Profesör'e görüneceğim, belki gerçekten sağlığım fazlasıyla yerindedir,[120] bir istifanın o ağır sınavından yüzümün akıyla çıkabilirim. Baktım ki başka türlü yürümüyor, bu yola başvuracağım. Oskar için belki sana gerçekten telgraf çekmem gerekecek. Acaba kimsenin haberi olmadan Prag'a gelip, bir gece burada geçiremez misin?[121] Ama ben buna gerek kalmamasına çalışacağım. —Banyodaki mutlu anne hayalinin yanlışlığını ikinci mektubumda belirtmiştim.— Çamaşırlar aklıma geliyor bazen. Yırtık sökükleri dikilip onarılmıştı; şimdi bir kez daha aynı iş yapılacağına göre, arada yer yer yine yırtılıp sökülmüş olmalıdır. İstifa edersem, çamaşırlarıma eskisinden çok titizlik göstermem gerekecek. Ne diyecektim — Prag'daki dönemi şimdiye kadar fena atlattım sayılmaz, bu da doğrusu umutlandırıyor beni.

Franz

Toni'ye ve Bay Hermann'a selam.

*

[Damga: Prag — 4.III.18]

... gerçekten seninle[122] ikimiz daha iyi anlaşıyoruz ya da ben seninle herkesten daha iyi anlaşıyorum.[123] Ancak, zaman

zaman birbirimizin yüzüne bakmamız olanaksızlaşıyor; bunu da, özellikle kendilerine uygun düşecek bir yaşamı süremeyenler, onur kırıcı, ama adeta kaçınılmaz bir durum olarak sineye çekmek zorundalar. Belki buna karşı bir çare değil de, hafifletici şeyler vardır; diş fırçasının kabı gibi, ayna gibi; ama hepsinden çok iyi niyet gibi tıpkı; iyi niyeti de her ikimiz birbirimize karşı besliyoruz; hatta benimkisi için en iyi niyet diyebilirim.

Franz

*

[Prag, 5 Mayıs 1918][124]

Canım Ottla! Doğrusunu istersen henüz bir şey söylenecek gibi değil; çünkü daha yerleşmiş sayılmam (senin odana evet, ama kente yerleşemedim henüz). Eskisinden biraz daha kötü nefes alıp veriyorum; ama belki burada hızlı yürüdüğüm için (hem bu ara düzeldi biraz). Uykularım çok fena, ilk günler gözlerimi doğru dürüst açamadan ortalıkta dolanıp durdum, ama bir geçiş dönemini yaşadığımdandır sanırım. Bunun dışındaki şeylere gelince: Şu ana kadar ev değiştirdiğim için genellikle pişmanlık duyduğumu söyleyemem; ama seni bir yol yine karşımda görmeyi ve kulağını çekmeyi çok isterdim. Elli'de denedim, sendeki zevki vermiyor.

Franz

Froylayn Greschl'i[125] yürekten selamla tarafımdan, Froylayn David'i[126] ve Bay Hermann'ı da kuşkusuz. Bahçe için önereceğim yeni bir şey yok; yalnız ilişikte gübre şerbetiyle bahçenin nasıl gübreleneceğini anlatan bir broşür yolluyorum. Bugün hiç aklımda yokken Baumgarten'ın[127] arkasındaki Schreber bahçelerini gidip gördüktensonra, bizim kendi bahçemizden eskisi kadar gurur duymaz oldum;[128] ama

bahçemiz gözümden düştü de diyemem. Ne var ki, bizim kendi bahçemizde yaptıklarımızı herkes yapabilir ve yapıyor. Schreber bahçelerinden her biri bizimkisinin yaklaşık yarı büyüklüğünde, çoğunluğu bakımlı, birçoğu ise çiçek gibi.

Evet, gelelim bizim plana: O zavallı kum havucundan başlarsak, ikincisi havuç; üçüncüsü soğan, salata; dördüncüsü ıspanak, turp; beşincisi çeşitli bitkiler; altıncısı bezelye; yedincisi soğan (1 sıra daldırma soğan, 2 sıra soğan tohumu, aralara sarmısak ve turp); tamam, buraya kadar, kafam karıştı; ama sen biliyorsun.

Sana Karl ile 490 K yolluyoruz, 380 K annemden, 110 K da benden. Mektubundan çıkan listeye göre 3 K fazlası var.

Başmüfettiş'in bir ricası: Bu ay içinde kendisi bir ara Michelob'dan geçecek. Sana telgrafla önceden haber iletilse, trene 2–3 sandık yumurta yollayabilir misin?

*

[Kart]

[Damga:Prag – (yaklaşık 14/15 Mayıs 1918)]

Canım Ottla! Sanıyordum Albin Bartl'a yardım için[129] hiç değilse gerekli koşulları hazırladın. Prag'a döner dönmez yazdım, burada kendisi için bir kimlik bulunmadığını, ama böyle bir kimliğin hemen sağlanabileceğini ve bu bakımdan ona yardım edeceğimizi bildirdim. Dün kendisini salı günü, yani ayın 18'i için sağlık muayenesinden geçmek üzere Saaz'a davet ettirdim; sağlık kurulunda bizden de bir görevli bulunacak ve Bartl için az buçuk iyi bir şeyler yapılabilecektir sanırım. Ne var ki, mayıs başında B.'ye yolladığım mektup, söz konusu adreste böyle bir kişinin oturmadığı gerekçesiyle geri döndü; B., Zürau'da bana «Saaz'da sığır tüccarı

Leopold Gaiser'in yanında» gibi bir adres vermişti, demek eksik bir adresmiş. (Ama belki bizim görevli yine de bulur kendisini.) Yazık doğrusu. Tekrar sana uğrarsa, kendisine adres işini sor bakalım. — Pazar günü seni bekledik, Elli gelmenin adeta kesin olduğunu söylemişti. Benim kendimle ilgili olarak anlatacağım yeni bir şey yok; burada yaşamak, Zürau'da yaşamaktan daha güç, ama elbet bir yol denememek için neden değil bu.

*

[Prag, Ağustos sonu, 1918]

Canım Ottla! Zürau'da artık oturmadığımı bildiren belgeyi al ve yolla bana lütfen; idareden izin koparma olasılığı var, bu yüzden gerekli. Ayrıca, geçen gün Profesör'e gitmiştim, ciğerlerimi çok iyi buldu. Senin için henüz bir katalog[130] sağlayamadım, şimdiye kadar elime geçenlerin tümü bahçeciliğe ilişkin şeyler, ama sağlayacağım. Sen bari bir şey bulabildin mi?

Franz

*

[Damga: Prag — 8.IX.18]

Canım Ottla! Nakil belgesi için çok teşekkür; telgraf çekmemin nedeni, ayağını biraz çabuk tutman içindi; şu sıra ne tedirgin durumda olduğunu biliyorum elbet, madem ki Zürau'dan ayrılıyorsun, buna katlanacaksın. Ama okul için[131] telaşlanmana gerek yok; çünkü fazlasıyla seçenek var önünde; beri yandan, bir seçme yapmak da pek önemli değil; yeter ki bir şeyler öğrenilmek istensin, nerde olsa yapılır bu; hiç olmadı, kitaplar ne güne duruyor? Az buçuk sağa sola yazdım yazıştırdım, sordum soruşturdum; şimdilik ele geçi-

rebildiklerim, Eisgrub ve Kolsterneuburg Bahçecilik Okulları'nın katalogları. Kolsterneuburg Bahçecilik Okulu sanırım ötekinden daha iyi, insan korkunç derecede çok şey öğrenebilir ve —ki bu da söz konusu okulların ortak bir üstünlüğü— salt dinleyici olarak derslere katılmakla dilediğin kadar kısa sürede, dilediğin dallarda yapabilirsin bunu. Hani sonunda eline damgalı mühürlü bir diploma vermiyorlar; zaten böyle bir şey tümüyle gereksiz, derslere devam ettiğini, falan filan sınavlara girdiğini onaylayan bir belge yeter de artar sana. Ayrıca, Çek — Ev İdaresi Okulları'na ilişkin yığınla katalog bulunuyor elimde; çokluk tarım okullarıyla bağlantılı hepsi; içlerinde sana uyan okulu ancak kendi gözünle gördükten sonra seçebileceksin. Zaten genellikle biraz sağı solu dolaşıp, orayı burayı görmen en iyisi. Ben, asıl tarım okullarından yalnızca Budweis'a, Liebwerda'ya ve Friedland'a başvurdum yazıyla. Budweis'taki ev idaresi okulu (sen istediğin kadar tarım öğreniminden söz aç, ortada bir kız söz konusu oldu mu hep yanlış anlıyorlar; dolayısıyla, Budweis'tan da bana yalnız ev idaresi okulu cevap verdi) bu kış yiyecek ve yakacak sıkıntısı nedeniyle öğrenime kapılarını açmıyor. Bu yüzden, bir ara gidip okulu yerinde görmek de gerekli. Liebwerda – Tetschen ile Friedland'dan henüz cevap gelmiş değil. Bir tanıdık aracılığıyla bir uzmandan bu okullara ilişkin bilgi edindim; öğrenim görenleri alıyor yalnız, şu anda gerçekten bir kız öğrencisi de var (ama belki bu okulda da konuk öğrenci olarak dışardan derslere devam edilebilir). Sözünü ettiğim uzman, Liebwerda'dan çok Friedland'ı[132] salık verdi; iki yıl süreli bir kursmuş topu top; ama bir yılda da rahatlıkla bitirilebilirmiş. Böyle bir kursa katılmış olman da nereye başvursan bir tavsiye mektubu sayılır senin için; ayrıca, sana arka çıkacak biri de var, uzman değil hani, okulun müdürünü tanıyan başmüfettiş. Tarım okulunun bulunmayışı bir yana, Friedland başlangıç için çok iyi, çünkü seni yepyeni koşullarla yüz

yüze getirecek; Viyana'ya gitmeye karar vermezsen, Friedland'a uzanıp (dikkati çekecek kadar güzel ve melankolik bir kent gibi kalmış belleğimde, burada iki hafta geçirmiştim), oradakilerle konuşman en iyisi. Bakarsın bana da yazarlar. Bu işin gerektireceği masraf konusunda babamla hiç konuşmanın gereği yok, ben seve seve öderim hepsini; paranın değeri zaten günden güne düşüyor, ben de elimdeki parayı sana yatırırım, ilerde çalıştıracağın işletme üzerine konmuş ilk ipoteği oluşturur.

Pazara kadar evde olurum belki, sonra da sanırım Turnau'a[133] gideceğim; inceleme gezilerin için bana gerek duyarsan, emrindeyim. Bir kez böyle bir karara vardığına göre, Zürau'dan ne kadar erken, kuşkusuz yüzünün akıyla ayrılırsan o kadar çok vakit bulur, yeni ders yılı başlamadan sağa sola bir göz atabilirsin.

Taşınırken gazetelerimi unutma. Belki postayla bana yollayabilirsin.

Hoşça kal, herkese candan selam.

Franz

Peki, Froylayn ne yapacak?

Canım Ottla, bir ek: Friedland'dan cevap geldi. Bir kopyasını ilişikte sana yolladığım mektupla okul müdürüne cevap vereceğim. İki okul söz konusu: kış okulu (her biri kasım başından mart sonuna kadar süren iki kış kursundan oluşuyor; ama «uzun süredir işin pratiğini yapan yaşlıca tarımcılar» tarafından her ikisi bir kursa sığdırılabiliyormuş), bir de ev idaresi okulu; ne var ki, bu yıl kapılarını eğitime açması biraz kuşkulu. Prag'a geldiğinde baktın ki ben yokum, bütün katalogları senin-benim odamızda[134] bulacaksın, benim yokluğumda gelebilecek mektup ve katalogları ise Froylayn Kaiser'den ve Zugeler ile Graupner'i de tanıyan, ayrıca Eyalet Tarım Komisyonu'nda senin işi çabuklaştıracak olan Bay Klein'den alabilirsin.

Tam şu sırada yeni bir siparişle görevlendirildim: Ne kadar tavşan ve keklik ele geçirebilirsen, parası tesliminde ödenmek üzere Başmüfettiş'e yollayacaksın! Bay Lüftner,[135] fiyatlar pek yüksek değilse, her parça için paradan ayrı olarak müfettişten biraz da tüttürecek bir şeyler alabilecek (tütün, sigar, sigara, virginia), ne dilerse artık.

Hoşça kal,
Franz

Canım Ottla, ikinci bir ek. Tetsch Akademisi'nden yanıt geldi. Bazı bakımdan akademi, Friedland Kış Okulu'ndan elbet çok iyi; ama yüksekokul karakteri taşıyor, öğrencilerden beklenilen başarı oranı da çok daha fazla. Bu durumda iş, senin kendine duyacağın güvenin ölçüsüne bakıyor, bir de okula kabul edilmene. Asli öğrenci olarak değil kuşkusuz, sanırım kızlar için asli öğrencilik kısaca olanaksız; ne var ki, asli sayılmayan öğrencilere de önöğrenim konusunda akla gelmedik güçlükler çıkarıyorlar; ama kanımca senin için söz konusu değil bunlar. Tetschen-Liebwerd'de öğrenim düzenli üç yıl sürüyor; asli olmayan öğrenciler için ilgili süre isteğe, çabaya ve öğrenim konularının seçimine göre kısalabiliyor kuşkusuz. Yanıt mektubunda müdür, senin daha önce nasıl bir eğitim ve öğrenim gördüğünü sordu; ben de kendisine ekte okuyabileceğin bilgiyi verdim; bir rastlantı eseri komisyonda bulunan, özellikle akademi üstüne bir rapor hazırlayıp senin okula alınmanda da sözü geçecek olan Sekreter Fritsch'ten söz açtım.

Sanırım, başlıca Friedland ve Tetschen olmak üzere iki okul arasında bir seçme yapacaksın; ama en iyisi, her ikisini de önceden gidip görmen.

Hoşça kal,
Franz

*

[Prag, Ekimin ilk yarısı, 1918]

Canım Ottla! Yazık, seninle karşılaşamadım bir daha. Bugün Froylayn K.'yı ziyaret etmeni rica edecektim. Anlayacağın Bay K. bugün bana bir mektup gösterdi; belki mektubu Bayan K.'ya yollayıp kendisine veda edecek.[136]

Ama yine de senin bugün karısını ziyaret etmeni, suskun bakışlarla ister gibiydi sanki. Kendi anlattıklarına bakılırsa, yerden göğe haklı kuşkusuz; güvensiz, sinirli insanlar arasında haktan ne kadar söz edilebilirse artık. Kadının gözü, despotluğun her türlüsünden aşırı ölçüde korkmuş; nereye baksa bu despotluğu görüyor, hatta kendisi de despotça davranıyor; tek nedeni de, despotluk gelip kendisini bulmadan, kendisi önce davranıp karşı çıkmak istiyor ona. Yani bir gidip görsen kendisini...

Öyle büyük bir nesnel değer taşıyacağını sanmıyorum ziyaretinin; dünkü gibi sahneler, Bay K.'nın dediğine göre daha önce de aralarında çok geçmiş; ama yine de bir ziyaret, gerek Bay K. gerek Bayan K.'ya iyilikte bulunmak için bir girişim sayılır en azından.

F.

*

[Damga: Prag – 11.XI.18]

Canım Ottla, durumum hiç de fena değil,[137] öğle önceleri hep yatak dışındayım, açık havaya çıkmadım henüz, belki bugün çıkarım, belki de yarın.

İşin kolay değil, biliyorum. Açlık çekmen,[138] kendine ait bir odanın olmayışı, Prag'ı özlemen,[139] beri yandan bir sürü bilgiyi kafana yerleştirmen büyük bir sınav senin için, sınavı başarmak da büyük bir iş kuşkusuz. Zürau'daki koşullar

gerek senin, gerek amaçların için çok daha elverişliydi. Ne bileyim, ilk günler henüz derli toplu göremezsin durumu; ama çok geçmeden giriştiğin işten az buçuk yüzünün akıyla çıkıp çıkamayacağını anlayabilirsin sanırım. Baktın ki derslere gereği gibi çalışamıyorsun ya da sağlığın için bir tehlike söz konusu, dönüp gelirsin tabii. Elbet o zaman vejetaryenizm bir savaş kaybetmiş sayılır; çünkü «yaşlıca tarımcılar» restoranda karınlarını mükemmel doyuruyorlardır herhalde. Ayrıca senin için bir kurtuluş yolu daha var: Buradan yiyecek paketleri yollanması. Düzenli olarak sana un göndermeyi çok isterim; söylendiğine göre, un sağlanabiliyormuş.

Friedland'daki yağmalama girişimleri[140] hoş karşılanmadı burada, özellikle Prager Tagblatt'ın haberi veriş biçimi güzel değil. Normalde Friedland pek barışçıl bir yer sayılıp böyle tatsız olayların uzağında kaldığından, haberin daha başında taşkınlıklar için «dehşet verici» deyimi kullanılmış. Senin odandan şeker ve belki daha başka kimi besin maddeleri alıp gitmeleri, o gün senin pek ders çalışamayışın fena kuşkusuz. Annemle babam şu an yatışmış durumdalar.

Anlayacağın Ottla'cığım, ya okuyup öğrenimini sürdürecek ya da döneceksin, ya sağlıklı kalacak ya da döneceksin.[141] Sürdürebilirsen hayranlık duyacağım sana; dönersen seni avutmaya çalışacağım.

Bir şey daha: Ders kitaplarını, başlayıp da yarıda bıraktığın mektuplarla tıka basa doldurma sakın. Sen sınıfta yüksek sıranda otururken yere düşebilir, yerden de başkaları alır ve artık sınıfta elden ele dolaşıp durur bunlar.

Hoşça kal,

Bayan Hub'a selamımı söylersin.

Franz

*

[Kartpostal: Prag, Hradschin, Strahower Manastırı]

[Damga: Prag — (27 Kasım 1918)]

Birkaç dostun candan selamlıyor seni:
En çok ben Irma
Baban Hermann Kafka'dan bol bol selam
Jeste nekdo Te srdecne pozdravuje, ale toh Ti ted jeste ani nechci prozraditi.[142]
Mnoho pozdravu zasila[143]

Marie Wernerova

*

[Kart, Kafka'nın yaptığı desenlerle, resmin altındaki yazı: «Yaşamımdan görüntüler»]

[Schelesen, Aralık başı, 1918]

Nasılsın bakayım? Noelde kitap defter getirip[144] seni sınavdan geçireceğim. Prag'a geleyim mi dersin? Burada da Zürau'daki kadar iyi durumum, ancak burası biraz daha ucuz; günlüğü 1 frc. (şu anda Viyana'daki rayice göre 1 K = 10 ct. Burada dört hafta kalacağım, ama Noel'de pekâlâ gelebilirim Prag'a, gelmeyi de pek isterim. Bol bol selam.

Başmüfettiş'e kart?

Franz

*

[Kart]

[Schelesen, 11 Aralık 1918]

Canım Ottla, bak bu fena;[145] küçük bir kart seni ders çalışırken rahatsız ediyorsa, mektuplar ne kadar rahatsız edecektir, düşün artık. Hem kart, en başta o asabi Profesör için

yazılmıştı. —O akşam konusunda değişik haberler iletilmiş sana; benim duygularımı sorarsan, harikulade yumuşak ve doğal bir akış izledi, hiçbirimizin yüreğini sıkan bir şey yoktu. Bu akşam, annemin mektubunda yazdığına göre bir büyük toplantı gerçekleşecekmiş yeniden. Anlayacağın Noel'de geliyorum; eskisinden biraz daha güçsüz nefes alıp vermekteyim, kalbim eskisinden daha hızlı çarpıyor, öyleyken diyecek yok durumuma.— Froylayn F.'nın selamları beni pek sevindirdi. Senin anlattıklarından sonra —hani biraz ateşlenmiş durumda dinlemiştim hepsini— hakkında çok olumlu bir izlenim edindim. Acaba bana yollayacağın ilk karta, elden geldiğince nesnel davranıp okuldaki gelişmelerin konusunda birkaç kelime yazamaz mı lütfen? «Yiyecek aramak» da ne oluyor? Yazık, benim masanın üzerinde kimi şeyler bulunabilirdi. Ama ben senin için aşağıdaki resmi çiziyorum ki, ders çalışmaya ayırabileceğin bir saat yine güme gitsin.

Franz

[Kart]

[Schelesen, 1 Şubat 919]

Canım Ottla! Bugün 31 Ocak'ı 1 Şubat'a bağlayan gece yaklaşık saat beşte uyandım, kapının önünde senin «Franz» diye seslendiğini işittim, nazenin bir ses; ama açık seçik işittim ben. Hemen yanıtladım; ama bir kıpırtı falan olmadı. Ne istemiştin acaba?

Franz

*

[Damga: Liboch — 5.2.19]

Canım Ottla, diyeceğim hepsi bir akşamdı, gene çıkıp gelecek bu akşam; ama senin için korktuğum yok.

Mektubunu pek yakında yanıtlayacağım, bugün yalnız konuşma egzersizleriyle[146] ilgili olarak yönelttiğin soru üzerinde duracağım, çünkü ivedi bir konu.

Şu anda aklıma şöylece geliverenleri yazıyorum:

Bir kez «kafamdan işe yarar bir şey çıkaracağıma inanmıyorum» demek, konuşma egzersizlerine hazırlık bakımından en elverişsiz bir ruh durumudur. Söz konusu inancının doğru yanı yok, böyle bir deneyim şimdiye kadar geçmedi başından, hepsi bu; duraksaman bundan kaynaklanıyor; kendini aşmayı göze al bir kez —bağımsız her düşünce de böyle bir girişim sayılır—, işin kanıtlanabilecek tüm olanaksızlığına karşın göreceksin bak, ne güzel geçeceksin karşı kıyıya.

Ele alacağın konu bakımından iki grup temel olanak görüyorum senin için: Çok kişisel ve çok genel konular; bu arada

çok kişiseller aynı zamanda genel, çok geneller de kişiseldir; ben kısaca böyle bir ayrıma gidiyorsam, sen duruma ilişkin bir ilk bilgi edinesin de tam bir bağımsızlıkla kendine uygun olanağı aradan seçip alasın diye yapıyorum yalnız.

Çok kişisel konular, en takdire değerleridir kuşkusuz; çünkü hepsinden verimli, hepsinden atak nitelik taşırlar. Konuların en çetinleri de denemez bunlar için, çünkü fazla bir incelemeye bakmaz, yalnız üzerlerinde kafa yorulmasını isterler. Ama bir bakıma da en zorlarıdır konuların; çünkü nerdeyse *insanüstü bir inceliği, bir alçakgönüllüğü, nesnelliği* ve belki benim şu anda aklıma gelmeyen daha pek çok özelliğin varlığını gerektirirler.

Örneğin, böyle bir konu Friedland'daki okulla ilgili olabilir ve «erkek öğrenciler arasında kızlar» başlığını taşıyabilirdi. Kendininkileri, ayrıca F.'den miras aldığın deneyimleri sayıp döker, hepsinden sonuçlar çıkarır, kendini savunmalara ya da bağışlatmalara başvurur, iyi'yi kötü'yü ayırmaya çalışır, iyi'yi güçlendirmeni, kötü'yü arka plana itmeni sağlayacak önlemleri araştırırsın vb. Kızların yüksek öğrenime genel kabulünün birinci yılı bu; ilk kız öğrenci olan senin vereceğin konferans, özellikle söz konusu kabul eylemi belki artık her yerde sürekli ve sınırsız nitelik taşıyacağından, modern sayılacaktır. Konferansın hazırlanmasında Förster'den[147] yararlanabilirsin.

Bu türden ikinci, ama biraz nazik bir konu da, yine senin okulla ilgili «öğrenci ve öğretmen» konusudur. Bir kız öğrenci kimliğiyle okulda edindiğin deneyimler, öğrencilerle öğretmenler arasında bir çeşit barışma ve uzlaşma şenliği sayılabilir. Diyeceğim sen ve senin gözlemlerine göre diğer öğrenciler, derslerde en çok nelerden yararlandınız, yöntemlerden hangisi mükemmeldi, hangisi iyi ve hangisi pek o kadar iyi değildi, öğrenciler bunlara nasıl tepki gösterdi, davranışlarına temel aldıkları yöntemlerden hangileri ku-

sursuzdu, hangileri iyi, hangileri pek iyi değildi; sayıp dökersin bir bir. Elden geldiğince gerçeklere yaslanır, kendini haklı çıkarmalardan[148] kaçınırsın.

Daha az nazik ve daha kişisel üçüncü bir konu da şu: «Bir tarımsal işletmenin yönetiminde okul öncesi deneyimlerim». Zürau'daki deneyimlerini anlatırsın tek tek; örneğin, niçin kent dışına çıkma zorunluğunu duydun? Sen başına geçtiğinde işletmenin durumu nasıldı? Ne gibi yanlışlar yaptın? Bir okul öğreniminin eksikliğini nerelerde hissettin? Nerelerde duymadın böyle bir eksikliği? Köylülerde hayranlığını[149] ya da hoşnutsuzluğunu uyandıran neler oldu? Şu anda bir zamanki hayranlıkların bakımından nasıl bir tutum içindesin? Yanında çalıştırdığın kişilerle ilişkiler konusunda ne gibi deneyimler edindin? Neler sana pek kolay geldi, neleri pek güç buldun? Sen teslim ettiğinde, işletme ne durumdaydı vb. Sonra da arada yer alan konular geliyor, ne çok kişisel, ne çok genel; kanımca hepsinden az salık verilebilecek konular bunlar; çünkü pek kolay genellemelere kaçılabilir; ama sen kendini savunup genellemelere düşmeyebilirsin. Örneğin, senin önerdiğin salt Förster konuları; ayrıca, sınırsızlığına karşın çok daha az genel Yahudilik konusu; ama sen bu konudan kaçacaksın sanırım («Kız kardeşinin yaptığı izdivaç aklımdan çıkmıyor» diye yazıyor bugün bana Max[150]). Ama şu da mükemmel bir konu bence: «Bağımsız çiftçi olmayan okul mezunlarının geleceği»; mezunlara iş bulma yönteminden, ilanlardan, işe alınma sınavlarından, yapı ve tarım kooperatiflerinden vb. söz açabilirsin. Konferans dolayısıyla ilgili öğretmenle görüşüp konuşabilir, bu amaçla kendisinden ödünç kitap isteyebilirsin vb. Konferans üzerinde öğretmenlerle görüşüp konuşmalar, ayrıca senin için iyi bir fırsat olur, geleceğin konusunda okuldaki baylarla, bu arada örneğin (mektubunda çok yerinde görünen bir sözle kendisinden bahsettiğin) müdürle daha açık söyleşilerde bulunabilirsin.

En son sırayı da genel konular alıyor, bunlar da kitaplar üstüne bildiriler olabilir. Bu durumda sana Damaschke'nin *Toprak Reformu*'nu[151] salık veririm, kitabı sizin orada da ele geçirebilirsin kuşkusuz.

Ama şurası kesin ki, çok küçük çapta da olsa böyle bir konferansın hazırlanması hayli zaman alacaktır. Dolayısıyla, elden geldiğince uzak bir tarihe ertelenmesini sağla işin ve bana yine yaz bu konuda.

Hoşça kal!

Franz

*

[Damga: Liboch – 20.II.19]

Canım Ottla! Son yolladığın mektubun zarfından hesabı yine doğrulttuğun dikkatimi çekti ilkin.[153] Çünkü sondan bir önceki mektubun zarfında 17 numarası vardı, yani hesaplarda açıkça bir karıştırma söz konusuydu. Böyle bir şeyi nasıl yaparsın?

Konuşmaların dış biçimini, bana anlattığından çok daha değişik canlandırmamıştım kafamda; ne var ki, ben konuşmacının da konuşma sırasında hazır bulunacağını düşünmüştüm. Konular arasından sanırım iyi bir seçme yapmışsın; ama işi bu kadarcıkla bırakmayıp sonuna kadar götürmelisin. Mektubunda bu konudaki kararın kesinlikten korkunç derecede uzak, yüzüyor sağda solda; insan sanıyor ki, sonunda sularda boğulup gidecek. Hem bu işi aradan çıkar, seninle öyle gururlanacağım ki! Sonra dene bir, başaracağın kuşkusuz. Ancak, konunun üzerine iyice eğilmen gerekiyor; yapacağın gezinti ve yürüyüşler sırasında büyük bölümüyle pekâlâ gerçekleştirebilirsin bunu. Konuşmaya model olarak okuldaki alıştırmaların yerine dernekteki konferansları[153] al, daha iyi; gerçekten mükemmel bir kuruluş dernek. Ama

anlaşılan okulu bitirenlere iş bulacak kadar da mükemmel değil. (Antrparantez: Bir başkasının üstüne çiziktirilmiş bu «ama» sözcüğü[154] pek ilginç, besbelli mektupları kurşunkalemle yazmak[155] gibi sana öykünülmüş bir şey; şimdiye kadar sende öyle deyişlere rastladım ki, her mektupta dikkati çekecek kadar sık kullanılıyor ve çok iyi Almanca olmalarına karşın, özellikle tekrara kaçılmasından ötürü alışılmamış, nerdeyse yapmacık bir izlenim bırakıyorlar; söylemek istediklerini dışa vuramıyor, öyleyken olumlu, güvenilir, ama ele geçmeyen bir temeli içeriyorlar. Doğrusu ancak sondan bir önceki mektubunda, bunların hiç kuşkusuz Çekçe'den çeviriler, hem de doğru çeviriler olduğunu fark ettim. Geçenlerde babamın Bay D.'ye birinden söz açarken kullandığı «na prátelské noze stoji»[156] deyişi gibi değil örneğin; ilgili deyiş, ben yarı Almanın görebildiği kadarıyla Almancalaşmaya yanaşmıyor pek.)

Gazetedeki ilan elbet güzel değil, benim dünya görüşümü rahatsız ediyor düpedüz; demek bilgi bakımından alt kademelerde bir memurluğa layık görüleceksin, yani dünya için varlığı mutlaka zorunlu bir kişi olacaksın, ama bir iş bulamayacaksın çalışmak için. Bizim sigortada, bildiğim kadarıyla daha önce memur yardımcılığı yapmış, biri Romeo, öbürü pek seçkin bir başka kişi olmak üzere iki memurun bulunması da buna uygun düşüyor. İkisi de sonradan memur oldukları için mutlu; oysa normalde, bir kez ağız alışkanlığından, her türlü değiş tokuş yakınma konusu yapılır. Ancak buna karşı aile dostunun memur yardımcısının çok şen biri olduğu ve şimdiye kadar memur yardımcısı kaldığı itirazı öne sürülebilir. Nihayet «Toprak Reformu» da bir başka itiraz oluşturabilir bunun için. (Damaschke'nin kitabı sizin orada yok mu?)

Şimdi benim balkonun önünde tarım üstüne bir söyleşi işittim, doğrusu babamı da ilgilendirecek bir şeydi. Köylünün biri tarlada kazdığı bir çukurdan pancar kökleri çıkarır.

Besbelli pek konuşkan sayılmayan bir tanıdığı o sırada bitişik yoldan geçmektedir. Köylü selam verir, yolundan alıkonulmak istemeyen tanıdığı da nazik yanıtlar: «Awua»[157]. Ama köylü arkasından seslenerek, yanında nefis bir lahana turşusu olduğunu söyler. Tanıdığı anlamamıştır pek, arkasına döner ve ters ters sorar: «Awua?» Köylü, deminki cümlesini tekrarlar. Tanıdığı, şimdi anlamıştır söyleneni. «Awua», der ve ters ters gülümser. Başka da bir söz çıkmaz ağzından; bir kez daha «Awua» diyerek selam verir ve yürüyüp gider. Burada, balkondan çok şey duyup işitiyor insan.

Kendine nasıl iş arayacaksın, daha önce annenle neden konuşmak gereğini duyuyorsun, aklım almadı pek.[158] Bir başka nedenle Prag'a gelmeni fırsat bilip, annenle ilgili konuda konuşmanı anlarım hani. Hem babamın şu sıra keyfi yerinde olması pek önemli bir neden değil Prag'a gitmen için; kaldı ki, babamın durumu bakarsın bir söylentidir. Ben en azından üç hafta daha, yeni iznim bitene kadar buradayım; yani sen geldiğinde Prag'da olamayacağım. Ama sanırım, Prag'da daha önce okul dolayısıyla ziyaret ettiğin aynı kişilere başvurabilir; yani seni belki Bay Zuleger'le tanıştıracak Bay Klein'ı, sonra Başmüfettiş'i (Smichow Zizkagasse 30), ayrıca senin kültür işleriyle görevli dostunu gidip görebilirsin.

Kitap pek ayartıcı, ama yollama benim buraya. 8–10 günden önce elime geçmez, oysa bakarsın üç hafta sonra Prag'a dönerim, üstelik ne tuhafsa burada zamanım az.[159] Hem kitaplardan fazla bir şey beklemiyorum, benim için bu işi bir okul görebilir daha çok, ya da başımın dara düşmesi; ama gerektiği zaman sıkıntıya karşı koyabilecek gücü insanın kendinde bulabilmesi şart.

Ama bırakabilirsen, kitabı Prag'da bırak benim için. *Pflug*'dan da mı iyi? Bu kitaplara mükemmel dedirten, daha çok, onları mükemmel öğrencilerin ellerine alması olmasın?

Max'ın sözünü[160] bunca zamandır kafandan çıkarıp atamaman doğrusu beni şaşırtıyor. Ne de olsa öyle sapa denilemeyecek doğal bir söz, sen de şimdiye kadar bin kez söylemişsindir böylelerini.

Olağanüstü bir iş yaptığını, olağanüstü bir işi de yapmanın olağanüstü güçlüğünü biliyorsun. Ancak, bu denli güç bir işin sorumluluğunu asla unutayım deme; tıpkı ordu safından cenk meydanına atılan Davut gibi kendine büyük bir güvenle ortaya çıktığını hep bilincinde yaşatır ve bu bilince karşın işi olumlu bir sonuca kavuşturmak için kendi gücüne inancını yitirmezsen, kötü bir şakayla mektubuma son vererek diyebilirim ki, on Yahudi'yle evlenmekten daha hayırlı bir iş yaparsın.

Franz

*

[Damga: Liboch — 24.II.19]

Ama Ottla, gezilere karşı ne diyebilirim; tersine, her zaman ve hemen geziye çıkmaya hazır olmak gibi bir sözün doğruluğu üstüne yoktur. Ne var ki, bunun için ileri sürdüğün nedeni beğenmedim, neden denecek yanı yok çünkü. Kendine bir iş ayarladın mı ki, annenle bu konuda bir şey konuşabilesin; annenle kendine iş sağlamak gibi bir niyetin olmadığını konuşmak istiyorsan, başka tabii. Ama yanılmıyorsam bir iş bulmak istiyorsun kendine. Yoksa istemiyor musun, ha? Ayrıca babamın şu sıra keyfinin yerinde olması da bana pek acayip bir neden gibi göründü; üstelik Froylayn'ın gözleminden kaynaklanıyor bu, babam da ona karşı hep nazik davranır biliyorsun; ancak kapıyı kapadı ya da açık bıraktı mı bağırır, söylenir arkasından. Nihayet yaşamın kısalığı da, bu geziye çıkmanı olumludan çok olumsuz gösteren bir neden. Başka da bir neden ileri sürmüş değilsin; ama sen

dersen ki, bütün aile bireylerini ve ayrıca belli bir kişiyi göreceğine sevindiğin için bu yolculuğa çıkıyorsun, o zaman bir itirazda bulunamam kuşkusuz; hele bir de yolculuk öncesi sevincinle yolculuğun ve yolculuk sonrası hüznünün, konferansı hazırlayıp kotaramayışında en küçük bir rol oynamayacağına güvence verirsen, itiraz falan kalmaz hiç.

Öyle görülüyor ki, müdür üzerindeki gözlemlerine diyecek yok;[161] ama aldığın sonuçlara bakılırsa, kendisiyle konuşmaktan pek fazla bir şey çıkacağa benzemiyor. Bu gibilerinden bir şey koparabilmenin en iyi yolu, bir resmiyet havası içinde konuşup görüşmelerden çok, asıl soruna şöylece aklına gelmiş gibi değinmektir; ama bir değil, bin kez belki ve en olmadık fırsatlardan yararlanarak. Kuşkusuz, başarının temel koşulu, müdürün yardım etmek istediği zaman yardım edebilecek durumda bulunmasıdır.

Şu sıra burası da pek sıcak ve güzel, daha şimdiden akşama doğru arkama bir şey almadan verandada oturabiliyorum; öğle yemeğimi açık pencerenin önünde güneş ışığında yedim. Aşağıda, pencerenin altında Meta ve Rolf adında iki köpek; Altstädter Ring'de insanların havarileri beklemesi gibi,[162] benim yemek artıklarıyla yukarıda görünmemi beklediler.

Geçen gün yine, ama bu kez doğrudan seni gördüm düşümde. Küçük bir arabayı sağa sola itip duruyordun, arabanın içinde küçük bir çocuk yatıyordu, tombul, beyaz ve kırmızı (sigortada çalışan bir memurun çocuğu); «Soyadın ne?» diye sordum. «Hlavatá», dedi (sigortadaki bir başka memurun adı). «Peki ya adın?» diye sordum bu kez. «Ottla», diye cevapladı. «Nasıl olur?» dedim şaşırmış. «Benim kız kardeşimin adıyla soyadı bu. Onun da adı Ottla, soyadı Hlavatá.»[163] Ama tabii hiç kızarak değil, daha çok gururla söyledim bu sözleri.

Max'a gelince: Belli bir sözünü değil, topluca söylediklerini

ve bunların ortak nedenini düşünmüştüm. Max demek istiyor ki (söyledikleri, Yahudiliğin uğrayacağı bir kayba, senin Yahudiliği hem kendin, hem «gelecek» hesabına kaybetmene ilişkin bir yakınma da içeriyor elbet), sen olağanüstü bir işe kalkışıyor, olağanüstü güç bir işe atılıyorsun; ama kuşkusuz gönül tarafında bu olağanüstü iş senin çok kolayına geliyor; dolayısıyla öbür taraftaki olağanüstülüğü gözden kaçırıyorsun. Ama ben kendim buna inanmıyor, yakınmak için de neden görmüyorum.

Bütün Prag'dakilere selamımı ilet, benim falan ya da filan kimseye hiç ya da yeteri kadar mektup yazmamakla işlediğim kusurları, her biri için söyleyeceğin uygun sözlerle bağışlatmaya çalış lütfen.

Franz

*

[Kart]

[Damga: Liboch – 27.II.19][164]

Canım Ottla! Pazartesi saat 2–3 arasında Froylayn Olga Stüdl,[165] Prag'da Radetzky Meydanı'ndaki evinde seni bekliyor. Ne kadar zamanında gidersen, o kadar iyi olur, üzerinde o kadar iyi bir izlenim bırakırsın. Senin için iki ayrı iş olanağı var elinde; ancak henüz bir kesinlik taşıdıkları söylenemez sanırım. İşlerden biri, kocası önceki gün ölen ve öbür devcileyin şeylerin yanında devcileyin bir de çiftliği elinde bulunduran halasının yanında. Vereceği tavsiye mektubu daha inandırıcı nedenler içersin diyerek, Froylayn Stüdl'e bizzat seninle bir kez konuşmasını önerdim. Diyeceğim, neler gelebilir elinden, neler yapmayı istiyorsun, ayrıntılarıyla anlatırsın kendisine. – Froylayn Stüdl, bakarsın pazar günü Prag'a gelmemiştir henüz; böyle bir durumda uzun sayılmayacak yolu boşuna tepmiş olacaksın, Froylayn

Stüdl de seninle konuşmadan tavsiye mektubunu yazacak. Pazartesi Prag'dan ayrılacaksın sanırım; yoksa o gün Froylayn Stüdl'e uğrayabilirdin. Ama pazar günü git mutlaka.

Herkese selam, hoşça kal.

Franz

*

[Kart]

[Damga: Teschen — Deutschbrod — 6.II.19]

Canım Ottla, evde neler olup bitiyor,[166] birkaç satır yaz bana lütfen. Salı günkü son mektubunda annem hem kendi, hem babamın kendisininkinden de büyük öfkesinden öylesine açıkyüreklilikle söz açıyordu ki, sanki daha pek çok şey benden saklanıyormuş izlenimine kapıldım. Evdeki durum nasıldı? Üstelik sen de dikkati çekecek kadar uzun süre[167] evde kaldın sanıyorum; çünkü ancak çarşamba günü Prag'dan ayrıldın. Yolladığım *Das Reformblatt*'ı[168] almışsındır herhalde? Candan selamlar.

Franz

*

[Schelesen, Mart ortası, 1919]

Canım Ottla, biz birbirimize karşı oynamıyor, ortak bir oyunu sürdürüyor ve seninle yan yana oturuyoruz. Ama birbirimize bu denli yakınlığımızdan, birbirimizin ne istediğini, okşanmayı mı, yoksa itilip uzaklaştırılmayı mı arzuladığını ayırt edemiyoruz. Gerçekten, iç içe geçen iki durum. Örneğin, «büyük konuşmak» lafı aslında sana karşı değil, senin şahsında o *belirsiz ve görünmez* nesneye yöneltilmişti. Sen de kendi mektubundan anlıyorsun ki, söz konusu nesnenin özüne uygun olarak *belirsiz* nitelik de taşısa, gene verilecek

bir yanıt vardır. Ve hiç yoktan iyidir bu da.

Seni çok değilse de, yine biraz tedirgin gördüm; sınav döneminde sağa sola gitmelerin, ders çalışmak için doğru dürüst kendini toparlayamaman, hatta bir treni kaçırdığına sevinmen, —çünkü bendeki batıl inanca göre, insan ancak şiddetle arzuladığı zaman yapar böyle bir şeyi— işte saydığım nedenlerden ilgili soruyu yöneltmiştim sana. Bununla amaçladığım iki şey vardı. Birincisi: Normal denemeyecek sınav döneminde dış güçlükler gözüne aşırı büyük görünüyorsa, bunları sorduğum soruyla tehlikeli görünümlerinden sıyırıp gerekli yere oturtmak. İnsanın ruhsal bakımdan kendisine zararı dokunabilecek dış güçlüklere[169] değer vermesi uygun sayılmaz; böyle yapacağına söz konusu güçlüklerden helâk olup gitmesi daha iyidir. Örneğin babam, maddi destekten yoksun bir evliliği bir felaket sayıyorsa, anlatmak istediği bundan başka bir şey değil; söz konusu desteğin eksikliği durumunda insanı ruhsal bakımdan bekleyen ağır ve kesin darbeyi görüyor. Ama biz başka açıdan bakıyoruz duruma, hiç değilse şimdilik.

Amaçladıklarımdan biri buydu. Ama böyle bir şey söz konusu değilse —ama şu ya da bu yoldan söz konusu olmadığını ne sen biliyorsun, ne de ben— sorduğum soruyla, bu yönde bir tedirginlik ve sabırsızlığa kapılmakta haklı sayılamayacağını belirtmek istemiştim; çünkü o *görünmez şey*, ki sensin bu, bir olgunlaşma döneminde karar kılacaktır. Benim insan gözümün gördüğü kadarıyla, yazgını öylesine bir başına buyruk elinde bulunduruyor, o güçlü, sağlıklı ve gencecik elinde tutuyorsun ki, insan daha fazlasını dileyemez.

Haklısın: «büyük konuşmak» lafı iyi değil; ama «büyük konuşmak» kesin bir şeyi kesinlikle söylemek anlamına geliyorsa, bunun yerine kullanılacak bir başka söz yok. Sanırım bir ara Raskolnikof, soruşturma yargıcının büyük konuşmasından yakınır. Biliyorsun, soruşturma yargıcı Raskolnikof'u sever adeta, haftalar boyu bir dostluk havası içinde ordan

burdan söyleşirler; derken bir nükte nedeniyle soruşturma yargıcı Raskolnikof'a dolaysız bir suçlama yöneltir, suçlar onu; çünkü işte «sanki» sevmektedir, yoksa Raskolnikof'a soracağı bir soruyla belki yetinebilirdi. Bu durumda Raskolnikof artık her şeyin kesinlikle sona erdiğine inanır; gelgelelim böyle bir durum söz konusu olmaz hiç, tersine her şey yeniden başlar. Ne var ki, şimdi soruşturma konusu, yargıç ve Raskolnikof için bu ortak konu, bu Raskolnikof'ca sorun her ikisi için de eskisinden özgür ve esenliğe kavuşturucu nitelik kazanmıştır. Bilmem ama romanı değiştirmeye başladım sanırım. —Ama bunlar üzerinde sınavdan sonra da söyleşebiliriz seninle ve daha iyi bir söyleşi olur. Şimdi çiçek hastalığını birkaç satırla anlat bana; nasıl ders çalıştığını ve neler düşündüğünü (bana karşı) bir karta birkaç satır yazarak yolla.

Franz

*

[Damga: Liboch — (XI. ayın başı, 19)]

Canım Ottla, diğer pek çok şeyde olduğu gibi, Oskar'ın gelip gelmemesinde[170] de kararı sana bırakıyorum. Bu konuda beni düşündüren bazı şeyler var; ama kişi olarak yalnız beni ilgilendiriyor hepsi; diyeceğim pek soylu yanları yok; hem yeter ki üç günlük bir tatilin Oskar'a bir yararı dokunacağı umudu bulunsun, hepsi önemlerini yitirecektir; çünkü söz konusu yararı kendisiyle paylaşacağım o zaman. Ama yine de beni düşündüren noktaları belirtmeden duramayacağım: İster istemez bir odada kalacağız kendisiyle, dolayısıyla saat 11'e kadar uyur uyanık yatakta yatamayacağım; gezintilere şimdikinden daha çok çıkmam gerekecek; Oskar kendisiyle paylaşacağımız odada çalışacak, ben de sık sık rahatsız edeceğim onu; babama henüz başlanmış mektubu[171] bitiremeyeceğim ve nihayet bana, Max'ın biraz sözünü ettiği berbat

bir «haber» getirecek yanında. Ne var ki, bütün bu sakıncalar bakarsın tümüyle ortadan kalkar, gerçek çok daha yalın nitelik taşıyabilir; belki ikimizin de birer odası olur ve kendi odasında kalır herkes; bakarsın başkaları gezmelere çıkar kendisiyle, bakarsın yatakta uzun süre yatmaktan hoşlanabilir; babama yazdığım mektubu her şeye karşın bitirebilirim; ama belki, —ki daha akla yakın bir şey bu—, Oskar gelmese de mektup yazılmadan kalır; ancak benim için sözünü ettiğim haberi yanında getireceği kesin.

Diyeceğim, yeterince neden var ortada, sen kararını ver artık; ama ister bir merhaba demek için, ister kendisini davet etmek üzere bir ara kalkıp Oskar'a gidersen sevinirim. Pek yorulmamı gerektirecek bir durum olmadığından rahatım fena sayılmaz; ne var ki, şimdiye kadar hep Max vardı yanımda.

Bana yazmıyorsun.

Babamdan Chana'ya kadar herkese selam.

Franz

*

[Schelesen, yaklaşık 10 Kasım 19]

Canım Ottla, Oskar'ın gelişi konusunda beni düşündüren o bir sürü şeyi sayıp dökmekten kuşkusuz pek doğal bir şeyi unuttum sana yazmayı: Oskar konusunda şöyle ya da böyle vereceğin kararı bir yana bırakıp, istek duyuyorsan mutlaka gel buraya; bir kez, şimdilik yalnızca kafamda yaşayan mektup üzerinde düşünceni bana açıklaman için gerekiyor. Ne var ki, daha önce düşündüğün gibi cumartesi gelirsen geç olur; ama mektubu pazartesi de yollayabilirim, babamın eline geçtiğinde benim Prag'da bulunmam pek sakınca doğurmaz.

Froylayn Stüdl cana yakın ve iyi bir kız; mektup konusunu henüz konuşmadım. Froylayn Therese pek üzüyor kendisi-

ni; ama o üzüntüsünü saklıyor, pek fark edilmiyor dışardan. Pansiyonda bir sürü yenilik var.

Benden başka iki genç bay[172] ve bir de Eisner[173] adında Teplitz'li bir kız daha kalıyor şimdi. Aslında hiç hoşlandığım biri değil, ayrıca mutsuz bir çocukluğun tüm isterisini içinde taşıyor; ama altın gibi bir yüreği var, belli ki buradakilerin hepsi çok iyi. Bir kız olduğun için sevinebilirsin!

Düğün hediyesini unutma,[174] 200 K'ya kadar ödeyebilirsin böyle bir hediye için, yanına da biraz nazik bir şeyler çiziktirip eklersin.

F.

*

[Schelesen, 13. XI. 1919]

Bu mektup sanırım eline geçmez artık; çünkü şu an ya tek başına ya da Oskar'la yolda bulunuyorsundur; ama cumartesi yola çıkmayı kararlaştırdınsa mektubu alabilirsin. O zaman pazar akşamı hep beraber Prag'a döneriz.

Bana yazmayışından yakınmamın nedeni, senin işlerde çok önemli bir olayın baş göstermiş olabileceğini düşünmem (her şey önemli çünkü) ve bu olayı seninle paylaşmak istememdi.

Yalnızsam durumum zararsız diyebilirim; ama başkalarıyla bir aradaysam koyu bir hüzün çöküyor üzerime. Ama nasıl olsa kendi gözlerinle göreceksin durumu. Diyeceğim, gel.

Çevresindekilere kitap okuyan baba hiç de küçümsenecek gibi değil; ben çocukken asla yaşamadım böyle bir şeyi. Mektubunda Froylayn W.'nın[175] hiç sözünü etmiyorsun.

F.

Herkese selam; sevimli kartı için anneme açıkça teşekkürlerimi bildir.

[Mektup başlığı: Otel Emma, Meran, Pragserwild]

[Damga: Meran – 6.IV.20]

Canım Ottla! Kendime bir yer aramaktan yorgun düştüm, o kadar çok yer var ki! Asıl sorun şu: Büyük bir otel-pansiyon mu olsun (örneğin şimdi kaldığım yere diyecek yok, vejetaryen bir kimse için yemekleri iyi, işin pek inceliğine kaçılarak pişirilip kotarılmasa da, gene az şey değil), yoksa küçük bir özel pansiyon mu? Birincisinin bir sakıncası varsa, pahalı oluşu (kaça patlar, bildiğim de yok; yemeği otelde yemiyorum); sonra, küçük bir pansiyondaki gibi yatıp dinlenilmez büyük bir otelde. Kaldı ki, küçük bir pansiyonda insanın şahsına daha çok ilgi gösterilir, vejetaryen birinin de belki herkesten çok aradığı şeydir bu. Ama öte yandan, hatırı sayılır bir üstünlüğü içerir büyük otel: Kocaman, sere serpe salonları vardır; kalacağın oda, yemek salonu, hol yine öyle büyüktür; eşin dostun seni ziyarete gelse bile bunalıp sıkılmaz, elini kolunu sallayarak hareket edebilirsin; oysa bu bakımdan küçük bir pansiyonun bir aile gömütlüğünden kalır yeri yoktur; aile gömütlüğü mü dedim, yanlış, bir toplu gömütlükten... Bina ne denli bakımlı tutulsa da (böyle değilse, ki böyle sayılamayacaklarını gördüm, hemen oturup her şeyin geçiciliğinden ötürü ağlayası geliyor insanın), ister istemez içerisi dardır, müşteriler adeta kucak kucağa oturur, boyuna birbirlerinin gözlerinin içine bakarlar. Froylayn Stüdl'ün pansiyonundaki gibi tıpkı;[176] şu farkla ki, Schelesen'le kıyaslanmaz ölçüde daha ferah Meran, daha geniş, daha renkli, daha şahane, havası daha temiz, güneşi daha etkili. Anlayacağın, sorun bu. Örneğin, bir öğle sonrası araştırmamın (Meran'da geçirdiğim üçüncü ve yağmursuz

ilk öğle sonrası bu) tek işe yarar sonucu Ottoburg'a[177] ne dersin? Günlük ücret 15 liret; özel pansiyonların normal ücreti. Temiz bir pansiyon, sahibi kitapçı Taussig'in eşi,[178] al al pek tombul yanakları var, şen şakrak bir kadın; benim Prag Almancamı hemen fark etti, vejetaryen usulü beslenmeme çok ilgi gösteriyor, ama vejetaryenizmle bağdaşır bir düş gücünden tümüyle yoksun. Odaya diyecek yok, dilediğin gibi soyunup balkona çıkabilirsin. Odayı gördükten sonra, kadın beni yemek salonuna götürdü; sevimli bir salon, ama tavanı basık; topluca oturulup yemek yeniliyor burada, halkalara geçirilen kullanılmış peçeteler herkesin oturacağı yeri gösteriyor. Pamuk Prenses böyle bir yerde olacaktı da, o şakaları, oyunları yapacaktı. Ne diyorsun? Senden cevap gelmeden, bakarsın kararımı verebilirim; çünkü kadına yarın sabah gene uğrayacağımı söyledim.

Yolculuk pek rahat geçti; Güney Amerikalı dediğim, bir Mailandlı'ymış meğer. Sevimli, saygılı, güzel, yakışıklı; zarif bir vücudu var; istesem kendime bundan iyi bir yol arkadaşı seçemezdim; hem bu sıkışık ve iğrenç birliktelik için hava da çok soğuktu üstelik, seçim kuşkusuz hiç de iyi sonuçlanmayabilir bazen. Franklara gerek duymadım; galiba yolcular belli bir para birimine alışır alışmaz, hemen yeni birimler kotarılıp çıkarılıyor ortaya; yolun kalan bölümünü Avusturya kronu ile ödemek zorunda kaldım; sınırdan Insbruck'a ne kadardır bilet? 1300 K.; oysa benim yanımda bu kadar kron yoktu. Insbruck'ta liret bozdurmak çok kolay.

Şimdilik bu kadar, daha gidip içmem gereken portakal suyunu içeceğim. Seninle ilgili olarak ayrıntılı yaz bana, özellikle tasa ve dertlerinden bahset, istersen düşlerini anlat; insan uzakta oldu mu, önemli bunlar da. Herkese selam. Kendilerini görürsen, Max ve Felix'e de salamımı ilet.

F.

*

[Meran, 17 Nisan 1920]

Canım Ottla'cığım, Sana dertler, tasalar diye yazdımsa, kuşkusuz o kadar ciddi düşünmedim bunu; sağlam bir kafada dert, tasa ne arasın; ama kafa bozuk oldu mu, dertten, tasadan asla kurtaramaz yakayı; insan da uzaktaysa evle arasında ayrı bir ilişki doğuyor; ayrıntıları, yani özellikle tehlikeleri bundan böyle seçilemeyen uzak nesnelere karşı kendini gayet güçlü ve açık seçik düşünen biri gibi hissediyor; diyelim senin bir derdin var, benim buradan şöyle üzerine çekilecek bir çizgiyle ortadan kalkacağına inanıyor bunun. İşte ben de tasalarını bana yazmanı istedimse, sende tasa olduğu için değil, benim tasalar karşısında kendimde varlığını düşlediğim güçten yaptım bunu. İyi ki, dert ve tasa diye bir şey tanımıyorsun, yoksa üzerlerine çekeceğim çizgi sanırım gerçekte pek güçlü nitelik taşımazdı. (Şu anda dışarıdaki bahçelerde «Hey!» diye bağırıyor biri; ses Max'ın sesine öyle benziyor ki, şaşılacak şey!)

Babamın nasıl ikinci kez kartımı okuduğunu mektubunda açık seçik anlatıyorsun; oyundan sonra masanın üzerinde dolaşan yazılı bir şeye rasgele el atıp kartımı ele geçirişi ve onu ikinci kez okuyuşu, ilkinden çok önemli çünkü. İnsan mektup yazarken her zaman sorumluluğunun bilincine varsa! Sanki ben babamdan sözlü olarak bana şeker yollamasını isteyebilirmişim gibi. Ama yazmaya gelince, hiç duraksamadan bunu yapmak gibi bir saçmalığa kalkabiliyor insan. «Al işte efendi oğlun senin! Nasıl bir batakhaneye düşmüş gör! Şeker bile bulunmayan bir yer.» Bu ve benzeri sözler. Bir akşam önce, Bayan Fröhlich kendisinin sık sık Prag'dan şeker getirttiğini söylemeseydi ve bana da hemen ertesi sabah o iğrenç sakarini vermeselerdi, şeker için babama yazmak aklıma gelmezdi doğrusu. Diyeceğim darda kaldığımdan değil, bir rastlantı sonucu düşüncesizliğimden yazdım. Ayrıca, pansiyona yerleştiğim ilk günlerdeydi; limonata

içmeye doyamıyordum, limonataları da pansiyoncu kadınla kocası kendi şekerlerinden hazırlıyordu. Bu konuda eksik bir yer kalmaması için şunu da ekleyeyim ki, otelde yeterince şeker vardı; ama işin kötü yanı, otele götürü usulle şeker veriliyordu; oysa pansiyonun hakkı kesinlikle belirlenmişti ve pansiyonda şeker un yemekleri için kullanılıyordu. Avrupa'nın hiçbir ülkesinde Bohemya'daki kadar şeker yoktur nihayet. İşte sana şekerin uzun öyküsü. Ama dediğim gibi, şekere de artık gerek duymuyorum, bal onun yerini tutuyor pekâlâ; haftalardır içe içe limonataya da doydum.

Bunun dışında, pansiyon eşi bulunmaz bir yer; şu anda oturduğum masadan başımı kaldırıp ardına kadar açık balkon kapısından bahçeye baktım mı, hemen parmaklığın kenarına ilişiyor gözüm; çiçeklerle donanmış ağaç gibi çalılardan geçilmiyor burası; daha ötelerden ise kulağıma büyük bahçelerin hışırtısı geliyor (abartıyorum, tren geçerken duyulan ses yalnız); bir tiyatro sahnesinde bile (elektrik ışığıyla şimdi tiyatro sahnesi gibi aydınlatılıyor bahçe) buna benzer bir manzarayla karşılaştığımı anımsamıyorum; meğer ki sahnede bir prensin ya da çok yüce bir kişinin evinin sergilendiği izlenimi seyircide uyandırılmak istensin.

Yemeğe gelince: bana bol bol yetiyor da artıyor. Dün anneme yazdığım mektupta değindiğim akşam yemeği, son gecenin bütün uykusunu alıp götürdü sanki ve daha başka sıkıcı durumlara yol açtı; çünkü dışardan kimsenin dikkatini çekmeyecek gibi, ama iğrenç biçimde içimden çıkardım yediklerimi. Hani yanlış anlaşılmasın, bugün yine karnımı tıka basa doyurdum. İnsan bir başkasının midesine inanmıyor da, akciğerine karşı duraksamadan gösteriyor bu inancı; oysa her ikisi de aynı nesnellikle saptanabiliyor. Kimse demiyor, «Beni birazcık seviyorsan kes şu öksürmeyi», diye. Öte yandan, pek ince ve güvenilir bir duygu, örneğin vejetaryen usulü beslenen kimsede (yabancı gözlerle vejetaryenizm

kolaycacık bir meslek havasına bürünüyor; meslekten vejetaryen) bir yalnızlaşmanın, bir cinnete akrabalığın kokusunu alıyor; ancak korkunç bir yüzeyselliğe kaçılarak, vejetaryenizmin[179] bu konuda masum bir belirti oluşturduğu, derinlerde saklı nedenlerden kaynaklanan ufak bir belirti niteliği taşıdığı, yani aslında bu derinlerde gizlenmiş, belki yanına ulaşılamayan nedenlere yönelmek gerektiği unutulacak kadar korkunç bir yüzeyselliğe kaçılıyor.

Bu kadar gevezelik etmem, son mektubum seni eğlendirecekken, annemi tasalandırdığı için; hem başkaca durumum nasıl, fazla bir şey söylemiş değilim bu konuda. Bir sonraki mektupta anlatırım. Geçen gün düşümde *Selbstwehr*'[180]de bir yazını okudum. «Bir Mektup» başlığını taşıyor, dört uzun sütunu dolduruyordu, çok yaman bir dili vardı. Marta Löwy'[181]ye yazılmış bir mektuptu, Max Löwy'nin hastalığı dolayısıyla kendisini avutmayı amaçlıyordu. Böyle bir yazının neden *Selbstwehr*'de çıktığına akıl erdiremedim doğrusu; ama ne yalan söyleyeyim, çok sevindim. Hoşça kal!

Franz

Felice'den[182] bir yanıt aldın mı? Almadınsa, yeniden adresini eksiksiz yazıp bir mektup daha yollamak gerekecek.

Ne diyecektim, gerçekten işin başından aşkın olmalı şu sıra; kuşkusuz Froylayn'ın da, özellikle onun. Eve bir yardımcı kadın alsan?

*

[Meran, yaklaşık 1 Mayıs 1920]

Canım Ottla'cığım, sanırım bir karıştırma hepsi. Orası öyle;

işi, Sokoltum'daki[183] uğraşısı, politikayla düşüp kalkması onu senden hayli çekip alacak; doğrusu ben kendi açımdan, pek yerinde nedenlere bağlanamasa bile, onun senden uzak kalışlarını anlamakta fazla güçlük çekmezdim (F. ilk kez Prag'daydı[184] ve benim idareden izin almam işten değildi; ama büroda miskin miskin oturmayı yeğledim, yalnızca öğleden sonra buluştum kendisiyle; hatamı ancak çok sonra, ilgili davranışımı Berlin'de başıma kaktığı zaman anladım; ancak sevgisizlikten değildi öyle davranmam, belki kendisiyle bir araya gelmekten korktuğum içindi); ne var ki, David'in açısından anladığımı pek söyleyemem. Ama sanırım bütün bunlar önemli değil o kadar. Hiç değilse bir bölümleriyle kendi aranda ilişki kurabilsen, söz konusu uğraş ve ilgiler senden gerçek bir uzaklaşma niteliği taşımaktan çıkar, senin uğrunda üstlenilmiş nesnelere dönüşürdü hepsi, o zaman uzaklaşmalar yakınlaşmalarla düpedüz bir haklılık kazanırdı. Yine burada F.'den bir örnek verebilirim: F., İşçi-Kaza Sigortası'na karşı gerek kafası, gerek yüreğiyle alabildiğine ilgi gösterebilirdi; hatta belki bunun için bir çağrı bekliyordu benden, şöylece söylenivermiş bir sözün ağzımdan çıkmasını gözlüyordu; ama söz bir türlü ağzımdan çıkmayınca bezdi kuşkusuz; hep çalışsın, hep bir şey yapsın istedi, bir yol aradı hep, ama bulamadı. Oysa sizde durum başka, mesleğinden kıvanç duyuyor David, kendi soydaşları arasında yaşıyor, şen ve sağlıklı biri; aslında (ikinci derecedeki şeylerin önemi yok) haklı olarak kendi kendisinden memnun, geniş çevresinden memnun, haklı olarak (ancak şöyle anlatabileceğim bunu; bir ağacın kendi toprağına kök salmasındaki haklılığı gibi tıpkı) ve yine bazı bakımlardan başkalarından memnun değil — bilmem ama, bir yerde bu senin hanidir sahip olmayı arzuladığın «çiftlik»[185]tir, sağlam zemin, eski mülk, aydınlık hava ve özgürlüktür. Bütün bunları ele geçirmeyi diliyorsun kuşkusuz. Sık sık söylediğin «Onun bana ihtiyacıyok, bensiz daha rahat eder» gibi sözler

şakadan başka şey değil; ciddi olan duraksayışın. Şimdi bıraktın duraksamayı, ama bir kalıntı yine içinde varlığını sürdürüyor ve David yabancılarla —neden yabancılar— zamanını geçirdiği ve Moldau'dan bakınca bürodaki ışık doğal görünmediği için —neden doğal değil— yas tutmalarla açığa vuruyor kendini. Pazarla perşembe arasında sana bir haber iletebilirdi kuşkusuz ve neden bunu yapmadığını anlamıyorum; ama ötekisi daha önemli; davranışıyla —kasten değil kuşkusuz— sana ilgili konuda bir ders vermesi iyi bir şey.

Bu söylediğim çok mu sert? Sana karşı hiç de sert değilim Ottla; hem nasıl olabilirim ki, bir kez kendi kendime karşı fazla yumuşak biriyim. Daha çok, bugün sinirlerim gergin biraz,[186] iyi uyuyamıyorum, bu da tabii kilo almamı olumsuz yönde etkiledi, ama yine de fena sayılmaz: 6.IV.: 57.40, 14.IV.: 58.70, 16.IV.: 58.75, 24.IV.: 59.05, 28.IV.: 59.55. Sonuncu rakama ulaşmak için, önceden içtiğim bir bardak sütün de yardımına başvurduğumu söylemeliyim. Bu arada ayrıntılarda durumuma diyecek yok, hiçbir şey şu andakinden daha iyi olamazdı, yalnız uykum bende bir şeyin eksikliğini gösteriyor; ele geçirebilsem kendisini sorardım, nedir eksik olan. Bir kez et yemenin ve sanatoryumun uykuya yararından çok zararı dokunacağı kesin. Dün doktora göründüm, ciğerlerimi mükemmel buldu, yani ciğerlerimde bozgunculuk yapan hemen hiçbir şey saptamadı; vejetaryen usulü beslenmeme de itirazı yok, yemek konusunda kimi öğütlerde bulundu, uykusuzluğa karşı (uykusuzluk değil, boyuna uykudan uyanma) baldıran çayı içmemi söyledi, demek eksikliğini duyduğum baldıran çayıymış.[187] Hani iyi bir doktor şu Praglı Josef Kohn, insanın derdine ortak oluyor.

Bu gece seni gördüm düşümde. Daha önce değindiğim konu: Üçümüz bir arada oturuyorduk, David bir şey söyledi;

bu da, hani düşte olur ya hep, alabildiğine hoşuma gitti benim. «Kocasının işine ve kendisine karşı kadının ilgisi doğal ya da deneysel karakter taşır» gibi bir şey demedi de, «tarihsel bakımdan kanıtlanmıştır» dedi. Dikkati sorunun genel niteliğiyle ortadaki özel durumdan tümüyle başka tarafa çekilen ben de yanıtladım: «Karşıtı da öyle.»

Seni işe koşmamı istiyorsun demek. Al sana bugün iki iş, ilkin yüzme okulu için abonman kartı[188] sağla bana; ikincisi, kendin için *Bir Sosyalistin Anıları*'nı[189] sipariş et, Langen Yayınevi'nde çıkmış, ciltli. Üçüncü bir iş, müdüre uğraman; gelecek mektupta senden isteyeceğim bunu; çünkü ilerde de durumum böyle iyi gider, uykum düzelirse, belki iki aydan daha uzun süre burada kalabilirim.

Seçimler konusunda, buraya tek nüsha gelen Veçer'den[190] bilgi edinebildim biraz. Felix'e rica ettim ama nedense Selbstwehr'i bana yollamıyor. Max, Münih'e gitmiş;[191] ona yolculuk sırasında rastlayan Dr. Kohn'dan işittim. Bizimkilerle ve mağazayla ilgili yeni haberler var mı?

Franz

Son mektubumu bu arada almışsındır sanırım.

*

Julie, Hermann ve Ottla Kafka

[Meran, 4 Mayıs 1920]

Sevgili anne ve babacığım! Bana ilettiğiniz haberler için çok, çok teşekkür. Doğrusu hava birkaç gündür pek güzel, pek sıcaktı; öyle ki, acaba biraz yükseklerde bir yere gitsem mi diye düşünüp duruyordum; gelgelelim bugün yine bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor, çaresiz bir süre daha burada kalacağım; hani pansiyonda rahatım çok iyi, hiçbir eksiğim yok. Hastalık nedeniyle iki ay izin almıştım, mayısın

sonunda doluyor süre, 5 haftalık normal bir izin hakkım daha var; ancak, ben bunu aslında güzün kullanmayı düşünüyordum. Ama, şimdiki düşünceme göre, madem bir kez buradayım, normal iznimi de ya tamamen ya da bir bölümüyle hemen kullanmam iyi olacak. Doktor da böyle söylüyor, acaba siz de aynı görüşü paylaşıyor musunuz? Kuşkusuz önce işyerinin onayını almak gerekiyor, bu işi de Ottla'ya havale edeceğim.

—

Canım Ottla, demek hastasın? Şimdilik durumu annemin bana yazdığı gibi kabulleneceğim, yani «bir faranjit» diye bakacağım rahatsızlığına, 30.IV'te «biraz iyice» olduğunu, bugün 4.V.'te ise hastalığı atlattığını düşüneceğim. Ama tuhaf değil mi, mektup yazıyorsun da, bana hastalığından hiç söz etmiyorsun. Eh, uzaktan her şeyin insana tuhaf görünmesi işten değil; ancak bunu bilsen de, davranışın yine tuhaflığından bir şey yitirmiyor. Zaman geçirmeden yaz bana. Yolladığım iki mektubu herhalde almışsındır?

Müdüre[192] gitme işini hemen şimdi anlatacağım sana, ama tabii ilkin iyileş tamamen, sonra gidersin. Aslında çok basit bir iş, ricamın da kabul edileceği kesin; ama formalite bakımından bir hata yapmayalım; çünkü müdür benzeri bir olayda formaliteye dikkat etmediğim için bana içerlemiş, kızmıştı. Sorun şu: Hastalığım dolayısıyla iki ay izin almıştım, bunun dışında istersem 5 haftalık normal iznimi de almamı sağlayacağına kesinlikle söz vermişti müdür; ama ben bu izni güzün kullanmak istemiştim, çünkü gideceğim yer olarak aklımda daha haziranda sıcaktan kavrulduğu söylenen Meran vardı yalnız, dağlık bölgeleri hiç düşünmüyordum. Ama şimdi iki izni birden kullanmam sanırım iyi olacak; böyle bir isteği yerine getirmek müdür için de hiç güçlük doğurmayacaktır, çünkü bir kez bana kendisi, doktorun raporundan

hayli etkilenerek: «Baktınız Meran yarıyor size, idareye yazın, iki aydan daha uzun süre orada kalabilirsiniz», demişti, ki bu da hastalık izninin (normal izne dokunulmadan) uzatılabileceği anlamına geliyordu. İkincisi: Ben hastalık iznimin uzatılmasını istemiyor, normal iznimi hemen onun ardından kullanmamın kabulünü rica ediyorum, bu da müdürün genel müdüre sormadan hemen onaylayacağı bir şey. Diyeceğim, ilişikte önce senin kimi yerini düzeltmen gereken[193] bir dilekçe yolluyorum; çok kısa, çünkü fazla şişirip büyütmekten kaçıyorum olayı; sonra zaten Çekçe dilbilgim, müdürün o kıvrak Çekçesinin yanında böyle bir şeye elverecek gibi değil. Üçüncüsü: Seni bir işe koşturmamı istemiştin benden. Kendin gitmeyi canın çekmedi mi, dilekçeyi yollar, yanıtı almak için çalışırsın sonra. Ben şöyle düşünüyorum: İlkin Büyük Fikart'a gidip onunla konuşur, müdürle görüşüp görüşemeyeceğini anlarsın; duruma göre ya dilekçeyi Fikart'a bırakır (bir iki gün içinde gelip sonucu alacağını söyleyerek gözünü korkutmayı da unutmazsın) ya da müdüre çıkar, saygılı bir diz kırıştan sonra dilekçeyi uzatır, içtenlikle selamlarımı iletirsin (bir mektup yazdım kendisine, ama Almanca tabii); çok iyi olduğumu, burada her gün 100 gr. aldığımı, şimdiye kadar havaların pek kötü gittiğini, tedavinin aralıksız sürdürülmesini doktorun uygun gördüğünü (zaten sigortanın doktoru da üç aylık bir kür salık vermişti), liretin şimdiki durumda burada çok pahalı sayılamayacağını (ancak aldığım öteberilerde pek kâr ettiğimi söyleyemem, en ucuz alışveriş yapılacak günleri kaçırdım çünkü), ama güzün liretin çok daha pahalıya mal olacağını, bir kez buraya kadar kalkıp geldiğime göre vb. Dilekçeyi doğrudan işyerine yollamıyorsam, çok kısa zamanda bir yanıt almam gerekiyor (belki «kabul edildi» diye bir telgraf yollamakla iyi yaparsın), kendimi bir an önce buna göre ayarlamak zorundayım, onun için. Teşekkürler, sağlıcakla kal. Froylayn'a candan selam.

Belki bu fırsatla Bay Treml'e[194] de selamımı söyler, benim için adresine yollanmış bir mektup falan var mı, bakarsın.

*

[Kart]

[Damga: Meran – 8 .V.20]

Canım Ottla, iyileşmedin mi henüz? Hâlâ senden bir haber alamayacak mıyım? Nasıl şey böyle? Burada et yiyenlerin, bira içenlerin öğütlerine[195] karşı kendimi sürekli savunmam gerekiyor, aklıma artık bir şey gelmeyince diyorum ki: «Kuşkusuz ben dış bakımdan, et yememenin yararını gösterecek pek güçlü bir kanıt oluşturamam (yine de şimdiden 3 kilo 250 gr. almışım); ama benim bir kız kardeşim var vs.» Oysa sen de hastalanıyorsun bakıyorum ve bana bu konuda tek kelime yazmıyorsunuz. Üstelik, benim için sağa sola koşacak birine de ihtiyacım var. Kim üstlenecek bu işi? Bugün örneğin: Lütfen bana Kleinseite'deki Borovy'ye[196] uğrayıp Kmen'in 6. sayısından 20 adet alır mısın? Bir tanesinin fiyatı yalnızca 60 h; ilerde tükenir bakarsın, oysa fazla paradan çıkmaksızın bunları sağa sola hediye edebilirim; anlayacağın içinde benim «Ateşçi»[197] var, Bayan Milena çevirmiş.

F.

*

[Meran, Mayıs ortası, 1920]

Canım Ottla, her iki mektup ve telgraf için teşekkür. Sana daha önce cevap yazacaktım; ama bir süredir nerdeyse ortalarda gözükmeyen uykusuzluğum yine iğrenç biçimde patlak verdi;[198] kendisiyle savaşmak için bir defasında bira içtim, elime ters bir sonuç geçti kuşkusuz; birinde baldıran çayı yudumladım, bugün de brom duruyor önümde. Eh,

geçecektir yine (belki Meran'ın havasının da etkisi var, Bädecker'e bakarsan böyle diyor); ne var ki, bazen bir şey yazacak gücü kendinde bulamıyor insan.

Sana o bilgiçlikleri içeren mektubu yazarken, mektup eline geçtiğinde bunların henüz güncelliklerini koruyabileceği aklıma gelmemişse de, bakarsın yeniden güncellik kazanabilirler diye düşünmüştüm. Hem yazdıklarım hiç de bilgiççe şeyler değildi, yalnızca sorular yöneltmiştim.

Hastalığın dolayısıyla bir an korkuya kapılmamın nedeni, senin mektubunu okumamdan az sonra rastladığım Bay Fröhlich'in, bana Prag'daki bir çiçek salgınından söz etmesiydi. Doğal beslenmenin çiçek hastalığını yeneceğine güvenim var; ancak bunun senin tarafından kanıtlanmasını da istemem doğrusu.

Düğünün temmuzda yapılmasına ne diye şaşırayım? Hatta ben haziran sonunda olacak diye düşünüyordum. Bazen bu konuya değinirken, sanki bana bir haksızlık[200] yapıyormuşsun gibi davranıyorsun; oysa tersi durum, ikimizin de evlenmesi berbat bir şey olurdu; madem ki söz konusu işe ikimizden daha yatkını sensin, bunu ikimiz hesabına yapıyorsun demektir. Bunda nihayet anlaşılmayacak ne var ve bütün dünya biliyor böyle olduğunu. Ben de buna karşılık ikimiz için bekâr kalacağım.

Sanırım daha haziran ayında geleceğim Prag'a, iznimin birazını kullanmayıp saklayacağım; hele uykusuzluğumun kürün başarısına gölge düşürmesi, beni haydi haydi böyle davranmaya itiyor. Son tartıldığımda üç buçuk kilo almıştım, ama birkaç gündür tartıldığım yok.

Yatıştırma işini çok iyi başardın, oldukça düzenli mektup yazacağım; ama yine de kapanmamış bir gedik kaldı sanırım. Anneme ve babama sevimli mektupları için teşekkürlerimi

(*) 1827'de Karl Bädecker tarafından kurulmuş yayınevinin çıkardığı dünyaca ünlü Almanca, İngilizce, Fransızca gezi el kitapları (Ç.N.).

söylersin; pek yakında yazacağım kendilerine, mektuplarında verdikleri adreslere de yazacağım. Ne zaman kaplıcalara gidiyorlar? Yoksa düğün nedeniyle ertelediler mi? Dayım Alfred[201] geliyor mu?

Hava şimdi çok güzel burada, daha önce korkulan yağmur artık aranıyor, zamanı gelince de göstermekte gecikmiyor kendini. Günün büyük bölümünü nerdeyse çıplak geçiriyorum; bitişik iki balkondan arada bir benim balkona gözü kayanlar bağışlasın lütfen, hava gerçekten pek sıcak. Kimbilir, belki birkaç hafta için bir başka yere giderim; ama sıcaktan değil, uykusuzluktan; üzgünüm hani, çünkü bu kadar iyi bir pansiyonu ve muameleyi başka bir yerde bulamam.

Ancak aynı şeyi Hotel Emma'da da düşünmüştüm. Babam olsa derdi ki: «Sopadan geçirilip kapı dışarı edilmedikçe, her pansiyonu şahane bulur o.» Haklı, ama ben de haklıyım.

Oskar'a uğradın mı? Kendisine çok selam söyle benden, neden mektup yazmadığımı açıkla.[202] Ama artık düğüne hazırlanıyorsundur, boş zamanın pek yoktur sanırım. Felice'ye mektup?

Başka kim varsa hepsine selam, ama özellikle Froylayn'a. Eve hâlâ bir hizmetçi alınmadı mı?

F.

*

[Kart]

[Damga: Meran – 21.V.20]

Canım Ottla'cığım, bugün iki paket geldi senden, biri Selbstwehr[203] (Felix de şimdi onu yollamaya başladı) ve Çekçe bir yığın gazete, hepsi de 16 Mayıs tarihini taşıyor. Niye gönderdin bunları? İlkin, belki diye düşündüm, sigorta vb. konularda okumaktan hoşlanacağımı bildiğin yazılar

vardır içinde; ama baktım bir şey yok. Yine de hepsini bir kenara kaldırıp bu konuda senden gelecek açıklamayı bekleyeceğim. Acaba benim son kartımda yazdıklarımı yanlış anladın da, böyle bir şey mi yaptın, diye bir düşünce geçti kafamdan. Ama nasıl olur, Kleinseite'deki Borovy'ye gidip, Kmen dergisinin (22 Nisan tarihli) 6. sayısından yirmi adet almanı açık seçik rica etmiştim senden; ama bunları bana gönder dememiş, benim için saklamanı istemiştim.

Anneme, babama ve başka herkese candan selam.

F.

*

[Meram, Mayıs sonu, 1920]

Canım Ottla, doğrusu mükemmel yaptın bu işi; ama ben senin yerinde olsam Bay Fikart'ın iyileşmesini beklerdim; çünkü kendisini atlayıp geçtiğimiz için bakarsın bana kırılıp gücenir. Ancak, burada bir süre daha kalabileceğime seviniyorum. Belki Prag'a dönüp hemen işe başlamadan, birkaç günlüğüne de Bohemya'da[204] bir yere giderim; burası çok sıcak da, ondan değil. Doğru, çalışmak için fazla sıcak, hatta gazetelerde sıcağın zamanından önce bastırmasından yakınılıyor; akşam bile değil, ancak sabahları bahçede çalışmaya dayanabiliyorum, gördüğüm işler de kuşkusuz pek hafif şeyler: yabani otları çapalamak, patateslerin toprağını kabartmak, gülleri budamak, ölmüş bir karatavuğu gömmek vb. Ne var ki, uzanıp dinlenmeler için genel olarak yeterince serin ve güzel bir hava, Prag'dan daha sıcak değil. Yüksek dağlardan inen ve yanı sıra serin havayı sürükleyip getiren Passer'in*, kıyısında çapraz konumda bir sıra var; üzerinde oturulmaya görsün, en kızgın öğle sıcağında bile rüzgâr adeta donduruyor insanı.

(*) İtalya'nın uzunlukta ikinci ırmağı Etsch'in sol kolu (Ç.N.).

Müdürün gözlerini çevirip pek sana bakmayışı, hoşnutsuzluğundan değil (böyle bir durumla karşılaşabileceğini daha önce söylemeliydim sana); konuştuğu kimse üzerinde retorik bir etki sağlamak istemesinden kaynaklanıyor bu, daha doğrusu söz konusu etkinin tadını çıkarmaktan bir el çekiş anlamını taşıyor. İyi bir konuşmacı ya da kendisinin böyle olduğunu sanan kişi, bir özgüven duygusuyla konuşmasının konuştuğu kimse üzerindeki etkisini onun yüzünden okumaya yanaşmaz, karşısındakinin yüzünde hiçbir şey okuması gerekmez çünkü; konuşmasının etkileyici gücüne düpedüz inanmıştır, söz konusu yola başvurarak moralini güçlendirmeye gereksinim duymaz. Ayrıca, müdür gerçekten çok iyi konuşan biri; ama böylesi formalite işlerinde[205] söz konusu özellik belki pek kendini gösteremiyor.

Sonradan olsa bile gazeteler için teşekkürlerimi iletmek isterim sana; gece öylesine berbat bir uyku uyumuştum ki, bu kadar çok gazete belli bir amaç güdülmeden salt zaman geçirmek üzere nasıl okunur, bir türlü akıl erdirememiştim. Ama derken gene de ilginç kimi yazılar buldum içlerinde. *Die Rundschau*'ı yollama, bir kenara kaldır benim için, bana burada gereği yok.

Müdürün söylediklerinden öyle anlaşılıyor ki, emekli olmama dünden evet diyecek. Dinlenmeye bu kadar gereksinim duyan, dolayısıyla ikide bir kendisine çaresiz izin verilen bir memuru zorla çalıştırmak anlamsız çünkü. Yoksa müdürün tutumu dünyanın batacağına bir işaret mi? Geçen gün, orduya mal teslimatında bulunmuş olanların aralarında geçen bir konuşmadan söz açtı biri. Savaşta devlet kendilerine bir hayli borçlanmış da, paralarını alamadıklarından yakınıyorlarmış. Yalnız içlerinden biri, hem de orduya en çok mal tesliminde bulunanı demiş ki, «Benim bir alacağım yok». Verdiği fiyatlar karşısında hiçbir devletin sürekli ayakta kalamayacağını hemen daha o zaman düşünmüş de, alacak

senetlerinin altına imzasını falan atmamış. Dünya için de aynı şeyi söyleyecek kimseler çıkamaz mı dersin?

Çılgın bir kafa mı? Hani çok zaman geçti aradan ve kafa yine rayına oturdu...

General[206] —sana bir mektupta söz açmıştım kendisinden sanırım— bugün bir birahanenin bahçesinde otururken (anlayacağın bir bardakçık bira yudumladım) ilerde evleneceğime kesin inancını dile getirdi; hatta bana ilerde eşim olacak kadını tarif etti. Anlaşılan yaşımdan haberi yok, beni gencecik biri sanıyor; yanında sıkılmıyorum hiç, ondan hoşlanıyor, yaşımı da açıklamıyorum. Göründüğünden çok daha genç, bilgelikte kendisiyle boy ölçüşülecek gibi değil, büyük babası olamazdım hani. 63 yaşında; ama öyle endamlı, sırım gibi, kendini koyvermemiş bir vücudu var ki, örneğin insan onu üzerinde kısa pardösü, bir eli kalçasında, öbür eli ağzındaki sigarada gördükçe, gerilerde kalmış Avusturya günlerinden genç bir teğmen sanıyor.

Hoşça kal.

Franz

Özellikle Elli ve Valli'ye güzel güzel selamımı söylersin. Ardından değişik bir ses tonuyla Froylayn'a ilet selamımı. Oskar işi? Felice? Bir Sosyalistin Anıları? Yüzme okulu abonmanı?

*

[Meran, Cuma, 11 Haziran 1920]

Canım Ottla, susuyorsun demek?[207] Biraz kapalı, karanlık bir durum; çünkü çok iyi olduğu gibi, berbat bir şey de çıkabilir altından; yoruma kaçmak istemiyorum, bundan sonraki ilk mektubunu bekleyeceğim. Doğru, hiçbir şey kolay değil, mutluluk da öyle; hatta gerçek mutluluk —yıl-

dırımlar, şimşekler, yücelerden gelen buyruklar — korkunç bir yüktür. Ama yeri mektuplar değil bunların, «banyoda» konuşulacak şeyler.

Oskar'a uğrarsan çok sevindirirsin beni. Kendisine henüz yazamadım; nasıl yazarsın, mektupların ister istemez başkaları tarafından okunuyor. Bir fırsatını bulursan ona anlatmaya çalış bunu. Ya da bırak kalsın, daha iyi. Ama lütfen uğra kendisine, benden de selam söyle, eşine ve oğullarına da selamımı ilet.

Şapka falan gibi şeylere gereksinim duymuyor musun?[208] Yolda oyalanmak için hani. Belki akla gelebilecek en büyük fenalığı yaptım kendisine, bakarsın her şey biter. Yaşayan bir insanla işte böylesine oynuyorum.

Bay Fröhlich ölmüş, önceki gün tesadüfen duydum. Ama siz belki çoktandır biliyordunuz. Başsağlığı dilemeyeceğim, ölümünü öğrenmemiş olabilirim nihayet. Bu görünürde çok mutlu yaşam, inşallah büyük acılar çekilmeden sona ermiştir; ayrıntılardan hiç haberim yok.

Annemler madem ki Franzensbad'a gitmeyecek —6 Haziran'da bile evde rahat rahat iskambil oynandığına bakılırsa öyle anlaşılıyor (o akşam annem neredeydi peki?) —, haziran sonunda doğru Prag'a geleceğim. Havalara diyecek yok, bir şu başımın içindeki ayaklanma olmasa, her şey yolunda sayılırdı.

Franz

Özellikle Froylayn'a selamımı ilet! Acaba yanımda ne getirsem kendisi için? Felice'ye yazılacak mektup? Hanne?[208] Yüzme okulu abonmanı? Bir Sosyalistin Anıları? Dayım Alfred?

Taussig'e uğrayıp, Berlin'de çıkan *Die Weltbühne* gazetesinin 23. sayısını benim için sipariş eder misin? Gazeteyi çıkaran, Jakobsohn adında biri.

*

[Kart]

[Damga: Meran – 28.VI.20]

Canım Ottla'cığım; yola çıkmadan, bavulu hazırlamadan acele bir kart sana: İyi haberlerin için teşekkürler. Hafta sonu geldiğimde beni yoklayıp gözden geçirirken fazla ince eleyip sık dokuma, olmaz mı? Aynalı dolaba bakınca eskisinden pek farklı göremiyorum kendimi. Schelesen'de de iki hafta içinde şimdiki durumuna erişebilirdin denecek diye az korkmuyorum, ama işte başka şeyler de girdi araya; hem belki pek fena sayılmaz durumum; ne var ki, ilk bir buçuk aydan sonra haklı olarak bundan çok daha fazlasını bekleyebilirdim. Diyeceğim, göz yum biraz lütfen. Hoşça kal. Ama bakarsın işten baş kaldıramaz, beni denetlemeye zaman bulamazsın. Evde de senden başka kimse yok nasıl olsa.[210]

F.

*

[Kart][211]

[Damga: Prag – 25.VII.20]

Canım Ottla'cığım, üç ayrı şey soruyorsun: eşyalarım, Bay Treml ve sağlık durumum; esenlik durumuna göre sıralarsam bunları, şöyle olacak: Treml, öteberiler, sağlık durumum. Hani bununla sağlık durumumun iyi sayılmayacağını belirtmek istiyor değilim, hayır, asla yok böyle bir şey; ama Bay T.'nın sağlığı da bir yerinde ki, sorma. Eşyalarım içinde kaybettiğim bir şey yok, çok iyi biliyorum. Evlenmenden sonra kulakların hâlâ duruyor mu yerinde? Durduklarına

göre, acaba onlarla eskisi gibi oynayamaz mıyım? Anlıyorsun değil mi? Politikayla ilgili olarak kocana verilecek çok ilginç haberlerim var; ama gezinizi bu yüzden kısaltmanız gereksiz (hatta annem, evin hazırlanması bakımından biraz daha uzatmanızı istiyor); kocana vereceğimi söylediğim haberler, kendisine daha önce orda burda çıtlattıklarıma ne tuhafsa öyle benziyor ki, insan adeta birbirlerine karıştırıyor bunları.

İkiniz de hoşça kalın.

Froylayn Skall'ın selamı var.

Ben ve babandan her ikinize kucak dolusu selam.[212]

*

[Kartpostal: Gmünd][213]

[Gmünd, 14 ya da 15 Ağustos 1920]

Canım Ottla, burada çok iyiyim, hiç öksürdüğüm yok, yarın sabah da geliyorum; ben söylüyorum, biri de benim için yazıyor bu kartı.

Franz

Yazdırma işini yarıda bıraktı. Sizi candan selamlarım.

*

[Matliary, yaklaşık 21 Aralık 1920]

Canım Ottla, işte rapor, tabii annem ve babam da okuyabilir; ama en iyisi sana yolluyorum ki, içinde birazsert kaçan kimi yerler varsa, gereken makama iletmeden yumuşatabilesin bunları.

Yolculuk çok rahat geçti, Tatra Lomnitz'e vardığımda ba-

vulum henüz gelmemişti; ama inandırıcı bir edayla bana ertesi gün mutlaka geleceğini açıkladılar ve geldi gerçekten, hem de sapasağlam.

Kızak beni bekliyordu, karla örtülü ağaçlar arasından ve dağlarda ormanlar içinden mehtapta yolculuk çok güzel. Derken ışıklarla pırıl pırıl aydınlatılmış otelimsi kocaman bir yere vardık ama durmadık burada, biraz daha ilerleyip insanda kuşku uyandıran kapkaranlık bir binaya geldik. Kızaktan indim; soğuk holde (kalorifer nerede?) kimseler yoktu; kızakçı bir zaman sağa sola baktı, oraya buraya seslendi; derken bir kız göründü, beni alıp birinci kata çıkardı. İki oda hazırlanmış bekliyordu; benim için balkonlu bir oda, yanı başında da senin kalacağın yer. Balkonlu odaya ayak atınca irkildim. Neresi hazırlanmış buranın? İçerisi ısıtılmaya ısıtılmıştı; ama soba çevresine sıcaklık yaymak şöyle dursun, pis pis kokuyordu. Sonra? Sonra demir bir karyola, üzerinde de kılıf geçirilmemiş bir döşek ve bir yorgan; gardırobun kapısı kırılmış; bayağı bir kapıyla balkona çıkılıyor; bari bu kapı olsun sağlam oturmuyor yerinde, bütün aralık ve boşluklardan içeri dolan rüzgârın uğultusunu işitir gibi oluyorum. Kendisine odadan bir parça gözüyle bakıp bu yüzden sevemediğim kız beni avutmaya çalıştı; örneğin, çift balkon kapısını ne yapacağımı söyledi. Nasıl olsa gündüz dışarıda uzanıp yatmayacak, gece de balkon kapısı açık uyumayacak mıymışım? Öyle ya, diye düşündüm ben de, en iyisi hiç kapı falan bırakmamak, hepsini söküp atmak odadan! — Sonra yine kızın dediğine göre, içerinin sobayla ısıtılması, kaloriferle ısıtılmasından çok daha iyi değil miymiş? Kalorifer yalnızca karşıdaki, şu sıra müşteriden geçilmeyen ana pansiyonda bulunuyormuş. «Ama buranın sobayla da ısıtıldığı yok ki», diye itiraz etmek istedim ben. Kız bugün böyle olduğunu, çünkü şimdiye kadar henüz odada soba yakılmadığını söyledi. — Böylece kız sürekli savunup

durdu kendini, boşuna kuşkusuz; çünkü örneğin Villa Stüdl'deki o kusursuz ve sıcacık odacağımı hokus pokus getirip önüme koyamayacağını biliyordum.

Ama kötünün kötüsü varmış; çünkü şimdiye kadar beni düş kırıklığına uğratan oda olmuştu yalnız, pansiyoncu kadının beni ayartıp buralara getiren mektubu hâlâ cebimdeydi. Bana hoş geldin demek için baktım kadının kendisi göründü: Boylu boslu (Yahudi değil), sırtında uzun ve siyah kadifeden bir manto, insanda hoşnutsuzluk uyandıran Macar–Alman karışımı bir şey, tatlımsı, ama sert. Ben hayli kaba davrandım, durumu pek bilmeyerek kuşkusuz; oda da gözüme işte öylesine kötü görünmüştü. Kadın hep aşırı nezaket gösterdi; ama yardımıma koşmak için ne bir istek seziliyordu halinde, ne de bunun için yetenek. İşte odan ve sen de burada kalacaksın! Noel'den sonra ana pansiyonda kimi odalar boşalırmış. Derken kadının söylediklerini dinlemez oldum. Yemek konusundaki anlattıklarında da, mektupta sözü edilen güzelliklerden eser yoktu. Kadını öylesine soğuk bulmuştum ki, bagaj makbuzunu kendisine verdiğime hayıflandım (ertesi gün makbuzla istasyondan sordurup, bavulun gelip gelmediğini anlayacaktı). İnsanın içini rahatlatan tek nokta köyde bir hekimin bulunuşuydu; hatta kadının dediğine bakılırsa benimle aynı koridordaydı odası, benim odadan topu topu birkaç kapı ilerde kalıyordu; ancak bu bana pek inanılmaz göründü.

Kuşkusuz, kadın gider gitmez planımı hazırlamıştım: Yanımda getirdiğim ayak yastığım ve battaniyemle geceyi iyi kötü burada geçirip ertesi gün kuşluk vakti Smokovec'e[214] telefon edecek (inşallah sıkıyönetim[215] sona ermiştir de, eskisi gibi telefon görüşmeleri yapılabilmektedir), öğleden sonra da, bavulum gelir gelmez, odayı tutmaktan caymamın cezası olarak kaç para isterlerse ödeyip, tramvayı falan beklemeden bir kızağa atladığım gibi yolu tutacaktım. Kafamda

hep o avutucu düşünce vardı: Ertesi akşam nasıl rahat bir nefes alarak, kendimi Smokovec'deki o kuş tüyü kibar kanepenin üzerine atacağımı düşleyip duruyordum.

Sanırım sen de olsan ilk anda böyle bir korkuya kapılır, belki daha akşamleyin kızağa atladığın gibi çekip giderdin.

Derken kızın aklına bir fikir geldi: Bu odayı madem ki hiç sevmemiştim, acaba (senin için hazırlanmış) bitişikteki odayı bir görsem nasıl olurdu? Benim odanın balkonunda uzanıp dinlenebilir, bitişiktekinde de yatıp kalkabilirdim. Bu işten bir şey çıkacağını hiç ummuyordum, ama yine de kalkıp bitişik odaya geçtik. Benim odayı gördükten sonra bu oda bir hoşuma gitti ki, sorma! Gerçekten de benimkinden çok daha iyi, çok daha büyüktü; daha iyi ısıtılıp, daha iyi aydınlatılmıştı; doğru dürüst ahşap bir karyolası, yeni bir giysi dolabı vardı, pencere yataktan epey uzaktaydı; dolayısıyla kaldım odada.

İşte böylece iyiye doğru bir dönüş başladı (bunu da biraz sana borçluyum, çünkü sen de geleceğini bildirmeseydin,[216] bitişik oda ısıtılmaz, ısıtılmayınca da kızın aklına beni oraya götürmek gelmezdi hiç). Sonra kalkıp ana pansiyona gittim yemek için; orasını da pek beğendim, gösterişsiz (büyük bir yemek salonu yarın açılıyor) ama temiz bir yer, yemekleri iyi, müşterileri hemen yalnız Macar (fazla Yahudi yok içlerinde), dolayısıyla insan karanlıkta saklı kalabiliyor. Ama ancak ertesi gün, her şey çok daha güzel bir görünüm kazandı. Kaldığım pansiyon (adı Tatra) gözümde şirin bir binaya dönüşüverdi. Ne rüzgâr, ne aralık kaldı bir yerde. Balkon tam güneşe karşıydı. Ertesi hafta ana pansiyonda bana bir oda vermeye kalktılarsa da, en küçük bir istek duymadım taşınmak için; çünkü ana pansiyona göre Tatra'nın önemli üstünlükleri vardı: Her şeyden önce yemek bakımından günde üç kez ana pansiyona gitmek gerekiyor (daha doğrusu böyle bir zorunluk yok, ana pansiyondan

Tatra'ya da getirtilebiliyor yemek), dolayısıyla pek miskinliğe alışıp hareketsiz kalmıyor insan; örneğin Schelesen'de böyle bir durum söz konusuydu; aynı binada yatıp kalkılıyor, yemek yeniyor ve yemek için yalnız ilk kattan zemin kata inilip dönülüyordu. Üstelik duyduğuma göre ana pansiyon çok gürültülü bir yermiş, hep ziller çalar dururmuş; mutfakta, restoranda, ayrıca hemen o yakından geçen kızak yolunda gürültü eksik olmazmış hiç. Bizim pansiyon çok sessiz, sanırım bir çıngırağı bile yok (kuşkusuz çalıyor çıngırak, ama ben henüz işitmedim). Beri yandan, ana pansiyonda aslında herkesin bir arada uzanıp dinlendiği bir salon var, burası bile benim balkon kadar güneş almıyor. Nihayet bizim pansiyonda odaların sobayla ısıtılması da çok daha iyi; günde iki kez yakılıyor soba, sabah ve akşam; yakacak olarak yalnız odun kullanılıyor; soba da bir kez yakıldı mı, gerektikçe istediğim kadar odun atabiliyorum içine. Örneğin, şimdi akşam vakti içerisi bir sıcak ki, giysilerimi çıkarmış, yarı çıplak oturabiliyorum. Belki yine üstünlük gözüyle bakılabilecek bir şey daha varsa, doktor gerçekten benim koridorda oturuyor; soldan üç kapı ilerisinde benim odanın.

Ayrıca, Bayan Forberger, ertesi gün bambaşka bir insan olup çıkmıştı; kadife mantoyla birlikte (kürk müydü yoksa?) tüm kötülükleri üzerinden sıyırıp atmış, yumuşak ve güler yüzlü bir tavır takınmıştı. Yemekler yeterince zengin bir hayal gücünün ürünü; hangi malzemelerden hazırlandığını bir türlü kestiremiyorum. Pansiyonda kalan otuza yakın müşteri var, öyleyken bazen yalnız beni düşünerek yemek pişirdikleri oluyor. Ayrıca doktor[217] da bu bakımdan eksik etmiyor tavsiyelerini.

İlkin bir arsen kürüyle işe başlamak istedi, ama kabaca bir ücret anlaşması yapıp kendisini yatıştırdım; buna göre beni her gün muayeneden geçirecek. Şimdilik günde beş kez süt, iki kez krema içeceğim; ama kendimi ne kadar zorlasam,

günde iki buçuk kez sütten ve bir kez kremadan yukarısına çıkamıyorum.

Kesin bir şey varsa, tam bir başarı için gerekli tüm koşullar hazır; bir şu kafamın içindeki düşman olmasa.

Babam gerçekten gelmeyi düşünüyor mu? Ancak, burada rahat edebilmesi için annemin de gelmesi gerekiyor; o zaman bile günler uzamadıkça kendini rahat hissetmeyecektir; çünkü pansiyonda görüşüp konuşabileceği bir, iki kişiden başka kimse yok, kalanı hep kadın, kız ve genç erkek. Çoğu Almanca biliyorsa da, Macarca konuşmayı yeğliyor (oda–mutfak hizmetçileri, arabacı ve diğerleri). Sanırım şimdiye kadar yalnız bir kez, o da trende iki genç kızın doğru dürüst Slovakça konuştuğunu işittim; ancak, benim biletim de ikinci sınıftı. Arı bir dille harıl harıl konuşuyordu kızlar; derken biri, ötekisinin verdiği şaşılacak bir haber üzerine kendini tutamayıp bağırdı: (oioioioi!). Yani babama göre değil. Ama bunun dışında, Matliary şu sıra göğsünü gere gere çıkabilir babamın karşısına; bugün açılan salonları (yemek salonu, bilardo salonu ve müzik salonu) zarif mi zarif!

Peki senden ne haber? Bal yiyor, jimnastik yapıyor musun? Ayağa kalktığın zaman başın dönüyor mu? Benim için de gazete okuyor musun? Sana ve kompartımandaki güzelim yeri borçlu olduğum kocana ayrı ayrı selam. Max'a uğradın mı?

Franz

Mektubu anne ve babama göstermenin hiç gereği yok,[218] nasıl olsa kendilerine sık sık yazıyorum.

Tanıdık tanımadık kim varsa hepsine, özellikle ufaklığa selam.

[Matliary, 3 Ocak 1921]

Canım Ottla, zaman kazanmak için sana şezlongta yazıyorum bu mektubu. İlkin bir rica: Seni bir yere koşturacak değilim, sağa sola koşturulmaları belki artık sevmiyorsundur. Müdüre yazılmış bir mektup söz konusu, güzel bir Çekçe'ye aktarılsın istiyorum. Mektubu çıkarıyorum aşağıya:

Çok Sayın Müdür,

Buraya geleli dört haftayı geçiyor, artık bir ölçüde durumu derli toplu görebiliyorum, izin verirseniz kendimle ilgili olarak kısaca bilgi iletmek istiyorum size: Tatra adındaki bir pansiyonda kalıyorum, rahatım yerinde, fiyatların Meran'dakinden çok yüksek olmasına karşın, bu çevredeki koşullar dikkate alınırsa gene de fazla sayılmaz. Hastalığım ve iyileşmem üzerinde genellikle yalnız kiloma, ateşlenmeme, öksürme durumuma, ayrıca soluyuşuma bakarak bir karara varabiliyorum. Dış görünüşüm ve kilomda düzelme oldu, kilo aldım; sanırım ilerde de şişmanlamaya devam edeceğim. Giderek daha az ateşleniyorum, çokluk günlerce ateşim olmuyor, olduğu zaman da pek az; ama tabii uzanıp dinleniyorum çokluk, kendimi zora koşmanın her türlüsünden kaçıyorum. Öksürüğüm pek azaldı denemese de hafifledi kuşkusuz, beni artık pek sarsmıyor. Nefes alıp verişimde fazla değişen bir şey yok, düzelmesi çok zamana bakan bir konu; doktorun ileri sürdüğüne göre, aslında burada tümüyle sağlığıma kavuşmamam için neden yokmuş; ancak böylesi iddialı sözleri fazla önemsemek de doğru değil.

Genellikle kendimi Meran'dakinden daha iyi hissediyor ve oradakinden daha parlak sonuçlarla Prag'a döneceğimi u-

muyorum. Şunu da belirteyim ki, belki sürekli kalmayacağım burada; işittiğime göre ilkbahara doğru çok kalabalık ve gürültülü oluyormuş; ben de yemek ve havadan çok huzura gereksinim duyduğum için, belki bahar gelince Novy Smokovec'teki bir başka sanatoryuma taşınırım.

Saygılarımla.

Çok Sayın Müdür, bana bu izni vermek lütfunda bulunduğunuz için size bir kez daha teşekkür eder, yürekten selamlarımı yollarım.

İşte mektup. Yanlış anlamaman gerekiyor. Ana hatlarıyla hepsi doğru söylenenlerin; ama bilerek kasvetli bir hava gözetilmiştir; çünkü hastalık işiyle adamakıllı başa çıkabilmem için burada daha uzun bir süre kalmam gerektiğini[219] görüyorum, başka türlü pek olacak gibi değil; yoksa Meran'dakinden biraz daha iyi dönerim Prag'a ama, şöyle insan gibi rahat bir nefes alma gücünü de gösteremem. Yani mektubun bir amacı da müdürü burada uzunca bir süre kalmama yavaş yavaş hazirlamak (ateşlenmeme gelince, Prag'daki ateş değil; çünkü ateşimi dil altından ölçüyorum, onda üç ile onda dört arasında daha yüksek sonuç veriyor; sonuca bakarsan, Prag'da ateşlenmediğim bir zaman hiç olmamış sanarsın, oysa Prag'daki gibi asla ateşlendiğim yok burada). Smokovec konusunda da görüyorsun, inatçı değilim; ama şimdilik benim için burası daha iyi, çeşitli raporlar da doğruluyor söylediğimi; beni buradan kaçıracak tek şey varsa, o da gürültüdür. Nihayet mektup bir amacı daha içeriyor kuşkusuz, görüldüğü kadar ayrıntılara kaçılması da bu yüzden: Müdürün karşısına çıkarken, Bay Fikart'ın elinde şöyle oturaklı bir şey olsun.

Şimdiden öğle yemeği zili mi çalıyor! Gün ne kadar kısa; 7 kez derece alınıyor, sonuçlar kâğıt üzerine geçirilmeye kalmadan, bakıyorsun gün sona ermiş.

Sanırım çevirinin tek başına üstesinden gelemeyeceksin;

artık kocan çeviriyi benim için hiç değilse bir gözden geçiriverir, burada Çekçemi unutuyorum.[220] Her şeyden çok, mektubun klasik Çekçe ile çevrilmesi önemli; yani sözcüklerin çevirisinin değil (baktın ki aklma bir şey geldi, katabilirsin içine), dilin klasikliği üzerinde durulması gerekiyor. Mektubunda benden çok, ama kendinden az söz ediyorsun; bir dahaki sefer tersini yap. Düşün bir, kararlaştırıldığından uzun süre burada kalırsam, ufaklığın[221] uykudan uyandığını bile göremeyeceğim. Bu konuda birkaç şey daha yazmayı isterdim, ama çok geç oldu, bir dahaki sefere. Kocana candan selamlar, özellikle Elli ve Valli'ye selamımı ilet, Froylayn'a da kuşkusuz.

Franz

*

Josef David

[Matliary,* Ocak ayının 4. haftası, 1921]

Sevgili Pepa,[222]

Eline sağlık, güzel olmuş; şimdi bana aralara birkaç yanlışı serpiştirmek kalıyor; hiç hatasız da, onun için değil; çünkü bağışla, benim müdür senin mektupta da yanlışlar bulacaktır, hangi mektup olursa olsun yanlışlar bulur; benim böyle yapmak istemem, mektuptaki yanlışların uygun bir sayıya ulaşması için.

Burada huzur içinde yaşamaya bakıyorum, elime gazete aldığım yok, *Tribuna*'yı[223] bile okumuyorum; ne komünistlerin yaptıklarından ne Almanların söylediklerinden haberim var; yalnız Macarların dediklerini işitiyor, onu da anlamıyorum; maalesef çok konuşuyorlar, biraz daha az yapsalar bu işi, doğrusu kendimi mutlu hissederdim. Neden şiir, Pepa? Kendini zorlama, neden yeni bir şiir olsun? Daha önce

(*) Mektubun orijinali Çekçedir (Ç.N.).

Horaz[224] bir sürü güzel şiir yazdı, bizse bunların ancak yarısını okuduk. Ayrıca, senin bir şiirin zaten bende var. Yakınımızda küçük bir sıhhiye birliği karargâh kurmuş; akşamları geçit alayı düzenliyor, geçiyorlar caddeden; ağızlarında hep «Panterler»[225] şarkısı ve hep «dönün!» sözleri. Şunu da söyleyeyim ki, Çek askerleri en kötüleri değil; kızak kayıyor, gülüşüyor, asker sesli çocuklar gibi bağrışıyorlar; ama birkaç Macar askeri de var aralarında, içlerinden biri *Panterler* şarkısından beş sözcük öğrenmiş, bunlar da aklını başından almış adamcağızın; nerede boy gösterse, başlıyor gümbür gümbür okumaya şarkıyı. Çevredeki o güzelim dağlar ve ormanlarda, olup bitenleri hoşlanmış bir ağırbaşlılıkla seyrediyor.

Ama bütün bunların kötü bir yanı yok, her gün kısa bir zaman sürüyor hepsi. Daha kötüsü varsa, pansiyondaki kahrolası gürültü ve sesler; ama onun da üstesinden gelebiliyor insan, yakınmak istemem. Tatra var burada; Sabinerland'ın dağları ise bir başka yerde, belki hiçbir yerde.

Annene, babana ve kızkardeşlerine selamlarımı ilet lütfen. Ulusal Tiyatro işi nasıl bir sonuca bağlandı?

Franz

*

[Matliary, yaklaşık. 10 Şubat 1921]

Canım Ottla! Bu güzel günün ilk saatini sana ayırdım. Sağlık durumum iyi değildi (anılaştıkça küçülen rahatsız edici olayları bir yana bırakırsak), annemlere yazdıklarımdan fazla bir şey de yoktu ortada; ne var ki, kilo almam üzerinde dikkatimi toplamam gerekiyordu. Kolumda küçük çapta aldığım kilolar, bazen kendimi Erlkönig'deki[226] baba gibi görüyorum; belki tehlikeler Erlkönig'deki gibi büyük değil; ama kolun kendisi de Erlkönig'deki gibi sağlam ve dayanıklı sayılamaz.

Julie Hala'nın[227] işi nasıl oldu? Annem kendisiyle ilgili bir şey yazmıyor, ben de sormak istemiyorum. Julie Hala tuhaf biri gibi kalmış belleğimde; bana öyle geliyor ki, sanki şimdiye kadar kendisiyle bir tek söz konuşmamışım; belki gerçekten de öyledir, ama benim için önemsiz bir kadın değil.

Benim için «huzura kavuşmanın» güçlüğünü belirtiyorsun mektubunda. Yalan değil; ama bu sözlerinle bana sinirliliğe karşı çok iyi bir ilacı anımsatıyorsun: Weltsch'in babası salık verdi, *Hugenotten*'den bir ilaç. Paris'te tüm Protestanların katledildiği Bartholomäus Gecesi'nde bütün çanlar çalar, dört bir yanda dolaşan silahlı adamların sesleri işitilir, Raoul (sanırım operayı bilmiyorum) pencereyi açar ve öfkeyle şu aryayı söyler: «... Paris'te huzur bulamayacak mı insan?» Vurgu huzur üzerinde; Felix sana aryayı söylesin de dinle (kendisine hâlâ mektup yazmadım, pek de sevdiğim bir kimse! Oskar'a da yazmadım).[229] Diyeceğim iyi bir ilaç. Örneğin altımdaki diş teknisyeni, hastalarıyla üç sesli aryalar okumaya başlar başlamaz, –abartmayayım hani, şimdiye kadar bir kez oldu, ama kendisi tek başına aryaları, ıslıkları dilinden düşürdüğü yok; bir kuş sanırsın, güneş ışığı gagasına dokunur dokunmaz başlıyor şakımaya; ne var ki mehtapta da, gökyüzü zifiri karanlıkken de başka türlü davrandığı yok; hep de insanın içine korku salarak, ansızın yarıda keserek yapıyor bu işi; ama beni artık fazla rahatsız ettiği söylenemez; diş teknisyeninin bana karşı da çok iyi davranan Kaschauerli[230] bir dostunun bu bakımdan çok yardımı dokundu. Ama ağır hasta oda komşusunun acılı yaşamını daha da acılaştırıyor teknisyen — diyeceğim, böyle bir rahatsızlık durumunda korkuluktan aşağı sarkıp: Paris'te huzur... diye düşündü mü, insan biraz rahatlıyor.

Buradaki dostlarımı soruyorsun. İlkin tek başıma kalmak istedim ve kalabildim de; ama sonraları pek yürümedi. Senin öğüdünü dinleyerek[231] kadınlardan el çektim düpedüz; benim için fazla zahmeti gerektirmediği gibi, davranışımın

onları da üzdüğünü söyleyemem. Bu bir yana, ilkin Çekler vardı pansiyonda; hiç de kıvanç verici bir topluluk değil, birbirine şuncacık uymayan üç kişi: yaşlıca ağır hasta bir bay,[232] bir Froylayn ve sanırım pek hasta denemeyecek bir kız. Ha evet, bir dördüncü Çek daha vardı, genççe bir bay, alabildiğine centilmen, özellikle kadınlara karşı çıkar gözetmeyen bir bağlılık ve özveriyle davranış örneği, pansiyondakiler arasında güzel sağladı ilişkiyi, bu bakımdan bana gerek bırakmadı; dünden beri yine burada, ama uzunca bir zaman bir geziye çıkmıştı, ben de değişik karakterdeki o mutsuz üç kişiye karşı kaçınılmaz bir yükümlülük hissetmiştim. Macarlar, Almanlar ve Yahudiler arasında kendini yitik hissetmek, hepsine karşı nefret duymak, üstelik Froylayn gibi ağır hasta olmak az şey değil. Hani yakındaki bir seyyar hastanede çalışan ve Lomnitz'den gelen yeterince Çek subayı var burada; ama genellikle Macar ve Yahudi bayanları yeğliyorlar. Oysa o küçük Froylayn bu yakışıklı subaylar için nasıl da süslenip püsleniyor! Neden başkalarının arzulu gözlerle kendisine asla bakamayacağını anlatmayayım daha iyi. Hem pek de kötü değil durum, bazen onunla da konuşuyor subaylar; hatta birinden bir mektup bile aldı; ama okumakta olduğu Marlitt romanlarında böyle bir şeyin her gün gerçekleştiği düşünülürse, ne kadar az bir şey bu.

—

Sonra dün öğle vakti; öğleden sonra mektup yazamayacağım kadar soğuktu hava; akşam fazla üzüntülüydüm, bu gün ise hava yine çok güzeldi, güneş sıcacık ısıtıyordu. Akşamki üzüntümün nedeni sardalya yememdi; iyi hazırlanmıştı hani, mayonez, tereyağı parçacıkları, patates püresi; ama sardalyaydı nihayet. Zaten birkaç gündür et istiyordu canım, iyi bir ders oldu. Yemekten sonra bir sırtlan kadar mahzun dolaşıp durdum ormanlarda (yalnızca biraz öksürük, insan olduğumu gösteriyordu), bir sırtlan kadar mahzun geçirdim geceyi.

Gözümün önüne bir sırtlan getirdim: Bir kervandakilerin yolda düşürdüğü bir sardalya kutusu buluyor, üzerinde tepinerek küçük teneke tabutu açıyor ve içindeki ölüleri yiyordu. İnsanlardan farkı da, belki yemek istemiyor, ama yemek zorunda kalıyordu (Ne diye mahzun olsun yoksa? Ne diye gözlerini hep yarı kapalı tutsun?) Bizse yemek zorunda değildik, ama yemek istiyorduk. Sabahleyin doktor beni avutmaya çalıştı: «Ne diye üzülüyorsun? Nihayet *ben* sardalyaları yedim, sardalyalar beni değil.»

–

Şimdi yine insanlardan söz açalım: Diyeceğim, küçük Froylayn beni uğraştırdı biraz; örneğin, akşam yemekten önce salonda oturan iki subay gördü, hemen odasına seğirterek süslenip püslendi, çeki düzen verdi saçlarına, yemeğe bir hayli gecikti, hain subaylar da bu arada çekip gittiler. Şimdi bu durumda üzerinde o cici giysi, çabaları bir işe yaramadan hemen gidip yatsın mıydı küçük Froylayn? Hayır, yavrucağı hiç değilse biraz avutmak gerekiyordu. Üstelik o ağır hasta Froylayn, bu zavallıcık; kendisine ilk akşam çok haksızlık etmiştim, yeni komşum beni öylesine dehşette bırakmıştı ki! Yaklaşık 14 gün önce pansiyona gelmişti; akşamleyin odamdaki tatsız karşılaşmayı anımsadıkça, nerdeyse vücudumu bir ağrı kapladı; ayrıntılara değinmek istemiyorum.

–

O zaman bana değil de, o centilmen baya söylediği bir söz hayran bırakmıştı beni: en çok *Venkov* gazetesini sevdiğini, nedeninin de başyazılar olduğunu açıklamıştı. Ben, bundan böyle asla telafi edilemeyecek bir şey[233] söylesin diye bekliyordum, o zaman düşüncemi açığa vuracak, o zaman kendisinden yakamı kurtaracaktım. (İnsanın kendisini hemen ilk anda tümüyle karşısındakilere tanıtamaması bir talihsizlik). Ama derken, burada değinmek istemediğim tatsız bir-

takım ayrıntılar dolayısıyla üzerimdeki ilk izlenimin abartmalı sayılacağı anlaşıldı; zavallıcık nazik bir kızdı; pek mutsuz (hastalık, aile bireylerini kırıp geçirmişti), ama şendi; düşüncemi açıkladıktan sonra beni «defterden silmediği» gibi, bana karşı eskisinden de yakınlık göstermeye başladı; başına çullanan felaketi öğrenir öğrenmez ben de kendisine daha güler yüzlü davranmaya başlamıştım; bir türlü inmeyen ateşle bir hafta boyu kuzeye bakan soğuk odacığında yatması bana pek dokundu. (Öyle herkes, benim güneşli villamdan içeri ayak atmayı göze alamaz).

(Şunu belirteyim ki, başka hastalarla bir arada bulunmanın sağladığı bir kazanç varsa, hastalığı daha çok ciddiye alıyor insan. Tüberküloz kalıtımla geçen bir hastalık sayılmıyor, hatta ben kendim hastalığın bulaşıcı olduğuna inanmıyorum; ama en güzel inanç bile gerçekler karşısında tutunamıyor, böyle bir hastalığa yakalananların özellikle küçük çocukları öpmesi ya da aynı tabaktan onlara yemek yedirmesi iğrenç bir haksızlıktır.) Sonra o yaşlıca bay var; sohbete bayılıyor, ama öksürürken nereye öksürdüğüne bakmıyor pek. Şimdi iki Froylayn'la ne yapsın bu yaşlıca bay? Ama yalnız da kalması olanaksız. Neyse, şimdi o centilmen bay yine pansiyonda, mükemmel üstesinden geliyor işin.

Ayrıca, genç iki kişi daha bulunuyor pansiyonda; biri Kaschaulı, biri Budapeşteli;[234] bana öyle davranıyorlar ki, sanki gerçek dostlarım[235] ikisi de. Örneğin, üç gün yatakta hasta yattığımda, tıp öğrencisi olan Budapeşteli, akşam saat dokuzda ana pansiyondan kalkıp bizim buraya geldi, alabildiğine titizlikle (aslında gereksiz) Priessnitz-kompresi[236] uyguladı. Bir şey istedim mi alıp geliyor, bulup buluşturuyor, hazırlayıp kotarıyorlar benim için ve hepsini o saat, titizlikle, insanı hiç sıkmadan yapıp çıkarıyorlar. Yahudi, ama siyonist değiller; Kaschaulı Macar sosyalisti, Macarlığı ağır basıyor. Budapeşteli ise, İsa ve Dostoyevski'nin ardından gidiyor. Kendisine değerli birkaç kitap ödünç vererek edebiyatla

pek ilgilenen Budapeşteliyi sevindirmeyi çok isterdim. Benim kitaplığa bakıver, aşağıdaki kitaplardan bulduklarını lütfen taahhütlü yolla bana: Kierkegaard: Furcht und Zittern (Korku ve Titreme), Eflatun: Şölen (Kassner çevirisi), Hoffmann: Dostoyevski'nin Yaşamöyküsü (yazarı Hoffmann'dır sanıyorum, nasıl olsa sen biliyorsun kitabı), Brod: Ölülere Ölüm. Die Rundschau'ı[237] yollama, kalsın şimdilik, fihrist için teşekkür, belki şu sıra o sıkışık işlerinin arasında fihristi yollamayı unutursun diye düşünmüştüm, ama unutmamışsın.

Angarya istiyorsun. Oraya buraya koşturulmak istiyorsun demek? Şaka yapmıyorsun, değil mi? O zaman benim için iki üç jilet bıçağı alabilir, sanırım mektubun içine koyup yollayabilirsin. Jilet marka bulamazsan, Mem marka da olabilir. Ama acelesi yok hiç, ilişikteki para makbuzuyla Selbstwehr'e 56 K gönderebilirsin. Ewer'e[238] kart gerçekten gitti mi?

Unutmadan söyleyeyim, alışverişte üstüne yok doğrusu. Proscha'dan getirdiğin, ama benim beğenmeyerek suratımı astığım sabun, bana odası pansiyondaki bütün odalardan güzel kokan, içyüzü kestirilmez acayip bir koku saçan bir kişi ününü kazandırdı. İlkin binadaki demirbaş eşyanın sayımı sırasında pansiyon sahibinin, sonra odanın temizliğine bakan kızın dikkatini çekti, ardından pansiyonda kulaktan kulağa yayıldı. O kendimi beğenmişliğimden ağzıma et koymamakla açıklayabilirdim bunu; ama gel gör ki, sabundu yalnız kokunun nedeni.

Daha iş istiyor musun? Sanırım sigortaya bir ara uğraman gerekecek, ama henüz karar vermiş değilim. Sonra, parayı gidip aldın, peki kimseyle konuşmadın mı? Mark olarak ufak bir para, yaklaşık 125 M[239] işyerine yollanacaktı benim için.

O gün ne zaman?[240]

İyilikler, sevgiler, güzellikler.

Franz

Elli'ye Valli'ye ve çocuklara selam. Froylayn'a da selam.

Taussig'den bir fatura gelmedi mi?

Minze'den[241] tek bir mektup aldım; öyle işler becermiş ki, inanılacak gibi değil; kendi ekmeğini kendisi kazanıyor, gururlandım doğrusu.

*

Josef David

[Kartpostal: Krivan'da. Arka planda: Liptau Alpleri]*

[Damga: Tatranske – Matliary – 4.II.21]

Sevgili Pepa! Haklı olarak uyarıyorsun beni, ama artık geç; çünkü Polianka'daki büyük kayak yarışlarına katıldım[242] – mutlaka *Die Tribuna* gazetesinde okumuşsundur– sağ ayağımın serçe parmağının tırnağı etin içine gömüldü. Zararı yok. Bunun üzerine, kayakla gerisin geri Matliary'ye döndüm. Kartın arkasında göreceğin gibi, Krivan'da resmimi çektirdim. Düşünüyorum orada...

*

[Matliary, 9 Mart 1921]

Canım Ottla'cığım! Birkaç satır hepsi, nasıl olsa pek yakında geliyorum, doğrusunu istersen hanidir bir mektup yazılmış duruyor senin için, eskiyene ve kaldırıp atılana kadar da duracak.

Önce her şeye teşekkür. Ne kadar da güzel becerdin bütün işleri. – Bir tek Taussig'de iyi yapmadın, genel müdür için yalancı demek!– Sanki artık büyük bir kadın sayılmazmışsın,

(*) Mektubun orijinali Çekçe'dir (Ç.N.).

büyük şeylerden başka şeyler için zamanın varmış gibi. Son yıldan bu yana işgal ettiğin sosyal mevki ne kadar değişti![243]

Resmin birinde pansiyondaki Çekleri bir arada görüyorsun; benim yanımda 16 yaşındaki Froylayn, onun da yanında hasta Froylayn, ön altta ise centilmen bay. Neden öyle çarpık duruyorum resimde, Allah bilir.

Öbür resimde kar ayakkabılarıyla ayakta dikilen Kaschaulı baydır; İbranice ithaf yazısı kendisinin. Anlamı şöyle: «Sana karşı duyduğum büyük saygının nişanesi olarak». Ne söylemek istediği pek anlaşılmıyor, ama benim için bütün yaptıkları gibi gerçek bir iyi niyetle kaleme alınmış sözler. Zaten pansiyonda bana şimdiye kadar genellikle şaşılacak ölçüde iyi davrandılar.

Mektuba benim iki portremi de ekliyorum, birini 18 yaşındaki Froylayn yaptı; gerçekte portredekine benzemiyorsam, o kadar tatlı, o kadar güçlü değilsem, suç benim.

Kitaplar tıp öğrencisini bir sevindirdi ki! İlk teşekkürü «Sayın Doktor!» diye bağırmak oldu, hemen koşup gitti verdiğim kitaplarla. Hani son zamanda beni çok uğraştırdığını söylemeliyim.

Sigorta ve Filistin konusunda yazdıklarının hepsi düş.[244] Sigorta benim için kuştüyünden bir yataktır, sıcak olduğu kadar ağır bir yatak. İçinden çıkayım dedim mi, hemen üşütme tehlikesi yapışır yakama; çünkü dünyada soba yanmıyor.

Şimdi buradan ayrılmama az bir şey kalmışken bir kararsızlık yapışıyor yakama, zaten nereden ayrılmak istesem başıma gelir bu (yalnız Meran'da iken, dağlar tarafından sarılmış bu kazan gibi yerden, her yönüyle kazana benzeyen bu ovadan bir an önce çekip gitmek istemiştim), kışı atlattıktan sonra çıkıp gelen şu canım günler kalmaya ayartıyor insanı (kışın, zaman zaman hava beni öylesine bunaltmıştı ki, hiç daha

yaşamamıştım böylesini); doktor buradan gidersem başıma gelecek bütün felaketleri sayıp dökerek gözümü korkutuyor, güze kadar kalmamın sağlayacağı yararları ise saymakla bitiremiyor. Ama ben izin dilenmekten bıktım artık, izinlere teşekkür etmekten bıktım; bundan böyle bir izni kabullenmem için, bana müdürün örneğin şöyle bir mektup yazması gerekiyor: «Aziz meslektaşım! Dün gece aklıma geldi, acaba bir süre daha Prag dışında kalsanız iyi olmaz mı, diye düşündüm. Çok rica edeceğim, bir yıllık bir izni daha kabul buyurunuz lütfen. Bir telgraf çekip 'peki' deyin, tamam; izni aldınız sayılır. Böyle bir şey için Çekçe dilekçeler verip, teşekkür mektupları yazarak kendinizi yormanın ne anlamı var? Bununla kız kardeşinizi ve enişteniz zahmete sokmaktan başka bir şey yapmazsınız. Olumlu bir cevabınızı bekler, er geç yine sağlığınıza kavuşmanızı diler, size teşekkür borçlu olduğumu bildirir vb.» Evet, o zaman seve seve kalırdım burada. Seve seve kalmak isteyişimin bir nedeni de, şimdi pansiyondaki akciğer hastaları (ve onların pek uzağında sayılmayacak, daha kötü durumda bulunan başka kişiler[245]) eskisinden çok huylandırmaya başladı beni. Hani bundan böyle de hastalığın bulaşıcılığına inanıyor değilim; örneğin, mutfakta çalışan kızlar, benim karşı karşıya oturmaya bile çekindiğim kadar ağır hastaların tabaklarındaki artıkları yiyor, hiç hastalık kapmadıkları gibi daha da sağlıklı oluyorlar. Pansiyonun mutfağında ufak bir yavrucak var (annesi mutfakta çalışıyor, babasının kim olduğu belli değil), o da yemek artıklarından besleniyor, ama hastalanmayacağı kesin. Neşeyle dolup taşan bitirim bir şey, çok da zeki, ama kendisiyle anlaşamıyoruz, yalnız Macarca konuşuyor; bir ara kızak pistinin yakınında oynuyormuş, kızakların altında kalıp çiğnenebilirmiş, adamın biri durumu görüp uyarmış kendisini, ama yumurcak ne dese beğenirsin: «Beni *çiğneyemezler*, çünkü ben çocuğum henüz.» Kısaca, hastalığın sağlıklı kişilere geçebileceğine inanmıyorum; gelgelelim

kentte hiç kimse pek sağlıklı değil ya da kimi koşullarda bulaşma tehlikesine karşı koyacak güçten yoksun. Doğrudan bir bulaşma olasılığına aklım ermiyor (anladığım kadarıyla doktorların açıklamalarının benim için benimsenir yanı yok) ama demin sözünü ettiğim gibi hastalığın başkalarına geçebileceğine inanıyorum; bu yüzden evime, aileme dönüp eski yerimi almak istemiyorum orada; çünkü dört bir yanda küçük gagacıklar açılmış bekliyor, belki benim saçacağım zehiri alıp içlerine aktaracaklar.

Sanki daha birkaç gün sonra kalkıp gelmeyecekmişim gibi şeyler yazıyorum, ama bakarsın pazara kadar müdürden söz konusu mektup geliverir. Beri yandan seni, Elli ve Valli'yi göreceğime şimdiden seviniyorum.

Froylayn Skall'a selamı için özellikle teşekkür ederim. Onunla ilgili haberlerin üzücü şeyler. Ama karayazı Froylayn Skall'ın değil, bu ilişkinin bir kez yazılmış alnına.

Bakıyorum, sen de artık mektuplarında Julie Hala'dan söz açmıyorsun. Ama nasıl olsa geliyorum.

Franz

Unutmadan söyleyeyim, belki pazartesi ya da salı buradan ayrılırım; çünkü Lomintz – Poprad treni 15.III.'den 15.V. tarihine kadar çalışmıyor, tramvayla da pek zahmetli bir iş olacak.

*

Julie ve Hermann Kafka

[Matliary, yaklaşık 13 Mart 1921]

Çok sevgili anne ve babacığım! Mektuplarım pek bir tutarlığı içermiyor, bir ayrılmak istiyorum buradan, bir kalmak, ardından yine ayrılmak ve sonunda kalıyorum. Ancak biraz, burasını genellikle pek sevmemden ileri geliyor bu, hele şu

canım günlerde; ama öte yandan üç ay uzun bir zaman,[246] insan fazla kendi eviymiş gibi yerleşiyor buraya, yemekler de tekdüze nitelik kazanıyor. Ama Ottla bu iyiliği yapıp[247] – ne yoldan sağladı bunu, aklım almıyor; çünkü doktor raporunu Max'a ancak daha sonra yollamıştım– iki aylık bir izin kopardığına göre, şimdilik kalıyorum burada. Gelecek hafta Polianka'ya[248] gideceğim; oradaki sanatoryumun başhekimi –sanatoryum Smokovec kadar pahalı kuşkusuz– şu sıra seyahatte bulunuyor, ancak gelecek hafta dönecek; muayeneden geçirteceğim kendimi; bir kür, özellikle kürün süresi konusunda başhekimin ne düşündüğünü öğreneceğim; kabul edilirsem –çünkü herkes alınmıyor sanatoryuma, üstelik sanatoryum ağzına kadar dolu– kalkıp Smokovec'e taşınacağım, yeter ki buradan kendimi koparacak gücü gösterebileyim. Amcamın önerisini[249] –bir yazlıkta kalmak, bahçe işiyle oyalanmak– kuşkusuz tüm sanatoryumlardan daha çok beğeniyorum; ne var ki, şu sıra henüz erken; sonra, böyle bir yer için neresi uygun, onu da bildiğim yok; bakarsınız kulağınıza böyle bir şey çalınır, yazın bana lütfen.

Burada daha çok kalırsam, zamanla bazı şeyler gerekecek, daha ince giysiler vb.; aslında hepsi tek bir elbise var yanımda; üç aydır her gün aynı elbiseyle dolaşıp duruyor, yatıp kalkıyorum; bayram seyranlarda giyilecek bir giysi özelliğini yitirdi artık. Yeni bir giysi nasıl yollayacaksınız buraya? Ama henüz acelesi yok. Ayrıca kışlık giysileri ne yapacağımı da düşünmem gerekiyor, bütün kış –âdet değil burada– çırpılıp, tozları da alınmış değil.

Bu hafta yine de şişmanladım biraz, 63,5 kilo geliyorum şimdi, 6 kilo 100 gram almışım.

Hepinize Candan selamlar.
Oğlunuz Franz

*

[Matliary, 16 Mart 1921]

Canım Ottla'cığım! Birkaç gün önce bir tanıdık, acaba burada biraz daha kalmak istemez miyim diye sordu. Ben de, tabii dedim, kalmak isterim, Prag'a da yazdım zaten; ama şakadan, işin ciddilik kazanmasını kesinlikle önlemek için buradan ayrılış tarihini o türlü saptadım ki, aradaki kısa sürede işyerinde herhangi bir girişimde bulunulamasın. O zaman tanıdık, böyle bir mektubun ne anlam taşıdığını sordu. Bunun üzerine aklıma bir Chassid fıkrası[250] geldi; ancak tam olarak bildiğimi söyleyemem, aşağı yukarı şöyle: Chassid tarikatına mensup bir Rabbi, meyhanenin birinde sarhoş iki köylüye rastlamış, onlardan büyük bir ders almış. Köylüler karşı karşıya oturuyorlarmış; biri üzgünmüş, ötekisi de gönül okşayıcı sözlerle onu avutmaya çalışıyormuş. Sonunda üzgün olanı şöyle bağırmış: «Beni sevdiğini nasıl ileri sürersin, bir kez derdimin ne olduğunu bilmiyorsun ki.» Her şey sarhoşluk halinde söylenmişmiş, üzgün olanın neden üzüldüğünden haberi yokmuş.

Hiçbir şey yapmayacağına, çünkü her şeyden önce elinden bir şey gelmeyeceğine inanmıştım; bunun içindir ki, iki gün sonra Max'a yazdım, böylelikle seni atlamak istedim, ama sen atlanmana izin vermedin.

İzin dilenmek o kadar güç ki! Çeşitli nedenleri var, çoğunu biliyorsun sen. Önünde dikilip, ağzından bilmem kaçıncı kez izin verdiğini bildiren sözlerin çıkmasını beklerken, müdür sanki bir meleğe dönüşür gözünde, farkına varmadan başını yere indirirsin; hani iğrenç olduğu kadar harikulade bir şeydir; belki dışarda bir yerde karşısına çıksa, kendini elden geldiğince toparlar, bir meleğin görünümüne[251] katlanabilir insan; ama bir müdürün bürosunda... Haklı olarak her zaman en kaba dünyevi paylanmalara konu edilmelerin beklendiği bir mekânda! Müdürün ağzından çıkacak «evet» sözünü, Elli'nin kardeşi olarak en iyisi kulaklarımı tıkayıp

geçiştirmek isterdim. Hatta senin yazılı raporun karşısında da aynı şekilde davranasım geliyor. İçime biraz su serpen tek şey var, o da Güney Afrika planı.[252] Sanki müdürün şöyle söyleyeceğini işitir gibiyim: «Cehennem olup, o güzel ülkeye gitmesi için izin veriyorum.» Ama sersemce düşünceler hepsi, müdür inanılmayacak kadar yakınlık gösteriyor; peki niçin, bir türlü akıl erdiremiyorum; bürodaki yerimin alabildiğine kolay doldurulacağını düşünmesi tek nedeni olamaz bunun.

—

Yazmama ara vermek zorunda kaldım, şu sıra sık karşılaştığım bir durum: o zavallı tıp öğrencisi.[253] Böylesine şeytani bir sahneye yakından tanık olmadım şimdiye kadar. Bu sahnede rol oynayan iyi mi, yoksa kötü ruhlar mı, belli değil; ama korkunç derecede güçlü oldukları kuşkusuz. Ortaçağ'da cin çarpmış gözüyle bakarlardı tıp öğrencisine. Oysa henüz 21 yaşında bir genç, enine boyuna, al yanaklı, zeki mi zeki, gerçekten başkalarını düşünen, ince duygulu biri. İlerde sessiz bir zamanda, senin küçük uyurken, banyoda olayı daha ayrıntılı anlatırım sana.

Hetzinsel,[254] yukarının kasvetli sokaklarına göre daha güzel kuşkusuz. Ama her şeyden çok seni kendine çeken bir şey varsa, o da yoksulluktur. Gelgelelim parası oldu mu yoksul değildir kişi; dışardan ancak çok mutlu olağanüstü koşullarda yoksulluğa erişilebilir; genellikle yoksulluğu arayanın karşısında bulacağı, sefaletten başka şey değildir. Hani söz arasında söylüyorum bunu; düşüncede bütün gücümle adanın üzerine kanat gereceğim.

Doktorlar dostunuzsa başka, yoksa kendileriyle anlaşamıyor insan. Örneğin üç doktorum var: pansiyondaki bir, Dr. Kral[255] iki, amcam[256] üç. Bana salık verdikleri şeylerin birbirinden değişikliği tuhaf görülmeyebilir, birbirlerine karşıt şeyleri salık vermelerine de ses çıkarılmayabilirdi hani

(örneğin Dr. Kral iğne yapılmasını savunurken, amcam buna karşı çıkıyor); ama kendi kendileriyle çelişkiye düşmelerine akıl erdirilecek gibi değil; örneğin Dr. Kral, çok önem verdiği ultraviyole ışınlarından yararlanmam için beni buraya yolladı; gelgelelim, güneşin yüzünü göstermeye başladığı şu sıra, daha aşağılardaki Ples'e taşınmamı salık veriyor; Macar ve Çek sanatoryumlarının Alman sanatoryumları düzeyine erişemeyeceği konusunda benim görüşüme düpedüz katılmışken, gene de Ples'e gitmemi söylüyor bana. Nihayet dik kafalı biri değilim (ne var ki, burada da çaresiz biraz katlandığım et yeme derdinden yakayı kurtarmayı çok isterdim), Ples'e de giderim; ancak, Matliary'den ayrılmadan kendime bir tarafta kesin bir yer bulmalıyım ki, senin bana üstün bir beceriyle sağladığın izin haftalar boyu Prag'da kalmamla çarçur edilmesin. Unutmadan şunu da söyleyeyim ki, önümüzdeki günlerde Smokovec'e ve Polianka'ya gidiyorum, bir muayeneden geçeceğim. Dr. Kral raporu okudu mu? Bir kopyası bende, kendisine yollayabilirim.

Gezip dolaşmak mı? Bilmem. Bavyara'ya uzanmak mı? Şimdiye kadar böyle bir şeyi bana salık veren doktor çıkmadı (çıkabilirdi kuşkusuz); ne var ki, yabancıları Bavyara'da hoş karşılamıyorlar pek;[257] hele Yahudilere sonradan kafalarını ezmek için kapılarını açıyorlar.[258] Hayır, Bavyara'ya gidemem.

Rapor sende, dilekçeyi ilişikte yolluyorum; bunu sana göndermemin nedeni, raporu bir kez daha yazdırmak zorunda kalmamak içindir. Çeklerden yalnız 18 yaşındaki Froylayn pansiyonda şimdi, Çekçe konusundaki bilgilerine pek güvenesim gelmiyor, benim Çekçeme hayranlık duyuyor çünkü. Mektubu bakarsın Almanca yazarım.

Ama asıl iş dışında[259] başka şeyler için hâlâ zaman, hâlâ istek duyabiliyor musun? Hem doğru mu böyle yapman?

Franz

Elli ve Valli'ye candan selamlar. Froylayn'a da...

Raporun kopyasını da mektuba ekledim, ayrıca orijinalinden daha derli toplu bir duruma soktum; kopyayı Dr. Kral ya da amcama gerektiğinde verirsin, işyerine dilekçeyle raporun orijinalini sunman gerekiyor kuşkusuz. Sanki değerli bir keman konusunda düzenlenen bir rapormuş gibi bir düşünceyle oyalanıp duruyorum hep; oysa cızırtılar, gıcırtılardan vb. seslerden başka bir şey işitildiği yok.

*

[Mektup başlığı: Bir yaprak kâğıt, Tatranská —Matliary, Klima— Tedavi Yurdu.]

[Matliary, Nisan 1921]

Canım Ottla ve Veruska! (Annem böyle yazdı, ne biçim isim bu? Bayan Kopal'ın kızının adı gibi Vera ya da Vjera mı? Bu ismi korken, neler düşündünüz bilmem ki?) Bir angaryaya ne buyrulur! Pul koleksiyonu yapan erkek kardeşi için Bayan Farberger'e aşağıdaki pullar gerekiyor:

100 adet 2 Heller'lik Ekspres pulları,

100 adet 80 Heller'lik üzerinde Hus'un resmi bulunan pullar,

100 adet 90 Heller'lik üzerinde Hus'un resmi bulunan pullar.

Ne kadar tutarsa benim paradan alırsın, burada bana karşılığını ödeyecekler. Pullar mayıs sonunda yitiriyor geçerliğini, yani hemen sağlanması gerekiyor; işittiğime göre de yalnız Prag'da satılıyormuş. Yanında Vera'yla gitmek pek güçlük doğuracaksa (çocuk arabasıyla merkez postanesine kadar nasıl gidebileceksin? Araba güzel mi bari? Bayan Welsch'i[260] biraz kıskandırabildin mi?), o zaman Pepa belki

lütfen üstlenir bu işi, Paris'e gidecekti, ne oldu?; Brünner Lidove Noviny'nin aktüalite sayfasında çıkan ilişikteki yazıyı[261] da kendisine verir, ne düşündüğünü öğrenirsin; bu işe aklı yatıyorsa (kuşkusuz daha Dr. Kral'la da konuşmak gerekecek) sanatoryum gemileri için nereden yer ayırtılabileceğini ve tümüyle kaç para ödeneceğini belki sorup öğrenebilirsin... Yazının gazetenin bir nisan sayısında çıktığını söylemezsin hemen, çünkü çok ciddi bir yazı; buradaki zavallı bir hasta, umutla dolup taşarak yazıyı doktora verip görüşünü almak istemiş, o getirdi bana; kendisi Çekçe bilmediği için yazıyı benim baştan aşağı bir okumamı rica etti; ben de o sıra bir bağırsak enfeksiyonundan öylesine bitkin düşmüştüm ki, okuduklarıma bir iki saat kadar inandım.

Bunlar beni yazmaya iten dış nedenler; zaten çoktan sana yazmayı istiyordum, ama ya çok yorgundum ya çok tembel ya da fena bir ağırlık oluyordu üzerimde, pek birbirlerinden ayırt edilecek durumlar değil; sonra hep beni uğraştıran küçük bir şey çıktı, örneğin şimdi yine azgın bir abseyle boğuşup duruyorum. İlkinizin de elinize ayağınıza tezliğiniz ve hamaratlığınız beni sevindiriyor, ama pek de aşırılığa vardırmayın işi. Bizim burada köyden gelmiş genç bir kadın[262] var, hastalığı fazla ilerlemiş sayılmaz; şen şakrak, sevimli, şirin; koyu renk bir giysi giyiyor, balerinlerinkini andıran etekliği havada uçuşuyor sağa sola; kaynanası kendisini habire işe koşmuş, oysa doktor uyarmış hep, genç ve körpe kadınların altın limonlar gibi kollanıp gözetilmesi gerektiğini söylemiş. Hani pek anlaşılır gibi değilse de, akla yatkın; ben de bu yüzden size yeni işler havale etmekten kendimi alıkoymak istiyorum. Ama yine de bir iş buyuracağım çaresiz; benim için müdüre yollanacak, kızıp sinirlenmemek için biraz dudaklarınızı ısıracaksınız; iznim 20 mayısta bitiyor (iznin uzatılacağını müdür gerçekten sana bildirdi mi?), ne yapacağım o zaman? İzin uzatıldığında nereye gideceğim sorunu, öncelikle üzerinde kafa yorulacak konu

değil. (Bana sorarsan etli yemeklerin yol açtığı bağırsak enfeksiyonundan sonra, mutfakta bir Froylayn, zamanının büyük bir bölümünü benim için ne pişireceğini düşünmekle geçiriyor. Sabah kahvaltısında öğle yemeğine, ikindi kahvaltısında akşam yemeğine ilişkin öneriler çıkarılıyor karşıma. Geçen gün Froylayn düş görüyordu, pencereden sesini işittim; sandım ki, memleketi Budapeşte'yi görüyor düşünde; ama birden şöyle söyledi: «Akşam sebze yemeğini beğenecek misiniz, gerçekten merak ediyorum?» İyi ama, yeniden izin için nasıl başvururum? Ne zaman arkası gelecek bu işin? Çok güç. Belki yarım maaşlı bir izin isterim. Böylesi daha mı kolay? Kendime ve başkalarına, hastalığın örneğin büronun marifeti olduğunu ya da büronun hastalığın kötüleşmesine yol açtığını söyleyebilsem, izin istemenin zorluğu kalmazdı. Gelgelelim tersi doğru bunun, büro hastalığımın kendini açığa vurmasını geciktirdi. Güç bir iş ama, yine de izin istemeden yapamayacağım. Kuşkusuz bir rapor sunacağım idareye, bu pek basit bir şey. Sen ne düşünüyorsun?

Ama burada hep böyle düşünüp durduğuma da inanma sakın. Örneğin, dün nerdeyse bütün bir öğle sonrasını gülmekle geçirdim, başkalarına gülerek değil hani, duygulanmışlık ve sevecenlik dolu bir gülmeyle. Ne yazık ki, gülmemin nedenine şöylece değinebilecek, o şahaneliği içinde olayı tümüyle anlatamayacağım. Burada bir kurmay yüzbaşı var; gezici hastanede çalışıyor kendisi, ama diğer bazı subaylar gibi bizim pansiyonda kalıyor; yukarısı, barakaların bulunduğu yerler pislikten geçilmiyor çünkü; yemeği yukarıdan getirtiyor. Ortalıkta çok kar varken devcileyin kayak turları yaptı, ta en üst tepelere kadar çıktı; çokluk tek başına, tehlikelere nerdeyse meydan okuyarak. Şimdi ilgilendiği iki şey var; resimler çiziktirip sulu boya çalışmalar yapmak ve flüt çalmak. Her gün belli saatlerde açık havada resim yapıyor ve yine belli saatlerde odacığına çekilip flüt çalıyor. Öyle görülüyor ki, yalnız kalmak istiyor hep (ancak

resim yaparken, kendisini seyretmelerine severek katlanıyor); ben kuşkusuz saygı duyuyorum bu haline, şimdiye kadar kendisiyle topu topu beş kez ya konuştum ya konuşmadım, ya o bana uzaktan seslendi ya da ben hiç ummadığım bir yerde onunla karşılaştım. Resim yaparken rastladım mı, hoşuna gidecek bir iki şey söylüyorum; çiziktirdiği resimler gerçekten fena sayılmaz; iyi, hatta bazısı çok iyi denebilecek amatörce uğraşlar. Henüz buraya kadar bir olağanüstülüğü yok işin; söyledimdi ya, bütünde saklı özü aktaramam, biliyorum. Ama belki olayın dış görünüşünden söz açabilirim biraz: Yolda giderken kendisini gör, hep dimdik, acele etmeden rahat adımlarla yürüyor, gözleri hep Lomnitz tepelerinde, rüzgârda uçuşuyor paltosu, sanki Schiller dersin. Yakınında dikilip de flüt çalmaktan biraz buruşmuş yüzüne bak; soluk tahta rengindeki bu yüz (ayrıca boyun ve tüm vücut işte öylesine kuru ve tahtadan) ölüleri anımsatıyor insana, Sanırım büyük yapıtlar arasında sayılan Signorelli'nin tablosundaki[263] mezarlarından çıkan ölülerden kalır yeri yoktur. Sonra, bir üçüncü benzerlik daha var arada. Fantastik bir düşünceye kapılan yüzbaşı, resimleriyle ana...

Hayır, aşırı büyük; demek istediğim iç bakımından. Sözün kısası, bir sergi hazırladı seninkisi; tıp öğrencisi bir Macar, ben de bir Alman gazetesine sergi üstüne birer yazı kaleme alıp yolladık, ama hep gizli yaptık bu işi. Yüzbaşı, elinde Macarca gazeteyle şef-garsona gelerek yazıyı kendisine çevirmesini istedi; şef-garson çıkamadı işin içinden; olup bitenlerden tümüyle habersiz, yüzbaşıyı alıp tıp öğrencisine götürdü, yazıyı en iyi onun çevireceğini söyledi. Tam o sırada da tıp öğrencisi biraz ateşlenmiş, yatakta yatıyordu, ben de ziyaretine gitmiştim; işte böylece başladı, ama yeter bu kadar; madem anlatmayacaktım, ne diye anlatıyorum peki?

Daha öncesine dönerek şunu da söyleyeyim ki, burada hep

gülmekle zaman geçirdiğime de inanma sakın! Gerçekten yok böyle bir şey.

Taussig'in faturasını mektuba ekliyorum, ayrıca Elli için gazeteden bir yazı kestim, Felix'le ilgili;[264] ama on yıl sonra seninki için de söz konusu olabilir; çok bir zaman değil hani, şezlongta bir kez soldan sağa dön, bak saate, on yılı geçmiş görürsün; ne var ki devingen durumda uzun sürüyor.

Tabii yine Elli ile Valli'ye özellikle selamlarımı iletirsin. Ne demek istiyorsun sen? Yani selam yollamanın kolaylığı için selam yolluyor, yazmanın zorluğundan mektup yazmıyorum, öyle mi? Kendilerine selam yolluyorsam, benim sevgili kız kardeşlerim olduğu için; pek mektup yazmayışıma gelince; sana yazıyorum, ondan! Bakıyorum, sonunda yazmak güç geldiği için senin kıza da selam yollamakla yetindiğimi söylemeye kadar vardıracaksın işi. Oysa mektup yazmak gerçekte diğer bazı şeylerden zor değil, hatta daha kolay.

Ailenle hoşça kal,

F.

Froylayn'a da selamımı söyleyiver.

*

[Matliary, 6 Mayıs 1921]

Demek gerçekten, benim zavallı küçük kız kardeşim o büyük Vera'sına ne çok zaman ayırıyor olmalı ki, benim Nisan şakası sanatoryum gemilerinden birine binip açık denize yollanmama hiç ses çıkarmıyor. Anlaşılan kulağınla oynamam gerekecek; oysa hiç istemezdim böyle bir şeyi, gönderdiğim aktüalite sayfasının 1 Nisan tarihli gazeteden alındığını yazmıştım; mektubun tam burasında Vera ağlayıp küçücük dilini oynatmış olmalı.

Bir yazlıkta kalmak; kuşkusuz en güzeli bu. Seni yanıtsız bırakışımın tek nedeni, o zaman da şimdiki gibi söz konusu

planı gerçekleştirilebilir nitelikte görmeyişimdi. Prag'da bu bakımdan ne iğrenç (düşüncesizliğe değil de iğrençliğe, o alabildiğine iğrençliğe tutuluyorum) davrandığımı düşündükçe içim bulanıyor. Ama kendisiyle her türlü temastan kaçındım mı, gerçek bir tehlike söz konusu olmayacaktır Vera için; doktor da kuşkusuz bu söylediğimi doğrulayacaktır; ama insanın beyninde gene de bir risk olasılığı varlığını sürdürüyor; yalnız benim değil, başkalarının da. Dolayısıyla, sanırım topluca bir yere gidemeyeceğiz.

Bugün aldığım mektupta, annem yine o sevecenliğiyle gemi konusundan söz açıyor. Nisan şakalarına inanmakta gerçekten çok inatçıymışsınız; ben yalnız Pepa'yı gözüme kestirmiştim, ama bakıyorum sizler kendisini yalnız bırakmadınız. Gelgelelim, benimle eğleniyormuşsunuz gibi bir kuşkuya kapılmaktan da bir türlü kendimi alamıyorum.

Vera için pek tasalanmana neden yok; var olanı savunmaları için önemsenecek bir neden ileri süremeseler de, büyüklerin yeni bir şeye ne güç alışabildiklerini düşün bir! Masanın üzerindeki peynirden söz açıyor, korkuyla karışık bir umudu dile getiriyorsun, ki benim içimde de sürekli yaşayan bir umut bu. Evet, Vera Tanrısal sofradan el çekti; şimdi gözlerini indirmiş, senin kucağından dünyevi sofraya bakıyor, beğenmiyor bu sofrayı; daha doğrusu beğenip beğenmemek söz konusu değil, dünyevi sofraya alışması gerekiyor, bu da bizim aklımızın alamayacağı korkunç bir iş. Böyle bir iş için güç kazanmak isteyen Vera da çaresiz *tıka basa dolduruyor* karnını, belki kimi zaman kendini uyuşturmak istiyor «Dünya katlanılacak gibi değil», diyor bazen kendi kendine, «bir an önce ne varsa içeyim içebildiğim kadar da, kafayı bulayım» diye bakıyor. Ardından başlıyor mamasını yemeye ve sen de başlıyorsun ağlamaya. — Geçen gün bitişik odaya taşınmak zorunda kaldım, dört aydır şezlonga uzanıp yatmıştım balkonunda; hemen tüm mobilya da yeni odaya ta-

şındı, öyleyken alışmakta güçlük çektim: Ancak aradan birkaç saat geçtikten sonradır ki, büyük balkon kapısından bol ışık ve hava alan odanın öncekinden daha iyi sayılacağı sonucuna vardım. Vera'da da böyle olacak durum.— Hem şunu aklından çıkarma ki, Vera için yiyip içmek, büyük dünyanın kendisine en yakın ve en kolay ele geçirilebilecek bölümünü oluşturuyor. Bundan da yararlanıyor işte Vera, sana da duruma katlanmak düşüyor.

Doktor raporunu ilişikte yolluyorum. O çetin yolu tepmen gerekiyor anlayacağın ve de lütfen bir an önce. Bana sorarsan, hemen şimdi yarım maaş başvurusunda bulunmam uygun kaçacak; bu kadar para sanırım yeter benim için, ayrıca yarım maaşı daha kolay kabullenebilirim.

Geçen mektuptaki imalı sözlerime aldırma da Elli ve Valli'ye selamlarımı ilet. Ne yapayım, kimi günler böyle oluyor işte. Froylayn'a da selam.

Franz

Pepa'nın gezisi için mutluluklar.

*

[Mektup başlığı: Tatranská-Matliary, Klima-Tedavi Yurdu]

[Damga: Tatranská – Matliary – 21.V21.]

Canım Ottla'cığım! Yine üstesinden geldin demek. Daha ne kadar yapacaksın bu işi? En yumuşak müdür bile sonunda dayanamayıp: «Yeter! Defolun! Hiçbir söz duymak istemiyorum artık!» diye bağırıncaya, iş buraya varıncaya kadar mı? Ama gerçekten tuhaf bir durum benimkisi; bir kez, normalde seyrek olarak birarada rastlanan iki şeyi birleştirmesinden kaynaklanıyor tuhaflığı; iki şeyin de biri, pekâlâ onsuz yapılacak bir memur gözüyle bakılmak, öyleyken olağanüstü iyi davranış görmek, ötekisi de yeri pek kolay

doldurulacak biri olsam, bana hiç de böyle iyi davranılmayacağıdır. Beri yandan, adeta ben rica etmeden, alabildiğine nazik ve kibarca bana verilseler de, izinlerden her biri yine sadakadan başka şey sayılamaz; benim de bunları kabullenmem yüz karasından başka bir şey değil. Bununla, izinleri geçirirken söz konusu durumun beni pek üzdüğünü söylemek istemiyorum. Yalnız izin dilenip, dilendiğim izin bana verildiğinde duyuyorum üzüntüyü. Ve bu kez istediğimden de fazlası bağışlandı.[265] Karşılığında müdüre Çekçe bir teşekkür mektubu kaleme almasını bile beceremiyorum, yine Almanca yazacağım, bu bile güç geliyor.

—

Fikart'ın küçüldüğüne pek inanamıyorum; ama kuşkusuz anne oldun sen artık, yani eskisine göre büyüdün, her şeyi küçülüyor sanıyorsun. (Görecelik Kuramı'nı ve gemileri biliyorsun hihayet). Serfin için büyük tek şey var, o da Vera; tüm ufku ve (kendisini) kaplıyor. Nasıl bir çocuk, anlatır mısın biraz? Alnında ne yazıyor? Alnına yazılmış yazıyı okurken, yüzeydekiyle yetinmeyeceksin kuşkusuz; çünkü bu durumda okuyacağın şey: «Yemek istiyorum» olacaktır yalnız.

Senin ayağına dolanıp, buraya gelmeni önlemesine içerlememek elde değil; ama diyelim gelecek bahara bu engel kalkar ortadan. Yani sen beni gelip almadıkça, buradan nasıl ayrılabileceğimi bilemiyorum. Ormanda güneşte, evde balkonda yatıp dinleniyor, sabah erken güneşli ormanda gezmeye çıkıyor, gülüyor, sıkılıyor, üzülüyor, hatta seviniyorum bazen; günde iki kez yemekte ağlıyor (dün öğle yemeğinde pek bilincine varmasızın «Aman Tanrım!» diye sızlandım, ancak sonradan fark ettim durumu), biraz da şişmanlıyorum, sekizinci kiloya doğru ilerlemekteyim şu sıra; uzatmayayım, kendi içinde kapalı bir dünya ortada duruyor, ben de bu dünyanın bir vatandaşıyım; yeryüzünde bir kez gelip

yerleştiğimiz dünyadan kurtulabilmek bir meleğin gelip bizi almasına bakıyorsa, sözünü ettiğim dünyada da durum aynı. Gelecek bahar, oldu mu?

Prag'dan ayrılmadan, zahmet olmazsa Kätzig'e —sakın küçülmüşsün falan deme— (hizmet yılı bakımından daha eski, daha çok saygı gösterilmesi gerekiyor kendisine) ve Treml'e uğrayabilir misin? Bakarsın mektup falan gelmiştir benim için.

Gelecek mektubunda bana birkaç kelimeyle Elli'den, Vali'den ve çocuklardan da söz et, olmaz mı?

Franz

Pepa'ya selam.

Froylayn'ı selamlamayı unutma!

Henüz yollamadınızsa, paketin içine, varsa iyilerinden yaklaşık üç tane yumuşak gömlek koyabilir misiniz?

*

Ottla ve Josef David

[Matliary, Haziran başı/ortası, 1921]

Canım Ottla! Hanidir mektup yazmadım sana; çünkü iyiysem, ormanda koyu bir sessizlik içindeysem, kuşlarla, ırmakla ve rüzgârla berabersem kendim de suskunluğa gömülüyorum; beri yandan umutsuzluğa kaptırmışsam kendimi, pansiyonda, balkonda, gürültünün soluksuz bıratığı ormandaysam, mektup yazmam olanaksız; çünkü yazdıklarımı annemle babam da okuyacaktır. Son durum da ne yazık ki daha sık gelip buluyor beni; ama ilkiyle de karşılaştığım oluyor, geçtiğimiz iki günün öğle sonrası böyleydi örneğin; oysa bugün pek söyleyemem bunu, ama şaştığım da yok, çünkü bana yetecek huzuru dünyanın hiçbir yerinde elde edemem,

bundan da şu sonuç çıkıyor: Böylesine çok huzura insanın gereksinim duyması doğru değil. Daha şimdiden tıklım tıklım her yer ve 1 temmuzdan sonra durum daha da kötüleşecek (o zaman banyo kabinlerinde, paravanalar içinde yatıp kalkılacak, ama ben güzel bir odayı elimde bulunduracağım); öyleyken aradığım huzura bazen şimdiki yerimde kavuşabildiğim için ne kadar şükrediyorum bilsen! Şimdiye kadar olduğum yerden ayrılmamamın başlıca nedeni de bu. Örneğin, şu anda akşamın saat yedisi; üç duvarlı bir kulübenin kenarında iki battaniyeyle, kürkler ve kuştüyü yastıklarla donatılmış olarak bir şezlongta uzanmış yatıyorum; kulübenin önünde ağaçların çevirdiği bir çimenlik var, Zürau' daki Ring Alanı'nın yaklaşık üçte biri büyüklüğünde; bildiğim, bilmediğim çiçeklerle, sarı, beyaz ve mor bir renge boyanmış; eski bir çam ormanı dört bir yanımı kuşatıyor, kulübenin arkasından derenin çağıltısını işitiyorum. Beş saattir uzanmış dinleniyorum şezlongta; bugün rahatsız edildim biraz, dün ve önceki gün bütün zaman yalnızdım, süt şişesinden başka bir şey yoktu yanımda. Kuşkusuz buna da şükretmek gerekiyor. Şükredilmeyecek şeylerden ise bugün söz açmayacağım. Her öğle sonrası böyle olsa, dünya ilişmese, kendi halime bıraksa beni, şezlongla birlikte alınıp götürülünceye kadar kımıldamazdım yerimden. Bir ara beni görmeye gelirsin sanırım?

Taus işine gelince, beni düşündüren bazı noktalar var. «Uzat elini insanın tüm yaşamından içeri/Dokununca rasgele bir yere parmakların/Çıkar karşına on sakınca» şiirindeki[268] gibi tıpkı. Başmüfettiş bir şiirle açığa vurmazdı da, etkileyici bir sözcük kullanırdı bunun için. Bir kez Bohemya Ormanı'nın kuzey yamaçlarında hava fazla sert (ben ters yönde bir gelişim izleyerek bir çocuğa dönüştüm, üstelik Vera gibi bir çocuk da değil); ikincisi, gideceğim yerde gereği kadar huzur bulamayacağım; ormanda böyle bir huzura kavuşabilsem bile şezlongla yetişebileceğim kadar yakında olmayacak bu;

üçüncüsü de, Spicak'a yeterince uzak bir yer değil Taus (biri benim yakınımda bulunmamak için Tatra'ya gelmeyerek Spicak'a gitti, şimdi benim onun ardından Spicak'a gitmem düşünülebilir mi?); dördüncüsü, kaplıca idaresinin hemen yanıtlandırılmasını istediği, bir temmuzdan sonra burada kalıp kalmayacağım sorusuna (anlayacağın temmuz ve ağustos ayları için odalar müşterilere yalnız aylık olarak kiralanıyor) 'evet'le karşılık verdim, ki gerçekten de kalmak istiyorum; beşincisi, Prag'dan geçerken işyerine uğramam gerekecek, bu da pek sıkıcı bir seremoni benim için; çünkü işyeri (parası dışında) bana aydan da uzak, ama gözdağı ve suçlamalarla dolu bir yer. Dördüncü, beşinci ve bir bölümüyle üçüncü sakıncalarla benim başa çıkmam gerekiyor; ama ilk ikisi üzerinde ancak sen oraya gidip yerleştiğinde bana bir şey söyleyebilirsin. Bu bakımdan, sen oraya gittikten sonra bana bir yer ayırtman hepsinden uygun olur, öyle değil mi?

Treml ve Kätzig'i ziyaretlerin konusunda yazdıkların dikkati çekecek kadar az, oysa önemli ziyaretlerdi bunlar. Yoksa bana kızdılar da, hakkımda pek kötü şeyler mi söylediler? Benim için mektup falan gelmemiş mi? Başkaca kötü bir haber?

Dış görünüşümü kafanda öyle pek parlak tasarlamayışın iyi; sekiz kilo kadar aldım almaya (aşağı iniyor da, bundan yukarı çıkmıyor) ve genellikle hiç ateşim yok; ama diğer bakımdan Zürau'da daha iyiydi durumum; nerdeyse diyeceğim ki, buraya gelmeden daha iyiymişim de farkında değilmişim; ama kışın şimdikinden çok, çok kötü olduğum kuşkusuz; bunu söylememin nedeni, daha gelmeden kendimi sana tanıtmak, Meran'dan dönüşteki gibi önümde omletleri hazır bulmamın gereksizliğini belirtmek.

Şimdi bana gücenmeyerek Vera'ya git, karnını doyurmadan benim için de bir kez öp kendisini.

F.

Ottla, sallanan diş ne âlemde? Gözden çıkarmadan olmayacak mı?

Valli'nin adresi nasıl?

[*Sevgili Pepa, centilmenlik gösterip hatırladın beni, Paris'ten yolladığın kartpostallarla beni heyecanlandırdın. Paris'ten daha çok şey anlatmanı istiyorum. Dáyım[269] ve yengem nasıllar? Babamın bütün selamını ilettin mi yengeme? Hiçbirini unutmadın ya? Vera'yı yakında göreceğime seviniyorum, çok yetenekli kuşkusuz; baksana, senin yazdığına göre şimdiden İbranice konuşuyor. Anlayacağın İbranice bir sözcük Háam, anlamı da: halk; ne var ki, sözcüğü biraz yanlış telaffuz ediyor, çünkü háam denmez, haám denir.[270] Düzelt lütfen! Küçükken bu yanlışa alıştı mı, ilerde bir şey yapılamaz artık.]

Annene, babana ve kız kardeşlerine[271] selam.

F.

*

Julie ve Hermann Kafka

[Kartpostal: Kafka, Matliary'de hastaların ve personelin arasında]

[Matliary, Haziran, 1921]

Çok sevgili anne ve babacığım! Resimde[272] göreceğiniz gibi, daha şimdiden hiç değilse sağ yanağım hayli tombullaştı. Bay Glauber'i sanırım tanıyacaksınız; onun dışında, size yazdığım mektuplardan tanıyabileceğiniz yalnız Bayan Gal-

(*) İki köşeli ayraç arasında kalan bu bölümün orijinali Çekçe olup, Franz imzası ve onun altında Ottla ile başlayan son cümleler arasında yer almaktadır (Ç.N.).

gon var, başörtülü (şapka onarımı!); ama ne yazık ki, resimde kendisini doğru dürüst hayalinizde canlandıracağınız gibi çıkmamış.

Dayım ve yengeme candan selamlar.

F.

Siz de Franzensbad'da resim çektirmediniz mi?

*

[Kart]

[Damga: Tatranská–Lomnice – 28.VII.21]

Canım Ottla! Elbette D.'ye alışmışsındır artık, başka türlü nasıl olabilir? Doğru, bir kent D. ve kentte de köydekine göre insan daha bir öksüz hisseder kendini. Hem D.'yi daha önceden bildiğini yazmış, Babylon[273] diye bir köyden de söz açmıştın. —Ben de oraya geleyim, böyle bir şey düşünmüyorum artık. Hem burası korktuğum kadar gürültüye boğulmadı, çocukların patırtısı kulağa büyüklerinkinden hoş geliyor; bir kez daha gerekli; ikincisi, çocukların salt var oluşuyla bol bol ödeniyor karşılığı. Belki Vera'da da durum böyledir.– Ama her şeyden önce iznin bitim tarihi 20 ağustosta Prag'da olmak istiyorum; ancak, boyuna sadaka dilenilemeyeceğinden, ayrıca sen şefaatçimin de şu sıra Prag'da bulunmayışından değil; doktor da sağlığımda daha fazla bir iyileşmenin gerçekleşeceğine ihtimal vermiyor, hiç değilse böyle söylüyor bazen, belki doğrudur. Kaval kemiğimde şimdiye kadar görmediğim azgın bir abse canımı yakıp durmakta; en iyisi biraz uzanacağım.

Domazlic'de Bozena Némcava'yı[274] anımsatan bir şeyler var mı?

*

[Kartpostal: Vysoke Tatry (Yüksek Tatra)]

[Damga: – 8. VIII.21]

İlk gezintim.

Vera'yı tanıdım ilk anda, seni biraz güç, yalnız kıvancını tanıdım hemen; ancak, benimkisi daha büyük olur, dünyada kartpostala sığmazdı. Vera'nın yüzünde bir açıklık, bir dürüstlük okunuyor. Öyle sanıyorum ki, açıklıktan, dürüstlükten ve güvenilirlikten de üstün bir şey gösterilemez yeryüzünde.

F.

*

Annie Nittmann
L lena Roth

*

Josef David

[Matliary, 22 ya da 23 Ağustos 1921]*

Sevgili Pepi[275]. Bağışla, bağışla lütfen; önce pantolon işi, şimdi de bu. Biliyor musun, pek tatsız bir şeydi: yüksek ateş, geceler boyu öksürük; sabahleyin müdüre mektubu yazmaya başladığım zaman, keyfim kuşkusuz pek yerinde sayılmazdı. Diyeceğim, bağışla! Peki, Ottla evde değil miydi? Sana mı düştü bunu yapmak? Mükemmel üstesinden geldiğin kuşkusuz. Sayın genel müdür[276] pek alıngan biridir, kendisiyle ağırbaşlı görüşüp konuşmakla çok iyi ettin, elbet gerekliydi böyle bir şey; çünkü biliyorsun, benim işyeri karşısındaki davranışım öyle ki, bir çocuk bile anne ve babasının

(*) Mektubun aslı Çekçe'dir. (Ç.N.).

karşısında böyle davranmayı göze alamaz.

İzin için başvurmayacağım, bir anlamı olmayacak çünkü; bakarsın uzunca bir süre tedavi görmem gerekmektedir, yani sağlığımın düzelmesi umudu vardır, ki buna doktorlar karar verecek, o zaman böyle kısa bir izinden ne bekleyebilirim? İzin almamı gerektiren başkaca da bir neden bilmiyorum. Gelirken yanımda, şu kadar zamandan beri hasta yattığımı belgeleyen bir rapor getireceğim, o kadar.

Beni gelip alma önerin için çok teşekkür ederim, Pepa. Benim açımdan doğrusu buna hiç gerek yok, ama senin için çok güzel olur. Şu sıra nerdeyse güzsü denecek serin – sıcak havada biraz şöyle çevreyi gezip dolaşmak, bazı bakımdan belki Alpler'dekinden de zevkli bir şey; en yüksek dağlara bile rehbersiz kolay çıkılabiliyor. Buraya gelmenden benim pek bir şey anlamayacağım kuşkusuz; sabahleyin bana gideceğin yeri söyleyeceksin, akşamleyin de nereleri gördüğünü. Madem daha iznin var, neden Prag'da kalıyorsun?

Cumaya gelebilirim bakarsın. Hoşça kal, Pepi. Ottla ve Vera'ya güzel güzel selamımı ilet.

Franz

[Kart]

[Damga: Berlin – Steglitz – 26.IX.23][277]

Mahrem mektubun gereği yok şimdilik, yazılsa da çekinilecek bir şey olmazdı, hepsi bir öğüt vb.; ama yolculuğun büyük bölümünde kafamı hep bu öğüt kurcalayıp durdu. Kuşkusuz ben de biraz sersemce davranmış, çünkü bir önceki gün şimdiye kadar geçirdiğim gecelerin en kötüsünü geçirmiştim; aşağı yukarı üç bölümden oluşuyordu: İlkin içimdeki tüm korkular çullandı üzerime, dünya tarihinde böylesine kalabalık bir ordu gösterilemezdi; derken yataktan kalkıp zavallı Froylayn'cığı uyandırdım (yola tramvay hattı döşendiği için benim odada yatıyordu; o müthiş yorucu bavul hazırlamaların ardından bitkin düşmüştü) ve foligan alıp gelerek açgözlülükle mideme indirdim; derken bir çeyrek saat yarı uykularda geçti, sonra tamam; gecenin kalan bölümünü Berlin'deki ev sahibine evi kiralamaktan vazgeçtiğimi bildiren telgrafı kaleme alarak, dolayısıyla hayli üzülerek geçirdim. Ama sabahleyin yataktan kalktığımda (sana ve Schelesen'e şükürler olsun) yere yığılıp kalmaktan kurtuldum; Froylayn'ın avutucu sözleri, Pepa'nın gözümü korkutmaları,[278] babamın sevecen sataşmaları, annemin mahzun bakışları ortasında yola koyuldum.

Froylayn Ella Proch[279] nasıl?

Berkowitz'te[280] seni, çocukları[281] ve Fini'yi istasyonda göremeyince gücendim doğrusu.

*

[Kart]

[Damga: Berlin – Steglitz – 26.IX.23]

Ottla! Unuttum yazmayı: Tereyağı istediğin kadar var burada, yalnız yenecek gibi değil. Arada bir bana bir paketçik numune olarak, paket üzerine maddi değerini yazmaksızın yağ yollayamaz mısın? Neblo bu to spatne bylo bu to spise dobre,[282] çünkü ancak yağ yersem biraz kilo alıyorum, Schelesen'de[283] aldığım kilonun birazını da yola çıkmadan önceki gece verdim (zaten bu kilo olmasaydı asla bir yere gidemezdim). Nasıl, yapacak mısın söylediğimi? Sonra seninle hesaplaşırız, bütün bir paketin değeri yaklaşık beş K. Ben bir defasında denemek için buraya yağ yollamıştım, sapasağlam gelmiş; pansiyonda çalışan kız şimdiye kadar buradaki yağı çok iyi bulduğunu, benimkisi gibi böylesine daha nefis bir yağın var olabileceğini ancak yolladığım paketten sonra anladığını söyledi. Sana, Pepa'ya, çocuklara, Fini'ye iyi dilekler.

F.

*

[Kart]

[Damga: Berlin – Steglitz – 2.X.23]

Canım Ottla! Şimdi, senin sevimli mektubundan kısa süre sonra öyle tatlı bir haber aldım ki, sorma: Ev sahibi kadın[284] sözde benden memnunmuş. Ama ne yazık ki, oda ücreti bundan böyle 20 K değil, eylül için yaklaşık 70 K, ekim için en azından 180 K.; bizim burada fiyatlar, sizin oradaki sincaplar gibi tırmanıyor sürekli; öyle ki, dün nerdeyse başımın biraz döndüğünü hissettim, yine bu yüzden ve diğer bazı nedenlerden kentin içi benim için dehşet verici. Ama kent dışındaki bu yer şimdilik huzur dolu ve güzel. Ilıman akşam

ıar evden dışarı çıktım mı, karşıdaki çiçeklerden geçilmeyen eski bahçelerden burnuma öyle bir koku geliyor ki, böylesine narin ve güçlü bir kokuyu ne Schelesen'de, ne Meran'da, ne de Marienbad'da şimdiye kadar hissettiğimi anımsamıyorum. Bütün öbür şeyler eskisi gibi. Bir Zürau gezisi sanki; kuşkusuz daha sekiz gün oldu buraya geleli, neyle uğraştığımı, zamanımı nasıl planladığımı sorarsan şimdilik bir şey söyleyemem. Ayrıntılara inmem güç, ama annemle babam için bunu yapmaya çalışacağım. *Peki, bir ara, gelip kendin görmek istemez misin durumu?* Umarım, henüz beni kilise merdivenlerinde, çocukların arasına uzanmış yatarken bulmayacaksındır. —Tereyağı şimdiye, yani salı gününe kadar henüz elime geçmiş değil; bu durumda göndermemeniz yerinde olacak. Zaten yağ buluyorum burada, şimdilik yenebiliyor. Süt için de durum aynı. Benim sevgili Pepa ne yapıyor? Ne çok events* kaçırıyorumdur kimbilir![285] Çocuklara ve Fini'ye selam.

Ella Prochaska'dan hiç söz etmiyorsun.

*

Josef David

[Damga: Berlin – Steglitz – 3.X.23]

Sevgili Pepa, evde fevkalade bir şey olunca lütfen birkaç satır yazarak bildir bana! Bugün çarşamba, zaman akşam; on gündür buradayım, bizimkilerden hepsi iki mektup aldım. Gerçekte yeter de artardı bu kadarı, ama mektupların günlere dağılımı iyi değil; iki mektup kısa aralarla birbirini izledi. Bu durumda, evde bir şey oldu mu yazacaksın değil mi? Yanında Berlin'le gözünü korkutacağın kimse bulunmadığına göre, ne yapıyorsun şimdi? Benim Berlin'le gözümü korkutmak, tereciye tere satmaya benzer. Kent içinde

(*) İngilizce «olay» anlamına «event» sözcüğünün çoğulu (Ç.N.).

yaşamak, yiyecek maddeleri ele geçirmek için boğuşmak, gazeteleri okumak, gerçekten korkunç şeyler. Ne var ki, benim bütün bunları yaptığım yok, yarım gün bile katlanabileceğim bir şey değil. Ama kent dışı güzel; ancak arada bir kötü bir haber, bir korku sızıp geliyor bana kadar, o zaman bunlarla savaşmam gerekiyor. Ama Prag'da başka türlü müydü? Her gün orada benimkisi gibi ürkek bir yüreği tehdit eden ne çok tehlikeyle karşılaşıyor insan! Ama başkaca güzel burası, hatta öksürmem de buna uygun durumda; ateşim ise Schelesen'dekinden daha az —200 K'yı bir kreş'e[286] verdim, sana bu konuda daha ayrıntılı bilgi ileteceğim. – Berlin'deki durumla ilgili bir rapor istersen bana yaz. Ancak Berlin'deki fiyatları çıkarma aklından, sana pahalıya oturacaktır. Ne diyecektim? *Selbstwehr*'in son sayısına bir göz atar mısın?

Profesör Vogel yine futbol aleyhine bir yazı yazmış; kimbilir, belki futbol tümüyle ortadan kalkar artık.

Anne ve babana, kız kardeşlerine, Bay Svojsik'e[287] güzel güzel selamlarımı ilet.

Şu anda Elli'den bir mektup aldım, anlayacağın her şey yolunda.

*

[Berlin – Steglitz, 8.X.23]

Canım Ottla! «Mahrem» bir mektup değil, yalnızca bir başlangıç o yönde ve tedirgin bir gecenin ardından:

Beni rahatsız edip etmeyeceğin üzerinde durmayalım daha iyi. Dünyada beni her şey rahatsız etse bile — iş buraya kadar da dayandı gibi —, sen hayır. Seni burada görmenin kıvancı bir yana, gelmenle belki beni bir yolculuğun zahmetinden de esirgeyeceksin.

Sen işte böylesin benim için. Ama senin dışında çok korktu-

ğumu söylemeliyim. Söz konusu ziyaret için henüz pek erken, henüz gereği gibi sağlam biçimde buraya yerleşemedim, geceler fazla sallantılı. Ne demek istediğimi anlıyorsundur kuşkusuz: Seni sevip sevmememle, seni burada görmek isteyip istememle bir ilişkisi yok; gelende değil, onu kabul edecek olanda aranması gerekiyor nedeni. Bütün bu Berlin işi hayli nazik bir konu, eldeki son güçler kullanılarak ele geçirilmiş bir nesne, dolayısıyla küçük bir duyarlığı içeriyor. Bazen, bana ilişkin sorunların besbelli babamın etkisiyle evde nasıl bir hava içinde konuşulup tartışıldığını biliyorsun. Kötü bir şey yok konuşmalarda; daha çok acıma, anlayış, pedagoji vb. içeriyor, kötü bir şey değil; ama sevmediğim bir yana, aynı zamanda korktuğum Prag'ı çıkarıyor hep önüme. Ne denli iyi yürekli, ne denli dost bir hava taşısa da bu tür bir yargıyı doğrudan yanı başımda görüp işitmek, benim için Prag'ın buraya, yani Berlin'e uzanması anlamını taşıyacak, bana acı çektirecek, gecelerimi bozguna uğratacak.[288] Şimdi bu söylediklerimi bütün o üzücü inceliklerine kadar anladığını yaz bana lütfen.

Bu durumda gelebilecek misin bilmiyorum; ama ben birkaç gün için Prag'a dönsem daha mı iyi ederim, onu da bildiğim yok. Sen bu konuda gerekli kararı verip, ne yapacağımı bana öğütleyemez misin?[289] Şöyle ya da böyle bir yolunu bulabilirsem, kışı Berlin'de geçirmek niyetindeyim. Bu durumda daha önce, havalar henüz bozmadan Prag'a gelmem, anne ve babamı görmem, kendileriyle doğru dürüst vedalaşmam, odamı kiraya vermelerinin yerinde bir davranış sayılacağını söylemem vb. iyi olmaz mı? Bu bir yana, Prag'dan alıp getirmem gereken palto, elbise, birkaç iç çamaşırı, gecelik, belki bir ayak yastığı gibi çeşitli öteberiler var;[290] başka türlü buraya yollanmaları ya da getirilmeleri hiç kolay değil. Hem müdürle de gidip konuşmak zorundayım; ama ille ben yapayım dersen bu işi hiç hayıflanmadan sana da havale edebilirim. Ama şurası kesin: Prag'a gelirsem, ayın yaklaşık yirmi-

sinde yine burada olmak isterim.

İşte böyle, tasa ve üzüntülerimi yine senin üzerine yıktım. Belki bu beni ferahlatacak biraz, bana güzel bir yorgunluk verecek, dün olduğu gibi tıpkı; dün de her günkü gibi saat yediden sonra yataktan kalktım; ama henüz dokuzda o tatlı yorgunluktan yorularak, hiç ateşim yokken fazla dayanamayıp yine yatağa girdim. Helene'nin[291] yarı uykuda kuşluk kahvaltısını, sonra öğle yemeğini ağzında geveleyip durduğunu işittim, saat beşe doğru güç bela çıktım yataktan; biri beni ziyarete gelecekti. Akşam da senin kartını ve yanı sıra annemin kartını aldım; annemin kartından öğrendim ki, Klopstock,[292] bu zavallı, cana yakın, mutsuz (şu anda yine pek mutsuz) oğlan, bana önceden haber vermeksizin bugün Berlin'e geliyor; haber korkuttu beni. Ama bakarsın gelmez; ne olur, dışardan kendisine şöyle biraz yardım elini uzatabilse insan! Kalacağı bir oda yok, bedava yemek işi sallantıda, eli incinik, çetin bir sınav kendisini bekliyor. Para dersen, parası da yok sanırım; bütün bu saydıklarım da Berlin'e gelip beni ziyaret etmesi için bir neden oluşturuyor. Elbet Prag da iyi bir yer değil kendisi için, ama Berlin'de okuma olanakları Prag'dakinden de kıt. Doğrusu bu konuda da öğütlerini esirgemesen iyi edersin, Büyük Anne.

Hoşça kal! Pepa'ya, çocuklara, Fini'ye selam. Vera'nın konuşması? Helene'deki gelişmeler?

Gördün mü, çetin konulara daldım hep, tereyağı için sana teşekkür etmeyi unuttum; çarşamba günü geçti elime, belki gerçekten yolladığın ilk pakettir bu. Nefis mi nefis!

*

[Kart]

[Damga: Berlin – Steglitz – 13.X.23]

Canım Ottla! Artık Prag'a dönmüşsündür, ama ben yine de

bir kart yazıp tez elden yollayacağım Schelesen'e;[293] Prag'a daha ayrıntılı yazarım. Yanılmıyorsam şimdiye kadar senden üç paket yağ aldım; pazartesi Danbaer ile yolladığın paket şaşılacak kadar çabuk, yani perşembe günü geçti elime. Sonra hesaplaşacağız ya, sayıyı akılda tutmak gerekiyor; Vera'nın kocasının ekmeğinden tereyağını alıp kendi mideme indirmek istemem, (Vera'nın kocasının[294] yığınla tereyağına sahip olacağı kuşkusuz, ama olsun). Bu arada bir paket de annemden geldi, yağdan yana benden zengini yok. Hayır, başka öteberiler yollamak tümden gereksiz. Yolculukla ilgili metubunu ayrıntılı yanıtlayacağım; bugün yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, seninle tamamen aynı düşüncedeyim; bu yolculuğa çıkmamalıyım. Ayrıca, Pepa'yı da tasalarında haklı görüyorum. Benim burada, kent dışında şimdiye kadar huzuru kaçıracak bir şeyle karşılaşılmadı, sanırım benim yanımda da kalabilirsin; ama kuşkusuz her an kentte bir olay çıkabilir ve küçük yavrucakların annesi için tren yolculuğunu tehlikeli duruma sokabilir. Ama bu konuda ilerde sana yazarım yine. Kısaca şimdilik: Frantisek pozdravuje a je zdrav.[295] Çocuklara, Pepa'ya, Fini'ye selam.

*

[Kart]

[Damga: Berlin – Steglitz – 14.X.23]

Canım Ottla! Demek döndün Prag'a? Ayın on beşinden önce? Suç dişinde mi? Nasıl şimdi durum? Kesinlikle güvendiğim az şeylerden biri de senin dişlerindir. Yine de, henüz zararsız denecek havaya bakmayıp Prag'a şimdiden dönmen ilginç. – Yolladığın bütün paketçikleri aldım, 1 rakamıyla numaralanmış olanını ve bugün de (pazar) hiç numara taşımayanını; arada da annemden ikinci paket geldi, el üstünde tutulmak diye buna derler. – Senin Berlin'e gelmen ne oldu? Şöyle pencereden dışarıya bakıyorum; masmavi gök,

gür bir yeşillik; sonra odanın içine çeviriyorum gözlerimi: meyveler, çiçekler, kefir; uzaklara kayıyor düşüncelerim: güzelim parklar, Nebatat Bahçesi, Grunewald; derken daha da öteleri düşünüyorum; bileti için kucak dolusu para ödenecek bir tiyatro oyunu (tiyatroya yolum düşmedi henüz), Kersten, Ticteur ve vb. mağazaların vitrinlerini seyretmek (daha fazlasına yetmez paramız) ya da hiçbiri saydıklarımın; hepsi iki üç gün yabancı bir kentte seninle baş başa kalmak; bütün bunları düşündükçe kalk gel diyeceğim geliyor; ama kuşkusuz, kuşkusuz tehlikeler, karşılaşacağın tehlikeler... Sana bu konuda daha yazacağım; kendi başına karar verip sakın çıkma yola! Pepa'ya, çocuklara, Fini'ye selam.

*

[Kart]

[Damga: Berlin – Steglitz – 16.X.23]

Canım Ottla! Lütfen ilgilen de, para yollasınlar. Yanımda fazla bir şey getirmemiştim, annemde para yoktu, ekim parasını bana önceden veremedi; sonra ben de burada ne kadar kalacağımı bilmiyordum; ama 1 ekimden başlayarak her mektupla bana biraz para yollayacağını söylemişti. Şimdiye kadar sık sık rica ettim, ama yollanan bir para yok. Bugün ayın on altısı; bu ay için elime geçen paranın hepsi 70 K.; acaba işyerinden maaşımı yollamadılar mı? Yoksa para içeren mektup gerçekten yitip gitti mi yolda? Yoksa beni adam edip para kazanacak biri mi yapmak istiyorlar? Gerçekten öyleyse, bana şimdiye kadar boş yere bunca zaman kaybettirmenin ne anlamı vardı? Örneğin, dün mobilya nakliyat firmasından adamlar geldi,[296] benim odadan eski kiracının devcileyin bir kuyruklu piyanosunu alıp götürdü. İsteyeni bir mobilya taşıyıcısı yapacak bir okul bulunsaydı hiç durmaz, yazılırdım. Ama şimdilik ele geçiremedim böyle bir okul. — Tereyağı aksamadan geliyor; bugün de Klopstock aracılığıyla büyük bir paket geçti elime. Ancak

eksikliğini duyduğum başka şeyler de var. Örneğin, koca bir masraf kapısı açılmış, önümde bekliyor; anlayacağın, bir gaz lambası alacağım.[297] Odamdaki havagazı ışığı yetersiz, gaz lambası da pek küçük.

*

[Kart]

[Damga: Berlin – Steglitz – 17.II.23]

Canım Ottla! Yeni evde ilk sözcüğü sana yazıyorum; bir kez nedeni, belki çok geçmeden gelip evle doğrudan ilişki kuracak olmam.[298] Sanırım beğeneceksin evi. Taşınma işine gelince: Beni çok yorduğunu söyleyemem. On buçukta eski evden ayrılıp kente indim, yüksekokula[299] uğradım; ardından yemeğe gidecek, sonra hemen Steglitz'e dönüp eşyaların taşınmasına biraz yardım edecektim. Ama Friedrich Caddesi'nde ansızın birinin bana seslendiğini işittim, baktım Dr. Löwy (ailemizden Müritzliler[300] tanır kendisini); onu Berlin'de görmemiştim henüz, çok cana yakın ve güleryüzlüydü, hemen beni anne ve babasıyla öğle yemeği yemeye çağırdı, kendisi oraya gidiyormuş; bu milyonlar değerindeki armağanı kabulde duraksadım ilkin, ama sonunda gittim, varlıklı bir aile içindeki huzur ve sıcaklık taşan havadan içeri ayak attım; Steglitz'e dönüp bahçe içindeki evin kapısını çaldığımda saat altıyı bulmuş, eşyalar tümüyle taşınıp bana yapılacak iş kalmamıştı. Nerdeyse sonuna geldiğimi unuttum kartın, oysa senden bir ricada bulunacaktım; annem beslenmeme gösterdiği duyarlıkla yumurta isteyip istemediğimi soruyor, hem de tam burada yumurtanın ele geçirilemediği bir sıra.

Yanında çarşaf falan gibi şeyler getirmeyi unutma lütfen, ama giderken burada bırakabileceğin gibi şeyler olsun. Yatağın bir güzel ki! Ayak yastığı da bazan çok işe yarıyor burada.

9 numaralı paket birkaç gün önce sağ salim elime geçti.

*

Julie ve Hermann Kafka

[Kart]

[Damga: Berlin – Steglitz – 17.X.23]

Çok sevgili anne ve babacığım! Yanılmıyorsam on gün oldu, sizlerden bir haber alamadım; çok uzun bir süre on gün; zaten genellikle öyle ki, yolladığınız mektuplarda hep benden söz ediliyor; bense sizin orada her gün olup biten bir sürü ilginç küçük olay konusunda (umarım büyükleriyle karşılaşılmıyordur) hiç bilgi edinemiyorum. Bilmem ama, doğru değil bu. Sağlık durumum hâlâ iyiliğini koruyor. Bana ait hiçbir «ilginç haberi» sizlere yazmayı unutmuyorum madem, yemek listesi konusundaki habere şunu da ekleyeceğim: Çok nefis bir balla zenginleşti sabah kahvaltısı, elbet bunun için de bir para ödüyorum ve az da sayılmaz. Pastaya bayıldı herkes; pansiyoncu kadın reçetesini rica ediyor; ama ben kendisine Froylayn'ın elleri olmadan reçetenin pek işe yaramayacağını söyledim. Klopstock'un aracılığıyla yollanan paket dün salı günü elime geçti, hiçbir yerine bir şey olmamış. Çok teşekkür. Sizlere ve herkese candan selam.

F.

İşyerinden parayı gönderdiler mi? Şimdiye kadar yalnız 1 numaralı para mektubu geçti elime.

*

[Berlin – Steglitz, Ekimin 4. haftası, 23]

Canım Ottla, bu kez ayın yirmi sekizinde Prag'da olamayacağıma[301] ne kadar hayıflanıyorum, bilsen! O gece için

büyük planlar vardı kafamda, öyle her zamanki gibi saman kâğıdından ambalajlar içinde cimrice paketler vb. değil, hayır, pek büyük şeyler; Berlin beğenisinin etkisinde kalarak kuşkusuz, «Avrupa Bunu Konuşuyor» adındaki o büyük revüye benzeyecekti aşağı yukarı. Schelesen'deki seni çok sevindiren banyonun bir eşini düşünüyordum. Benim odayı düpedüz boşalttıracak, ortasına kocaman bir küvet koydurtup içini sütle doldurtacaktım; bu, havuz olacaktı; sonra da salatalıkları doğrayıp serpecektim sütün üstüne. Sonra yaşının sayısı kadar (bu sayıyı da sen bana söyleyecektin, ben akılda tutamam, benim için hiç yaşlanmazsın çünkü) kabinlerle çevirecektim havuzu, kabinleri de üst üste koyduğum çikolatalardan yapacaktım (doğum günü armağanlarının alınmasını çokluk Pepa üstlendiği için kendisine olan eski çikolata borcum da böylece ödenecekti, daha önce ve birkaç kez ödenmemişse kuşkusuz). Kabinleri Lippert'in[302] en nefis çerezleriyle doldurtacaktım, her kabinde bir başka yiyecek olacaktı. Tavanın bir köşesine eğik durumda Olmützer Quargeln'[303]lerden devcileyin bir ültraviyole lambası astıracaktım. Görenler büyülenecek, böyle bir manzaranın güzelliğine kimse uzun süre dayanamayacaktı. Bütün bunları Froylayn'la birlikte kurup çatarken kimbilir daha ne orijinal şeyler doğacaktı kafamda.

Senin yolculuğa gelince: Bunun pek çok bakımdan çetin bir karar olduğunu tasarlayabiliyorum. Prager Tagblatt'taki başlıkları gözümün önüne getirmem yetiyor. Daha önce yapmasaydım bu işi, şimdi dünyada Prag'dan ayrılamazdım. Peki, ayrıldım mı gerçekten? Gazetedeki başlıkları gördükçe ne kadar korkup titremiştim ve şimdi bile Steglitz Belediye Sarayı Alanı'ndaki gazete bürolarının vitrinlerinde sergilenen gazetelerin ilk sayfalarına bir göz atmayayım, (kent dışında oturan biri olarak, yalnız pazarları gazete alıyorum kendim) nasıl da titreyip duruyorum. Ve hepsi harfi harfine doğru genelde, ama ayrıntılarda hayır; önemli olan da ayrıntılar, böyle dursa bari, ama bu da kuşkusuz değişebilir ansı-

zın; zaten dünyanın neresi değişmeden kalıyor?

Max bana kışlık giysileri getireceğine göre yolculuk tarihini rahatlıkla diğer koşulları, dikkate alarak belirleyebilirsin; ancak bu gezinin senin aile içi yaşamını aksatmaması gerekiyor.

Burada bana gerekebilecek öteberilerin listesini hemen aşağıya çıkarıyorum, annemle Froylayn'a lütfen verirsin; ben kendim bizimkilere doğrudan yollamak istemiyorum, babam anlayışla karşılamayabilir bakarsın. Liste şöyle:

3 ince gömlek, 2 uzun külot, 3 normal, 1 çift kalın çorap, 1 kalın, 2 ince havlu, 1 çarşaf (benim şimdi buradaki gibi ince bir şey yeter), 2 yorgan kılıfı, 1 yastık kılıfı, 2 gecelik.

Çamaşır olarak bunlar. Şimdi gelelim giysilere:

Kalın bir palto, bir elbise (örneğin ince kardeşi yanımda olan elbisenin siyahı) ve evde ayağıma geçirebileceğim rasgele bir pantolon. Sonra belki ropdöşambr, daha büyük bir «belki» ile eski mavi Raglan modelini yollayabilirsiniz; bozdurup sırtıma geçirebileceğim bir ceket yaptırabilirim kendime. (Bu palto bir türlü alıcı bulamadı biliyorsun, evde de hep sokak giysisiyle oturmak sıkıcı). İlerde yine bir ara, pencere açık, kanepede (ama pek büyük bir olasılıkla yapmayacağım bunu) ya da balkonda geceleyebileceğim düşünülürse, bir ayak yastığı, bir nabız ısıtıcı ve bir takke yollayabilirsiniz. Ama son saydıklarım, *ilerki bir tarih* için de düşünülebilir, yoksa çok yüklü bir paket olur hepsi. Gündüz ele geçirilmek üzere rasgele bir eldiveni de belki araya sıkıştırabilirsiniz; sonra elbise için bir, paltolar için iki askı.

Hepsi bu kadar, koskoca bir yığın, hangi bavula sığdıracaksınız?

Sonra, hayli ağır bir yük daha senin için: Müdürü gidip görmen. Gerçekten yapar mısın? İlerde yine bu konuya döneceğim, belki senin de aklına bazı özgün düşünceler gelecektir; bugün yalnızca bir taslağını çizeceğim yapılacak işin. (Maaşım işyerinden gelmiştir sanırım? Anneme sor-

dum, bir cevap yazmadı). Müdüre anlatılacak şeyler şunlar: Geçtiğimiz güz ve kış mevsiminde tüberkülozdan, mide ve bağırsak kramplarından hastaydım, hemen hiç çıkmadım yataktan, enikonu güçsüz düştüm. İlkbahara doğru akciğerdeki rahatsızlığımın düzelmesine karşın genel sağlık durumum eskisinden de kötüye gitti, çokluk hiç dayanılmayacak bir uykusuzluk yakama yapıştı, gündüzleri ise başımın durumu işte öylesine berbattı, elimi kolumu bağlayıp hiçbir şey yapamaz hale soktu beni, özellikle işyerime bir gelip görünmemi engelledi. Anladım ki, bu yaşamı ilerde de sürdürmek istiyorsam çok köklü bir adım atmam gerekiyor; ben de Filistin'e gitmeyi kafama koydum.[304] Ancak bunu başaracak durumda değildim kuşkusuz, İbranice bilgisi ve diğer bazı bakımlardan hayli hazırlıksızdım; ama şöyle ya da böyle kendime moral vermem gerekiyordu. (Filistin'i seçmemde akciğerdeki rahatsızlığımın ve eş dost yanında kalacağımdan geçim masrafının nispeten düşük olacağının da rol oynadığını ekleyebilirsin. Ucuzluk ve masraf sözcüklerine gerçeğe uygun olarak sık sık başvurabilirsin konuşma sırasında). Derken kız kardeşim sayesinde Müritz imdadıma yetişti, Berlin'e gitme umudu belirdi; bir ara istasyon, Filistin'e gitmek için bir derlenip toparlanma yeri olacaktı burası. Berlin'i bir deneyeyim dedim (burada da eş dostun varlığını ve geçim masrafının azlığını söz konusu edebilirsin) ve şimdilik zararsız durumum. (Aşırı iyi göstermekten de kaçın!) Gel gelelim uzunca süre burada kalırsam, 1000 K'dan bazı kesintiler yapılacağından tasa etmekteyim; böyle bir durum, Berlin'de yaşama olanağından (dolayısıyla bütün öbür olanaklardan) yoksun bırakacaktır beni, çünkü burada yaşam çok pahalı, hatta kimi bakımdan Prag'dan da pahalı bir yer Berlin; oysa hastalık nedeniyle masrafım herkesinkinden ağır. Günün birinde emekli maaşı[305] almadan yaşamımı sürdürme niyetimde bir değişiklik yok, ama bir süre daha maaşsız yapamayacağım. (Nazik bir bölüm hani, bundan böyle Prag'a dönmeyeceğim gibi bir anlam içeriyor, şöyle bir

dokunup geçersin). Benim gördüğüm şimdilik bu kadar; kala kala teşekkürlerimi ve dostluk duygularımı iletmek kalıyor, ki bunu da sana söylememe gerek yok. Zavallı Ottla'cığım, ne çetin bir görev; ama senin gibi iki çocuk annesi bir kadın belki kalkabilir altından. (Benim burada neyle zaman geçirdiğime ilişkin birkaç söz söylemek de uygun kaçabilir, ama düşüneceğim daha üzerinde. Bu konuda hiçbir bilgin olmadığını da açıklayabilirsin.)

Nihayet Vera ve Helene'yle ilgili birkaç küçük olayın öyküsünü de işitmeyi çok isterdim. (Vera'nın beni unutmadığını söylemek kolay, ama bu konuda kim bana güvence verebilir?) Ayrıca bizimkilere, özellikle Froylayn'a ilişkin haberler de yazabilirsin bana. Ama son mektubundaki gibi gecenin bir yarısında değil kuşkusuz. Nerdeyse şimdi benim yaptığım gibi. Hoşça kal.

F.

Pepa'ya selam.

*

Ottla ve Josef David

[Berlin – Steglitz, Aralık ortası, 1923]

Canım Ottla'cığım! Görüyorsun, ben de yazmakta gecikiyorum bazen, üstelik müdürü gidip görmek gibi bir iş de yapmış değilim. Kolay değildi hani, çok teşekkürler; bu işin yazdığın gibi yağdan kıl çekercesine gerçekleştiğine pek inanasım gelmiyor. Benden hiçbir şey saklamıyorsun ya? Ama nihayet bana yolladığınız o harikulade paketten de üstün bir şey değil; bu yetmiyormuş gibi 15 kiloluk yeni bir paket daha yollayacağınızı bildiriyorsunuz, adeta korkuyorum bu paketten. O değil de, babama teşekkürlerimi sunmayı artık göze alamıyorum. Ama anneme senin mektupla da teşekkürlerimi iletebilirim. Ancak, 15 kg.lık paket gereksinim

açısından da bakıldığında biraz fazla görünüyor; içinde ne var öyle çok? Hem de senin mutfaktan belki? Belleğimi yoklayıp, mutfağındaki öteberileri hayalimde canlandırıyorum. Hiç de fazla bir şey sayılmaz. Elbet kimi günler kuşluk vakti babam seni görmeye geldiğinde bir sürü öteberiyle doluyordu odan; ama içlerinde bana yollayacağın pek bir şey olmuyordu. Bu arada D.'yi en çok duygulandıran, ne tuhafsa toz bezleri ve masa örtüleriydi, bıraksalar ağlayacağım şimdi diyordu hep, gerçekten de ağlar gibi yapıyordu.

— İlişikte mektup taslağını yolluyorum, Pepa lütfen Çekçe'ye çevirsin benim için. İlkin sen mektubu okur, gereken yerlerini düzeltirsin; müdürle konuştuklarına ve konuşmanın havasına uygun düşmesi gerekiyor çünkü. Örneğin, öyle anlaşılıyor ki, Filistin'den hiç söz etmemiş, benim Berlin'de ne yapıp ettiğime değinmemişsin. Mektupta da bunu kollamak pek yerinde olur sanırım. Mektubun müdürün şahsına mı yollanması gerekiyor, yoksa işyerine mi? Sonuncu durum söz konusuysa, kuşkusuz belli bir üslup farkını içerecek. Ama müdüre yollanması gerçekten yeterli. Peki, resmî mektubun yanı sıra müdüre bir de küçük teşekkür mektubu (Almanca olabilir hani) yazsam mı? Böyle bir şey zorunlu mu, değil mi, müdürün senin üzerinde bıraktığı izlenime bağlı.

Bu ay durumunun çok iyi olmasının nedir acaba nedeni? Belli ki bebekleri tatlı bir kârla elden çıkardın. Öte yandan, Vera şu anda yanındadır kuşkusuz, mektup yazmana karışmıyor; buradan da anlaşılıyor ki, başını merakla bebeğin karnına dayamış, oradan gelen konuşmalara kulak kabartıyor. Şurası kesin ki, bebek başka bir şey sağlamasa bile, Vera'nın Berlin'e ilişkin tasarımını kesinlikle etkileyecektir.

— Hep borcun olan paradan söz açıp durma. Burada geçirdiğin birkaç gün de senin sırtından (nerdeyse, sanırım İbranice bir deyime uyara senin yağından diyecektim) yaşadım, bu mektubu yazdığım kâğıt senden kaldı, kalem senden vb.;

şöyle masraflı bir Berlin gezisi yapmak isteyen, buyursun bana konuk olsun. Sağlıcakla kal! Benim yüzümden kendinizi fazla sıkıntıya sokmayın. Dr. Kaiser için de tasalanma. Parasını aldı.

Klopstock'a güzel güzel selamımı ilet! Ne yiyip içiyor? Sağlığı nasıl?

Bana da söz sırası gelmesi için ister istemez sıkışıyorum araya.[306] *Öyle akıllıca bir şey de söyleyebilecek değilim. Vera'nın Berlin hakkında ne düşündüğünü pek merak ediyorum. Kucak dolusu candan selam.* *Dora*

Bana yazılacak mektubu şimdiden sevinçle bekliyorum.

Çok Sayın Müdür! Bir süre Berlin-Steglitz'de kalmak istiyorum, izin verirseniz nedenlerini açıklayayım: Ciğerlerimin durumu geçen güz ve kışın iyi sayılmazdı; hatta ağrılı mide ve bağırsak kramplarıyla daha da kötüleşti, krampların nerden kaynaklandığı belli değildi, sözünü ettiğim yarı yılda birkaç kez olanca gücüyle kramplar çullandı üzerime. Akciğer rahatsızlığı ve kramplar birkaç ay beni yataktan çıkarmadı. İlkbahara doğru şikayetlerim düzelir gibi oldu, ama yerlerini amansız bir uykusuzluk aldı, bu uykusuzluk derdini akciğer rahatsızlığımın bir öncüsü, beri yandan ona eşlik eden bir belirti olarak yıllardır çekiyordum; ama ancak zaman zaman baş gösteriyor, böylesine aşırılığa varmıyor ve belli nedenlerle ortaya çıkıyordu. Gel gelelim şimdi belli bir neden yokken yakama yapıştı ve bir türlü gitmeyi bilmiyor, uyku ilaçlarının bile pek kâr ettiği yok... Aylarca katlanılabilirliğin hemen sınırında bir durum yaşadım, bu durum ciğerlerimi de olumsuz yönde etkiledi. Yazın kız kardeşlerimden birinin yardımıyla —kendim ne bir karar verecek, ne bir girişimde bulunacak güce sahiptim— Baltık Denizi'nin kıyısındaki Müritz'e gittim, aslında durumum burada da hiç düzelmedi, ama güzü Steglitz'de geçirebilme olanağına kavuştum; buradaki dostlarım benimle biraz ilgilenmek iste-

mişti, ki bu da o zamanın Berlin koşulları dikkate alınırsa benim oraya gidebilmem için mutlaka gerekliydi; çünkü benim durumumda, yabancı bir kentte tek başıma yaşayamazdım.

Bir süre Steglitz'de yaşamamın bana umut verici görünmesinde şu nedenler de rol oynamıştı:

1) Tam bir çevre değişikliğiyle buna bağlı diğer bazı koşulların sinirsel şikâyetlerimi olumlu yönde etkileyeceğini sanıyordum. Akciğer rahatsızlığıma ikinci planda yer veriyordum kafamda; çünkü bir an önce sinirsel şikâyetlerime karşı bir şeyler yapılması gerekiyordu.

2) Ama Steglitz'i bilen Prag'daki doktorumun daha önce bana söylediği gibi, söz konusu yerin seçimi, gördüm ki akciğer hastalığımı da olumlu yönde etkiliyor. Berlin'in bir banliyösü Steglitz, yarı taşra havası esen, parkları bol bir yer. Bir bahçesi ve camdan bir verandası olan küçük bir pansiyonda kalıyorum; bahçeler arasından uzanan yarım saatlik bir yolla Grunewald'a çıkılıyor, büyük Nebatat Bahçesi on dakika uzaklıkta; yakında daha başka parklar, bahçeler var; benim sokaktan çıkılıp hangi yol izlense, bahçeler arasından geçiliyor.

3) Son olarak kararımda rol oynayan bir etken de, emeklilik maaşımla Almanya'da Prag'dakinden daha kolay geçinebileceğim umuduydu. Ne var ki, bu umut suya düştü. Son iki yılda gerçekleşebilirdi belki; ama tam şu sıra, sonbaharda, buradaki pahalılık dünya piyasasındaki düzeye yetişmekle kalmayıp onu hayli aştı; şimdilerde son derece güç geçinebiliyorum, bu da dostlarım akıl verip yol gösterdiği için; henüz bir doktora başvurup tedavi görmüş değilim.

Genellikle diyebilirim ki, Steglitz'de geçirdiğim zaman, sağlık durumumu şimdiye kadar olumlu yönde etkiledi. Dolayısıyla bir süre daha burada kalmayı çok isterdim; pahalılık beni zamanından önce Prag'a dönmeye zorlamazsa kuşku-

suz.

Bu durumda sizden, çok sayın müdür, işyerinden burada kalmama izin verilmesini sağlamanızı rica edeceğim; ayrıca buna, emekli maaşımın şimdiye kadarki gibi bundan böyle de Prag'da bizim evdekilerin adresine yollanması ricasını ekleyeceğim. Bu son ricamın nedeni, maaşımın başka bir adrese havalesinin beni maddi bakımdan zarara uğratacağıdır; maddi olanaklarımın kıtlığı düşünülürse uğrayacağım her zararın acısını da fena halde hissedeceğim. Maaşın başka bir adrese havalesinden zarar görmemin nedeni, yollanacak paranın bana ya mark üzerinden (böyle bir durumda kur farkından dolayı bir kayıp söz konusu olacak, ayrıca havale masrafı girecek araya) ya da Kc üzerinden (böyle bir durumda havale masrafları daha da büyüyecek) ödenecek olmasıdır; oysa evdekiler, Almanya'ya gelen bir tanıdıkla maaşımı havale masrafı ödemeksizin, belki iki aylık birarada bana gönderebileceklerdir. Paranın evdekilere yollanması, işyeri için belki gereken hayatta olduğuma ilişkin onaylı belgeyi zamanında buradan doğru kuruma iletmemi engellemeyecek; ancak bunun nasıl yapılacağını da bana lütfen bildirmenizi rica edeceğim.

Benim için çok önemli bu dilekleri lütfen kabul buyurmanızı bir kez daha rica ederim.

Saygılarla

[Pepa*, bu büyük iş için kızma bana lütfen. Nasıl olsa Hakoah, Slavia karşısında yenilgiye uğradı.[308] Anne ve babanla kız kardeşlerine selam. Sen de Ottla, anne ve babama söyleyiver, bundan böyle kendilerine haftada ancak bir ya da iki kez yazabileceğim; çünkü posta ücretleri arttı, bizim oradaki düzeye ulaştı artık. Ama mektubun içine Çek pullarından koyuyorum, hiç değilse ben de böylece sizi biraz desteklemiş olayım.[309]]

(*) Mektubun bu son bölümünün orijinali Çekçedir (Ç.N.).

[Berlin – Steglitz, Ocağın I. haftası, 1924]

Canım Ottla! Güzel bir resim, eski saflık ve sükûn okunuyor Vera'nın halinde. Hem hakkın varmış, bakışlarının hemen beni tanıdığını sezdim. Yüzü biraz incelmiş mi, yoksa saçlarının kısa kesilmesi mi böyle bir izlenim uyandırıyor? Helene'nin (Alman dili yabancı benzetmeleri hiç duraksamadan alıp benimsiyor) hayata «ben de buradayım» deyişindeki o ne harikuladelik! Fini'ye gelince, D.'nin[310] daha şöyle bir bakışta haklı olarak belirttiği gibi, kolay tanınmayacak bir hali var. —Reçeli sahiden sen mi yaptın? Hedeften hayli saptırılmış, ama yine de yerini bulan bir kompliman ve gerçekten içtenlik dolu. Ama Linzlilerin meyveli pastasını kıvıramazsın kuşkusuz. Sonra, kesinlikle bencillikten uzak bir soru: Frenk eriklerinin durumu nasıl bu yıl? Bunu sormam, benim de eriklerin yetiştirilmesinde bir bakıma emeğim geçtiği için.— Ayrıca, daha boynu bükük bir soru var kafamı kurcalayan: Froylayn'ın Noel gecesi (yazı istemeyerek küçülüyor, kaçıp sinecek bir köşe arıyor) nasıldı? Geçen yıl hediyenin yarısını yalvar yakar yine zorla elime tutuşturmuştu, ben de aldım; ama bu yıl yine zorla üzerime yıkacağı bir hediye olmayacak. Ne ayıp, değil mi? — Yazılmasını sana borçlu olduğum işyeri mektubu çok güzel ve hiç karışık değil, iki küçük çevirinin daha yapılması gerekiyor: «Yüce kurumdan minnet ve şükranla aldığım... tarihli değerli yazı uyarınca, babam Hermann ile annem Julie Kafka'yı emekli maaşlarımı benim adıma almaya yetkili kıldığımı saygıyla arz ederim.» Bir de ufak bir teşekkür mektubu: «Çok Sayın Müdür! Ricalarımın bu kadar olumlu yaklaşım ve dostlukla

yerine getirilmesindeki çaba, kız kardeşime gösterdiğiniz candan davranış ve benim bu son yıl dışa karşı belki biraz tuhaf, içe karşı ise fazlasıyla gerçek durumuma karşı iyilikseverlik dolu anlayış için size bizzat teşekkür etmeme izninizi rica ederim.»

Derin saygılarımla

İki çeviri işte, pek uzun sayılmaz, değil mi? (Bunların yanında bir önceki korkunç derecede büyük bir işti sanırım? Ama şahane Çekçe bildiğim yalanını, belki kimsenin inanmadığı böyle bir yalanı uydurup ortalığa saldıktan sonra, ben zavallı çocuk için —bu sözüm benim kadar Pepa için de geçerli— yapacak bir şey kaldı mı?) Çeviriler uzun değil, bunları hemen bana gönderebilir misin? Çeviri ücreti olarak gazeteden kestiğim «En Güzel Golüm» başlıklı bir yazıyı ilişikte yolluyorum. — Klopstock ne âlemde? Kötü, sanırım kötüdür durumu. Bu soğuklarda üstelik sağa sola koştur, belki ele geçirebileceğin bir iş ara kendine; bu ne kahramanlıktır? Ayrıca, böyle sıkıntıdayken, fantastik bir lükse karşı yadırganmayacak bir gereksinim duyması, örneğin Vera'ya bir oyuncak alması ya da —bu kez— Berlin'e gelmek istemesi! Kendisini buna özendirsem mi acaba? L.'ye bakarsan bir yerde iki gece için bedava kalmasını sağlamak güç sayılmaz, yemek işi de sorun değil. Ama Bodenbach'a[311] kadar indirimli biletle de gelse, o pek yüklü yol masrafına katlanmasını nasıl bekleyebilirim kendisinden; hayır, onu gelmeye özendirici bir şey yazmayacağım. — Beslenmemi soruyorsun, hâlâ diyecek yok, çok yönlü ve zengin (ne var ki, evin o hiç küçümsenmeyecek yardımlarına karşın, 1000 K ile ayı çıkarmam mucizesi yine de bu ay gerçekleşeceğe benzemiyor), şimdilik başkaca engellerle karşılaştığım yok. Yemek pişirme işi pek kolay, yıl sonunda ve yeni yıl başında bir ara ispirto bulunmuyordu; öyleyken mum kalıntıları üzerinde ısıttığım yemeği yerken az kalsın ağzımı yakıyordum.

Sağlıcakla kal.

Yalnızca çok, ama çok candan bir selam. Nasıl da yorgunum! Uyuklamaya başladım bile. İyi geceler.

*

Julie ve Hermann Kafka

[Kart]

[Kierling, Nisan sonu, 1924][312]

Çok sevgili anneciğim, çok sevgili babacığım! Mektupların buraya kadar geride bırakacağı yol çok uzun görünüyor, buradan da kuşkusuz sizin oraya; bu yüzden yanlış düşüncelere kapılmayın. Tedavi şimdilik —başka bir girişimde bulunulmasını önlüyor ateş— çok yararlı kompreslerden ve inhalasyonlardan oluşuyor. Arsen enjeksiyonlarının yapılmasını istemiyorum. Dün dayımın Venedik'ten yolladığı bir kart geçti elime; buraya gelmeden bir hayli yer dolaşmış. Ama her gün Venedik'te yağmur yağdığından söz açmıyor dayım, hatta tersini yazıyor. Ateşimi gözünüzde çok da kötü canlandırmayın, örneğin şimdi sabahleyin 37 derece.

Candan selamlar.

F.

*

Julie ve Hermann Kafka

[Kartpostal]

[Kierling, 5. V. 24]

Yazı yazma tembelliğine izin verilmesinden yararlanıyorum; zaten D., yazacağım her şeyi anlatmıştır size.

Candan selamlar,

F.

Julie ve Hermann Kafka

[Kierling, yaklaşık 19 Mayıs 1924][313]

Çok sevgili anne ve babacığım! Evet, bazen mektuplarınızda açığa vurduğunuz ziyaret istekleri; her gün düşünüyorum üzerlerinde; çünkü benim için pek önemli. Ne güzel olurdu, hayli zamandır birarada bulunmadık; Prag'dakini saymıyorum;[314] bu, evin rahatını kaçırmaktan başka bir şey değildi; ama birkaç gün güzel bir yerde huzur içinde hep beraber yaşamak, bir başımıza —en son ne zamandı, belleğimden çıktı büsbütün— bir yol birkaç saat Franzensbad'da birarada olmak. Sonra mektupta yazdığınız gibi bir bardak «nefis bira» içmek; «nefis bira» sözünden görüyorum ki, babam bu yılın ürününe pek değer vermiyor, doğrusu bira bakımından ben de katılıyorum kendisine.[315] Beri yandan, sıcaklar sürerken ikide bir aklıma geliyor, bir ara düzenli olarak kendisiyle bira içmeye giderdik,[316] çok yıllar önce, babam sivil yüzme okuluna beni de alıp götürdüğü zamanlar.

Bu ve daha pek çok şey bir ziyaretin yerinde olacağını gösteren nedenler; ama karşıt nedenler de var kuşkusuz. Birincisi, pasaport güçlükleri nedeniyle babam bakarsın gelemez. Bu da anlamını büyük ölçüde yitirmesine yol açar ziyaretin; ama her şeyden çok, kendisine kim eşlik ederse etsin, babamın yokluğundan dolayı annem fazlasıyla benimle ilgilenecek[317], yanımdan hiç ayrılmayacaktır; oysa ben pek güzel sayılmam henüz, hiç görülmeye değer durumda değilim. Burada ve Viyana'da geçirilecek ilk günlerin güçlüklerini biliyorsunuz, bu güçlükler beni sarstı biraz; ateşimin bir an önce düşmesini önledi, bu da daha çok takatsiz kalmama yol açtı; ansızın ortaya çıkan gırtlak tüberkülozu,

buradaki ilk günler, normalde kendisinden beklenmeyecek ölçüde[318] beni güçsüzleştirdi.

Ancak şu sıra Dora ve Robert'in[319] (onlarsız ne yapardım!) uzaktan asla tasarlanamayacak yardımlarıyla sözünü ettiğim güçsüzlükleri üzerimden atmaya çalışıyorum. Terslikler şimdi de yok değil; örneğin, son günlerde yakalanıp henüz tamamen atlatamadığım bağırsak enfeksiyonu. Bunlar da işte biraraya gelip o eşsiz yardımcılarıma, temiz havaya, iyi yemeklere, hemen her gün açık hava banyolarına karşın pek kendime gelmemi önlüyor; hatta diyebilirim ki, genel olarak en son Prag'da kaldığım zamanki kadar bile sağlıklı değilim. Üstelik ancak fısıldayarak konuşmama ve onu da seyrek durumlarda yapmama izin verilmesini buna eklerseniz, ziyaretinizi seve seve ilerdeki bir tarihe ertelersiniz sanırım. Her şey alabildiğine memnunluk verici bir başlangıç durumunda. Geçen gün profesörün biri gırtlağımda hayli bir düzelme saptadı. Her ne kadar ben seve seve başkalarının yardımına koşan –haftada bir kez kendi arabasıyla çıkıp geliyor, karşılığında adeta bir şey istediği yok– bu pek sevimli adama ...gene de sözleri benim için büyük bir avuntu kaynağı oldu. Her şey, dediğim gibi, son derece memnunluk verici bir başlangıç durumunda; gel gelelim, ne kadar memnunluk verici olursa olsun, başlangıç hiç önemli değildir; ziyaretçinin, hele sizin gibi bir ziyaretçilerin karşısına büyük, yadsınamaz, doktorluktan anlamayanların ölçüp tartabileceği gibi gelişmelerle çıkamadıktan sonra, neye yarar! Ne dersiniz, sizin bu ziyaretten şimdilik vazgeçsek mi, sevgili anne ve babacığım?

Hani siz burada olursanız, benim daha iyi ya da daha kapsamlı bir tedavi görmemi sağlayacağınızı sanmayınız. Orası öyle, sanatoryumun sahibi yaşlı ve hasta biri, bu işle pek uğraşabilelcek kimse değil; hiç de hoş biri sayılmayacak asistan doktorla ilişkilerimiz ise, tıbbi olmaktan çok arka-

daşça. Ama zaman zaman uzmanların hastaneye gelip durumu izlemesini bir yana bırakalım, her şeyden önce Robert burda, yanımdan bir yere ayrıldığı yok, kafasını sınavlarına yoracakken, tüm gücünü beni düşünmeye vermiş; Robert'ten ayrı bir de genç doktor var, kendisine çok güven duymaktayım (gerek genç doktorun, gerek daha önce sözünü ettiğim profesörün ilgisini Arch. Ehrmann'a borçluyum); henüz arabası yok, alçakgönüllülük gösterip trenle ve otobüsle haftada üç kez çıkıp geliyor.

*

Julie ve Hermann Kafka

[Kart]

[Damga: Viyana – 26.V.24][321]

Çok sevgili anne ve babacığım! Yalnız bir düzeltme: Su özlemim (bizim evde biradan sonra hep büyük bardaklarla getirilip masaya konurdu hani!) ve meyve özlemim, bira özlemimden daha az değil. Ne var ki, şimdilik yavaş yürüyor iyileşmem. Candan selamlar.

DİPNOTLAR

1) Bohemya Krallığı'nın Prag'daki **İşçi Kaza Sigortası**'nda çalışan Kafka, 1909 Eylülü'nde aldığı ilk iznini Riva'da (Garda Gölü) geçirdi. Ancak, burada lüks **Lido**'da değil, kent dışında **Belle Vue** adındaki küçük bir otelde kaldı.

2) En geç 1909'da Ottla, babasının 1912 sonbaharına kadar Zeltner Sokağı, 12 numarada bulunan (Krş. Br. 108) mağazasında çalışmaya başlar. 1913 başında Felice'ye şöyle yazar Kafka: «... Ottla bizim mağazada çalışıyor; daha sabahleyin yediyi çeyrek geçe gidip açıyor mağazayı (babam ancak sekiz buçukta mağazaya geliyor), öğleyin de orada kalıyor, yemeği evden mağazaya getirtiyor, ancak öğleden sonra dört ya da beşte dönüyor eve, sezon zamanı ise kapanma saatine kadar mağazada kalıyor.» (F. 287)

3) Perşembe günleri öğleden sonra izinliydi Ottla (Krş. KO 421 vd.), ağabeyini istasyondan alıp gelebilirdi.

4) Max Brod'a postalanıp üzerinde 21.XII.1909 tarihli damgayı taşıyan bir kartpostal, bu gezinin gerçek amacı konusunda bize bilgi vermektedir. «Nerdeyse işin sonuna gelmemiz ve yarın Prag'a dönecek olmamız güzel bir şey. Kafamda başka türlü düşünmüştüm ben. Bütün zaman kendimi iyi hissetmedim, sabah kahvaltısından akşam ağzın çalkanmasına kadar sigortalı işletmeleri içerdikleri kaza tehlikesi derecelerine göre kategorilere ayırmaya çalışmanın bir kürle ilgisi yok.» (Br. 75)

5) 1894'ten bu yana Macar grandükü; 1907'de öldü. Arpad hanedanının kurucusu ve Macarların milli kahramanı. Özellikle, ki Kafka da bunu ima etmek istiyor olacak, ülkenin adli işlerine bir çeki düzen verdi.

6) Kafka 1910 yılında Max ve Otto Brod ile Paris'e yaptığı tatil gezisinden vücudundaki bir kan çıbanı nedeniyle zamanın-

dan önce dönmek zorunda kaldı. (Br. 82 vd. ve 501) Gezinin yarıda kesilmesinden ötürü, «pek kısa bir süre sonra yine Paris'e gideceği» düşüncesiyle avuttu kendini. (T 43) Krş. Not: 10.

7) Kafka'nın en büyük kız kardeşi olan Elli, bir önceki yılın aralık ayında evlenerek Prag'da ayrı bir eve taşınmıştı. Kartpostal, 30 Ocak'ta başlayıp, yaklaşık şubat ortasında son bulan bir iş gezisi sırasında yollanmıştır.

8) Kafka, Friedland'daki şatoyla ilgili olarak şu notu düşer gezi günlüğüne: «Şatoyu görmede çeşitli olanaklar: ovadan, köprüden, parktan, yapraklarını dökmüş ağaçlar, ormandaki büyük çamlar arasından...»

9) Kafka, 1911 Şubatı'nın sonunda Kuzey Bohemya'ya bir iş gezisi yapmış, gezi sırasında yolu yeniden Friedland'a düşmüştü.

10) Bkz.: Not 12.

11) Kafka, Grilliparzer'in bu dramının sergilenişi üstüne şunları yazar günlüğüne: «... birçok kez ağlayacak gibi oldum, Hero ile Leander'in gözlerini birbirlerinden ayıramadıkları birinci perdenin sonunda örneğin.»

12) Warnsdorf'a yaptığı iş gezisi, Kafka'nın doğal tedavi uzmanı Schnitzer'le tanışmasını sağlar. 1911 yılının 4/5 Mayısı'nda Max Brod günlüğüne şu notu düşer: «... Kafka bahçeler, parklar kenti Warnsdorf üstüne pek hoş şeyler anlatıyor: Bir «sihirbaz», bir doğal tedavi uzmanı, zengin bir fabrikatör olan biri kendisini muayene etmiş, yalnızca profilden ve önden boynuna bakmış, sonra omurilikte yuvalanıp nerdeyse beyne yayılan bir zehirden söz açmış, bunun da çarpık bir yaşam biçiminden kaynaklandığını belirtmiş. İlaç olarak salık verdiği şeye gelince: pencere açık yatmak, güneş banyosu, bahçe işleriyle uğraşmak, doğal bir tedavi derneğinde faaliyet göstermek ve derneğin, daha doğrusu fabrikatörün çıkardığı dergiye abone yazılmak. Doktorlara, ilaçlara, aşılanmalara karşı çıkan bir adam, İncil'i vejetaryence bir açıdan yorumluyor...» (FK 97, krş. WB 232, not 673), Kafka'nın, Schnitzer'le tanışması üzerine vejetaryenliği seçtiği anlaşılmakta. (Krş. F 115), ayrıca bkz. F 180.

13) Kartpostal, Kafka'nın iznini geçirmek üzere Max Brod-

'la çıktığı, 26 Ağustos'ta başlayıp 13 Eylül'de son bularak Zürih, Luzern, Lugano, Milano, Stresa ve Paris'i içerisine alan gezi sırasında yollanmıştır. Gezinin ardından Kafka bir hafta da Zürih yakınındaki doğal tedavi yurdu Erlenbach'ta kalır, 29 Ağustos 1911'de gezi günlüğüne Flüelen'deki **Otel Sternen** üstüne şu notu düşer: «Balkonlu bu güzel oda. Güleryüzlülük. Dağların arasına fazla sıkışıp kalınmış.»

14) Metnin arka planı için krş.: Max Brod'un Kafka'yla tanışıklığının ilk yılları üstüne söyledikleri: «Kafka'yla benim içimde o zamanlar tuhaf bir inanç yaşıyordu; buna göre, bir ülkeye sahip olmak istiyorsak, akıp giden diri sularında yıkanarak, arada adeta fizik bir bağlantı kurmamız gerekmekteydi. İlerde de İsviçre'yi aynı inançla dolaştık ve ulaşabildiğimiz her gölünde yüzme hünerlerimizi gösterdik.» **Streitbares Lebeu** 1884 – 1968, Münih, Berlin, Viyana. [1969]

15) Yanlışlıkla D Brod yazılmıştır, el yazısı kesinlikle Max Brod'undur.

16) Kafka ve Brod, 29 Haziran'da Weimar'a geldiler (T. 1024) ve 7 Temmuz'da (T 1037) Weimar'dan ayrıldılar.

17) Marie Werner; yalnız Çekçe bilen ve Hermann Kafka'nın evlenmesinden kısa bir süre sonra evde kâhya olarak çalışmaya başlayan Yahudi kadın; Kafka'nın kız kardeşlerine mürebbiyelik yaptı. (Krş. WB 26)

18) Kafka, bir önceki yılın 13 Ağustosu'nda tanıştığı, daha sonra nişanlısı olacak Felice Bauer'i görmek için 23 Mart 1913'de ilk kez Berlin'e gitti; burada iki gün kaldıktan sonra Leipzig üzerinden Prag'a döndü.

19) 6 Eylül 1913'de Kafka, amiri durumundaki Direktör Marschner ile **Uluslararası Kazaları Önleme ve Kazaya Uğrayanları Kurtarma Kongresi** için Viyana'ya gitti; ayrıca burada XI. Siyonist Kongresi'ne katıldı. Aynı ayın on dördünde Trieste üzerinden birkaç günlüğüne Venedik'e geçti, oradan da Verona ve Desenzano (Lago di Garda) üzerinden Dr. von Hartungen'in şifa yurduna uğrayarak, 22 Eylül'den 13 Ekim'e kadar burada kaldı. Bu iznin önemi için ayrıca Krş. H. Binder, «Der Jäger

Gracchus». Kafka'nın Çalışma Biçimi ve Sanatsal Topografisi, **Jahrbuch der Deutschen Schillergesellschaft** 15 (1971), S. 375 vd.

20) Venedik'ten Max Brod'a şöyle yazar Kafka: «Tutarlı bir şey yazıp çıkarabilecek durumda değilim. Viyana'da geçen günleri yaşamımdan söküp atabilsem, hem de kökünden yapabilsem bunu, başka bir şey istemezdim... ancak, beni sıkan ve zihnimi dağıtan bazı nedenler vardı.» (Br. 120)

21) İsviçreli Bayan G. W. ile şifa yurdundaki karşılaşması ima edilmekte. (Krş. T 586)

22) Niklasstrasse'deki (Niklas Sokağı) 36 No.'lu evde Kafka ile kız kardeşi Ottla'nın gelenesel buluşma yeri, (Krş. Br. 119, T 309)

23) Ständetheater ile Altstädter Ring'i birbirine bağlayan sokakta 8 No.'lu dükkânda bulunan, yeni ve eski kitapların, ayrıca diğer sanat yapıtlarıyla müzik aletlerinin satıldığı Prag'ın önde gelen kitabevi.

«Kafka'nın yayınevlerinin katalog ve almanaklarını (Insel, S. Fischer, Georg Müller, A. Langen) seve seve okuduğu ve salt kitap başlıklarından bazen bir esin kaynağı olarak yararlandığı düşünülürse, söz konusu isteğin yadırganacak yanı kalmaz.» (Max Brod, Br. 519, krş. 479) Söz konusu kitap, Tempel Yayınevi'nin çıkardığı ve Kafka'nın daha Noel'den önce karıştırıp gözden geçirdiği 248 sayfa kalınlığında resimli bir Noel kataloğudur. (Krş. F 156)

24) Gardasee'nin (Garda Gölü) doğu kıyısında Riva'ya yakın bir kasaba. 14 Eylül 1786 tarihli günlük notunda Goethe, yarı harap Skaligerburg'un (Skaliger Kalesi) (13/14 yy.) eski kulesinin resmini yaparken, çevresine toplananlar tarafından Avusturya lehinde casusluk yapmakla suçlanmış, ancak güvenlik görevlileriyle uzun boylu konuşmalar sonucu bu tehlikeli suçlamadan aklanabilmiştir.

25) Goethe'nin bilinçli olarak kısa tutulmuş günlük notu topografik bir belirlemeyi içermediğinden, günlükle **İtalya gezisi** anlatılmak istenmekte; çünkü Kafka'nın o zaman yanında taşıdı-

ğı anlaşılan kitapta verilen bilgilerden Goethe'nin resim yaptığı yer saptanabilmektedir.

26) Trieste Sigorta Ortaklığı'nın Prag'daki temsilciliği **Assicurazioni Generali**'de 1907 güzünde çalışmaya başlayan Kafka, bir yandan da İtalyanca öğrenmeye koyulmuştu. (Krş. Br. 48 ve FK 67).

27) Daha aynı yılın 28 Eylülü'nde Max Brod'a şöyle yazar Kafka: «Yalnız konuşamadığımı değil, yazamadığımı da fark ediyorum şu an; sana anlatacağım pek çok şey var; ama bir türlü bir araya getirip yazamıyorum ya da yanlış bir doğrultu izliyor yazdıklarım. Gerçekten de yaklaşık iki haftadan beri tek satır kaleme aldığım yok; günlük tutmuyor, mektup yazmıyorum; günler ne kadar cılız geçerse o kadar iyi.» (Br. 121)

28) Metni daha önce Br. 130'da yayınlanan mektubun, o yıllarda Kafka ailesinin yazları gidip kaldığı (Krş. F 415 ve 427) Radesovice'ye (krş. F 607 ve 611) postalandığı anlaşılıyor.

29) Kafka 11 Temmuz 1914'te Felice ile görüşmek üzere Berlin'e gitti; bir gün sonra da «Askanischer Hof» otelinde Felice ile aralarındaki nişan bozuldu.

30) Gletschendorf'ta iznini geçirmek isteyen Kafka, 13 Temmuz 1914'te Travemünde'ye gitti. Ama ertesi gün Lübeck'te, Berlinli yazar Ernst Weiss'a rastladı (krş. T 619); kendisine Felice Bauer ile evlenmemesini kesinlikle öğütlemiş olan (Krş. F 476) dostu Weiss ve onun hanım arkadaşı Rahel Sansara ile Baltık Denizi'nin Danimarka sınırları içindeki Marielyst kıyı kentine gelerek ayın 26'sına kadar burada kaldı. Arkadaşları Max Brod ve Felix Weltsch'e oradan durumu açıklayan bir mektup yazdı: «... beri yandan çok iyi biliyorum ki, en iyisi bu benim için; pek açık seçik bir zorunluluk olan bu iş, beni sanılabileceği kadar tedirgin etmiyor... bana böyle bir nişanlanmaya mal olan görünürdeki dik kafalılığımdan vazgeçtim, nerdeyse etten başka bir şey yediğim yok; öyle ki, kusacak gibi oluyor ve ağzım açık geçen berbat gecelerden sonra sabahleyin uyandığımda ırzına geçilmiş ve cezalandırılmış vücudumu yabancı bir pislik gibi yatakta hissediyorum.» (Br. 131, krş. T 663)

31) Bu mektup fragmanındaki bazı düşünceler, dışavurum biçimlerine kadar, bundan beş yıl sonra yazılmış **Babaya Mektup**'ta yeniden karşımıza çıkar. Kafka'nın mektupta açıkladığı plan, Prag'dan kurtulmak için kafasında tasarladığı pek çok plandan biriydi yalnız.

32) Krş. 2 Mart 1914'te Günlük'e düşülen ve yer yer bu mektubun düpedüz bir taslağı olan uzunca not.

33) Krş. F 630 ve 633.

34) Rudolf Löwy, Kafka'nın annesinin üvey kardeşi Kafka'nın Kosirer Bira Fabrikası'nda muhasiplik yapan en acayip, içine en kapalı dayısı; bir bekâr yaşamı sürdürmüş, din değiştirmiş ve Kafka'nın yazdığına göre giderek «çözülmez bir bilmeceden kalır yeri bulunmayan, aşırı candan, fazlasıyla alçakgönüllü, yalnız, buna karşın nerdeyse boşboğaz bir insana» dönüşmüştür. (Br. 361, krş. 415, T 304 ve 884 vd.)

35) Anlaşıldığına göre, 1912 yılından beri Kafka'da yaşayan bir plan, krş. T. 775 ve F 535.

36) Marielyst'ten Prag'a dönerken (25-26. VII. 1914) Berlin'e uğrayan Kafka, Felice'nin kendisiyle gayet iyi anlaştığı kız kardeşi Erna ile buluşur. (Krş. T 663)

37) Kartpostalın yazıldığı tarih, Kafka'nın ancak 1915 Şubatı'nda kendine dışarıda bir oda tutup baba evinden ayrılmasından yola çıkılarak saptanmaya çalışıldı. (Krş. T 727)

38) Kartpostal, Kafka'nın, asker olan kocasını ziyaret etmek isteyen kız kardeşi Elli ile Nagy Mihaly'ye yolculuk sırasında kaleme alınıp yollandı. (Krş. T 734 vd.)

39) Irma Stein, Hermann Kafka'nın öksüz yeğeni, Ludwig adındaki erkek kardeşinin kızı; Birinci Dünya Savaşı sırasında amcasının mağazasında çalıştı; ama amcasının evinde değil, bir başka yerde yatıp kalktı. Ottla'nın en iyi arkadaşlarından biriydi. (Krş. H 194)

40) Bkz. not: **17.**

41) Ottla'nın ilerde kendisiyle evleneceği ve Kafka'nın en geç 1915 Martı'nda tanımış olması gereken (krş. T 732) David'e

yolladığı bir kartpostalda bulunuyor. Ottla'nın kartpostala yazdıkları, Kafka'yı besbelli o komik resmi yapmaya ayarttı: «Uzun bir yoldan geliyorum, bir lokantaya oturdum, önüme getirilip konacak yemeği sevinerek bekliyorum. Kucak dolusu candan selamlar, henüz sabahın on biri. Ottla.» Prag'da öğle yemeği ancak öğleden sonra yendiğinden, saat 10 ve 11 arasında **kuşluk kahvaltısı** denen bir ara kahvaltı yapılmaktaydı.

1915 ve 1916 yıllarında Kafka'nın Ottla'yla sıksık gezintilere çıktığını eldeki belgeler göstermektedir.

42) Erma Steinutz; Felice'nin daha o zamanlar evli bulunan kız kardeşi.

43) Felice'nin kız arkadaşı olan Grete Bloch, «Askanischer Hof Oteli»nde Kafka ile Felice arasında on ay önce yapılan olumsuz sonuçlanmış konuşmada önemli bir rol oynamıştı. (Krş. F 469 vd., 611 vd., 617 ve 620)

44) Vejetaryen yemeğini ima.

45) Ottla, Kafka'nın mektubunu kendi mektubunun içine koyarak, 28 Mayıs 1916 akşamı arkadaşı Josef David'e yolladı. Ottla, kendi mektubunda şöyle yazar: «Franz masanın üzerine benim için bir mektup bırakmış, sana yolluyorum, sanırım Karlstein'dan gönderdiğimiz kartı beğenecektir.»

46) Karl IV. tarafından yaptırılıp, Prag'ın 28 km. güneybatısında Berauntal'da bulunan kale; Kafka ve arkadaşlarının en çok sevdikleri gezinti yerlerinden biri. (Krş. M. Brod, **Streitbares Leben** 1884–1968, Münih, Berlin, Viyana, 1969, s. 23)

47) Kafka, aynı gün Felice'ye şöyle yazar: «Beş günden beri kafamın içi öylesine dağınık ki, hanidir yaşamadım böylesini.» (F 658)

48) Askerlik hizmetleri bir süre için ertelenenlere doğru dürüst bir yaz tatil hakkı tanınmamasına karşın (krş. F 656), Kafka'nın sağlık durumu öylesine bozulmuştu ki (F 652 ve 659), biraz dinlenip kendine gelmek üzere 1916 Haziranı'nda Marienbad'a giderek «Schloss Balmoral Oteli»ne yerleşti. (Br. 137) Burada 3 Haziran'dan 24 Haziran'a kadar kaldı; o sıra Kafka'yla yine araları düzelen Felice (Krş. 663 ve T 790 vd.), 13 Haziran'a kadar Kafka'yla beraberdi. İlerde, 1922 yılında günlüğüne Ma-

rienbad'da iki hafta gibi mutlu bir zaman geçirdiği notunu düşer Kafka. (Krş. T 897)

49) **Chotek Parkı:** Kont Chotek tarafından 1824 ve 1834 yılları arasında yaptırılan, Prager Altstadt'tan (Eski Prag) birkaç dakika uzaktaki park; Kafka ile Ottla'nın en sevdikleri gezi yeri.

50) **Eisenstein:** Kartta yazılı adres şöyle: «Markt Eisenstein, Hotel Seidel». Ottla temmuzun ilk yarısında yaz tatilini Bohemya'daki bu yerde geçirdi.

51) Krş. Br. 140'ta Kafka'nın açıklamaları.

52) David'e gönderdiği 15 Temmuz tarihli mektupta şöyle der Ottla; «Franz ve Felice, Marienbad'dan bana birlikte bir kart yazıp yolladılar ve oradan annemi ziyarete gittiler. Daha önce de Franz'dan iki kart almıştım, pek huzur taşan kartlardı.» (Kafka'nın annesi Julie Kafka, 12 Temmuz'dan bu yana Valli ile banyo kürü için Franzensbad'da bulunuyordu.)

53) 1914'ten bu yana Felix Weltsch'in karısı.

54) **Baba Weltsch:** Felix'in babası; Kafka'nın yakın dostlarından; örneğin, Kafka 11 Şubat 1913'de Weltsch ailesinin evinde, Ottla'nın da bulunduğu bir dinleyici topluluğu önünde (krş. T 297) **Das Urteil** (Yargı) öyküsünü okumuştur.

55) Felix Weltsch'ın, Prag'daki **Yahudi Kadınlar ve Kızlar Kulübü** üyeleri için düzenlediği edebiyat ve felsefe kurslarıyla ilgili olabilir; Ottla da aynı kulübün üyeleri arasında bulunmaktaydı.

56) Felix'in erkek kardeşi.

57) Ottla, 24 Kasım 1916'da şöyle yazar David'e: «Franz belki Schönborn-Palais'de bir oda tutacak, ama kesin değil henüz; şimdilik birkaç gün benim küçük evde çalışacak. Ben seviniyorum buna, çünkü evin hep boş durması yazık. Bugün akşamleyin masanın üzerine benim için bir kitap koymuş, şöyle yazmış içine: «Beni konuk eden evin hanımına» Kafka, 26 Kasım 1916'dan 1917 Ağustosu sonuna kadar Alchimistengasse 22 No.'da kaldı. (Krş. F 750 vd., KO 424 vd.)

58) Mektup 8 Aralık 1916'dan önce yazılmış olamaz; çünkü

Kafka bu tarihe kadar en geç akşam saat ona doğru «yukarıda», Alşimistler Sokağı'ndaki evden çıkıp gider (krş. F 747); mektubun, aralık ayının, Kafka'nın normal olarak gece yarısına kadar kalıp yazı yazdığı (krş. F 745 ve 751) daha ileriki haftalarında yazıldığı anlaşılıyor. Kafka, 1915 Martı'ndan bu yana baba evinde değil, Lange Gasse'deki (Uzun Sokak) bir odada yattığından (krş. F 629), Ottla'dan mazaret mektubunu hemen sabahleyin erkenden şefine yollamasını istemiştir.

59) Irma ve Rüzenka kastedilmekte.

60) Prag'ın pazartesi sabahları çıkan ilerici – liberal tek gazetesi.

61) Dr. Ludwig Wüllner'in okuma gösterisi, 7 Ocak 1917 Pazar günü Prag'daki Neues Theater'de (Yeni Tiyatro) yapıldı.

62) Mektup Kuzey Bohemya'da Saaz yakınındaki Zürau'a postalanmıştır; Ottla, nisan ortasından beri Zürau'da büyük ablasının kocası olup askere alınan eniştesi Karl Hermann'ın çiftliğini çekip çevirmekteydi. Kafka'dan da destek gören Ottla, babasıyla aylarca sürmüş tartışmalardan sonra mağazadaki işi bırakıp tarım alanında çalışma kararını gerçekleştirmeyi başarmıştı. (Krş. KO 428 vd.)

63) **Hirschgraben:** Hradschin'in kuzeyinde yer alan derin kale hendeği; eskiden av hayvanlarının yaşadığı hendek, Alşimistler Sokağı'ndaki evlerden görülebilmekteydi. «Mutfağın Hirschgraben'e bakan büyük bir penceresi var, kuş cıvıltısından başka bir şey işitilmiyor kesinlikle.» (Ottla'nın David'e 10.III.1917 tarihli mektubu)

64) Kafka, 1917 Martı'ndan başlamak üzere Hradschin yakınındaki Schönborn-Palais'te kendisi için iki odalı bir yer kiralamıştı. (Krş. F 749, 771)

65) O zamana kadar Ottla, ağabeyinin rahat etmesi için elinden gelen çabayı göstermişti: «Öğleyin geliyorum eve, pencereleri açıyor, külleri temizleyip sobayı yakıyorum... Evde kaldığım süre pencerelerden birini kapamadan bırakıyorum, çünkü soba ne yapsam tütüyor biraz. Franz öğleden sonra geleceği için daha önceden ısıtmaya çalışıyorum evi.» (Ottla'nın David'e yazdığı 27.XI. 1916 tarihli mektup)

66) Ottla'nın Zürau'a gidişinden sonra, ufak tefek ve kambur Çek çiçekçi kızı Ruzenka, Kafka'nın kaldığı iki evde de onun hizmetine bakmayı üstlenir: «Evi çok güzel Franz'ın, evden de, Ruzenka'dan da memnun. Şimdiye kadar hep saygı duyduğu biri Ruzenka; kendisini uyandırdı mı yataktan hemen kalkıyor. Ruzenka da bana ve Kafka'ya yakınlığından, gül gibi çeviriyor işleri, nerdeyse Franz'la ilgilenmekten beni unutacak.» (Ottla'nın David'e 1.III.1917 tarihli mektubu, ayrıca krş. M 12)

67) Karl Hermann'ın erkek kardeşi.

68) Bu nasıl yemek? Saat 12'den beri yemek kaynıyor ocakta.

69) Kafka'nın mektubu, büyük ablası Elli'nin Zürau'da bulunan Ottla'ya yolladığı mektubun sonunda ek olarak yer almaktadır.

70) Ottla'nın çiftlikle ilgili ilk raporu, daha sonra kendisi askerlik görevini yapmakta olan Karl Hermann'a iletilmiştir. (Krş. 47 No.'lu açıklama)

71) Elli, Ottla'ya mektubunda şöyle yazmıştı: «Bahçeyi düşündüğün gibi ekip biçemeyeceğin için üzülme pek. Küçük bir bölümünü çitlerle çevirsen çok mu masraf olur?»

72) Ottla 11. XI.1917'de şöyle yazar David'e: «Atların durumu iyi, özellikle yeni alınanın keyfine diyecek yok... Beni çok uğraştırıyorlar. Kimbilir Yem Merkezi'nden gene de bir şeyler koparabilirim belki; ama pek güvenmeye de gelmez.»

73) Alşimistler Sokağı'ndaki ortaçağdan kalma küçük evlerin alçak kapılarına telmih. Davranışıyla anne ve babasını üzüntüye soktuğu düşüncesi Ottla'ya rahatlık vermiyordu bir türlü. Bu yüzden, bir ara kız kardeşine şöyle yazar, Elli: «Mektubunu babama okuduk. Böyle bir şeyi göze alabilmemizden sonra takındığı tutum en iyi bir kanıt senin için. Ağzını açıp bir tek kötü söz söylemedi, zaten söyleyemezdi. Kavgaya yeterince doydu, bundan böyle kimseyle dalaştığı yok. Bir uslu, bir uslu ki!»

74) Eldeki bilgilere göre, 1916 Kasımı'ndan önce Kafka iki yıl hemen hiçbir şey yazmadı; oysa Alşimistler Sokağı'ndaki evde çalıştığı aylar, sanatsal açıdan alabildiğine verimli geçer; Aralık

1916'dan Nisan 1917'ye kadar, aralarında **Bir Köy Hekimi** cildindeki tüm öyküler de olmak üzere çok sayıda düzyazı doğup çıkar ortaya.

75) Mektubun, Kafka'nın Zürau'da Ottla'ya yaptığı bir ziyaretin arkasından yazılmış olması gerekiyor.

76) Hasat mevsimi için Ottla'nın gereksindiği yardımcılar.

77) Ottla'nın Zürau'da pençeleştiği ekonomik güçlükler için krş. KO 441 vd. ve annelerinin Aralık 1917'de Ottla ile Franz'a yolladığı mektuplar; Ottla'ya yazdığı mektupta anne bu en küçük kızından, Prag'daki yakınları için Zürau'dan sağlayacağı yiyecek maddelerinin fiyatlarını bildirmesini ister: «Yaptığın iş o kadar çok kâr sağlamıyor ki, bize hediyelerde bulunabilesin. Günün birinde kendi çiftliğin olur, o zaman başka; o zaman hediye kabul edebilirim senden.»

78) **Froylayn Kaiser:** Kafka'nın çalıştığı **İşçi Kaza Sigortası**'ndaki sekreteri.

79) Hermann Kafka, 27 Mayıs'ta dinlenmek üzere Franzensbad'a gitmişti.

80) Kafka, 1917 Temmuzu'nun başında Felice'yle ikinci kez nişanlandı; Felice'yle birlikte Budapeşte üzerinden nişanlısının kız kardeşi Arad'a gitti; daha sonra Viyana üzerinden tek başına Prag'a döndü. (Krş. F 770)

81) Ottla'nın bu tarihte, Klosterneuburg'taki bahçecilik okuluna gidip, tarım alanında eksikliğini duyduğu kimi bilgileri edinmek istediği düşünülebilir.

82) Bu dönemde babasıyla olan ilişkisi üstüne Ottla 14 Kasım 1917'de şöyle yazar David'e: «Artık bana karşı kötü bir söz söylediği yok babamın. Ama belki bana öyle geliyordur. Keşke bu ikinci durum doğru olsa; çünkü paylayıp çıkışmadı mı, bir zaman mağazada çalıştığımı unutur benim, o zaman da büsbütün aklından çıkarım. Oysa ben babamın bana daha çok önem vermesini istiyorum; ama şu, ama bu yoldan, fark etmez. Annem bize güzel güzel mektuplar yazıyor, iyi yürekli ve tatlı; ne kadar sevsek az kendisini.» 8 Ağustos'ta ise şöyle yazmıştı Ottla: «Babam mağazada işi bırakacağım için... söylendi bana, hem de beni görür

görmez. Akşamleyin de bütün çocuklarına, ama daha çok Franz'la bana iyice içerlemiş, veriştirmeye başladı.»

83) 5 Ağustos'ta Ottla şöyle yazar David'e: «En başta şerbetçiotunu toplamak için araç ve gereç gerekiyor. Bunları da ne Saaz'da, ne de yakındaki bir başka yerde ele geçirebildim. Öyle sanıyorum, perşembe günü de işe başlayacağız; dolayısıyla, söz konusu araç ve gereçleri nereden sağlayacağım gerçekten düşündürdü beni. Derken aklıma Prag geldi, bir günlüğüne gidip bakabilirim dedim.»

84) Krş. not: 28.

85) Tükürmek, balgam çıkarmak anlamına gelen Çekçe bir sözcük; Kafka, sözlükteki onomatopoetik (yansımacı) özelliği beğendiğini gösteriyor; buna koşut kısa bir söyleyiş için bkz. M 12.

86) 1922 Temmuzu'nun sonunda Max Brod'a yazdığı bir mektupta, babasının kendisi hakkındaki görüşünü şöyle dile getirir Kafka: «Evlenme yeteneğinden yoksun, ailenin adını taşıyacak evlatlar dünyaya getiremeyen bir oğul; 39 yaşında emekliye ayrılmış; yalnız kendi ruhunun selametini ya da felaketini göz önünde tutan acayip bir yazma işiyle uğraşır durur; sevgisiz, dinle ilişkisi yok, ruhun selameti duasını bile okuyamaz, ciğerlerinden rahatsız, üstelik babasının dışardan pek doğru gördüğü gibi kapmış hastalığı; çünkü tek başına bir iş beceremediği için erginleğe kavuştuktan kısa süre sonra o sağlığa zararlı Schönborn'daki odayı gidip tutmuş.» Br. 401.

87) «Bazen bana öyle görünüyor ki, sanki beynim ve akciğerim benden habersiz anlaşmış birbiriyle. 'Bu böyle yürümez' demiş beynim, bundan beş yıl sonra da akciğerim kendisine yardıma hazır olduğunu açıklamış.» (Br. 161, Krş. M 13)

88) Aynı konuyla ilgili olarak bir mektubunda Felice'ye şöyle yazar Kafka: «Sen benim insan yargıcımsın. İçimde boğuşan... bu iki kişiden biri iyi, biri kötü... İyi'nin... seni ele geçirmek için akıttığı kan, kötü'nün işine yarıyor. Kötü bundan böyle tek başına yeni bir kötülük bulamayacak duruma düştü mü, bu yeni kötülük, iyi tarafından kendisine buyur ediliyor. Anlayacağın, hastalığıma içten içe asla tüberküloz diye bakmıyor, benim genel

iflasını gibi görüyorum onu.» (F 756)

89) Michlová: Frantiska Sofrová; Palais Lobkowitz'te, çamaşır ve mutfak işlerine bakan Michlová Frantiska Sofrová, komşusu Bohumil Michl ile evlenerek, sonradan Ottla'ya kiraladığı 22 No.'lu evin de sahibi olmuştu.

90) Kafka Schönborn-Palais'teki yeri bırakıp yeni olan Altstädter Ring, No. 6'daki baba evine taşındı. Burada özellikle şahsına ayrılmış bir oda yoktu; 1918/19 kışında kendisi Prag'da bulunmayan, 1920 Temmuzu'nda evlendikten sonra da başka bir eve çıkan en küçük kız kardeşi Ottla'nın banyoya bitişik odasında kaldı, hastalık nedeniyle yataktan çıkamadığı ilerdeki yıllarda da birçok kez aynı odada yatıp kalktı.

91) Annesinin Zürau'a yollanan 1917 Ekim tarihli mektubundan, gerek Schönborn-Palais'deki, gerek Alşimistler Sokağı'ndaki elden çıkan evlere karşılık, Kafka'nın bu sıra kendisine kalacak yeni bir ev aradığı anlaşılıyor.

92) Federer ve Piesen Korsa Fabrikası Prag VII'de, Ovenecka 9'da, yani sakinleri arasında Alman Yahudilerinin oranı nispeten yüksek kibar bir semtte bulunuyordu.

93) Kafka, ilkin 4 Eylül'de sondan bir önceki bölümün bitimine kadar iki kartı yazıp, sondan bir önceki bölümü 2 rakamıyla belirlediği kartta bırakarak, birinci kartı tek başına yollamış (Damga: Prag – 4.IX.17), yarıda kalan ikinci kartı ise ertesi gün tamamlayarak son bölümü yazmıştır. (Krş. sona doğru geçen «yarın» sözcüğü ve daha önceki «yarın değil öbürkü gün sözcüğü») Bu arada, sondan bir önceki bölümü baştan sona uzanan çapraz çizgilerle karalayarak yazının bütününden çıkarmıştır. İkinci kart postanenin 5 Eylül damgasını taşımaktadır.

94) Krş. M. 24 («Doktorların kafasız hepsi ya da daha çok... o iddialı davranışları gülünç ») ve 22 Eylül 1917'de Max Brod'a yollanmış mektup. Kafka, söz konusu mektupta Dr. Mühlstein'ın teşhisiyle ilgili olarak şöyle yazar: «İlk muayenede nerdeyse sapasağlam çıktım; ikinci muayenede hatta birincisinden iyi buldu beni, daha sonra ise solda bir bronşit saptadı, onun ardından da sağ ve sol akciğerde bir tüberküloz teşhisini koydu, ama bunun

Prag'da kısa sürede iyileşeceğini açıkladı. Şimdi son söylediğine göre de bir gün, ileride bir gün hastalığın iyileşeceğini kesinlikle bekleyebilirmişim. Sanki arkasında dikilen Azrail'i geniş sırtıyla şimdiye kadar benden saklamıştı da şimdi yavaş yavaş kenara çekiliyordu. Her ikisi de (ne yazık ki) korkutamaz beni.» (Br. 168; Kafka, Prof. Pick'in bir raporunu bilgi edinmesi için kendisine getirdikten sonra, Dr. Mühlstein son teşhisi yazılı olarak vermişti)

95) Kafka, bu deyimle her zaman Başmüfettiş Eugen Pfohl'u kastetmiştir (krş. F 214 ve 649), Eugen Pfohl, 1910'da sigorta teknik işleri servisi, işletme tasfiye servisi ve denetleme servisinin bir araya gelmesiyle oluşan (D 70) büronun şefiydi. Kendisine karşı büyük bir hayranlık besleyen Kafka, Pfohl'un en önemli çalışma arkadaşıydı ve Pfohl büroda bulunmadığı zamanlaronun yerine bakmaktaydı. (Krş. F. 143)

96) Richard Wagner'in **Meistersinger** operasının ikinci perdesinin dördüncü sahnesinde Hans Sachs'ın ağzını yoklayıp da kendisini ilgilendiren son olayları öğrenmek isteyen, ama bir şey elde edemeyen Eva şöyle söyler:

Bir şey bilmiyorsunuz öyle mi? Bir şey söylemiyorsunuz öyle mi? Aman dostum Sachs, şimdi görüyorum gerçekten: Balmumu değil zift. Oysa ben daha nazik biri sanmıştım sizi.

Aynı konu için bkz. FK 144.

97) Friedl (Gottfried Pick 1867-1926) iç hastalıkları profesörü ve Prag-Alman Üniversitesi'nin larengoloji enstitüsünün direktörüydü. Brod, o zamanlar günlüğüne şöyle yazmıştı: «4 Eylül. Öğleden sonra Kafka ile Prof. Friedl Pick'e gidildi. Kafka'yı böyle bir muayeneye razı etmek hayli uzun bir zamanı gerektirmişti. Teşhis: apeks kataı. Üç aylık bir izin zorunlu. Tüberküloz tehlikesi var. (F-K 144, krş. Br. 170 vd.)

98) Krş. 9 Eylül 1917'de Felice'ye şöyle yazar Kafka: «Emekliliğimi istemiştim, ama asıl beni emekli yapmamanın yararıma bir davranış sayılacağına inanıyorlar; eski bir alışkanlık olup şimdi de vazgeçemediğim duygusal veda soytarılıkları da, isteğimin gerçekleşmemesinde rol oynadı, yani anlayacağın eylemli memur kalıyor ve izne çıkıyorum.» (F 753 vd.)

99) Hükümet danışmanı Dr. Robert Marschner anlatılmakta (krş. Br. 501); Robert Marschner bir organizatör olarak sahip bulunduğu yeteneklere, ayrıca çalışma gücüne Kafka'nın saygı duyduğu (krş. WB 148, 279, H 426 ve 454 vd.), çok zaman Kafka'ya «hiç beklenmedik bir yakınlık» gösteren bir kişiydi. (F 103). Buradan anlaşıldığına göre, Kafka 6 Eylül'de yalnız Eugen Pfohl'la konuştu.

100) Profesör Pick'in raporunda şu cümleler de yer almaktaydı: «Bir iyileşme bekleyebilirsiniz kuşkusuz, ancak bunun için uzun bir zamanın geçmesi gerekecek.» (Br. 168)

101) 9 Eylül 1917'de Felice'ye şöyle yazar Kafka: «Genel olarak bu işi bir sır gibi tutmuyorsam da, anne ve babamdan yine de saklıyorum gerçeği. İlkin hiç böyle bir şey düşünmüyordum. Ama bir deneyeyim diyerek anneme kendimde bir sinirlilik durumu hissettiğimi, dolayısıyla iş yerinden uzunca bir izin isteyeceğimi söz arasında bildirdiğim zaman baktım, annem en ufak bir kuşku duymadı, açıklamalarıma bütün yüreğiyle inanmadı (hani en küçük bir şikâyette bulunmayayım, kendi hesabına bana sonsuzluğa kadar izin vermeye dünden hazırdır), ben de vazgeçtim kendisine hastalığımı söylemekten, şimdilik babama karşı da öyle davranıyorum.» (F 754)

102) 12 Eylül'de Ottla şöyle yazar David'e: «Ağabeyim bu akşam bana geldi ve galiba uzunca bir zaman yanımda kalacak. Üç ay izin almış, hoşuna gittiği süre burada, Zürau'da geçirecek zamanı. Eşi-dostu Zürau'da davet edebilecek duruma gelmem bir başarı sayılır şimdiden. Ağabeyimin gelmesine doğrusu sevindim. Ekonomik bakımdan durumum eskisine göre çok daha iyi; öyle sanıyorum zor günleri geride bıraktım.»

103) Pfohl'un Kafka'yla ilgili görüşünü dile getiren sözlerden bazıları şöyleydi: «Yorulmak bilmeyecek kadar gayretli, tutkuyla işe sarılan, kendisinden mükemmel yararlanılacak biridir; üstün bir yetenek ve üstün bir görev anlayışına sahip, alabildiğine çalışkan bir kimsedir.» (WB 149)

105) 12 No.'lu notta kendisinden söz edilen fabrikatör ve doğa doktoru; Kafka'nın başvurusunu cevapsız bırakmış

(Br. 171), ama Kafka yine de Schnitzer'in görüşlerini savunmaktan geri kalmamıştır.

106) Felice Bauer.

107) Elli ve Karl Hermann'ın Hermann Kafka tarafından çok sevilen oğlu; Gerti, Felix'in kendisinden küçük kız kardeşiydi.

108) Aralık sonunda Kafka birkaç gün için Prag'a geldi. Felice, 25-27 Aralık tarihleri arasında Prag'da Kafka'yı ziyaret etti; ikinci nişan da kesinlikle bozuldu. Max Brod bununla ilgili olarak şöyle der: «... Franz benim büroya geldi. Az önce F.'yi istasyondan trenle yolcu etmişti. Sararmış yüzünü katı ve sert bir ifade bürünmüştü. Ansızın ağlamaya başladı... doğruca yazıhaneme gelmişti; tam iş zamanıydı; ricacılar, emekliler, sanıklar için masanın yanı başına konmuş küçük bir sandalyeye çöktü, ağlamaya başladı ansızın ve hıçkırarak dedi ki: 'Böyle bir şeyin olabilmesi korkunç değil mi?' Yaşlar yanaklarından aşağı yuvarlanıyordu. Onu hiç daha böyle kendini dağıtmış, eli ayağı tutmaz durumda görmemiştim.» (FK 147)

109) O sıralar Max Brod'a şunları söyler Kafka: «Yapmam gereken şeyi ancak tek başıma yapabilirim. En son gerçeklerle ilgili olarak bir açıklığa kavuşmak. Batılı Yahudi böyle bir açıklığa kavuşmamıştır, dolayısıyla evlenme hakkına sahip değildir. Onun için evlenmenin sözü edilemez; meğer ki bu son gerçekler kendisini ilgilendirsin; iş adamları gibi örneğin.» FK 147.

110) 1917'de kendisini emekli ettirmeyi başaramayan Kafka şimdi yeni bir denemede bulunmuş, ama bu kez de girişimi sonuçsuz kalmış, elde ettiği tek başarı, izninin 1918 Nisanı'nın sonuna kadar uzatılması olmuştu. Daha 1917 Kasımı'nda Ottla, ağabeyinin istediği gibi, Kafka'nın şefi Eugen Pfohl'la gidip görüşmüştü: «Sabahleyin ağabeyimin müdürüyle konuştum, işten ayrılmasına bütün gücüyle karşı çıktı. Ama onun taşrada uzun süre kalabileceğini, hatta belki bu sürenin kesin bir sonuç elde edilinceye kadar uzayabileceğini söyledi.» (David'e yazılan mektup; krş. Br. 193, 208)

111) Yaklaşık 6 Aralık 1918'den 13 Aralık 1918'e kadar, en yakın sanatçı arkadaşlarından kör Oskar Baum, Zürau'da Kaf-

ka'nın konuğu olmuştu. Kafka'yla geçirdiği günlere ilişkin 1929'da yayımlanmış anıları, bundan böyle Max Brod'un **Der Prager Kreis** adlı kitabında okunabilmektedir. (Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, 1966, s. 130 vd., ayrıca krş. Br. 222 vd.)

112) Yalnız Çekçe konuşan konuk, Josef David'in kız kardeşi Ella'ydı; Kafka kendisini 1918 Nisanı'nın sonunda Zürau'da tanımıştı.

113) Çiftlikte çalışan ırgatbaşı (Krş. T 832 ve Ottla'nın David'e yolladığı 8.XI.1917 tarihli mektup: «Yaşlı bir adamın alışkanlıklarını değiştirmek olanaksız, uzlaşmanın yoluna bakıyorum, durum şimdi eskisinden daha iyi, ama henüz kendisiyle doğru dürüst anlaşabildiğimi söyleyemem.»

114) 8 Ekim'de Kafka günlüğüne şu notu düşer: «Bauer F. (Yedi kız, biri küçük; tatlı bakışlar, omzunda beyaz bir adatavşanı)» (T 840).

115) Ottla'ya yardım eden Marenka adındaki hizmetçi (Krş. T 832 vd. ve Br. 210)

116) O zamanlar çiftlikte çalıştırılan bir başka yardımcı kız olabilir.

117) Kafka'nın F 244 ve 249'da sözü geçen şirin, zarif, saygılı ve alçakgönüllü kuzeni olabilir.

118) Avukat Dr. Robert Kafka; Kafka'nın Prag'da yaşayan yeğeni, Kolinli Filip Kafka'nın oğlu; Kafka'dan yıllar önce bir dalak hastalığından öldü. (Krş. FK 180 ve Br. 403)

119) Kafka kendisine iş yerinden verilen iznin gerçek nedenini ilkin anne ve babasından gizlemişti. 22 Kasım'da ilkin babasına açıklandı durum. Ottla, Prag'dan David'e yolladığı bir mektupta şöyle yazar: «Babam bana karşı çok iyi davranıyor, durumu bir güzel benimsedi ki, doğrusu bu kadarına pek layık olmadığımdan korkuyorum. Dün eve gelir gelmez annemin mutfakta bulunduğu bir anı fırsat bilip ağabeyimin neden izin aldığını kendisine açıkladım. Nedenini bilmediğinden, Franz'ın bu kadar zamandır işe gitmeyişine babamın bir süre sonra kızıp içerleyeceğini düşünmüş, ama verdiğim haberin kendisini böylesine etkileyeceğini aklımdan geçirmemiştim. Hayli tasalandı; ben de boyuna onu

iknaya uğraşarak, kafasından kendisini tasalandıran düşünceleri uzaklaştırmak istedim; ağabeyimin Zürau'da hiçbir şeyin eksikliğini çekmediğine ve sağlığı açısından herhangi bir tehlikenin de söz konusu olmadığına kendisini inandırmaya çalıştım.»

120) Krş. Br. 204 (1917 Aralık başında yazılmış mektup: «Profesör'e bakarsan, doğrusu şimdi büroda oturup çalışmam gerekirdi.»

121) 1 Ocak 1918'den bu yana bir günde Zürau'dan başkente gelip dönmek olanaksızlaşmıştı. Geleceği konusunda bir açıklığa kavuşabilmek için hayli bir süre Prag'da kalması gereken Kafka, kimsenin haberi olmaksızın Prag'a gelip, burada yolculuk için hazır bekleyen kör Oskar Baum'ı almasını ve Zürau'a götürmesini Ottla'dan rica etmiş, ağabeyinin isteğini yerine getiren Ottla, 13 Ocak'ta Baum'ı yine Prag'a getirip evine bırakmıştı. (Krş. H 98)

122) Prag'da yazılmış mektubun daha öncesi kaybolmuştur.

123) Krş. Br. 165 («Ottla ile küçük çapta mutlu bir izdivaç içinde yaşıyorum»), KO 421 vd. ve Ottla'nın David'e yolladığı 27.IV.1918 tarihli mektup; bu mektupta şöyle yazar Ottla: «Ağabeyimle yine iyi anlaşıyoruz, aramızda bir şey olmadığı için seviniyorum.»

124) Annesinin Ottla'ya yazıp, babası Karl Hermann'la yolladığı bir mektuba ek. — 2 Mayıs'ta Kafka, İşçi Kaza Sigortası'ndaki işine yeniden başlamıştı.

125) Belki de Br. 204'te sözü edilen köylü kızı.

126) Ottla, ilerde evleneceği Josef David'in kız kardeşi Ella David'le arkadaş olmuştu. 27.IV.1918 tarihli mektupta Josef David'e şunları yazar: «Hoşlanıyorum kendisinden, ama yalnız senin kız kardeşin olduğu için değil; kuşkusuz salt bu nedenden bir sevgi korkuturdu beni; ama şu durumunda benim için güzel bir şey, kıvanç duymamam için neden yok.»

127) Prag'da, Dresden'e giden tren yolunun kenarında Kafka'nın pek beğendiği bir park; her birinin üzerine bir levha iliştirilmiş yüzü aşkın ağaç türü içermekteydi. (Krş. T 845, F 558 ve 571)

128) Kafka, Zürau'dayken kendisini özellikle bahçenin bakımından sorumlu hissetmiş ve sık sık bahçede çalışmıştı: «Orası güzel, orada bugün ağabeyimle saat birden akşam sekize kadar çalıştık. Paydos ettiğimizde nerdeyse karanlık bastırmıştı. Sebze fideleri diktik; ben iki tarhı belledim.» (Ottla'nın David'e 27.IV. 1818 tarihli mektubu, krş. Br. 201, 233, 237 ve 240). Kafka, bu çalışmaların bir sonucu olarak yazın Prag'ın bir banliyösü olan Uroja'da hafif bahçe işlerinde çalıştı. Krş. Br. 243.

129) Konu için krş.: Yaklaşık 20 Haziran 1917 tarihli mektup.

130) Ottla, Zürau'daki işi bırakıp bir tarım okulunda okumak istediğinden, Kafka kız kardeşi için tarım eğitim ve öğrenimi konusundaki olanaklara ilişkin bilgiler toplamaya çalışmıştı.

131) Diğer çeşitli planların yanı sıra (krş. kitabın sonundaki Kronoloji) Ottla, Klosterneuburg'taki bahçecilik okulunda okuma düşüncesini zihninden geçirip duruyordu.

132) Ottla, 1918 Kasımı'ndan 1919 Martı'na kadar Friedland'daki kış okuluna devam etmiş, iki yılda okunan derslerin sınavlarını bir yılda vererek kursu bitirmişti. (David'e yazılan 16.XI.1918 tarihli mektup)

133) Kafka eylülün ikinci yarısını burada dinlenerek geçirdi.

134) Krş. Prag-2.IX.1917 tarihli kartpostal.

135) Bu Zürau'lı çiftçi, kendi çiftliğine gereken ilgiyi göstermemesine karşın ava düşkün biriydi. (Krş. T 842 ve Br. 173)

136) Kafka'nın sekreteri Froylayn Kaiser ile aynı büroda çalışan bir meslektaş bay arasındaki ilişki söz konusu edilmekte; bu meslektaş, Prag - 8.IX.1918 tarihli mektupta sözü geçen Klein adındaki bay olabilir. Kafka daha 1917 Haziranı'nın sonunda, sekreterin Zürau'a geleceğini kız kardeşine haber vermişti; o günlerde Max Brod'a yolladığı mektupta şöyle yazar: «Bugün konuğumuz vardı, ben istememiştim hiç, büroda sekreterlik yapan kız (ne yapayım, Ottla davet etmiş kendisini), yanına da büroda çalışan bir bayı alıp getirmiş (anımsıyorsundur belki, hani bir gece yanımızda birileriyle rıhtımda yürüyorduk da, bir ara

dönüp bir çifte bakmıştım ben; işte konuklarımız bu çift). Aslında mükemmel bir insan, çok hoşlandım kendisinden, ilginç biri (Katolik; karısından ayrılmış); ama yine de bir sürpriz olmuştu bizim için; öyle ya, önceden geleceğini haber veren bir konuk bile yeterince süpriz oluşturuyor. Böylesi durumların üstesinden gelecek biri değilim ben, bütün bir uzun günü geçici bir kıskançlık, büyük bir rahatsızlık hissi, kıza karşı çaresizlik (doğrusu söylediklerime inanmadan, yanında getirdiği erkekle evlenmesini öğütledim kendisine) ve tam bir boşluk duygusu arasında geçirdim. Bu arada içimde uyanan çok çirkin duyguları bir yana bırakıyorum.» (Br. 190 vd.)

137) 14 Ekim 1918'de Kafka, o zamanlar Avrupa'yı kasıp kavuran gribe yakalandı ve korkulu günler geçirdi; Ottla, bir yazıyla işyerine bildirdi durumu. (Krş. D 70) Aynı gün ağabeyinin hastalığıyla ilgili olarak David'e şunları yazdı: «Franz hasta, öğleyin nerdeyse 41 derece ateşi vardı. Bütün gün ağlayan annemi elden geldiğince yatıştırdım. Ama kendim o kadar çok tasalanmadım doğrusu; ben ancak bir kimse çok uzağımda bulunur da bir hastalığa falan yakalanırsa o zaman korkuyorum; ama o kimsenin yanındaysam her zaman iyileşeceği konusunda bir güven duyuyorum içimde. Doktor gelip ağabeyimi muayene etti ve annemi yatıştırmaya çalıştı...» Ottla, 2 Kasım'dan beri Friedland'da bulunuyordu; aynı ayın yedisinde annesi şöyle yazar kendisine: «Franz hayli iyi, ama tabii çok güçsüz henüz, sık sık başı ağrıyor. Bugün odasını havalandırdık, temizledik; bir süre yemek odasındaki kanepede dinlendi, ama sonra yine kendi isteğiyle kalkıp yatağa yattı.»

138) Savaş sonrası beslenme koşullarının hayli güçlüğüne karşın ağabeyinin etkisiyle Ottla da bir vejetaryen olmuştu.

139) 6.I.1919'da David'e şöyle yazar Ottla: «İnan bana, yine Friedland'da olmak, belirsiz bir süre senden ayrı yaşamak, seni ne yarın, ne öbür gün görememek düşüncesine katlanmam bir zordu ki, bu düşünceden nereye kaçıp sığınacağımı bilemedim.»

140) Kafka'nın değindiği gazete haberi şöyleydi: «Friedland'da yağmalama girişimleri. Friedland, cuma günü güvenlik güçlerinin denetim altına alamadığı gözü dönmüş bir kalabalığın

korkunç taşkınlıklarına sahne oldu. Öğleden önce Schlossgasse'deki esnaftan Hammerschlag'ın işyerinin önünde toplanan bir kalabalık daha sonra mağazaya saldırdı, bütün Friedland için orada saklanan şekeri, çuvallarla tuzu, reçel, şişeler içinde süt ve un gibi besin maddelerini yağmaladı. Hatta mağazadaki ticari defterlere ve yazışmalara el koydu. Yuvalarından çıkarılan pencereler sürüklenip götürüldü. Kasa ve para saklanan diğer mahfazalar kırılıp açılarak içindekiler alındı. Mağaza boşalınca halk bu kez evlerdeki özel kilerlere saldırmaya başladı. Eylemlerini sürdüren kalabalık öğleye doğru Herrengasse'deki Bakkal Haupt'ın mağazasının önüne geldi. Güvenlik güçleri Reichenberg'ten yardım istemek zorunda kaldı.» (**Prager Tagblatt**, 9.XI.1918, sayı: 261, s.2)

141) Ottla'ya yolladığı 14.XI.1918 tarihli mektupta şöyle der annesi: «Franz da sana bir mektup yollamış, ama sen mektubu henüz yanıtlamamışsın. Bize hemen mektup yaz, çünkü çok meraktayız. Baktın ki gereği gibi beslenemiyorsun, her şeyi bırak olduğu yerde, eve dön. Başımızın üzerinde yerin var. Gene o küçük eski odanda yatıp kalkabilirsin, çünkü evde baştan aşağı değişiklik yaptık. Benimle baban Nowak'ın bitişiğindeki odada yatıyor, Franz'a da bizim eski yatak odasını verdik; çok rahat burada, huzurunu kaçıracak hiçbir şey yok.» Annesinin kendisine yazdığı 20.XI.1918 tarihli bir diğer mektuptan, Ottla'nın söz konusu öğüdü çok ters karşıladığı anlaşılıyor.

142) Biri daha sana candan selam yolluyor, ama kim olduğunu şimdiden ele vermek istemem.

143) Bol bol selam.

144) Bu kartpostaldan başlayarak 13 Kasım 1919 tarihine kadar olan kartpostal ve mektuplar, Kafka'nın dinlenmek üzere gittiği Schelesen'deki Stüdl adındaki bir pansiyonda kaleme alınmıştır.

Ottla'ya yolladığı 1.XII.1918 tarihli bir mektupta annesi bu konuda şöyle yazar: «Franz'ın yolculuğu için hazırlık yapmaktan, telgraf çekmekten, işyerine uğramaktan, ayrıca kendisi için alınacak öteberileri almaktan böyle bir mektup için ancak şimdi zaman bulabildim... Dün Franz'la Schelesen'e gittik... Şimdilik

pansiyonda bir tek kendisi var, günde 60 Kr. ödeyecek.»

145) 11 Eylül 1918 tarihi çarşambaya rastlamaktaydı; akşam Josef David'in Kafka'nın anne ve babasını ziyarete gelmesi bekleniyordu; çünkü Ottla'nın annesi kızına yolladığı 9.XII. tarihli mektupta şöyle yazmıştı: «Çarşamba günü bakarsın sevimli bir konuk gelecek evimize, kim olduğunu tahmin ediyorsundur sanırım.» Kafka'nın bunu **yeni bir büyük toplantı** diye nitelemesinin nedeni, Ottla'nın nişanlısının ilk kez 27 Kasım'da kendilerini ziyaret etmesidir: Ottla, 2.XII.1918 tarihli mektubunda David'e, 30.XI'de ağabeyinden 25.XI'de yazılmış bir kart aldığını, kartta anne ve babasının da imzalarının bulunduğunu yazar: «... özellikle evden kartı alınca ürktüğüm için kızma bana; sevinemediğim gibi, duyduğum heyecan da bir türlü yatışmadı. Bunun böyle kısa sürede gerçekleşeceğini ve bizimkilerin seni eve davet edeceklerini aklımdan geçirmemiştim. Belki bana uzaktan bu işin bir zorlama gibi göründüğünü, evde olsam kartı okurkenki kadar yüreğimin asla sıkılmayacağını düşünmem, içimi ferahlatan tek düşünceydi; bugün bile senin yanındaki sakinliğime kavuşabilmiş değilim henüz... Nedeni, evdekilerin bu işten haberleri bulunmadığı bütün zaman çok rahat olduğumu düşünmemden belki; şimdi bu yeni duruma bir anda alışabilmek elimde değil.» Böylece Schelesen'den yazılmış 11 Ocak 1918 tarihli kartpostal – çünkü söz konusu karta değinmektedir Ottla – bir açıklık kazanmakta, ayrıca Kafka'nın «başka haberler» ile David'in mektuplarını kastettiği anlaşılmaktadır.

146) David'e yolladığı 16.II.1919 tarihli mektupta şöyle yazar Ottla: «İki hafta sonra okulda bir konuşma yapmam gerekiyor, belki öğleden sonra çalışmaya başlarım.» (Krş. KO 428 vd.)

147) Fridrich Wilhelm Foerster'in **Jugendlehre. Ein Buch für Eltern, Lehrer und Geistliche** (Pedagoji. Anne ve Babalar, Öğretmenler ve Din Adamları İçin Bir Kitap) adlı yapıtı anlatılmak istenmekte. Kafka, Felice Bauer'in Berlin-Yahudi Halkevi'ndeki çalışmaları sırasında söz konusu kitabı tanımışsa da, kitapta savunulan eğitim ilkelerini pek benimsememişti. (Krş. F 170 ve Br. 208 vd.) Kafka, kız kardeşi Ottla'ya konu önerilerinde bulunurken adı geçen kitaptan yararlanmıştır. (Krş. T 804:

«Foerster: Okul yaşamı kapsamına giren insanlar arası ilişkileri bir ders konusu yapmak.»

148) Kafka, kız kardeşinin kendini beğenmişliğini, onun başlıca güçsüz yanlarından biri görmekteydi. (Krş. F 732)

149) Ottla, David'e yolladığı 15.III.1918 tarihli mektupta Riedl ailesiyle ilgili olarak şöyle yazar: «Bizim buradaki en iyi köylü; onunla her konuşmamda bilmediğim yeni bir şey öğreniyorum, kendisiyle ne zaman karşılaşsam bir sevinç beliriyor içimde. Oğlu izinli şu sıra, babasıyla birlikte çalışıyor; eşi çok iyi bir ev kadını; hepsi işlerini severek yapıyor, bu yüzden de çiftlikleri çiçek gibi.»

150) Ottla'nın sevgilisi Dr. Josef David, Çek ve Hıristiyan'dı; Yahudi milliyetçiliğini benimsemiş Max Brod'un sözleri de bununla ilgiliydi.

151) Adolf Damaschke, **Die Bodenreform** (Toprak Reformu). Jena 1902. «Sosyal Sefaletin Anlaşılması ve Giderilmesi Konusunda Temel ve Tarihsel Bilgiler.»

152) Kafka'nın bu sözü, Ottla'nın David'e yolladığı mektuplarda mektup sayısını gösteren numarayı zarfın arkasına yazmasıyla ilgili bulunuyor.

153) Friedland'daki Kış Tarım Okulu çevredeki köylüler için konferanslar düzenlemekte, Ottla da bu konferanslara katılmaktaydı.

154) Kafka, «allerdings» (ancak) sözcüğünü düzelterek, üstüne «aber» (ama) sözcüğünü yazmıştı. Ottla'nın mektup üslubu için: Krş. KO 430 vd.

155) Krş. Annelerinin Ottla ile Franz'a yolladığı tarihsiz bir mektup; ilgili mektubu kurşunkalemle yazdığı için, anneleri kızıyla oğlundan özür diler, işlerinin çokluğunun buna neden olduğunu belirtir. «Ama sen kendine yöneltilmiş bir eleştiri diye bakma sözüme, hepsi bir özür dileyiş, o kadar.»

156) Josef David'in babası; Çekçe sözlerin anlamı: «Dostane ayak üzerinde duruyor»; Kafka, ilgili deyimin Almancadan Çekçeye kelime kelime çevirisinin doğru sayılamayacağını, çünkü

bunun kaba bir aktarmadan başka bir şey olmadığını belirtir.

157) Besbelli, Schelesen'deki Alman köylüleri Kafka için düpedüz anlaşılmaz bir diyalekt ile konuşmaktaydı. (Krş. Br. 169 ve 187). Babasının söz konusu diyaloğa karşı ilgi duyacağını söylemesi, kuşkusuz bir alayı içeriyor. (Krş. H. 88; adı geçen yerde Hermann Kafka'nın sıradan insanlara karşı kesinlikle ilgi duymadığı belirtilir).

158) Ottla, David'e yolladığı 16.II.1919 tarihli mektupta şöyle der: «Bir kez Prag'a gideceğim kesin; mektubuma yanıt aldım annemden, ille eve dönmemi istiyor. Froylayn'ın yazdığına göre babamın şimdilerde hep neşesi yerindeymiş, bana kızmazmış. Ayrıca kendime bir iş aramadan annemle konuşmam gerekiyor. Amcamın da bizim sorunla ilgilenmesine seviniyorum; işi daha da kolaylaştıracak bu. Ama o kadar çabuk bir başarı sağlanacağını da düşünemem doğrusu, bu yüzden kendime bir iş bulmanın zorunluğuna inanıyorum. Beri yandan Prag'da yapılacak bir sürü iş var, pek çok şeye gereksinim duyacağım orada.» David, Prag'a gitmekten Ottla'yı daha çok alıkoyacak bir nedendi; Ottla, Prag'da bulunuşuyla, bir sınava hazırlanan David'i rahatsız etmekten korkuyordu.

159) Bu ve sonraki cümleler, Kafka'nın 1919 başında Schelesen'de, aynı yılın güz mevsiminde evlenmeyi düşündüğü Julie Wohryzek'i tanımasıyla ilgili bulunuyor. Krş. K. Wagenbach, Julie Wohryzek, **Kafka'nın İkinci Nişanlısı**, Born Yıllığı, Kafka Sempozyumu, Berlin (1965), s. 39 vd.

160) Ottla'nın annesi de 1.XII.1918'de kızına yolladığı mektupta David hakkında benzeri görüşlere yer verir: «Üzerimizde alabildiğine olumlu bir izlenim bıraktı. Ama ne yalan söyleyeyim, pek yadırgadık; kendisiyle görüşüp konuşmak istiyorsak, ilkin alışmamız gerekiyor buna. Kuşkusuz çok efendi ve zeki bir insan; ama baban için işin pek çok sakıncası var; birincisi, maaşının azlığı; ikincisi, din sorunu. Ne bileyim, inşallah düzelir hepsi. Nihayet bütün istediğimiz seni mutlu görmektir.» Milliyetçi Çeklerin (David'in de kesinlikle içerisine katılması gereken bir akım) 1. Dünya Savaşı'nın sonunda ön ayak olduğu Yahudi aleyhtarı taşkınlıklar işi daha da çapraşık duruma sokmuştu. (Krş. M 244,

248 ve Ottla'nın David'e yolladığı 14.X.1918 tarihli mektup. İlgili mektupta şöyle yazar Ottla; «Yahudiler, daha doğrusu bunların belli bir bölümü, kuşkusuz şimdi de aslında yapmamaları gereken bir şeyi yapıyorlar; ama söz konusu davranışı bütün Yahudilere mal etmek kesinlikle doğru değil ve sen de pekâlâ biliyorsun bunu. Hani senin içlerinden yalnızca beni çıkarıp almanı istemem, böyle bir şeye elvermez gönlüm.»

161) David'e yolladığı 12.I.1919 tarihli mektupta okulun müdürüyle görüşmek istediğini yazar Ottla; ama aynı ayın yirmi birinde henüz bu niyetini gerçekleştirmediği anlaşılır. («Çok çalışmaktan bitkin düşmüş, tedirgin biri; kendi derdimle başını ağrıtmak istemem»). 8 Mart'ta da şöyle yazar: «Müdüre çıktım; kendisine güvenmekle hata ettiğimi bir kez daha gördüm: Söz vermeyi seviyor ama verdiği sözü unutuyor hemen.»

162) Altstadt Belediye Binası'nın kulesindeki takvimli bir cam kapağı içeren astronomik saatin üst başında iki küçük pencere bulunmakta, saat 12'de 12 havari bu pencerelerde görünüp kaybolmaktadır.

163) Çekçe kalın kafalı anlamına gelen sözcük.

164) Kartpostal Prag'a postalanmıştır.

165 Bu tarihte ve daha sonra 1919 Kasımı'nda Kafka'nın dinlenmek üzere gidip kaldığı Schelesen'deki pansiyonu yöneten Olga Stüdl, altında Dora Gerrit'in de imzası bulunan **Kafka'yla İlgili Küçük Anılar**'ın (Kleine Erinnerungen an Franz Kafka) yazarıdır; ilgili yazı, 27.II.1931'de **Deutsche Zeitung Bohemia**'da yayınlanmış, FK 396-371'de yeniden basılmıştır.

166) Ottla'nın özellikle evlenme planına karşı anne ve babasının tutumu. Annesi 1918 Ocağı'nın sonunda, Ottla'yla müstakbel damadı için Bohemya Ormanı'nda bir çiftlik satın almayı «adeta önermişse» de (Ottla'nın David'e 27.XII.1918 tarihli mektubu), sonradan anne ve babasıyla Ottla arasında o zamana kadar görülmedik tartışmaların çıktığı anlaşılıyor.

167) Ziyaret, 28 Şubat'tan 5 Mart'a kadar sürmüştür.

168) Bir gazete. Krş. Br. 367 vd.

169) Evlenme planının yanı sıra özellikle bir iş edinmenin güçlükleri: «Şimdilik bir işim yok ve bir iş bulacağıma ilişkin fazla bir umut da beslemiyorum.» (Ottla'nın David'e 18.II.1919 tarihli mektubu).

170) Kör Oskar Baum, birkaç günlüğüne Schelesen'e gelip Kafka'nın konuğu olacaktı. Söz konusu ziyaretin gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmiyor. (Ayrıca Krş. Br. 250)

171) Bu ünlü belge (H 162 vd.) Schelesen'de kaleme alınmaya başlandı; ama ancak ayın ikinci yarısında Prag'da bitirilmiş olabilir. (Krş. H 499 vd.)

172) Br. 276'ya göre Bay Stransky ile Bay Kopidlansky.

173) Kafka'nın ilerki yıllarda kendisiyle mektuplaştığı, tarımla ilgili konularda kendisine yol gösterdiği Minze Eisner (krş. Br. 256 vd. ve FK 370); 1921 güzünde Prag'a gelerek Kafka'yı ziyaret etti (Krş. Br. 349 ve 353).

174) Belli ki, Josef David'in kız kardeşi Anni ve Bay Sveysik arasındaki izdivaçla ilgili bulunuyor.

175) Julie Wohryzek, daha büyük bir olasılıkla kız kardeşi. Kafka, 24.XI.1919'da kendisine uzunca bir mektup yazdı.

176) Krş. not: 164.

177) Bir türlü iyileşmeyen akciğer rahatsızlığından dolayı nisan başında tedavi için Meran'a giden Kafka, 28 Haziran'a kadar bu pansiyonda kaldı.

178) İlgili sözcükler, burada kuşkusuz mecazi anlamda kullanılmıştır.

179) Yaşamının son haftalarında Kierling Sanatoryumu'nda Kafka'ya doktor olarak yardım eden Robert Klopstock, Kafka'nın yapay yoldan beslenme zorunluğunun baş göstermesi üzerine sanatçının Prag'daki yakınlarına şöyle yazmıştı: «Söz konusu önlemden dolayı öylesine umutsuzluğa kapıldı ki, dünyada anlatamam; ruhsal bakımdan güç bir durumdu kendisi için. Ama biliyorsunuz, onda zaten hepsi tek şeydir; organik bir nesne hemen ruhsal bir nesne gibi etki gösteriyor üzerinde ya da bunun tersi oluyor.»

180) Prag'da yayınlanan haftalık Siyonist dergi; en azından 1917'den beri dergiye abone olan Kafka, onu önce Meran'daki (sonra da Matliary ve Berlin'deki) adreslerine yollatmıştır. 1919 güzünden başlayarak dergiyi Kafka'nın dostu Felix Weltsch çıkarmaya başladı. Ayrıntılar için krş. H. Binder, **Franz Kafka und die Wochenschrift 'Selbstwehr'**; yazının çıktığı yer: Deutsche Vierteljahrschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte 41 (1967), sayı 2, s. 283 vd.

181) Krş. not: 117.

182) Kafka'nın ilk nişanlısı.

183) 1862'de Miroslav Tyrş tarafından kurulan Sokol, ilk Çek jimnastik derneğiydi; 1860'da çalışmaya başlayan Alman Jimnastikçiler Derneği'ne karşıt bir kuruluştu. Ana amacı, beden eğitiminin yanı sıra ulusal bilincin geliştirilmesiydi. Kafka'nın sözlerine konu oluşturan Josef David, ilgili dernekte antrenörlük yapmaktan gurur duymaktaydı. Bunu izleyen bölümlerin anlaşılması için krş. KB 536 vd.

184) Felice Bauer, 1914 yılının 1 Mayısı'nda Prag'a gelerek ilk kez Kafka'yı ziyaret etti, 5 Mayıs'ta Prag'dan ayrıldı. (Krş. F 570 ve 769). Felice Bauer'in nişanlısı Kafka'ya karşı ilerde başvurduğu suçlamalar için krş. not: 29.

185) Krş. not: 47 ve 165.

186) Çek gazetecisi Milena Jesenská ile Kafka arasında kısa süre önce başlayan mektuplaşma, bu sinirliliğin nedenini oluşturmakta.

187) Cümlenin anlaşılması için krş. F 99 ve not: 198.

188) Yüzme mevsimi başlarken, Kafka kız kardeşi Ottla'dan, çocukluktan beri müdavimleri arasında bulunduğu sivil yüzme okulu için kendisine bir abonman kartı sağlamasını istemekte. (Krş. not: 119 ve M 201)

189) **Memoiren einer Sozialistin;** Lily Brauns'ın Anıları, ilkin Münih'teki Albert Langen Yayınevi'nde çıktı (iki cilt, 1909/11). Kitabı Felice'ye yollayan Kafka, 1916'da şöyle yazdı kendisine: «Anıları kısa zaman önce Max'a da armağan ettim,

pek yakında Ottla için de yapacağım aynı şeyi, kitabı sağa sola armağan edeceğim. Bildiğim kadarıyla bu anılar zaman bakımından bize hepsinden yakın, öte yandan alabildiğine nesnel, ayrıca alabildiğine diri ve canlı bir avuntu kaynağı oluşturuyor.» (F 695) Ayrıntılar için krş. F 638 ve H. Binder, **Franz Kafka und die Wochenschrift 'Selbstwehr'**; yazının çıktığı yer: Deutsche Vierteljahrschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte 41 (1967), sayı 2, S. 289 (Kafka kitabı Minze Eisner'e de armağan etmişti, krş. not: 172)

190) Çek Çiftçi Partisi'nin önde gelen günlük gazetesi. Seçkin okuyuculara seslenen edebiyat ağırlıklı sanat ve aktüalite sayfası dolayısıyla gazete aydın çevrelerde de okuyucu bulmaktaydı.

191) Max, tek perdelik **Die Höhe des Gefühls** (Duygunun Yüceliği) oyununun galasında bulunmak üzere Münih'e gitmişti.

192) Dr. Bedrich Odstrçil, Prag-Teknik Yüksekokulu Sosyal Sigorta Kürsüsü'nde doçent. Müdürle ilgili olarak Max Brod'a şöyle yazar Kafka: «Çok iyi yürekli, nazik biri; hele bana karşı o kadar yakınlık gösterdi ki! Elbet politik nedenlerin de rolü vardı bu tutumunda, çünkü böylelikle Almanlara karşı, kendilerinden birine alabildiğine iyi davrandığını söyleyebilirdi rahatlıkla; ama ne olursa olsun temelde bir Yahudi'ydi.» (Br. 083)

193) Kafka, müdürün «adeta yaratıcı lisan gücüne hayranlık duyduğu ve konuşulan canlı Çekçeyi sevmeyi kendisine borçlu olduğu» için (Br. 308), Çekçeyi daha iyi bilen kız kardeşinden dilekçesini gözden geçirip imla yanlışlarını düzeltmesini rica etmişti.

194) Dr. Treml, büroda Kafka'nın oda arkadaşıydı. (Krş. G. Janouch, Gespräche mit Kafka. Afzeichnungen und Erinnerungen [Kafka'yla Konuşmalar. Notlar ve anılar], genişletilmiş baskı, Frankfurt/M. 1968, s. 39 vd., 92 vd.)

195) Krş. M 69: «Yeni sofra arkadaşım dün ben suskun adamın vejetaryen yemeğiyle ilgili olarak dedi ki: 'Sanırım, zihinsel çalışmalar için mutlaka et yemek gerekiyor'.»

196) Frantişek B., 1912'de kurulmuş aynı isimdeki yayınevi-

nin sahibiydi; Yayınevi, yayınevine ait kitabevi gibi Prager Altstadt'ta (Na prikope 27) idi. Belki Kleinseite'de bir şubesi bulunuyordu. «Kmen» dergisini Çek komünist yazarlarından Stanislav K. Neumann çıkarmaktaydı.

197) Franz Kafka, **Topiç**, çıktığı yer: Kmen dergisi 4, no: 6 (22.IV.1920, s. 61-72) Kafka'nın öykülerine gösterdiği ilgi, Milena'nın Kafka'yı tanımasına neden olmuştu. (Krş. M 10, 21 vd. ve O. F. Bebler – Çekçe'de FK yayınları) çıktığı yer: **Frühe tschekische Kafka Puplikationen**, (Prag perspektifinden Franz Kafka) Franz Kafka aus Prager Sicht, Berlin 1966, s. 149 ff.

198) Baş ağrıları, Milena'yla mektuplaşmadan kaynaklanıyordu.

199) Ottla, 15 Temmuz 1919'da David'le evlenmişti.

200) Ottla'nın «haksızlığı» için. Krş. KO 455.

201) Kafka'nın annesinin bir erkek kardeşi olan Alfred Löwy, Madrid Demiryolları'nda müdürdü; 7 Temmuz'da Prag'a geldi.

202) Karısının mektupları okuyabileceğinden korkarak şahsını ilgilendiren durumları kendisine ancak üstü kapalı açıkladığı Max Brod'a, aldığı mektupların kuşkusuz karısı tarafından kendisine okunması gereken kör dostu Oskar Baum konusunda şöyle yazar Kafka: «Ortada bir engel bulunmamasına karşın, herkesin okumasına açık mektuplar yazmaya ancak güçlükle karar verebiliyorum.» (Br. 275)

203) Krş. not: 180.

204) Karl, Bohemya'ya giderek Karlsbad'da ilkin Julie Wohryzek'le görüşecek, haziran ayında Franzensbad'da olacak, anne ve babasını ziyaret edecekti; ama sonra planından vazgeçerek birkaç gün daha Meran'da kaldı (M 66), sonra Milena'yı görmek üzere Viyana'ya gitti.

205) Müdürün güzel konuşma yeteneği üzerine Max Brod'a şöyle yazar Kafka: «Müdür olduktan sonra güzel konuşma gücünü nerdeyse yitirdi; bürokratizm, ilgili gücün konuşmalarda kendini belli etmesine olanak vermiyor.

206) General: Krş. Br. 270 ve 274 vd.

207) Haziranda Max Brod'a şöyle yazar Kafka: «Acaba Ottla'dan bir haberin var mı? Bana pek yazmıyor. Temmuz ortasında düğünü olacak.»

208) Bunu izleyen cümleler gibi, bir şapka salonu açan Julie Wohryzek'i ima. Krş. Br. 276.

209) Elli'nin yakında doğan üçüncü çocuğu. Kafka küçük kızın kendisini görünce nasıl korktuğunu 1921 Kasımı'nda Robert Klopstock'a yolladığı mektupta küçük bir olayla anlatır. (Krş. Br. 363).

210) Kafka'nın anne ve babası 7 Temmuz'da Franzensbad'dan dönmüştü (Krş. M 91).

211) Kartpostal, Ottla ve kocasının balayı gezisi için gittikleri Eisen-Stein'a (Bohemya Ormanı) postalanmıştı.

212) Bu cümle, Kafka'nın annesinin el yazısıyla yazılmıştır.

213) Milena'ya yazdığı mektuplardaki çeşitli açıklamalardan anlaşıldığına göre, Kafka'nın Milena'yla buluşmasının 14 ve 15 Ağustos 1920'de Gmünd'de gerçekleşmiş olması gerekiyor.

Milena, kartpostala eklediği notun altına ilkin imzasını atmış, ama sonradan silmiştir. Ama bu önlemi de yetersiz bulan Kafka (Milena evli bir kadındı), kartpostalı mektup olarak Prag'a yollamıştır. İçerik için ayrıca krş. FK 20.

214) Kafka, Matliary'ye bir saat uzaktaki Novy Smocovec'te Dr. von Szontagh'ın sanatoryumuna başvurarak kendisini burada da muayeneden geçirtmişti.

215) Aralığın ikinci haftasında özellikle Prag'da grevlere ve fabrika işgallerine yol açan işçi karışıklıkları nedeniyle sıkıyönetim ilan edilmişti.

216) Ottla, başlangıçta birkaç gün için Kafka'yla Matliary'ye gitmek istemişti. (Krş. Br. 283)

217) Max Brod'a yazdığı mektuplarda Kafka'nın kendisini sert bir biçimde eleştirdiği Dr. Leopold Strelinger. (Krş. Br. 285 ve 305 vd.)

218) Bu yüzden, Kafka mektubun ilk bölümünü beş giriş cümlesi dışında çizip karalamıştır.

219) 13.I.1921'de Max Brod'a şöyle yazar Kafka: «Hem benim (işyerimden habersiz) kotardığım planlar, senin düşündüğünden çok daha bonkörce: Marta kadar burada, mayısa kadar Smokovec'te, yaz boyu Grimmenstein'da, güzün ise —bilmiyorum... Annemle babamın, ayrıca şimdi senin ve nihayet benim hesabıma (çünkü o zaman seninle görüş birliği içinde bulunurduk), hemen daha başta neden Smokovec'e gitmediğime hayıflanıyorum; ama bir kez burada olduğuma göre, niçin kötü sonuçlanabilecek bir değiş tokuş riskini üstleneyim? Daha dört hafta bile geçmemişken yine kalkıp buradan, herkesin gereksindiğim şeyleri bana buyur etmek için içtenlikle çaba harcadığı böyle bir yerden neden çekip gideyim?» (Br. 291 vd.)

220) Kafka'nın bulunduğu Hohe Tatra'da, daha çok Slovaklarla Macar-Almanlar oturmaktaydı.

221) 27 Mart 1921'de doğan Ottla'nın küçük kızı Verá.

222) Josef'in sevecenlik dolu söyleniş şekli.

223) 1919'da kurulup düşünce doğrultusu Masaryk'e yakın gazeteci Bedrich Hlavac tarafından çıkarılan Tribuna, liberal-ilerici eğilimli bir Çek-Yahudi gazetesiydi; çağdaş Alman edebiyatına özel bir ilgi gösteriyordu. David'in bu gazeteyi pek sevmemesi normaldi; doğal olarak David uzun süre okuyucu çevresi en geniş, etki gücü son derece büyük bir gazete olarak kalan **Noradni listy**'yi okumaktaydı; Noradni listy, 1918'den beri kendisinin de sempatizanları arasında bulunduğu Çekoslovakya Ulusal Demokrat Partisi'nin sözcülüğünü yapan bir gazeteydi.

224) İmadan yana zengin bu bölümün ayrıntıları için krş. KB 451 vd.

225) O zamanlar **tocte se párdalové** adında halk tarafından sevilen bir şarkı anlatılmakta. Şarkının ilk dörtlüğü şöyleydi:

Ey panterler, tepin hora
Ustalıklı yapın halka
Sevgiyle sıcak oynayın gülün
Çalsın müzik hayda!

Panter sözcüğüyle o zamanın bıçkın yarıyetmeleri ve kazanovaları anlatılmaktaydı.

226) Ottla, Goethe'nin pek çok şiirini ezbere bilmekteydi.

227) Kafka'nın bir halası, krş. T 324.

228) G. Meyerbeer'in **Die Hugenotten** operasında, at üzerinde sarayına dönen Navarra Kraliçesi Margarethe, birbiriyle savaşan iki gruba rastlayınca şu aryayı söyler: «Nasıl? Paris'te de mi huzur bulamayacak insan?»

229) Kafka 5 Haziran'da Felix Weltsch'e (krş. Br. 332) ve nisanda da Oskar Baum'a (Br. 320) bir mektup yollar; Oskar Baum'a yazdığı mektupta şöyle der: «Sevgili Oskar, demek beni unutmadın. Sana yazmadığım için **kendimi değil, seni** suçlayacaktım nerdeyse.»

230) Kafka'nın Robert Klopstock'a yazdığı mektuplarda adı geçen Szinay'la belki de aynı kişi olan bu bayın, kendisine karşı «saygıyla... tıpkı bir anne» gibi davrandığını, Max Brod'a yazılmış bir mektubunda belirtir Kafka. Yine dostu Brod'a yazdığı bir başka mektupta onu daha yakından tanıtır: «...yirmi beş yaşında, dişleri berbat, zayıf gözlerini çokluk kapalı tutar; midesi hep rahatsız, asabi biri; baştan aşağı Macar, Almanca'yı bizim burada öğrendi. Slovak demeye bin tanık ister —ama insanın canının içine sokacağı bir oğlan; doğu Yahudilerinin gözüyle insanı hayran bırakan bir genç. İroni, tedirginlik, kapris, güven duygusu, beri yandan yardım gereksinirlik, hepsi var kendisinde.» (Br. 286)

231) Ayrıca, 1919 Kasımı'nda trenle Schelesen'e giderken (Julie Wohryzek'le evlenme girişimi az önce başarısızlıkla sonuçlanmıştır), dostu Max Brod'a, Knut Hamsun'un **Segen der Erde** (Yeryüzü Nimeti) romanında «hatta kısmen yazarın istemine karşın, nasıl tüm kötülüğün kadınlardan geldiğini» uzun boylu açıklamaya çalışır. (FK 182)

232) Daha çok bilgi için krş. Br. 293 vd. ve 314.

233) Max Brod'a yazılan bir mektup, bu konuda daha çok bilgi içermektedir: «...yeni bir sofra arkadaşı, yaşlıca bir bayan; iğrenç bir biçimde pudralar, parfümler sürünmüş; belki ağır hasta, ayrıca asabi mizaçlı, topluluk içinde boşboğazın biri... bugün,

bana değil de bir başkasına karşı Venkov'un en sevdiği gazete olduğunu söyledi, sevmesinin özellikle nedeni de başyazıymış... Buna karşı sinsice uygulanacak yöntem, belki yaptığı açıklamaları dinlemek, ağzından dünyada geri almayacağı bir söz çıkana kadar beklemekti. Grimmenstein'la ilgili olarak dedi ki: ma to zid, ale vytecne to vede, sanırım bu kadarı yeterli değildi.» (Br. 297 vd.; **Venkov**, Çekoslovakya Çiftçi Partisi'nin sözcülüğünü yapan bir gazeteydi, Yahudiler aleyhinde bir politika izlemesiyle tanınmıştı, krş. Br. 513 ve M 244; Çekçe cümlenin çevirisi şöyle: «Sahibi bir Yahudi, ama gazeteyi mükemmel yönetiyor.»)

234) Ölümüne kadar Kafka'nın kendisiyle dost kaldığı Robert Klopstock. 3 Şubat'ta Klopstock'la ilk karşılaşmasıyla ilgili olarak Max Brod'a şunları yazar: «21 yaşında bir tıp öğrencisi bulunuyor pansiyonda, Budapeşte'den bir Yahudi; çok çalışkan, akıllı üstelik, edebiyata meraklı; kaba saba dış görünümüne karşın Werfel'i andırıyor sanki, doğuştan doktorlarda görüldüğü gibi insansız yapamayan bir kimse, Siyonizm'in karşısında, İsa ve Dostoyevski'yi önder seçmiş kendisine —akşam saat dokuzu geçiyordu, ana pansiyondan kalkıp bizim buraya geldi, üzerimde (pek de gerekli sayılmayacak) bir kompres uyguladı.» (Br. 302)

235) Arkadan gelen üç satırı, Kafka okunamayacak gibi çizip karalamıştır.

236) İlk kez Vinzenz Priessnitz (1799-1851) tarafından uygulanan soğuk su kompresi.

237) Kafka'nın öğrencilik yıllarından beri düzenli okuduğu **Neue Rundschau** gazetesi anlatılmakta. Krş. H. Binder, Kafka und «Die Neue Rundschau»; çıktığı yer: Jahrbuh der Deutschen Schillergesellschaft 12 (1968), s. 94 vd.

238) Berlin'de bir kitapevi.

239) Leipzig'de Kurt Wolff Yayınevi'nden yollanan telif hakkı.

240) Krş. not: 221.

241) Krş. not: 173 ve Br. 300 vd.

242) İki ayrı kartpostala yazılmış, ama kartpostallardan ikin-

cisi kaybolmuştur. – Kuşkusuz Kafka'nın bulunduğu zamanlarda Hohe Tatra'nın bu bölümünde ne kayak yarışı yapılmış, ne de David entelektüel karakter taşıyıp spora pek önem vermeyen **Tribuna** gazetesinde söz konusu kayak yarışına ilişkin bir şey okumuştu. Daha başka ayrıntılar için krş. KB 542 vd.

243) 1929 Temmuzu'nda gerçekleşen evlenme sonucu.

244) Anlaşılan Ottla, ağabeyine işinden ayrılarak Filistin'e göçmesi önerisinde bulunmuştur.

245) Krş. Br. 293 vd.

246) 19 Mart anlatılmakta; çünkü Kafka'nın iş yerinden koparabildiği üç aylık dinlenme izni o gün sona ermekteydi. (Krş. 307 ve 308)

247) Ottla'nın durumu dolayısıyla Kafka kendi durumunu ne açıkça ona anlatmak, ne de kız kardeşinden gidip müdürle konuşmasını rica etmek istemişse de, 9 Mart tarihli mektubuna dayanarak Ottla'nın gene de bu yolda bir girişimde bulunabileceğini tahmin etmişti (krş. Br. 309). 11 Mart'ta Max Brod'a bir mektup yazarak, izninin uzatılmasını müdürden sözlü olarak rica etmesini istedi; çünkü eski iznin bitim tarihi 19 Mart'a kadar olan süre, formalite gereği bir dilekçeyle iznin uzatılmasını istemesine yetecek gibi değildi. Ama Ottla'nın çabuk davranması, Brod'un büroya gitmesini gereksiz kılmıştı. Kafka'ya kala kala dilekçe ve raporu sonradan işyerine yollamak ve iznin uzatılması isteğinin kabulünden dolayı müdüre teşekkür etmek kalmıştı, ki bunu da 3 Nisan'da yazdığı bir mektupla yaptı.

248) Dr. Guhr'un sanatoryumunun bulunduğu yer 1100 m. yükseklikteydi (krş. Br. 305 vd.); ama sonradan Kafka, ağustos sonuna kadar yine Matliary'de kaldı.

249) Kafka'nın Moravya'da, Triesch kentinde veteriner olarak çalışan pek çok sevdiği dayısı Dr. Siegfried Löwy. Kafka, dostu Max Brod'a bir mektubunda «bir köyde yaşayıp hafif bir işle uğraşmayı» kendisi için en iyi yol olarak nitelemişti. (Br. 306)

250) **Sassower sevgiyi nasıl tanıdı?** başlığını taşıyan fıkra şöyle: «Rabbi Mosche dedi ki: Ben, insanları nasıl sevmek gerektiğini bir köylüden öğrendim. Köylü, başka köylülerle bir meyha-

nede oturmuş, içki içiyordu. Öbürleri gibi o da uzun bir süre susup konuşmadı, ama derken şarap dilini çözdü ve kendisine en yakın oturan arkadaşına sordu: 'Söyle bakayım, beni seviyor musun, sevmiyor musun?' Sorduğu kimse şöyle yanıtladı: 'Seni çok seviyorum.' Ama köylü sürdürdü konuşmasını: 'Sen diyorsun ki, seni seviyorum, ama benim neyim eksik, bana ne gerekiyor, bildiğin yok hiç, oysa gerçekten sevseydin, bilirdin. Bunun üzerine, öbürkü bir yanıt bulup veremedi. Soruyu soran köylü de yine susmuştu. Ama ben anlamıştım: İşte insanları sevmek bu dedim, onların gereksinimlerini hissedecek, dertlerine ortak olacaksın.» M. Buber, Hundert Chassidische Geschichten (Yüz Kassid Öyküsü) Berlin 1933, s. 41 vd.

251) Lukas 2'deki Noel anlatısını ima. Kafka, dostu Max Brod'a açıkladığına göre, Hohe Tatra'da 18 Aralık 1920'de başlayarak kaldığı süre içinde sık sık İncil okudu. (Krş. Br. 315)

252) Anlaşılan müdür, Ottla'ya Kafka'nın Güney Afrika'ya gidip yerleşmesi önerisinde bulunmuştu (ayrıca krş. Br. 315); güneydeki kuru iklimli ülkelerin birinde yaşamak, o zamanlar tüberküloza karşı savaşta başvurulacak ilaçlardan biri sayılmaktaydı.

253) Robert Klopstock.

254) Moldau Irmağı'nda Prager Neustadt ile Karlin'in kuzeyinde bulunan bir ada. Sokaklarla, belki de kentin Moldau karşısında, yukarılarda kalıp işçilerin oturduğu Zizkov semti anlatılmakta; David'e yazdığı mektuplardan anlaşıldığına göre, Ottla zaman zaman gelip buraları gezmekteydi.

255) Prag'da Kafka ailesinin doktoru; Kafka, kendisine zaman zaman çok sert eleştiriler yöneltmiştir. (Krş. örneğin T 395, Br. 306)

256) Triesch'te veterinerlik yapan Siegfried Dayı.

257) Kafka başlangıçta Meran'da değil, Bavyera'nın herhangi bir yerinde dinlenmeyi düşünmüş ama 1920 yılının başında bunun için gerekli vizeyi alamamıştı. (Krş. Br. 268)

258) Münih'te bakanlardan kurulu hükümetin 1919'da başına gelenleri ima. Örneğin 2 Mayıs 1919'da Gustav Landauer'in

öldürülmesi konusunda Kafka eksiksiz bilgi sahibiydi. (Krş. Br. 275)

259) Beş gün sonra, yani 21 Mart'ta Ottla'nın kızı Verá dünyaya geldi.

260) Kafka'nın dostu Felix Weltsch'le evli bulunan Irma Weltsch'ın o zamanlar on aylık bir kızı vardı.

261) Nisan şakası olarak gazetenin aktüalite sayfasında çıkan yazı, Leceni tuberkulosy Einsteinovym principem relativity (Einstein'ın görecelik kuramına göre tüberkülozun tedavisi) başlığını taşıyordu. (Krş. KB 547 vd.)

262) Frau Galgon krş. Br. 323.

263) Luca Signorelli'nin Orvieto'daki katedralde bulunan «Kıyamet Günü» adındaki freski anlatılıyor.

264) Kafka, on yaşındaki Felix'in Dresden dolayında Hellerau'daki bir yatılı okulda okutulmasını istemekteydi, krş. Elli'ye bu konuda yazılmış ayrıntılı mektuplar. (Br. 339 vd. Ayrıca krş. Br. 354 ve 418)

265) Kafka, işyerinden yarı maaşla izninin uzatılmasını istemiş, ama işyeri bu isteği geri çevirmişti.

266) Ottla o sıralar anne ve babasının yanında kalıyordu; ama evdekiler, her yıl bu zamanda olduğu gibi Franzensbad'a kaplıcalara gitmişti.

267) Ottla ağabeyine kendisiyle ve çocuklarla birlikte Taus'a gelip yaz tatilini orada hep beraber geçirmelerini önermişti.

268) Goethe'nin **Faust**'unu ima. **İthaf** şiirinde şöyle denir:

Uzatın elinizi buyrun insan yaşamınız
Herkes yaşar, çokları olmaz farkında
İlginç karşınızda nereye el atsanız.

269) Kafka'nın annesinin erkek kardeşi bir Fransızla evliydi ve Paris'te yaşamaktaydı.

270) David'in milliyetçiliğini (çocuklarının Yahudi gibi eğitilmesine asla rıza gösteremeyecek biriydi) ve dil konusundaki özleştirmeci tutumunu hedef alan bir nükte. Ayrıca krş. KB 545.

271) Anni ve Ella.

272) Resimde solda oturan adam; Kafka, daha sonraları Robert Klopstock'a yolladığı mektuplarda ikide bir onu sormuş, ne yapıp ettiğini öğrenmek istemişti; 1923'te öldü. Kafka, Matliary'de tanıdığı iki neşeli insandan biri diye niteler kendisini (krş. Br. 443 ve 517).

273) Taus yakınında bir köy.

274) Başlıca yapıtı olan **Babicka**'sını (Ninecik) Kafka'nın çok beğendiği zamanın sevilen Çek kadın sanatçısı; 1845'ten 1847'ye kadar Taus'ta (Domazlice) yaşadı.

275) Çekçe Pepa'nın sevecen şekli Pepicku'dan küçültme.

276) Kafka'nın 1920'de zarar ziyan tazmin servisinin müdürü olan amiri Jindrich Valenta anlatılmakta.

277) 24 Eylül 1923'de Kafka Berlin'e gitti, temmuz ayında Baltık Denizi kıyısındaki Müritz'de tanıdığı Dora Dymant'la Berlin'de yeni bir yaşama başlamak istiyordu. Kendi durumunda böyle bir davranış, gözüne, «tarihin sayfaları Napolyon'un Rusya seferine kadar geriye doğru çevrildiği zaman ancak eşine rastlanabilecek bir çılgınlık» gibi göründü. (Br. 447, ayrıca krş. M 269)

278) Josef David, kendi yaz tatilinin bitiminde yine Prag'a dönmüş, Ottla ise ekim ortasına kadar Schelesen'de kalmıştı.

279) Ella Prochaska.

280) Schelesen'den yaya 45 dakika uzakta bir köy.

281) 10 Mayıs 1923'de Ottla'nın ikinci kızı Helene doğmuştu.

282) Fena sayılmaz, hatta iyi bir şey olurdu.

283) Ağustos ortasında 21 Eylül'e kadar Kafka, dinlenmek üzere Schelesen'de Ottla'nın yanında kaldı.

284) 15 Ekim 1923'te Kafka, Miquelstrasse 8 No.'lu evden Grunewaldstrasse 13 No.'lu eve taşınmıştı.

285) Josef David, İngiliz dostu ve futbol meraklısı biriydi.

286) Krş. Br. 473 ve FK 176.

287) Anni David'in kocası.

288) 16.X.1923'de Max Brod'a şöyle yazar Kafka: «Bu son zamanda gece hayaletlerinin beni bulup ele geçirmeleri kuşkusuz daha kötü bir şey. Ama bu da geriye dönüş için bir neden sayılmaz; söz konusu hayaletlerin kurbanı mı olacağım, orada olacağıma burada olurum daha iyi; ama iş henüz bu noktaya kadar varmış değil.» (Br. 451, krş. M 720)

289) Ottla bu plana karşı çıkmış, düşüncesini değiştiren Kafka da ancak yıl sonunda Prag'a gitmeyi planlamıştır. Annesinin de Kafka'yı ilgili plandan vazgeçirmede katkısı olmuştur.

290) Eşyalar, daha sonra kasımda Max Brod tarafından Kafka'ya götürülmüştür.

291) Ottla'nın ikinci kızı.

292) Krş. Br. 445, 447 ve 452. Robert Klopstock, yaz yarıyılından bu yana Prag'da tıp okumaktaydı.

294) Yazılışta yanlışlık yok.

295) Franz selam yolluyor, sağlığı yerinde.

296) Dora Dymant da, Kafka'nın bir ara «ağzı açık, şaşkın şaşkın, eşya taşıyan iki hamalın ardından merdivene kadar gittiğini» anımsıyor. (WB 226, not: 559, ayrıca krş. Br. 242).

297) Havagazı giderinin yüksekliği nedeniyle evin sahibesiyle patırtı ettiğinden böyle bir gaz lambasının sağlanması zorunlu duruma gelmişti. Ayrıca, lambadan pişirme ve ısıtma işinde de yararlanılmaktaydı. (Krş. FK 176, Br. 461).

298) Ottla 25 Kasım'da Berlin'e geldi. (Br. 466) Kafka 15 Kasım 1923'de Miquelstrasse No: 8'den Grunelwaldstrasse No: 13'e taşınmıştı.

299) Kasım ve aralık aylarında Kafka, Yahudilik Bilimi Yüksek Okulu'ndaki (Hochschule für die Wissenschaft des Judentums) konferanslara ve kurslara katıldı.

300) 1923 Temmuz ve Ağustosu'nda Kafka'ya Müritz'e kadar eşlik eden, Elli Hermann'la çocukları ve daha sonra ailesini gelip oradan alan Karl Hermann. (Krş. Br. 439).

301) Gerçekte Ottla'nın 31. doğum günü bir gün sonrasına rastlamaktaydı. Başka yerde de Kafka'nın tarihlerde kimi zaman yanılgıya düştüğü görülmektedir.

302) O zamanlar Prag'da Graben semtinde nefis ve leziz yiyeceklerin satıldığı dükkân.

303) Kesilmiş sütten yapılan bir çeşit peynir.

304) Hem de bunu Kafka ekim ayında gerçekleştirmek istiyordu (Krş. M 268); ama daha temmuz ayında değiştirdi kararını: «Gerçekte Filistin'e değil de, manevi anlamda zimmetine hayli para geçiren bir veznedarın Amerika'ya gidişi olurdu bu; üstelik yolculuğun sizinle birlikte yapılması, olaydaki manevi suçluluk derecesini daha da artırırdı.» (Br. 437 vd.) Mektup, Kafka'nın sınıf arkadaşı Hugo Bergmann'ın karısı olup Filistin'de yaşayan ve 1923 ilkbaharında konferanslar vermek üzere Prag'a gelen Elsa Bergmann'a yazılmıştır. Kafka'nın Filistin'e gitmeye karar vermesinde önemli rol oynayan Bergmann, dostu Kafka'ya Kudüs'teki evinde kendisini misafir edebileceğini açıklamıştı. (Krş. Br. 433).

305) Akciğer rahatsızlığının iyileşmesi umudu bulunmadığı gerekçesiyle, Kafka, 1 Temmuz 1922'den geçerli olmak üzere emekliye ayrılmıştı.

306) Kafka, Vera için aldığı bir bebeği kasım sonunda Berlin'den Prag'a dönen Ottla'ya vermişti.

307) Yer darlığından Dora Dymant, Ottla'ya yollayacağı selamları, Kafka'nın Ottla'ya yazdığı mektubun son iki bölümü arasında kalan boş yere sıkıştırmıştı.

308) David, Prag'daki futbol kulübü Slavia taraftarıydı; daha çok orta sınıf halk tarafından tutulan kulüp, o zamanlar Hakoah'a karşı 4–2 gibi hayli başarılı bir sonuç elde etmişti.

309) David, pul koleksiyonu yapıyordu.

310) Dora Dymant; sondaki satırları da mektuba o eklemişti.

311) Çekoslovakya ile Avusturya arasında sınır istasyonu.

312) Dora Dymant'ın Kafka'nın anne ve babasına yolladığı bir kartpostalın adres bölümüne çiziktirilmiştir («Franz, kendisine bu kadar az yer bıraktığım için homurdanacaktır şimdi.») 1924 Nisan ortasında Viyana'daki bir klinikte kesinlikle gırtlak tüberkülozu teşhisi konduktan sonra, Dora, ağır hasta Kafka'yı Dr. Hoffmann'ın Kierling yakınındaki sanatoryumuna yatırdı (krş. Br. 481 vd.). Kartın başlangıcından ve Dora'nın (15.IV.1924'te Kafka'nın anne ve babasına yolladığı bir kartla ilgili olarak) yazdıklarından, kartpostalın Kafka'nın Kierling'teki sanatoryuma yatmasından hemen sonra kaleme alındığı anlaşılıyor.

313) Mektubu alan Max Brod, Kafka-yaşamöyküsünde de, Kafka'nın bu satırları ölümünden bir gün önce yazdığını ileri sürer (krş. FK 183 vd.). Ancak, Dora'nın kaleme aldığı 26 Mayıs tarihli karttan anlaşıldığına göre, Kafka bu satırlarla anne ve babasından 19 Mayıs pazartesi günü (daha tam bir kesinlikle bundan bir ya da iki gün sonra) aldığı bir mektubu yanıtlamaktadır; dolayısıyla, mektubun yaklaşık on dört gün önce, tahminen ayın 19'unda yazıldığını kabul etmek gerekiyor.

314) Kafka 17 Mart'ta Berlin'den Prag'a döndü, burada üç hafta anne ve babasının yanında kaldı.

315) Kafka'nın Prag'daki yakınlarına yolladığı bir mektupta Robert Klopstock şöyle yazar: «Franz bol bol yemek yiyor, hayli besleyici yemekler; örneğin şu sıra yemeklerde bira da içiyor (sık sık da şarap); biranın içine Dora, Franz'ın haberi olmadan somatose katıyor, Franz biranın pek tat vermediğini fark ediyor ilkin ama yine de sonunda içiyor; tümünü Dora'ya borçlu bunların, yemekleri hep ikinci bir işlemden geçiriyor Dora, içlerine yumurta vb. katıyor ve Franz hepsini yiyip bitirmeden işin arkasını bırakmıyor.»

316) Kafka, bu konuda Dora'ya daha çok açıklamalarda bulunmuştur: «Küçük bir oğlandım, yüzemiyordum henüz; kendisi de yüzemeyen babamla bazen yüzmesini bilmeyenler bölümüne giderdik. Sonra her birimizin elinde bir sosis ve yarım litre bira, büfenin başında otururduk... Hani gözlerinin önünde iyi canlandırmalısın bunu, devcileyin bir adamla onun elinde tuttu-

ğu küçük ve ürkek bir kemik çıkını. Örneğin, daracık kabinde karanlıkta nasıl soyunurdum, sonra babam beni nasıl kabinden çekip dışarı çıkarırdı! Ben utanır, sıkılırdım çünkü. Sonra da bana sözde nasıl yüzme dersi vermeye kalkardı vb. Ama ardından içtiğimiz o bira!» (FK 180)

317) Dora'nın Kafka'yla Bohemya'ya gitme planı konusunda, Klopstock, Kafka'nın anne ve babasına şöyle yazar: «Annesinin buraya gelmesi Franz için korkunç bir şey olur (gördüğü her yeni insan kendisini öyle heyecanlandırıyor ki! Sanırım, kliniksel bir olay olarak değil yalnız, çünkü her yeni insan yaşamdan, şimdi bahar gelmiş dışarlardan bir selam anlamını taşıyor), hatta bir felakete yol açabilirdi»; Kafka'nın sanatoryumdan alınıp Çekoslovakya'ya geri götürülmesi de yine berbat bir şey olurdu kuşkusuz: «Hiçbir bahane, Franz'ın bakışlarının nüfuz edemeyeceği kadar saydamlıktan uzak olamazdı.»

318) Kafka şöyle yazar Max Brod'a: «Bir kez gırtlak tüberkülozu gerçeği benimsendi mi, durum katlanılabilir nitelik kazanacaktır.» (Br. 481)

319) Doktor olarak Kafka'nın bakımına katkıda bulunabilmek için, Robert Klopstock mayısın başında Kierling'e geldi.

320) Max Brod şöyle söyler: «Dora'nın bana anlattığına göre, Prof. Tschiassny boğazının durumunun eskisinden daha iyi olduğunu (artık son döneminde) kendisine söylediği zaman Kafka sevincinden ağlamış, ikide bir profesörü kucaklamış, hiçbir zaman şimdiki kadar yaşamayı ve sağlığına kavuşmayı dilemediğini söylemiş.» (FK 182)

321) Dora Dymant'ın Kafka'nın anne ve babasına yolladığı bir kartta bulunan metin, yer darlığı dolayısıyla kartın kenarlarına yazılmıştır. Dora Dymant'ın kaleme aldığı kartın birinci bölümü şöyle: «Geç kaldım, biliyorum ama yine de pazar günkü o güzelim kartınızı yanıtlayacağım. Sevinç ve kıvançların böylesine karşılıklı değiş tokuşu! Sizin kartınız ve Franz'ın mektubu. Keşke hep böyle olsa. Kartınız ekspres bir mektuptan daha az sevince boğmuş değil Franz'ı. İçindekileri okuya okuya nerdeyse ezberledi. Özellikle saygıdeğer ve sevgili babasıyla bir bardak bira içebilme olasılığını düşündükçe duyduğu gurur ve kıvanç anlatı-

lacak gibi değil. Bira, şarap, (su) ve diğer güzel nesneler konusunda sık sık yaptığımız söyleşilerin salt kendilerinden, çok zaman adeta sarhoş oluyorum. Franziçkiye düşkün birine dönüştü. Bira ve şarapsız pek yemek yediği yok. İşi aşırılığa vardırmıyor kuşkusuz. Haftada bir şişe Tokayer ya da daha başka üstün kaliteli bir şarap içiyor. Üç cins şarap var elimizde, bunları şaraptan anlayan zevk sahibi kimseler gibi değiştire değiştire sofraya çıkarıyoruz.» Sözü geçen mektupla, Kafka'nın büyük bir olasılıkla anne ve babasına yazdığı yaklaşık 19 Mayıs 1924 tarihli mektup anlatılmaktadır. Anne ve babasının oğulları Kafka'ya yolladıkları ekspres mektup, Dora'nın kartta yazdıklarının devamından ve Klopstock'un bir mektubundan anlaşıldığına göre, Elli ailesinin yaptığı bir gezintiye ilişkin haberleri içermekteydi ve Kafka'nın eline bir olasılıkla 17 Mayıs'ta geçmişti: «Kafka bunu işitir işitmez, gözleri tıpkı bir güneş gibi parlayarak dedi ki: 'O zaman bira da içmişlerdir'; ama bunu öylesine bir coşkuyla, sevinçten öylesine kendinden geçerek söylemişti ki, bizler gezide gerçekten içilen biradan çok, biranın kendi tadını ağzımızda duyar gibi olmuştuk. Daha önce de bir kez yazdığım gibi, her yemekte bira içmeden duramıyor şimdi; o kadar tadına vararak içiyor ki, o bira içerken insan kendisini seyretmeye doyamıyor.» (Kafka'nın Prag'daki yakınlarına yazdığı 17.V.1924 tarihli mektup) Ayrıca krş. Br. 488 («Neden bahçeli bir birahaneye gidip oturmadık hiç») ve Br. 491 («Bu nazlı bira içişimle, babamla sivil yüzme okulunun bahçeli birahanesine gidip kendisiyle bira içemem henüz»).

KRONOLOJİ

(Kafka'nın mektuplaştığı kişiler özellikle dikkate alınarak hazırlanmıştır).

1883 3 Temmuz: Franz Kafka, ticaretle uğraşan babası Hermann Kafka'yla (1852-1931), kızlık soyadı Löwy olan annesi Julie'nin (1856-1934) en büyük çocukları olarak yaşama gözlerini açtı.

1889 16 Eylül: Fleischmark'ta (Et Pazarı) **Deutsche Kuabenschule**'ye (Alman-Erkek İlkokulu) gitti. Çocukluğunda rol oynamış başlıca kişiler: Fransız mürebbiye Bailly, kâhya kadın Marie Werner, bir ahçı kadın ve öğretmen Moritz Beck.

22 Eylül: Kız kardeşlerinden en büyüğü Elli dünyaya geldi.

1890 25 Eylül: Ortanca kız kardeşi Valli doğdu.

1891 1 Eylül: Josef David dünyaya geldi.

1892 29 Ekim: Ottla doğdu.

1893 20 Eylül: Kafka, Kinsky-Palais'taki **Altstädter Deutscher Gymnasium**'a (Altstadt-Alman Lisesi) girdi. Sınıf öğretmeni: Emil Geschwind. Daha ilk lise yıllarında yazmaya başladı.

1896 13 Haziran: Bar-mizwah (Konfirmasyon).

1897 Rudolf Illowy ile arkadaş oldu.

1898 Hugo Bergmann ile ömür boyu süren, Ewald Felix Pribram ile üniversite günlerine, Oskar Pollak'la 1904 yılına kadar uzanan dostlukların kuruluşu. Sosyalizmden, Nietzsche'den ve Darwin'den etkilenme. Doğa tarihi hocası Adolf Gottwald'ın etkisi.

1900 Ferdinand Avenarius'un çıkardığı **Der Kunstwart**'ın 1904 yılına kadar süren etkisi.

1901 Temmuz: Olgunluk sınavı (Abitur).

Ağustos: Norderney ve Helgoland'da tatil.

Sonbahar: Prag'daki Alman Üniversitesi'ne (Deutsche Universität) girdi; iki hafta kimya, sonra hukuk derslerine devam etti, arada sanat tarihi derslerini izledi.

1902 İlkbahar: Agustos Saver'den germanistik okudu.

Yaz: Liboch ve Triesch'de tatil (Siegfried Dayı).

Ekim: Paul Kisch'le germanistik öğrenimi için Münih'e gitti. Kış yarıyılında Prag'da hukuk öğrenimi; Max Brod'la ilk karşılaşma.

1903 Temmuz: Hukuk tarihi devlet sınavı.

1904 Güz/Kış: **Bir Savaşın Tasviri** (Beschreibung eines Kampfes) üzerinde çalışma.

1905 Temmuz/Ağustos: Zuckmantel'deki (Şilezya) şifa yurdu, ilk sevgi.

Sonbahar/Kış: Oskar Baum, Max Brod ve Felix Weltsch'le düzenli buluşup konuşmaların başlaması.

1906 16 Mart: Doktora sınavı.

Nisan-Eylül: Annesinin üvey kardeşi Richard Löwy'nin Prag'daki avukatlık bürosunda çalışma.

13 Haziran: Devlet sınavı.

18 Haziran: Alfred Weber'in yanında hukuk doktorasını yaptı.

Ağustos: Dinlenmek üzere Zuckmantel'e gitti.

Ekim: 1907 Eylülü'ne kadar ilkin sulh hukuk, daha sonra ceza mahkemesinde çalıştı.

1907 İlkbahar: **Hochzeitsvorbereitungen auf dem Lande** (Taşrada Düğün Hazırlıkları).

20 Haziran: Zeltnergasse No. 3'teki evden Niklasstrasse No. 36'ya taşınma.

Ağustos: Triesch'e gitti; Hedwig W. ile tanışma.

Ekim: Özel sigorta ortaklığı **Assicurazioni Generali**'ye yardımcı eleman olarak girdi.

1908 Şubat: Mayıs'a kadar Prag-Ticaret Akademisi'nde işçi sigortası kursu.

Mart: **Betrachtung** (Gözlem) **Hyperion**'da yayınlandı.

Temmuz sonu: Yarı tüzel Prag İşçi Kaza Sigortası'nda yardımcı memur olarak normal mesai saatlerinde (8 ile 14 arası) çalıştı.

Eylül: Tetschen'de, Cernosic'te ve Spitzberg'te (Bohemya Ormanı) tatil.

1909 24 Mayıs: Petersburg'tan gelmiş Rus İmparatorluk Balesi'nin (Eugenie Eduardowa) bir gösterisine gitti. Günlük.

4 Eylül: Max ve Otto Brod'la tatil için Gardasee kıyısındaki Riva'ya yolculuk.

11 Eylül: Brescia'da düzenlenen uçuş toplantısında: **Die Aeroplane in Brescia** (Brescia'da Uçaklar).

Aralık: Kuzey Bohemya'ya iş gezisi.

1910 Franz Werfel'le daha yakından tanışma.

1 Mayıs: Sigortanın hukuk danışmanı oldu.

Ağustos: Saaz'da tatil.

8-17 Ekim: Paris'e gezi.

3-9 Aralık: Berlin'e gezi (tiyatro gösterilerini izleme).

Aralık ortası: Elli, Karl Hermann'la evlendi.

1911 30 Ocak – yaklaşık 12 Şubat: Friedland'a iş gezisi; gezi günlüğü.

Şubat sonu: Kuzey Bohemya'ya iş gezisi.

Nisan: Warnsdorf'a iş gezisi (doğal tedavi uzmanı Schnitzer'le tanışma).

26 Ağustos – 13 Eylül: Max Brod'la Lugano'ya, Stresa'ya, Milano'ya ve Paris'e tatil gezisi. Gezinin hemen ardından, Kafka, Zürih çevresindeki Erlenbach doğal şifa yurdunda bir hafta kaldı.

Sonbahar: Max Brod'la **Richard ve Samuel** üzerinde çalışma.

4 Ekim: Lemberg'ten gelerek 1912 başına kadar Prag'da kalan bir doğu Yahudi tiyatro topluluğunun ilk kez bir gösterisini izledi. Oyuncu Jizchak Löwy ile dostluk.

15 Ekim: Mağazada çalışan bütün personel, babasına işi bırakacağını bildirdi.

22 Ekim: Ottla ve Jizchak Löwy ile uzun süren bir gezinti.

Kasım sonu: Kafka, kız kardeşi Ottla'ya Mörike'nin özyaşamöyküsünü okudu.

Aralık: Karl Sauffer-Bern'i ve Goethe'nin **Dichtung und Wahrheit'ı** (Şiir ve Gerçek) okudu.

8 Aralık: Elli'nin oğlu Felix dünyaya geldi.

14 Aralık: Hermann Kafka, ailenin mülkiyetindeki asbest fabrikasıyla yeteri kadar ilgilenmediği için, oğlu Kafka'ya suçlamalar yöneltti. Kafka, öğle sonraları boş kaldıkça fabrikaya göz kulak olacağına söz verdi.

21 Aralık: Werfel, dostlardan oluşan bir topluluk önünde şiirler okudu.

1912 Kış: Der Verschollene'nin (Kayıp) ilk versiyonu yazıldı.

18 Şubat: Kafka'nın organize edip bir konuşmayla açtığı J. Löwy'nin okuma (resitasyon) gecesi.

6 Mart: Hermann Kafka'nın asbest fabrikasıyla ilgili olarak oğluna yönelttiği suçlamalar; Kafka'da intihar düşünceleri. İleriki haftalar yine zaman zaman fabrikada çalışma.

3 Nisan: Kafka, Hamlet oyununu görmeye giden Ottla'yı tiyatrodan gidip alır.

26 Mayıs: Max Brod ve Felix Weltsch ile Panktot Yortusu gezisi.

1 Haziran: Kafka, Çek anarşisti Frantisek Soukup'un «Amerika ve memurları» üstüne verdiği projeksiyonlu konferansı izler; konferans, **Der Verschollene**'nin (Kayıp) yazılmasında olumlu bir uyarı oluşturur.

28 Haziran–7 Temmuz: Max Brod'la Weimar'a tatil gezisi.

8–29 Temmuz: Harz'ta Stapelburg dolayındaki **Just's Jungborn Doğal Tedavi Yurdu**'nda kaldı.

Ağustosun ilk yarısı: Betrachtung (Gözlem) cildi baskıya hazır duruma getirildi.

9 Ağustos: Kafka, Ottla'ya Grillparzer'in **Der arme Spielman** (Zavallı Çalgıcı) öyküsünü okudu.

13 Ağustos: Prag'da Max Brod'un anne ve babasının evinde Felice Bauer'le ilk karşılaşma.

15 Ağustos: Ottla, Kafka'nın önünde Goethe'den şiirler okur.

24 Ağustos: Werfel, **Cafe Arco**'da kendi şiirlerini okur.

15 Eylül: Valli, Josef Pollak'la nişanlanır.

20 Eylül: Kafka, Felice Bauer'e ilk mektubu yazar.

22–23 Eylül: **Der Verschollene** (Kayıp) üzerinde çalışma (İkinci Versiyon)

28 Eylül: Kafka, yazdığı mektuba Felice'den yanıt alır.

7 Ekim: Asbest fabrikası dolayısıyla aile içinde tartışma. Ottla, Kafka'ya karşı anne ve babasının tarafını tutar; Kafka'da intihar düşünceleri.

8 Kasım: Elli'nin kızı Gerti doğar.

17 Kasım: **Die Verwandlung** (Değişim) üzerinde çalışmaya başlanır.

25–26 Kasım: Kratzau'a iş gezisi.

4 Aralık: Prag Herder Derneği'nin düzenlediği yazarlar gecesinde, Kafka, **Das Urteil** (Yargı) öyküsünü okur.

6–7 Aralık: **Die Verwandlung** (Değişim) bitirilir.

9 Aralık: Leitmeritz'e iş gezisi.

15 Aralık: Max Brod, Elsa Taussig'le nişanlanır.

1913 11 Ocak: Valli'nin düğünü.

18 Ocak: Kafka, Prag'da konuk topluluk olarak bulunan Rus İmparatorluk Balesi'nin bir gösterisini izler. Martin Buber'le karşılaşma.

24 Ocak: Kafka **Der Verschollene** üzerindeki çalışmasına ara verir.

1 Şubat: Werfel, Kafka ve Brod'a yeni şiirlerini okur.

3 Şubat: Kafka, Ottla'yla Leitmeritz'e gider; akşamleyin evlenmesini kutlayan Max Brod'da.

9 Şubat: Kafka, kız kardeşleriyle kent dışındaki akrabalarını ziyaret eder. Akşamleyin Ottla'ya **der Heizer**'i (Ateşçi) okur.

Şubat/Mart: Ottla'yla arasında geçici bir yabancılaşma.

1 Mart: Sekreterliğe yükselir, gerektiğinde müdüre vekâlet eder.

23–24 Mart: Felice'yle Berlin'de buluşma. Albert Ehrenstein.

25 Mart: Leipzig üzerinden Prag'a dönüş. Leipzig'te Franz Werfel'e ve J. Löwy'ye rastlama.

27 Mart: Aussig'e iş gezisi.

7 Nisan: Prag dolayındaki Troja'da bahçe işlerinde çalışmaya başlar.

22 Nisan: Aussig'e iş gezisi.

11–12 Mayıs: Felice'yle görüşmek üzere Berlin'e yolculuk.

Mayıs sonu: Josef David, birkaç aylığına İngiltere'ye gider.

2 Haziran: J. Löwy'nin Prag'da okuma (resitasyon) gecesi.

7 Haziran: Ottla hasta, Kafka'nın anne ve babası ise banyo kürü için Franzensbad'dadır; Kafka mağazayla ilgilenmek zorunda kalır.

10–16 Haziran: Kafka mektupla Felice'ye evlenme önerisinde bulunur.

22 Haziran: Franz Werfel'le görüşme.

28 Haziran: Prag'da yaşayan doktor ve yazar Ernst Weiss'la ilk karşılaşma.

6 Temmuz: Küçük kız kardeşi Ottla ve anne-babasıyla, büyük kız kardeşlerinin Radesowitz'deki yazlıklarında.

13 Temmuz: Radesowitz'e gezi.

23 Temmuz: Felix Weltsch'le Roztok'ta.

28 Ağustos: Felice'nin babasına mektup.

6–13 Eylül: Müdür Marschner'le Viyana'ya giderek, **Uluslararası Kazaları Önleme ve Kazazedeleri Kurtarma Kongresi**'ne katılır; **XI. Siyonist Kongresi**'ni izler; Albert Ehrenstein, Lise Weltsch, Felix Stössinger ve Ernst Weiss'la buluşma.

14 Eylül: Trieste üzerinden Venedik'e yolculuk.

15–21 Eyül: Venedik, Verona ve Garda Gölü kıyısında Desenzano.

22 Eylül–13 Ekim: Dr. V. Hartungen'in Riva'daki sanatoryumunda, İsviçreli G.W.'ye gönlünü kaptırır.

Kasım: Kafka ailesi **Altstädter Ring** No. 6'daki Op-

peltsche Haus'a taşınır.

1 Kasım: Felice'nin arkadaşı Grete Bloch'la tanışma.

Kasım başı: Albert Ehrenstein, Prag'a gelerek Kafka'yı ziyaret eder.

8–9 Kasım: Kafka Berlin'de Felice'nin yanında.

11 Aralık: Kafka, Toynbeehalle'de bir topluluk önünde Kleist'in Michael Kohlhaas'ından parçalar okur.

Aralık ortası: Ernst Weiss, çalıştığı firmaya giderek Felice'yi bulur ve Kafka adına kendisinden uzun süre susmasının nedenini açıklamasını rica eder.

Aralık sonu: Ernst Weiss, Prag'da Kafka'yla beraber.

15 Şubat: Ottla, ağabeyine, kendisinin de üye bulunduğu Yahudi Kadınlar ve Kızlar Kulübü'ndeki bir geceden bahseder.

Şubat sonu: Robert Musil, Kafka'ya Neue Rundschau gazetesini birlikte çıkarmalarını önerir.

28 Şubat–1 Mart: Berlin'de Felice'yle buluşma. Martin Buber'i ziyaret.

Mart sonu: Kafka, Felice'nin kendisiyle evlenmek istememesi durumunda, Berlin'de gazetecilik yapmaya karar verir.

12–13 Nisan: Berlin'de Felice'yle resmi olmayan nişanlanma.

1 Mayıs: Felice Prag'a gelir; birlikte ev arama.

26 Mayıs: Kafka'nın annesi ve kız kardeşi Ottla Berlin'e gider.

30 Mayıs: Kafka, 1 Temmuz'da, Felice'yle resmen nişanlanmak üzere babasıyla Berlin'e gider.

Haziran: Ottla, bir körler yurdundaki işlere yardım eder. Josef David, Prager Städtische Sparkasse'de (Prag Tasarruf Sandığı) çalışmaya başlar.

Haziran ortası: Ernst Weiss, Prag'a gelir.

24 Haziran: «Ottla'yla nasıl da çileden çıkıp, insanlar arası ilişkilere veriştirdik.» (T 12 Haziran 1914)

27–29 Haziran: Leipzig yakınında Hellerau'a gezi.

Temmuz başı: Ottla'yla kız kardeşleri Radesowitz'de yazlıkta.

2 Temmuz: Kafka, Felice'yle görüşmek için 11 ve 12 Temmuz'da Berlin'e gitmeye karar verir.

12 Temmuz: Berlin'de **Askanischer Hof** Oteli'nde Felice'yle görüşme; görüşmede Grete Bloch, Erna Bauer ve Ernst Weiss da vardır; nişanın bozulmasına karar verilir.

13–26 Temmuz: İzin; ilkin Lübeckve Travemünde'ye, daha sonra Ernst Weiss ve Rahel Sansara ile Danimarka sınırları içindeki Marielyst'e yolculuk.

Ağustos başı: Kafka'nın askere alınması geriye bırakılır. «Çok önemli bazı nedenler gönüllü yazılmaktan alıkoyuyor beni, biraz da beni her yerde engelleyen o şey.» (F 633)

3 Ağustos: Kız kardeşi dinlenmek üzere Bohemya Brodu'nda kaynanası ve kaynatasının yanına gittiğinden, Kafka ilk kez kız kardeşi Valli'nin Bilegasse'deki evinde kalır. Josef Pollak ve Karl Hermann, temmuz sonunda askere alınmıştır.

Ağustos: **Prozess** (Dava) üzerinde çalışma.

Eylül: Kız kardeşi Elli'nin Nerudagasse'deki evinde tek başına kalır; savaş sırasında en büyük kız kardeşi çocuklarıyla anne ve babasının yanına taşınmış, Kafka evdeki odasını kendileri için boşaltmıştır.

5–18 Ekim: **Dava** üzerindeki çalışmalarını hızlandırmak üzere işyerinden izin almıştır; bu arada **der Verschollene** romanının bir bölümü olan **Oklahoma Doğa Tiyatrosu** ve **In der Strafkolonie**

(Cezalılar Sömürgesi) öyküsü bitirilir.

25 Ekim: Kafka, Grete Bloch'tan bir yanıt alır; Grete Bloch, Felice'nin Kafka'ya bir mektup yollayacağını haber verir.

27 Ekim: Kafka, Felice'den bir mektup alır; Felice, Kafka'dan davranışının nedenini açıklamasını rica eder.

Ekim sonu/Kasım başı: Kafka mektubu yanıtlar.

18 Aralık: **Dorfschullehrer** (Köy Okulu Öğretmeni) üzerinde çalışmaya koyulur.

Max Brod'la Kuttenberg'te Noel'i kutlar.

1915 Ocak başı: Max Brod'un kendilerine öğretmenlik yaptığı Galiçya'dan kaçmış doğu Yahudileriyle ilişki kurar; bunu izleyen aylarda Lembergli Fanny Reiss'la arkadaş olur.

6 Ocak: **Dorfschullehrer** üzerindeki çalışmalara ara verir.

20 Ocak: **Dava** üzerindeki çalışmalar yarıda kesilir.

23–24 Ocak: Bodenbach'ta Felice'yle buluşma.

8 Şubat: **Blumfeld, ein älterer Junggeselle**'yi (Blumfeld, Yaşlıca Bir Bekâr'ı yazmaya başlar.)

10 Şubat: Bilekgasse'de bir oda tutar.

1 Mart: Langengasse'deki **Zum Goldenen Hecht** Oteli'nde bir oda kiralar.

14 Mart: Ottla ve Josef David'le, kız kardeşiyle kendisinin en sevdiği yer olan Chotek Parkı'na gider. David aynı ay içinde askere alınır.

14 Nisan: Kafka, Max Brod'un Galiçya'dan Kaçanlar Okulu'nda verdiği derslerin birinde hazır bulunur.

Nisan sonu: Elli'yle Macar-Karpatlar bölgesine giderek, kız kardeşinin asker kocasını ziyaret eder.

2 Mayıs: Ottla'yla Dobrichowitz'e gider.

9 Mayıs: Ottla ve Fanny Reiss'la Dobrichowitz'te.

23–24 Mayıs: Felice ve Grete Bloch'la Bohemya İsviçresi'nde.

Haziran: Felice'yle Karlsbad'da.

20–23 Temmuz: Rumburg dolayındaki (Kuzey Bohemya) Frankenstein Sanatoryumu'nda.

14 Eylül: Max Brod'la mucizeler gösterdiği söylenen bir rabbi'yi (Yahudi din adamı) ziyaret eder.

Ekim: Carl Sternheim, Fontane Armağanı'nı kazanır; ama Franz Blei'ın önerisi üzerine armağan için öngörülen para ödülü Kafka'ya iletilir. **Verwandlung** (Değişim), René Schickele tarafından çıkarılan Weisse Blätter (Beyaz Yapraklar) dizisinin 10. kitabı olarak yayınlanır.

1916 8–10 Nisan: Ottla'yla Karlsbad'da.

14 Nisan: Robert Musil, Prag'a gelerek Kafka'yı ziyaret eder.

Nisan ortası: Nevrasteniden rahatsız olan Kafka, bir sinir doktoruna başvurur.

9 Mayıs: Kafka işinden ayrılmak ister, ama başvurusu geri çevrilir.

10–14 Mayıs: Karlsbad ve Marienbad'a iş gezisi.

28 Mayıs: Ottla, Karlstein Kalesi'nde.

1 Haziran: Kafka ve Ottla, Dolni Sarka'ya bir gezi düzenlerler.

3–4 Haziran: Ottla, Kolin ve Elbeteinitz'e gider.

Yaklaşık 20–21 Haziran: Hermann Kafka, kür için Franzensbad'a gider.

29 Haziran: Ottla, Kafka'yla Schopenhauer'i okur.

Temmuz başı: Ottla, Eisenstein'da (Bohemya Ormanı) iznini geçirir.

3 Temmuz: Kafka, Marienbad'a dinlenmeye gider;

Ottla'da Felice'yle Schloss Balmoral Oteli'nde kalır.

12 Temmuz: Julie Kafka ve Valli, Franzensbad'a giderler; Hermann Kafka Franzensbad'dan döner.

13 Temmuz: Kafka ve Felice, Franzensbad'a giderek Julie Kafka'yı ziyaret ederler. Felice, Berlin'e döner.

17 Temmuz: Ottla, mağazada babasına yardım için Prag'a döner.

24 Temmuz: Kafka, Marienbad'dan Prag'a döner.

Temmuz sonu: Kafka'ya, Leipzig'teki Kurt Wolff Yayınevi'nde lektörlük önerilir.

Ağustos: Ottla, mağazanın yönetimini üstlenir.

7 Ağustos: Annesiyle Valli, Franzensbad'dan dönerler.

13 Ağustos: Ottla, Kafka'nın kılavuzluğunda Rudolf Kassner çevirisinden Platon'un Symposion'unu (**Şölen**) okur.

18 Ağustos: Doktor Mühlstein'a gidip görünür.

Eylül: Josef David eski yerinden alınarak doğu cephesine verilir.

3 Eylül: Ottla'yla sivil yüzme okulunda; daha sonra birlikte geziye çıkarlar.

8 Eylül: Ottla'ya, Platon'un **Şölen**'inden parçalar okur.

10 Eylül: Ottla'ya N.N. Strachoff'un **Dostoyevski'nin Edebi Yazılara Girişi**'ni okur.

17 Eylül: Ottla'ya yine Strachoff'u okur.

20 Eylül: Ağabeyinin salık vermesi üzerine, Ottla, Hamsun'un **Rosa**'sını ve Foerster'in **Jugendlehre**'sini okumaya koyulur.

22 Ekim: Kafka, kız kardeşi Ottla'yla onun taşradaki eski bir öğretmenini ziyaret eder.

5 Kasım: Kafka ve Ottla, Elbeteinitz'de.

10 Kasım: Kafka Münih'e gider ve Galeri Goltz'ta Cezalılar Sömürgesi'ni okur; Gottfried Kölwel, Max Pulver ve Eugen Mondt'la tanışma.

Ottla, mağazadan ayrılmak ve tarımcılık eğitimi yapmak isteğini babasına açar.

11 Aralık: Felice'yle Münih'te.

12 Aralık: Kafka, Prag'a döner.

26 Kasım: Bugünden başlamak üzere, kız kardeşi Ottla'nın kiralayıp düzenlediği Alşimistler Sokağı'ndaki evinde çalışmaya başlar; nisan sonuna kadar burada, sonradan Köy Hekimi (Landarzt) cildinde topladığı öyküleri yazar.

1917 24 Şubat: Ottla, Otterbach-Schärding'teki Kızlar İçin Tarım Okulu'na başvurur, 1917/18 yılı için asil öğrenci olarak önkaydı yapılır.

1 Mart: Kafka'nın kız kardeşlerinin bir tanıdığı olan Ruzenka'nın planı; planda Ottla'nın bir çiftlikte çalışması öngörülür.

8 Mart: Ottla, Otterbach'a gitmeye karar verir ve bunu izleyen günlerde ne yapıp yapıp babasından artık mağazadan ayrılma iznini koparır.

Nisan ortası: Ottla, Zürau'a gider.

27 Mayıs: Hermann Kafka, banyo kürü için Franzensbad'a gider.

Haziran başı: Julie, Kafka ve Valli, Franzensbad'a giderler. Elli'nin mağazada çalışması nedeniyle Ottla'nın Zürau'da kalmasına izin verilir.

İlkyaz: Kafka İbranice öğrenmeye başlar.

Temmuz başı: Kafka, Prag'dan gelen Felice'yle ikinci kez nişanlanır; birlikte geziye çıkarak Budapeşte üzerinden Felice'nin Arad'daki kız kardeşine giderler. Ardından Kafka tek başına Viyana üzerinden Prag'a döner. Otto Gross, Anton Kuh ve Rudolf Fuchs'la buluşma.

22 Temmuz: Ottla'nın arkadaşı Irma iznini geçirmek üzere Zürau'a gelir.

23 Temmuz: Otto Gross'un bir dergi çıkarmaları konusundaki planı, Kafka'yı heyecan ve coşkunluğa sürükler.

5 Ağustos: Kafka, Oskar Baum'la Radesowitz'te.

12–13 Ağustos: Kafka'nın ağzından geceleyin kan gelir.

13 Ağustos: Dr. Mühlstein'a başvurulur.

13–14 Ağustos: Ağızdan yeniden kan gelir.

14 Ağustos: Yine Dr. Mühlstein'a başvurulur.

24 Ağustos: Hastalık üzerinde Max Brod'la konuşma.

28 Ağustos: Dr. Mühlstein'a başvurulur.

31 Ağustos: Kafka, Schönborn-Palais ile Alchimistengasse'deki evleri boşaltır.

1 Eylül: Kafka, baba evindeki (Altstädter Ring 6) Ottla'nın odasına taşınır.

3 Eylül: Bir kez daha Dr. Mühlstein'a gidilir; Dr. Mühlstein, çektiği röntgen filminde bir apeks nezlesi saptar.

4 Eylül: Max Brod'un ısrarı üzerine Profesör Dr. Friedel Pick'e başvurulur; Prof. Dr. Pick, Dr. Mühlstein'ın koyduğu teşhisi doğrular.

7 Eylül: İşçi Kaza Sigortası, dinlenip kendini toparlaması için Kafka'yı üç ay gibi bir süre izinli sayar.

12 Eylül: Kafka, Zürau'daki kız kardeşi Ottla'nın yanına gider.

21 Eylül: Zürau'a gelen Felice, akşamleyin Ottla'yla Prag'a döner.

24 Eylül: Ottla, Zürau'a döner.

30 Eylül: Julie Kafka, çocuklarını ziyaret etmek üzere Zürau'a gider.

19–23 Ekim: Ottla Prag'da. Babasıyla arasında olumlu geçen konuşma.

27 Ekim-yaklaşık 1 Aralık: Kafka, Prag'da diş doktoruna, Prof. Pick'e ve işyerine uğrar; işyerinde, yakın zamanda yeniden çalışmaya başlaması gerektiği kendisine bildirilir. Max Brod'la konuşma.

Aralık başı: Bürodan bir arkadaşıyla hanım sekreteri Kafka'yı ziyaret eder.

8–11 Aralık: Ottla'nın arkadaşı Irma, Zürau'da.

22 Aralık: Ottla Prag'a gider ve babasına Kafka'nın o zamana kadar aileden gizli tutulmuş hastalığını açıklar.

23 Aralık: Ottla, ağabeyinin isteği üzerine sigortaya uğrar. Küçük bir köylü olarak bundan böyle taşrada yaşamak isteyen Kafka, kendisini emekliye ayırmaları için işyerine başvurur, ama başvurusu bir kez daha geri çevrilir.

25 Kasım: Ottla, Zürau'a döner.

27 Kasım: Ottla, Kafka'nın tavsiyesi üzerine Tolstoy'un **Yeniden Diriliş**'ini okur.

22 Aralık: Kafka, Felice'yle buluşmak üzere Prag'a gider.

25 Aralık: Kafka, Felice'yle birlikte Max Brod'u ve eşini ziyaret eder.

Felice'yle nişanın bozulması. Dışardan Kafka'nın hastalığına Felice'yle ayrılmalarının nedeni olarak bakılır.

26 Aralık: Öğleden önce Max Brod'da. Tolstoy'un **Yeniden Diriliş**'i üstüne söyleşi. Öğleden sonra Brod, Baum, Weltsch ve bunların eşleri, ayrıca Felice'yle **Schipkapass**'a gezi.

27 Aralık: Kafka, Felice'yi istasyona götürüp yolcu eder. Dr. Mühlstein'ı ziyaret.

28 Aralık: Askerlikten bağışık kılınma tarihi 1 Ocak olarak saptandığı için, Kafka işyerine döner.

1918 1 Ocak: Kafka işyerine başvurarak kendisini emekliye ayırmalarını ister. Ama yalnızca dinlenme izni uzatılır.

Yaklaşık 6 Ocak: Kafka kör dostu Oskar Baum'la Zürau'a gider.

12 Ocak: Kierkegaard'ın **Entweder-Oder** (Ya – Ya) kitabını okumaya başlar.

13 Ocak: Oskar Baum, Ottla'nın eşliğinde Prag'a döner.

Yaklaşık 26/28 Ocak: Ottla Prag'da.

Şubat sonu/Mart başı: Kafka Prag'da işyerinde; askerlik hizmeti dolayısıyla burada bulunması gerekmektedir.

17 Şubat: Ottlo, Tolstoy'un **Kroyçer Sonatı**'nı okur.

26 Şubat: Ottla, Zürau'dan ayrılmak ya da Zürau'da kalıp, tarımdan en iyi anlayan bir çiftçinin yanında tarımcılık öğrenmek ister.

Şubat sonu/Mart başı: Kafka, Kierkegaard'ın **Wiederholung**'unu (Yineleme) okur.

Mart sonu: Kafka, Ottla'nın bir yıl önce düzenlediği bahçede çalışmaya başlar.

18 Nisan: Prag'a yaptığı bir yolculuktan dönen Ottla, işyerinden iznin daha fazla uzatılmasına yanaşılmadığı haberini getirir.

25 Nisan: Ottla, birkaç günden beri Tolstoy'un **Bir Malikâne Sahibinin Sabahı** adlı yapıtını okumaktadır.

29 Nisan: Kafka, Josef David'in Ottla'ya konuk gelen kız kardeşi Ella'yla tanışır. Ottla'yla, kendisine hayranlık beslediklerı çevrenin en iyi çiftçisi Riedl ailesine veda eder.

30 Nisan: Kafka, Prag'a döner ve 2 Mayıs'ta sigortadaki işine yeniden başlar.

Mayıs: Ottla, bir bahçecilik okuluna gitmeyi değil, bir bahçecinin yanında bahçecilik öğrenmeyi ister.

Yaz: Prag yakınında Troja'da bahçecilik çalışmaları.

Temmuz: Kafka'nın annesi Franzensbad'da.

Ağustos/Eylül: Kafka, çeşitli ev idaresi ve tarımcılık okullarına yazılar yazar. Kız kardeşine ya Tetschen-Libwerda'daki **Tarımcılık Akademisi**'ne ya da Friedland'daki **Tarımcılık Okulu**'na yazılmasını öğütler.

Eylülün 2. haftası: Kafka dinlenmek üzere Turnau'a gider. Bahçede çalışmalar. İbranice öğrenimi. Ottla, Prag'da babasıyla ilerde kendisi için söz konusu olacak meslek sorununu görüşür.

Ekim: Ottla kesin olarak Zürau'dan Prag'a döner. Tynice'ye gezi.

14 Ekim: Kafka bu tarihte bütün Avrupa'yı kasıp kavuran İspanyol gribine yakalanır ve çok sıkıntılı günler yaşar.

2 Ekim: Ottla, Friedland'da Kış Tarım Okulu'nun öğrencisi olarak tarım alanında bilgi ve görgüsünü artırmaya çalışır.

Kasım ortası: Julie Kafka, ev hekimi Dr. Kral'a, Kafka'nın Schelesen'de dinlenmesi önerisinde bulunur.

19 Kasım: Kafka yeniden işe başlar.

23 Kasım: Askerlikten terhisinden sonra Prager Städtische Sparkasse'de (Prag Tasarruf Sandığı) yeniden çalışmaya başlayan Josef David, resmen ilk kez Kafka'nın anne ve babasını ziyaret eder.

30 Kasım: Julie Kafka, oğlunu Schelesen'e götürerek, Stüdl Pansiyonu'na yerleştirir.

2 Aralık: Ottla Friedland yakınındaki Ringenheim'dan **Altdeutsche Bierstube**'ye taşınır, çünkü

taşrada oturmaktan çok hoşlanmaktadır.

9 Aralık: Ottla, Kafka'nın etkisiyle Danimarkalı J. P. Müller'in sistemine göre beden eğitimi çalışmalarına koyulur.

21 Aralık: Josef David, yeniden Kafka ailesini ziyaret eder.

21 Aralık: Ottla, Prag'a döner.

Noel: Kafka Prag'da.

1919 Aralık sonu: Ottla'yla ailesi arasında büyük bir anlaşmazlık baş gösterir; Ottla'nın babasının, kızının Josef David'le yaşamını birleştirmesine karşı birtakım itirazları vardır: Bir kez David kendi sosyal mevkilerine uygun biri değildir, yoksuldur çok; ayrıca Hıristiyan olarak da pek sevilmez.

6 Ocak: Ottla, tarım okulunda öğrenimini sürdürmek üzere Friedland'a döner.

Ocak ortası: Josef David mahkemede çalışır. Bu arada, hukuk doktorası yaparak öğrenimini tamamlar.

22 Ocak: Kafka dinlenmek üzere yeniden Schelesen'e gider. Burada Praglı bir ayakkabıcının ve Yahudi cemaatinin işlerini gören bir adamın kızı Julie Wohryzek'le tanışır.

23 Ocak: Ottla daha güzel bir yere, yoğun biçimde çalışmasına olanak veren bir başka odaya taşınır.

12 Şubat: Ottla, gizlice Josef David'le buluştuğu Turnau'dan döner.

25 Şubat-Mart: Ottla Prag'da. Tarımla ilgili bir işte çalışma olanaklarını annesiyle görüşür.

Mart: Ottla gerekli sınavları verir.

Mart sonu: Ottla'yla Kafka Prag'a döner.

İlkbahar/Yaz: Kafka sık sık Julie Wohryzek'le buluşur.

12–15 Mayıs: Kafka hastalanır.

Sonbahar: Julie Wohryzek'le evlenme girişimi başarısızlıkla sonuçlanır.

Kasım: Yeniden Schelesen'de Pansiyon Stüdl'de Max Brod'la beraber. Minze Eisner'le tanışma. **Babaya Mektup.**

15–16 Kasım: Ottla, Schelesen'e gelerek, ağabeyini ziyaret eder.

21 Kasım: Sigortada işe başlama.

22–29 Aralık: Kafka çalışamaz durumdadır.

1920 1 Ocak: Kafka kurumun sekreterliğine terfi eder.

5 Ocak–29 Şubat: **O–özdeyişleri** (Er-Aphorismen). Ateşçi'nin çevirisi üzerinde çalışan Çek gazetecisi Milena Jesenska'ya yazılan ilk mektubun bu zamana rastlama olasılığı vardır.

21–24 Şubat: Kafka hastalık nedeniyle çalışamaz durumdadır.

Mart: Gustav Janouch'la tanışma.

Ottla, Köln yakınındaki Opladen'de Filistin için Tarımcılık Hazırlama Kursu'na yazılmak ister; Kafka da onun bu tasarısını candan destekler.

Nisan başı: Kafka kür için Metan'a gider; burada ilkin birkaç gün Hotel Emma'da, daha sonra Untermais'teki Otteburg Pansiyonu'nda kalır. Milena'yla mektuplaşma.

Mayısın 2. haftası: Ottla, İşçi Kaza Sigortası'na başvurarak ağabeyinin izninin uzatılmasını sağlar.

23 Haziran: Kafka, Bozen yakınındaki Klobenstein'a bir gezi yapar.

29 Haziran–4 Temmuz: Kafka, Viyana'da Milena'yla beraber.

7 Temmuz: Kafka, kendisi Marienbad'da dinlenen en

büyük kız kardeşinin evinde kalır. Anne ve babası Franzensbad'dan döner.

15 Temmuz: Ottla, Josef David'le evlenir.

Temmuzun 2. haftası: Ottla'nın Eisenstein'a (Bohemya Ormanı) balayı gezisi.

8 Ağustos: Kafka, baba evindeki odasına döner.

14–15 Ağustos: Milena'yla Gmünd'de, Avusturya ile Çekoslovakya arasındaki sınır kentinde buluşma.

Ağustos sonu: Üç yıllık bir aradan sonra yeniden yazıp çizmeye başlar.

Ekim: Ottla, sigortadan ağabeyi için bir dinlenme izni koparır.

8 Kasım: Albert Ehrenstein'la tanışma.

18 Aralık: Kafka, Matliary'de Hohe Tatra'da (Yüksek Tatra) yatıp dinlenme ve şişmanlama kürü yaparak, tüberkülozun ilerlemesini durdurmaya çalışır.

1921 Ocak: Milena bir çeşit veda mektubu yazar. Cevap mektubunda Kafka, Milena'dan aralarındaki mektuplaşmaya son vermelerini ve bir daha görüşmemelerini ister.

31 Ocak–3 Şubat: Kafka ağır bir üşütme nedeniyle yatağa düşer.

8 Şubat: Robert Klopstock'la ilk karşılaşma; arada kurulan dostluk.

10/11 Mart: Ottla, ağabeyinin direkt bir talimatı olmaksızın işyerine başvurarak iznin uzatılmasını sağlar.

Martın 3. haftası: Kafka, Polianka'da kür olanakları konusunda bilgi edinir.

27 Mart: Ottla'nın kızı Vera doğar.

Mart sonu/Nisan başı: Kafka, yüksek ateşle seyreden bir bağırsak enfeksiyonuna yakalanır.

Yaklaşık 10 Mayıs: Ottla yeniden işyerine başvurarak iznin uzatılmasını rica eder; 13 Mayıs'ta izin uzatılır.
Mayısın 2. haftası: Josef David, Paris'te.
Haziran: Taraika'ya gezi.
Ağustos: Ottla, yaz tatilini Taus'ta geçirir.
8 Ağustos: Kafka bir geziye çıkar.
14–19 Ağustos: Ateşlenen Kafka yatakta yatar.
26 Ağustos: Prag'a dönüş.
Eylül: Ernst Weiss, Gustav Janouch, Minze Eisner ve Milena'yla buluşma.
Ekim başı: Kafka, resitatör Ludwig Hardt'la karşılaşır. Milena'ya bütün günlük notlarını verir.
15 Ekim: Günlük yazmaya yeniden başlar.
17 Ekim: Kafka'nın haberi olmadan, Dr. O Hermann'la konuşan anne ve babası, Kafka'yı muayene etmesi ve bir raporla oğullarının sağlık kürü yapmasına olanak sağlaması için bu günü belirlemiştir.
24 Ekim: Albert Ehrenstein'la buluşma.
29 Ekim: İşyeri, Kafka'nın sağlık kürü yapmasını kabul eder.
Kasım: Kafka, Prag'da düzenli bir sağlık kürü uygular. Bunu izleyen günlerde Milena'nın ziyaretleri sıklaşır.

1922 Ocak ortası: Sinir krizi.
27 Ocak: Kafka, dinlenmek üzere Riesengebirge'deki Spindelmühle'ye gider.
3 Şubat: Kafka genel sekreterliğe yükselir.
17 Şubat: Spindelmühle'den dönüş. Hemen ardından **Bir Açlık Cambazı** (Ein Hungerkünstler) yazılır. Şato üzerindeki çalışmaların başlaması.
Haziran sonu: Luschnitz kıyısında Ottla'nın yazlık bir ev kiraladığı Plana'ya gidiş.
1 Temmuz: Kafka emekliye ayrılır. Bunu izleyen haftalarda **Bir Köpeğin Araştırmaları** (Forschungen eines Hundes) yazılır.
14 Temmuz: Kafka'nm babası Franzensbad'da ağır hastalanır; hemen Prag'a getirilerek, ameliyat edilir; Kafka da hiç zaman kaybetmeden Prag'a gelir.
19 Temmuz: Plana'ya dönüş.

Ağustos başı: Kafka, birkaç günlüğüne Prag'a döner.
Ağustos sonu: Ottla'nın eylülde Prag'a döneceği, oysa kendisinin bir ay daha otelde yalnız kalacağı düşüncesi Kafka'yı bir sinir krizine sürükler. Şato üzerindeki çalışmalara ara verilir.
Eylül başı: Kafka dört gün için Prag'a gelir.
10 Eylül: Sinir krizi, iklimin sertliğini ileri süren Ottla, ağabeyine Plana'dan ayrılmasını salık verir.
18 Eylül: Kafka, Prag'a döner.
Eylül sonu: Yeni bir sinir krizi.
2 Aralık: Ludwig Hardt, Prag'da Kafka'dan yazılar okur.
17 Aralık: Kafka yeniden Kierkegaard'ın **Entweder-Oder**'ini okur.

1923 Kış/İlkbahar: Kafka, hastalığı nedeniyle çokluk yataktan çıkamaz. Daha sonraları genç Filistinli Bayan Pua Bentovim'den İbranice dersi alır.
Nisan sonu/Mayıs başı: Filistin üzerine bilgiler ileten Hugo Bergmann'la buluşmalar, Filistin'e göçme ve Bergmann'ın evinde kalma konusunda Kafka'nın planı.
Mayıs başı–yaklaşık 11 Mayıs: Dinlenmek üzere Dobrichowitz'de.
10 Mayıs: Ottla'nın kızı Helene doğar.
Haziran: Milena'yla son karşılaşma.
Temmuz başı/6 Ağustos: Elli ve çocuklarıyla Baltık Denizi kıyısındaki Müritz'te. Dora Dymant'la tanışma.
7–8 Ağustos: Berlin'de kalmaya başlar.
9 Ağustos: Prag'a dönüş.
Ağustos ortası/21 Eylül: Ottla ve çocuklarıyla dinlenmek üzere Schelesen'de.
22–23 Eylül: Prag'da.
24 Eylül: Berlin'e giderek Dora Dymant'ın yanında kalır.
25 Eylül: Steglitz'te, Miquelstrasse 8 No.'lu evde oturur. Daha sonra Pua Bentovim'le ve Brod'un bayan dostu Emmy Salveter'le buluşma. **Yahudilik Bilimi Yüksek Okulu**'ndaki dersleri izler.

7 Ekim: Ernst Weiss, Kafka'yı ziyaret eder.
Ekimin 2. haftası: Ottla ile annesi, Kafka'yı ay sonunda Prag'a gelerek dostlarına ve tanıdıklarına veda etme planından vazgeçirmeye çalışır, bunda da başarılı olurlar.
15 Kasım: Grunewaldstrasse'de 13 No.'lu eve taşınma.
Kasımın 3. haftası: Max Brod, Berlin'e gelerek Kafka'yı ziyaret eder.
25 Kasım: Ottla, ağabeyini ziyaret eder.
Aralık ortası: Ottla, işyerine giderek ağabeyinin durumunu açıklar ve Kafka'nın Çekoslovakya dışında uzun bir süre kalması için izin ister.
Noel: Kafka ateşlenmiş, yatakta yatar.

1924 1 Şubat: Berlin-Zehlendorf'ta **Heidestrasse** 25–26 numaralı eve taşınma. Sağlık durumunun ansızın kötüleşmesi.
17 Mart: Max Brod'la birlikte Prag'a dönüş.
Martın 2. haftası: **Şarkıcı Josefine ya da Fare Ulusu**, (Josefine, die Sängerin oder das Volk der Mäuse) yazılır.
Mart: Hastalık gırtlağa sıçrar; Kafka bundan böyle ancak fısıldayarak konuşabilir.
Nisanın 2. haftası: Kafka Aşağı-Avusturya'da **Wiener Wald** Sanatoryumu'nda. Hastalığına gırtlak tüberkülozu tanısı konur.
Nisan ortası: Kafka, Viyana'da Prof. M. Hajek'in üniversite kliniğinde birkaç gün geçirir, daha önce konulan tanı doğrulanır.
19 Nisan: Klosterneuburg dolayındaki Kierling'te **Dr. Hoffmann Sanatoryumu**'na taşınma. Daha önce Viyana'da olduğu gibi, burada da Kafka'ya Dora bakar.
Mayıs başı: Robert Klopstock, Kafka'nın tıbbi bakımının bir bölümünü üstlenir. Kafka, **Açlık Cambazı** cildine girecek öykülerin provalarının tashihini yapar.
12 Mayıs: Max Brod, dostu Kafka'yı ziyarete gelir.
3 Haziran: Kafka, dünyaya gözlerini kapar.
11 Haziran: Prag-Straschnitz'deki Yahudi Gömütlüğü'nde toprağa verilir.

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

Br = F. Kafka, **Briefe 1902–1924,** hg. v. M. Brod, New York/ (Frankfurt / M. 1958).

F = F. Kafka, **Briefa an Felice** und andere Korrospondenz aus der Verlobungszeit, hg. v. E. Hellerer und J. Born New York / (Frankfurt / M. 1967).

FK = M. Brod, **Über Franz Kafka:** Franz Kafka. Eine Biographie, Franz Kafkas Glauben und Lehre, Verzweiflung und Erlösung im Werk Franz Kafkas, (Frankfurt /M. 1966).

H = F. Kafka, **Hochzeitsvorbereitungen** auf dem Lande und andere Prosa aus dem Nachlass, hg. v. M. Brod, New York / (Frankfurt / M. 1953).

K = **Franz Kafka**, 1883–1924. Manüskripte, Erstdrucke, Dokumente, Photographien, hg. v. K. Wagenbach, (Berlin) 1966.

KB = H. Binder, **Kafkas Briefscherze**. Sein Verhältmis zu Josef David, in: Jahrbuch der Deutschen Schillergesellschaft 13 (1969), s. 536 ff.

KO = H. Binder. **Kafka und seine Schwester Ottla**, in Buch der Deutschen Schillergesellschaft XII (1968), s. 403 ff.

M = F. Kafka, **Briefe an Milena**, hg. v. W. Haas, New York / (Frankfurt / M. 1952.)

T = F. Kafka. **Tagebücher** 1910–1923, hg. v. Hans – Gerd Koch, Michael Müller und Malcolm Pasley, Fischer Verlag, 1990.

WB = K. Wagenbach, **Franz Kafka**. Eine Biographie seiner Jugend 1883–1912, Bern (1958).

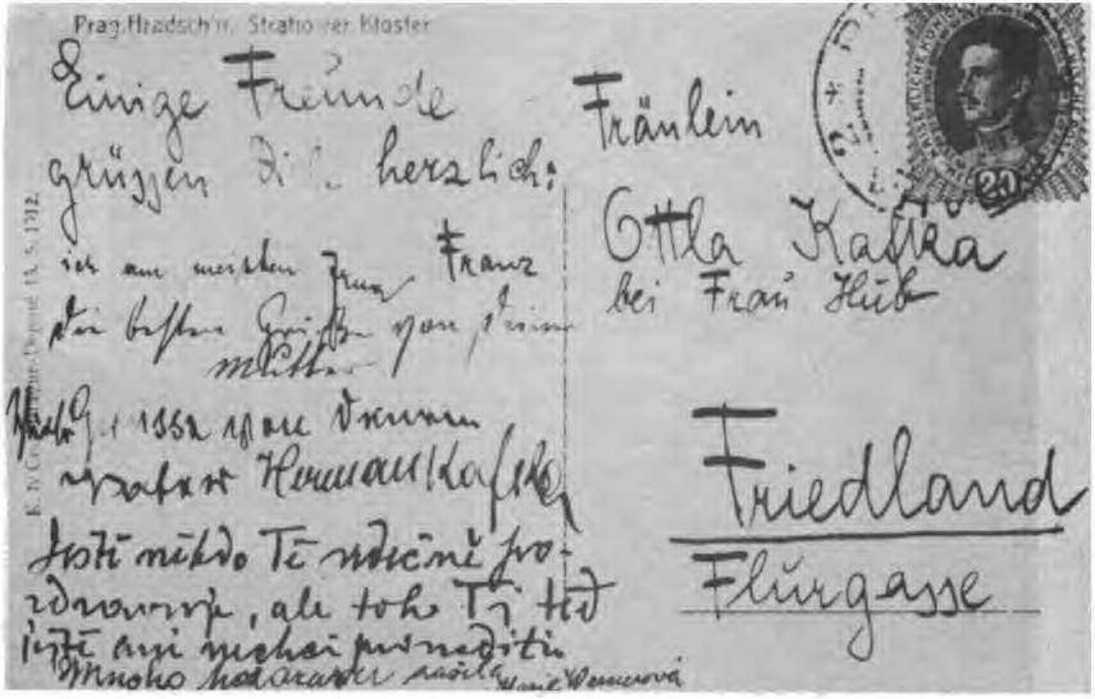

Kafka öğrencilik yıllarında.

Ottla (1918).

Kafka'nın Ottla'ya gönderdiği bir kart.

0993204
AYY

Cem Yayınevi, çağımızın büyük yazarlarından *Kafka*'nın bütün eserlerini Kâmuran Şipal'in Türkçesiyle yayımlamaktadır. Bütün Eserler'de *«Bir Savaşın Tasviri»*, *«Hikâyeler»*, *«Taşrada Düğün Hazırlıkları»*, *«Dava»*, *«Şato»*, *«Kayıp (Amerika)»*, *«Günlükler»*, *«Değişim»* ve elinizdeki, bizi yeni bir Kafka ile buluşturan *«Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar»* yer almaktadır.

Kafka, kızkardeşi Ottla'ya (ve diğer aile bireylerine) yazdığı bu mektuplarda sevecen, yardımsever, şakacı bir ağabey ve bulunmaz bir arkadaştır. Hartmund Binder'le Klaus Wagenbach tarafından baskıya hazırlanan bu kitapta; Kafka'nın alçakgönüllülükle gururu, fedakârlıkla bağımsızlığı, ürkeklikle cesareti şaşmaz bir denge içinde kendisinde barındıran saf, dürüst ve tutarlı bir insan olarak gördüğü kızkardeşi Ottla'ya 25 yıl boyunca yazdığı mektuplar ve kartlar yer almaktadır.

Kafka, zaman zaman kaçıp sığındığı, sırdaşı olan ve yaşamı Auschwitz Toplama Kampı'nda sona eren kızkardeşi Ottla'ya yazdığı bu mektuplarda sıcak ve sevgi dolu bir ilişkinin, dostluğun örneğini vererek biraz daha yaklaşıyor bize.

9 789754 064124

10 00

ISBN 975-406-412-1